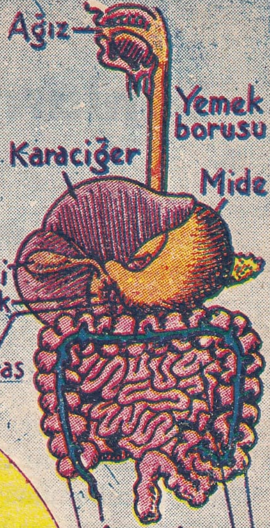
AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

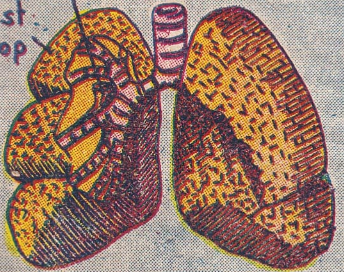
S-4

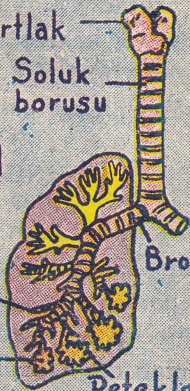
SİNDİRİM ORGANLARI

SOLUNUM ORGANLARI

Bunları biliyor musunuz?

YEPYENİ BİR SİLÂH

Amerika'da yeni bir silâh üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Bu yeni silâh çok uzak mesafelerdeki denizaltıları, bulundukları su içinde derhal tahrip edecektir.

TARİHTEN ÖNCEKİ HAYVANLAR CANLANIYOR!

Amerika'lı Dr. Withaker, atom bombasının korkunç tesirleri üzerinde yeni fikirler ileri sürmüştür. İlerki yıllarda atom bombası kullanılmaya başlandıktan sonra dünya üzerinden insanlar yavaş yavaş kalkacak, onların yerine tarihten önceki hayvanlar tekrar yaşamıya bşlıyacaktır.

1000 DERECE ISIYA DAYANAN ELBİSE

Son zamanlarda Amerika'da yeni bir elbise Amerikan itfaiyecileri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu elbise bin derece ısıya dayanmakta, kat'iyen yanmamaktadır.

PLÂSTİK YOLLAR

İkinci Dünya Savaşı sıralarında yapılan bâzı deneyler göstermiştir ki plâstikten yol ve hava alanı yapmak hem ucuz, hem dayanıklıdır. Bu deneylere dayanarak Amerika'nın bâzı şehirlerinde yollar plâstikten yapılmaya başlanmıştır.

İNGİLTERE'DE SAĞIR KALMIYOR

Otuz yıldan beri İngiltere'de bir âlet üzerinde çalışılmaktadır. Bu âlet, sağırlara kolay duymayı sağlıyacak bir âlettir. Kullanılma sahasına çıkan bu âlet vasıtasiyle İngiltere'de hiçbir sağır kalmamıştır. Âletler, halka bedava olarak hükümet tarafından dağıtılmaktadır.

SİİRT :

Güney Doğu Anadolu vilâyetlerimizdendir. Suriye ve Irak sınırlarına yakındır. Alanı 11.320 km². dir. Nüfusu 133.627'dir. Arazisi dağlıktır. Başlıca akar suları Dicle Nehri ile Botan Çayı'dır. Ormanları pek zengin sayılmaz. Ancak 25.470 hektar ormanı vardır. Halk, çiftçilikle uğraşır, hayvan besler. Bilhassa koyun sürüleri çoktur. Baykan, Beşiri, Eruh, Kozluk, Kurtalan, Pervari, Sason, Şırnak ve Şirvan adlarını taşıyan 9 kazası vardır.

SİLÂH :

Düşmanlarımızdan korunmak veya düşmana saldırmak için özel surette yapılan öldürücü âletlere silâh denir.

Silâhlar ateşli ve kesiciler olarak kısımlara ayrılırlar. Çifte, tabanca, tüfenk, mitralyöz, top, bomba ateşli silâhlardandırlar. Kılıç, süngü, kama, hançer, balta, mızrak, ok kesici veya delici silâhlar arasında yer alırlar. Ayrıca zırhlı otomobil, tank, savaş gemisi, uçaklar yine muharebe silâhlarından sayılırlar.

SİLEZYA :

Orta Avrupa'dadır. Bu bölgenin çevresini, Bohemya Dağları, Karpatlar ile Oder ve Vistül Irmakları çevirir.

Tarihte çeşitli milletlerin buyruğuna girmiştir. Önceleri Slezan adlı Slâyların elindeydi. Bir ara Polonya'ya bağlandı. Sonraları da Avusturya hanedanı prensleri eline geçti. Nihayet 1741 yılında Silezya'nın bir bölümü Prusya Kıralı İkinci Frederick tarafından zaptolundu. Böylece Silezya, bu tarihten itibaren Avusturya Silezyası ve Prusya Silezyası olarak ikiye ayrıldı. İkinci Dünya Savaşından sonra da bütün Silezya Bölgesi Polonya'nın idaresine geçti. Silezya hem tarım bakımından, hem de maden çeşitleri bakımından çok zengindir. Oder'in sol yakasındaki verimli topraklarda buğday ve şeker pancarı ürünleri elde edilir. Katowice, Krolewska-Huta, Gleiwitz bölgelerinde de maden kömürü, kurşun, çinko, üranyum madenleri zengindir. Bu sebeple buralarda endüstri, dokumacılık ve besin fabrikaları hayli gelişmiştir. Camcılık ta önemli bir yer tutar.

Şimdi bu iki Silezya'yı ayrı ayrı inceleyelim:

Avusturya Silezyası :

Bu bölge Troppau ve Teschen kontluklarına ayrılmış iki kısımdan ibaretti. Her iki kısım da Avusturya'nın idaresindeydi. Avusturya Silezya'sının baş şehri Troppau şehriydi. Ekonomice çok gelişmiş bulunan bu bölge, 10 Eylül 1919 da imzalanan Saint-Germain-en-Laye antlaşmasiyle Avusturya'dan alınarak Çekoslovakya'ya bağlandı. Geri kalan kısımları da 28 Temmuz 1920 tarihinde yine Çekoslovakya ile Polonya arasında bölüşülmüştü. 1938 yılında Almanlar Troppau Silezyası'nı işgal ettiler. Teschen Silezyasının toprakları da Polonya sınırları içine alındı. Fakat, İkinci Cihan Savaşı sonunda buraları yine Çekoslovakya Devletinin eline geçti.

Prusya Silezyası :

Silezya'nın büyük parçası bu adı taşır. Bugün bu topraklar Polonya sınırları içindedir. Başşehri de Breslau'dır. Toprak üstü ve toprak altı madenleri bakımından çok zengindir. Tarımı ileridir. Endüstrisi gelişmiştir. Fabrikaları boldur. 1921 yılında Avrupa büyük devletlerinin karariyle Almanya'ya verilen bu topraklar, İkinci Cihan Savaşından sonra Polonya'ya terk olundu.

SİLİFKE :

İçel Vilâyeti'ne bağlı bir kazadır. 98 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 47.966'dır.

SİLİNDİR VE AÇINIMI:

Geometrik bir şekil olan silindirin alt ve üst tabanı daire, yanal yüzeyi de bir eğri yüzeyden meydana gelir. Görünüşü itibariyle bir soba borusunu andırır.

Silindirin açınımını çizmek için düzgün bir dikdörtgen alır ve bu dikdörtgenin karşılıklı kenarlarına eşit birer daire ekleriz.

Ayrıca buhar makinalarının ve su tulumbalarının içinde piston işleyen kısımlarına da yine silindir denir. Yol yapmakta kullanılan ağır tekerlekli araba da silindirdir.

SİLİNDİRİN HACMİNİ HESAPLAMAK :

Silindirin hacmi; taban alanı ile yüksekliği çarpımına eşittir. Tabanı daire olduğu için formülü şu şekilde yazabiliriz:

Silindirin hacmi = $\pi R^2 \times h$. Pi sayısı bilinen bir sayıdır. «R» ise silindir dairesinin yarı çapıdır. «H» harfi silindirin yüksekliğidir.

Silindirin alanını bulmak için taban çevresiyle yüksekliğini çarpar, çıkan sayıya alt ve üst taban alanlarını ekleriz.

SİLİVRİ ·

İstanbul Vilâyeti'ne bağlı bir kazadır. 25 köyü vardır. Nüfusu 26.426'dır.

SİLOLAR :

Silolar modern tahıl ambarlarıdır. İçlerinde taneler küflenmeden, çürümeden uzun zaman saklanabilir.

SİLVAN ·

Diyarbakır Vilâyeti'nin kazasıdır. Diyarbakır Şehri'nin 60 km. güney doğusuna düşer. 78 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 26.826'dır.

SİMAV ·

Kütahya Vilâyeti'nin kazasıdır. 91 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 46.955'dir.

SİNAN (1490 - 1588) :

Tarihimizin ve dünyanın en büyük san'at adamlarından biri olan Mimar Koca Sinan, Kayseri'nin Kesi Nahiyesi'ne bağlı Ağrınas Köyü'nde doğmuştur. (1490).

Devşirme kafilesi içinde 1512 de İstanbul'a geldi. Atmeydanı'nda İbrahim Paşa sarayındaki acemi oğlanlar mektebine verildi. Yavuz'un seferlerine katıldı. Gittiği şehirlerin mimarlık eserlerini inceledi. 25 yaşında Yeniçeri ocağına girdi. Zamanla ustalığı Sadrazam ve Kanunî tarafından öğrenilen Sinan, herkesten itibar görmeye başladı. Buğdan Seferi'nde Prut Nehri üzerine 13 günde büyük bir köprü yaptı.

Mimar Sinan, Lütfü Paşa'nın delâletiyle sarayın mimarbaşısı oldu. Ustasının Mimar Hayreddin olduğu zannedilir. Mimar Sinan, Yavuz Selim, Kanunî Süleyman, II. Selim ve III. Murat devirlerinde yaşamış; bu arada durmadan eserler vermiştir. 81 cami, 400 mescit, 55 medrese, 26 darülkurra ve türbe, 14 imaret, 3 darüşşifa ve sayısız su kemerleri, su yolları, köprüler, kervansaraylar, saraylar, mahzenler ve hamamlar yapmıştır. Edirne'de Selimiye, İstanbul'da Süleymaniye camileri en büyük şaheserleridir.

SİNCAP :

Ormanlarda yaşıyan kemirgen bir memelidir. Minik ve çevik bir hayvan olan sincap yemişlerle beslenir. Kuyruğu uzun ve tüylüdür. Meyvalar ve kümes hayvanları için zararlıdır. Derisi makbuldür.

SİND (İNDÜS) NEHRİ :

Hindistan'dadır. 2.900 km. uzunluğundadır. Tibet Yaylâsı'ndan çıkar; Umman Denizi'ne dökülür. Pencap'tan sonra kollara ayrılır.

SİNDİRİM :

Aldığımız besinlerin, sindirim organları vasıtasiyle vücuda yarayışlı bir hale gelmesi olayına **sindirim** denir.

Sindirim ağızda başlar, ince barsaklarda sona erer.

SİNDİRİM ORGANLARI :

Besinlerin, vücuda yarayışlı bir hale gelmesini sağlayan organlara **sindirim organları** adı verilir. Ağız, dişler, dil, boğaz, yemek borusu, mide, karaciğer, ince barsaklarla, kalın barsaklar sindirim organlarımızı teşkil eder. Ayrıca tükürük, mide suyu, pankreas suyu, safra suyu ve barsak sularını salgılayan bezler de yardımcı sindirim organlarıdırlar.

SİNEK :

Uçucu bir böcektir. Zararlıdır. Bulaşıcı hastalık mikroplarını taşır. Karasinek, sivrisinek, at sineği gibi türlü cinsleri

vardır. Çifte kanatlılardan olan sineğin altı ayağı vardır. Ayaklarındaki çengelli kıllar yardımiyle konduğu yerde çabucak tutunur. Sinekleri D. D. T. ile yok etmek sağlığımız ve temizlik için gerektir.

SİNEMA :

Son yüzyılın eğlence ve kültür vasıtalarından biri de sinemadır. Sinema makinesi elektrikle çalışır. Önceleri sessiz film oynatan sinemalar bugün sesli ve renkli filmler oynatmaktadırlar. Hareket halinde bulunan filmin arkasından gelen kuvvetli ışık, hayalleri karşıki beyaz perdeye (ekrana) aksettirir. Biz de filmdeki konuyu canlı ve hareketli seyretmiş oluruz.

SİNGAPUR :

Dünyanın önemli geçitlerinden biri de Singapur'dur. Güney doğu Asya'da Malaya Yarımadası'nın güney ucunda bulunur. 1837 denberi İngiliz sömürgesi olan Singapur Şehri'nin nüfusu 600.000'dir.

SİNİRKANADLILAR :

Saydam olan kanadlarında incecik sinirler bulunan böcekler takımına **sinirkanadlılar** denir. Sinirkanadlılar 4 kanadlı böceklerdir.

SİNİR KANADLILAR :

Yaşamamızda, sinirlerimizin hizmeti büyüktür. Arasız çalışma halinde bulunan sinirlerimizi dinlendirmek, sağlığımız için şarttır. Bu sebeple, aslâ uykusuz kalmamalıyız. Bu arada balık, yumurta, beyin gibi fosforlu besinler bol bol yemeliyiz. Temiz ve açık havada dolaşmalıyız. Hafif sporlarla birlikte yazın soğuk duş banyolarını ihmâl etmemeliyiz. Korkunç masallar dinlememeli, üzücü romanlar okumamalıyız. Alkollü içki kullananlar, kumar oynayanlar, beynini çok yoranlar da sinirlerini yıpratmış olurlar.

SİNİRLER VE ÖDEVLER :

Sinirler gördükleri işlere göre ikiye ayrılırlar: a) Duygu

alan sinirler, b) Emir getiren sinirler. **Duygu alan sinirler,** duyuları beyine iletirler. Bu sinirlerin bir ucu beyin, omurilik gibi duygu merkezlerinde, diğer uçları da duygu organlarındadır. **Emir getiren sinirler** ise beyinden, omurilikten ve omurilik soğanından aldıkları emirleri organlara ulaştırırlar.

SİNOP :

Karadeniz kıyısında bulunan vilâyetlerimizden biri de Sinop'tur. Dolayını Samsun ve Kastamonu Vilâyetleri çeyirir. Kuzeyinde Karadeniz yer alır. Alanı 5.295 km.^{2} dir. Genel nüfusu 205.276'dır. Vilâyet merkezinde 4.995 insan yaşar. Ayancık, Boyabat, Gerze adında 3 kazası vardır.

SİNÜS :

Cebirde kullanılan bir deyimdir. Bir açının tepe noktası merkez kabul edilerek yarı çapı 1 sayılan bir çember çizilir. Açının bir kenarının çemberi kestiği noktadan diğer kenara bir dikey indirilir. İşte bu dikeyin cebirsel değeri «sinüs» adını alır. Dikeye de sinüs çizgisi denir.

Bu dikeyin ayağı ile açının merkezi arasındaki doğru parçası kosinüs çizgisidir. Bunun cebirsel değeri de kosinüstür.

SİPER :

Savaşta savaşanların görülmemesi ve vurulmaması için arazi üzerinde yapılan **engellere siper** denir. Boy siperi, baş siperi gibi çeşitleri vardır.

SİRK :

Hayvan ve eğlence cambazhanelerine sirk adı verilir.

SİRKE :

Ekşitilmiş üzüm suyuna sirke denir.

SİROZ :

Siroz, şifası zor bir karaciğer hastalığıdır.

SİS :

Su buğusunun yeryüzüne inmesi ile meydana gelen buğulu, beyaz hale «sis» denir.

SİSMOGRAF :

Depremleri yazan âletin ismi **sismograf'dır.**

SİTAJ - STAJ :

Bilgi ve görgüyü arttırmak gayesiyle bilenin veya ustanın kontrolünde yapılan çalışmalara **sitaj** veya **staj** adı verilir.

SİVAS :

Orta Anadolu vilâyetlerimizdendir. Dolayını Tokat, Ordu, Gıresun, Erzincan, Malatya, Maraş, Kayseri vilâyetleri sınırlar. Alanı 26.740 km.^{2} dir. Genel nüfusu 490.493'tür. Şehirde 44.856 insan yaşar. Arazi yüksek dağlarla kaplıdır. Bu dağlar arasında yüksek yaylâlar yer alır. **Kızılırmak, Çaltı, Tohma** suları başlıca akarsularıdır. En büyük göllerden biri de **Ulaş Gölü'dür.** İklimi sert olan Sivas'ın çiftçiliği ve hayvancılığı ileridir. Madenciliği ile endüstri merkezleri önemlidir. Divriği, Gürün, Hafik, Kangal, Koyulhisar, Suşehri, Şarkışla, Yıldızeli, Zara adında 9 kazası vardır.

SİVAS KONGRESİ :

4 - 12 Eylûl 1919 günlerinde toplanmış millî bir kongredir. Birinci Cihan Savaşı sonunda düşmanların dileklerine boyun eğen Osmanlı Devletine karşılık Türk Milleti, Mustafa Kemal'in önderliğinde şahlanmıştı. Şanlı İstiklâl Savaşı'mızı hazırlayan Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal Reislik yapmıştır. Ayrıca, millî varlığımızın temel taşı olan «Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti» de bu kongrede kurulmuştur.

SİVEREK :

Urfa Vilâyeti'nin kazalarından biridir. 45 köyü ile 5 nahiyesi vardır. Nüfusu 46.692'dir.

SİVRİCE :

Elâzığ Vilâyeti kazalarındandır. 47 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 13.053'tür.

SİVRİHİSAR :

Eskişehir Vilâyetinin bir kazasıdır. 92 köyü ve 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 41.332'dir.

SİVRİSİNEK :

Çifte kanadlılardan uçucu bir böcektir. İnsan kanını emecek yaşar. Bataklıklarda, durgun sularda ürer. Bilhassa, konduğu zaman dik duran cinsi sıtma sineğidir. Sıtma sineği, sıtma mikroplarını sıtmalılardan sağlamlara taşır.

SİYAH :

Renklerden biri de «siyah» tır. Siyah renk, beyazdan en uzak olup, en karanlık renktir.

SİYAM — SİAM DEVLETİ :

Güney doğu Asya'da, Hindiçinî Yarımadası'nın batı bölümünde yer alır. Alanı 520.000 km.² dir. Nüfusu 15.718.000'dir. Krallıkla yönetilir. Başşehri Bangkok'tur. Arazisi engebelerle doludur. Başlıca akar suları Mekong ve Menam adını taşır. Ormanları zengindir. Pirinç, tütün, pamuk, kenevir tarımı yapılır. Kauçuk elde edilir.

SİYASAL BİLGİLER OKULU :

Kaymakam ve hariciyeci gibi yüksek memur yetiştiren bir yüksek öğretim kuruludur. Bizde ilk olarak 28 Ocak 1859 da açılmıştır. Ankara'da bulunmaktadır.

SİZ :

Siz sözü, çoğul ikinci şahsı belirten şahıs zamiridir.

SKİ :

Ayaklara takılıp buz üzerinde kaymaya yarayan özel biçimdeki âletlere «Ski» denir.

SOBA :

Isıtma aracıdır. Odun, kömür, gaz, elektrik, havagazı olmak üzere türlü şekilleri vardır.

SOBA KURMAK, TEMİZLEMEK VE BOYAMAK :

Sonbaharda havalar soğumaya başlayınca kış hazırlıkları yapılır. Bu arada sobalar onarılır, boyanır ve kurulur. Zaten kış bitince, sobaları hemen bir tarafa atmak doğru değildir. Sökülen sobaları iyice temizlemek, gereken yerleri tamir etmek lâ-

zımdır. Boruları da silkmek, yağlamak ve sonra gazete kâğıtlarına sarıp nemsiz bir yerde muhafaza etmek şarttır.

SODA :

Bir çeşit tuzdur. Kimyasal adı «nötür sodyum karbonatı»dır. Yemek ve çamaşır sodaları halinde ayrı cinsler olarak kullanılır.

Bir nevi karbonik asitli suya da soda adı verilir.

SOFRA :

Üzerinde yemek yediğimiz yemek masasının adı sofradır. Yalnız, bu masanın sofra olabilmesi için üzerine yemek ve ekmeklerin konması gerekir. Ayrıca özel biçimde yapılmış sofralar da vardır.

SOFRADA MUAŞERET KURALLARI :

Sofrada muaşeret kurallarına uymayan insanlar başkaları üzerinde iyi etki bırakmazlar. Çatal, bıçak, kaşık kullanırken gürültü etmek, ağızı şapırdatmak; dudaklar açıkken lokma çiğnemek aslâ doğru değildir. Eğer yemek yerken bıçak kullanmak gerekiyorsa, bıçağı sağ ele, çatalı da sol ele almak ve yenilen lokma sayısınca kesip ağıza götürmek icabeder. Yağlı bıçak, çatal ve kaşıkları örtü üzerine koymamalıdır. Boş tabağa bırakmalıdır. Sofraya birlikte oturulur, birlikte kalkılır. Yemeği de yavaş yemek, sağlığımıza uygun bir harekettir. Bilhassa sofrada neş'eli olmak iştihamızı açar.

SOFRA KURMAK (Kahvaltı, çay ve yemek sofraları):

Yemek zamanlarından önce sofra hazırlanmış olmalıdır. Aile fertleri de ellerini sabunla yıkayarak topluca sofradaki yerlerini alırlar.

Kahvaltı sofrasında çay fincanı, çay kaşığı ve küçük kahvaltı tabakları bulunur; zeytin, yağ ve reçel yer alır.

Yemek sofralarının tertibi ayrıdır. Çay sofraları ise görünüş itibariyle kahvaltı sofralarına benzer.

SOFRA TAKIMLARI :

Sofra, günün belirli zamanlarında etrafına aile fertlerinin

topladığı bir yerdir. Sofranın zevke uygun bir tarzda kurulması, mümkünse çiçeklerle süslenmesi iyi olur.

Yemek masası, sandalyeler, masa örtüsü, tabaklar, peçeteler, çatal, bıçak, kaşık ve bardak gibi eşya, «sofra takımı» adını alır.

SOFTA :

«Geri kafalı» anlamına gelir. Bu gibi insanlar dine çok inanmakta, medeniyeti kabul etmemektedirler.

SOFU :

Dinî kurallara büyük bir hassasiyetle uyup Tanrı yolunda çalışanlara sofu denir.

SOFYA :

Bulgaristan'ın başşehridir. Nüfusu 287.000'dir. Geniş bir ovanın kenarında, İstanbul - Belgrad demiryolu üzerindedir.

SOĞAN (Sovan):

Bazı bitkilerin toprak içinde gelişen yumrularına soğan adı verilir. Mutfak soğanı, çiğdem, lâle soğanları gibi...

SOĞUK :

Isısı sıfır dereceye yakın veya sıfır dereceden aşağı olan varlıklar soğuktur. Soğuğun belli bir ısı derecesi olmamakla beraber, soğukta sıcaklık yok demektir.

SOĞUKKANLI :

Yılan gibi bazı sürüngenler soğukkanlı yaratıklardır. Ayrıca, olayları sinirlenmeden, öfkelenmeden karşılayan kimselere de yine soğukkanlı insanlar denir.

SOKAK :

Yapılar arasındaki geçitlere sokak denir.

SOKAKTA VE GENEL YERLERDE GÖZETİLECEK KURALLAR :

Sokakta daima sağdan yürümeli; yürürken de çok dikkatli

olmalıdır. Bilhassa kalabalık geçitlerde kol kola yürümek, durup yol ortasında konuşmak; yürürken başkasına çarpmak doğru olmayan hareketlerdendir. Sokakta yüksek sesle konuşmak da çirkin bir harekettir. Karşıdan karşıya geçerken etrafı gözlemelidir. Eğer işaret fenerleri veya nokta polisi varsa geç işaretini mutlaka beklemelidir.

SOKOLLU MEHMET PAŞA VE HİZMETİ **(Bak: Mehmet Paşa Sokollu):**

SOKRAT (M. Ö. 468 - 400) :

Meşhur bir Yunan filozofudur. Ünlü komutan Alkibyad'ın öğretmenidir. O, halk toplulukları arasında derslerini verirdi. Bilhassa, demokrasi aleyhinde hicviyeler söylerdi. Eflâtun ve Ksenofon, Sokrat'ın öğrencilerindendirler. Nihayet ölüme mahkûm edildi. Baldıran zehiriyle öldürüldü.

SOL :

Gövdemizde, yüreğimizin bulunduğu taraf sol taraftır. Ayrıca, musikideki notalardan biri de sol sesidir. Portenin ikinci çizgisi üzerinde bulunur.

SOLAK :

Her işinde sağ eli yerine, sol elini kullanan kimselere **solak** denir.

SOLFEJ (Tek sesli, çift sesli):

Şarkıların ve müzik parçalarının yalnız notalarla söylenmesine solfej denir. Musiki parçalarının bâzısı çift sesli bestelenmiş olur.

SOLHAN :

Solhan kazası Bingöl vilâyetine bağlıdır. 29 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nahiyelerinden biri merkez nahiyesidir. Nüfusu 8173'tür.

Solhan Çapakçur'un 50 km. kuzey-doğusunda yer alır. Muştan 50 km. uzaktadır.

SOLON (M. Ö. 640 - 558):

Atina'da yetişmiş ve kanunlariyle üç salmış bir insandır. Atina'nın 7 yüksek hâkiminden biridir. Atina Devletine çeşitli iyilikleri vardır.

SOLUCAN :

Yumuşak, yuvarlak ve uzunca bir hayvandır. Toprak için-de, barsaklarda ve nemli yerlerde yaşıyan türlü cinsleri vardır.

SOLUK BORUSU :

Akciğerlerimizle hava alıp verme olayına **solunma** denir. Akciğerlerden gırtlağa kadar uzanan ve içinden hava geçen bo-ruya da **soluk borusu** adı verilir.

SOLUNGAÇ :

Balıkların solunum organlarına solungaç denir.

SOLUNUM NASIL OLUYOR?

Vücudumuzda iki türlü solunum vardır: a) Deri ile solu-num, b) Akciğerlerle solunum. Fakat, vücut solunumunun bü-yük bir kısmını akciğerlerimizle yaparız. Solunmada aldığımız havanın içindeki oksijen gazı, akciğerlere gelen kirli kanı te-mizler. Akciğerlerimiz diyafram ve kasların yardımı ile hare-ket halinde bulunurlar; eşit fâsılalarla şişerler, pörsürler. Şişme esnasında, ağız veya burundan ciğerlerin bronşlarına temiz ha-va dolar. Biraz sonra da işini bitiren hava kirlenmiş olarak dı-şarı atılır.

SOLUNUM ORGANLARI: (Bak: Akciğerler, diyafram kası, soluk borusu, deri):

SOMA :

Manisa vilâyetinin kazasıdır. 67 köyü vardır. Nüfusu 26.066 dır.

SOMALİ :

Afrika'nın doğusunda, Aden Körfezi ile Hint Denizi üzerin-deki ülkeye **Somali** adı verilir.

SOMYE :

Üzerine yatak veya minder konulan yaylı karyolalara denir.

SON :

Bir şeyin bitimine son denir.

SONBAHAR :

Dört mevsimden biri de sonbahardır. Sonbahar yazdan sonra, kıştan öncedir. Eylûl, Ekim, Kasım, Sonbahar aylarıdır. Sonbaharda yapraklar sararıp dökülür; göçmen kuşlar sıcak ülkelere gider. (Bak: Mevsimler).

SOND BOĞAZI :

Cava ile Sumatra adaları arasındadır. Uzunluğu 170 km. dir.

SONSUZ :

Nihayeti olmıyan, daha doğrusu bitimsiz olan demektir. Gök boşluğu sonsuzdur gibi.

SONUÇ :

Olaylardan meydana gelen son duruma sonuç denir. Sonuç, netice demektir.

SORGUN :

Yozgat vilâyetinin bir kazasıdır. 85 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 40.824 tür.

SORU :

Cevap bekleyen sözlere soru denir.

SORU ZAMİRLERİ :

Zamir çeşitlerinden biri de soru zamirleridir. Sormak suretiyle isimlerin yerini tutan kelimelere soru zamirleri adı verilir. **Ne** ve **kim** kelimelerinden ayrı olarak soru sıfatlarının bazı tamlanan şekilleri de soru zamiri olarak kullanılır **Kimden** duydun? **Hangisini** gösteriyorsun? gibi

S.O.S. :

Tehlikede olanların imdat çağırmak için kullandıkları beynelmilel işaret.

SOVAN (Bak: Soğan)

SOVYETLER BİRLİĞİ (Bak: Rusya)

SOYA :

Tanelerinden yağ çıkarılan bir fasulye cinsine **soya** denir.

SOYADI :

Her şahsın ailece sahip bulunduğu ad **soyadı**'dır.

SÖĞÜT :

Su boylarında yetişen bir ağaç cinsidir.

SÖĞÜT :

Söğüt, Bilecik Vilâyeti kazalarından biridir. 48 köyü ile iki nahiyesi vardır. Nüfusu 29.871'dir.

SÖKE :

Aydın Vilâyeti kazalarından biridir. 42 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 34.301'dir.

SÖMİKOK :

Kömür sobalarında yakılan sömikok, taşkömürün 600 derece ısıtılmasiyle elde olunur.

SÖMÜRGE :

İstiklâlini kaybetmiş ve başka milletlerin buyruklarına boyun eğmiş yerler **sömürge** adını taşır.

SÖZLE İFADE :

İfade, a) sözle, b) yazıyla olmak üzere iki türlüdür. Sözle ifade konuşmadır. Bilhassa ilkokulların birinci devrelerinde sözle ifadeye önem verilir. Çocuklar tabiî ve serbest konuşmaya alıştılar.

SÖZ, SÖZ DİZİMİ VE BELLİ BAŞLI KURALLARI :

Meramımızı konuşarak anlattığımız zaman söz söylemiş oluruz. Şu halde söz, konuşmadır. Ağızdan çıkan veya yazılan kelimelerin anlatılmak istenen anlama göre bir düzen içinde sıralanmasına **söz dizimi** denir. Söz diziminde kelimeleri yerli yerinde kullanmak gerekir.

SÖZLÜK :

Herhangi bir dilin kelimelerini alfabe sırasına göre dizip anlamlarını açıklayan kitaba **sözlük** denir.

SPOR OYUNLARI :

Vücudu zindeleştirmek, geliştirmek ve güzelleştirmek gayesiyle yapılan oyunlar spor oyunlarıdır. Spor oyunlariyle bedenle birlikte ruh ta eğitilir. Futbol, voleybol, tenis, pingpong, basketbol gibi çeşitli spor oyunları vardır.

SPOR VE SPOR KULÜPLERİ :

Vücuda yararlı hareketlerin hepsi spordur. Yalnız spor yapmadan önce muhakkak bir doktorun muayenesine başvurmalıdır. Vücudun kabiliyetine uygun bir spor branşı seçmek lâzımdır. Sporsever gençlerin bir araya gelerek cemiyetler kanunu gereğince kurdukları müesseselere spor kulüpleri adı verilir. Her spor kulübünün belirli bir nizamnamesi vardır.

STOCKHOLM :

İsveç Kırallığının başşehridir. Adalar üzerinde kurulmuştur. Nüfusu 687.500'dür .Düzgün ve temiz caddeleriyle, tarihî yapılariyle meşhur bir şehirdir.

SU :

Dünya üzerinde hayatî varlıklardan biri de sudur. Yerkürenin dörtte üçünü (3/4), vücudumuzun da % 80'ine yakın kısmını su teşkil eder. Susuz hayat olamaz. Su renksiz, kokusuz, tadsız ve akıcı bir cisimdir. En iyi sular pınar - memba sularıdır. Kuyu sularının pek çoğu ile deniz suları içilmez. Su, yalnız canlılar için çok önemli bir varlık olarak kalmaz; başlı başına bir kuvvet olarak ta, tabiat kuvvetleri arasında yer alır. (De-

ğirmen, elektrik santralları gibi). Su yerle gök arasında durmadan dolaşır. 100 derecede kaynar. Sıfır derecede donar. Kaynayınca buharlaşır, bulut olur.

SUBAY :

Asteğmenden mareşale kadar rütbeli askerlere subay adı verilir. Subaylar erlere muharebe oyunları öğretirler. Subay sınıfları çeşitlidir. Topçu, piyade, ordonat, levazım, havacı, denizci vesaire gibi...

SU ÇARKI :

Akan bir suyun önüne konulan çark döner; böylelikle de suyun akışından hareket ve kuvvet sağlanmış olur. Buna su çarkı denir. Değirmen buna göre yapılmıştır.

SU ÇİÇEĞİ :

Çiçeğe benzer bir çocuk hastalığıdır. Ateşi üç gün sürer.

SUDA BOĞULANLARA YARDIM :

Denize, nehire girenler yüzmek bilmezlerse derinlerde boğulurlar. Boğulma, akciğer bronşlarını suyun doldurmasiyle olur. İyi yüzme bilmiyenlerin suya girmeleri doğru olmaz. Hiç olmazsa böylelerini yalnız bırakmamak gerekir. Boğulma tehlikesi geçirenleri hemen kenara çekmeli; baş aşağı asarak karınlarındaki ve ciğerlerindeki suyun boşalmasını temin etmelidir.

SU DOLABI :

Bostan kuyularında bulunan ve su çekmiye yarayan dolaba **su dolabı** denir.

SU FIRILDAĞI :

Akan bir suyun altında dönen kanadlı fırıldağa su fırıldağı adı verilir.

SU KANALLARI :

Araziyi sulamak, sel taşmalarını önlemek gayesiyle nehir yatağı yanlarında açılan su yollarına su kanalları denir.

BENİ SIRTINA AL.

İstiklâl Savaşımızın en korkunç günlerindeydi. Düşman her taraftan saldırıyordu. Türkler bazan bire karşı onla savaşmak mecburiyetinde kalıyorlardı.

İşte bu günlerde, bir tabur komutanı, düşmanın daima geçtiği bir köprüyü havaya uçurmak için emir aldı. Taburundan iki kişi seçecek ve bu iki kişi dinamitle köprüyü uçuracaklardı. Fakat köprünün yanındaki tepe düşman nöbetçileriyle doluydu.

Binbaşı, bir avuç askerini topladı. Durumu olduğu gibi anlattı. Fedai istiyordu. Birden bütün tabur «Biz gidelim» diye ileri çıkıverdi. Bu kahramanlık karşısında binbaşının gözleri yaşardı. Sonra kur'a ile iki kişi seçildi. Bunlar Erzurum'lu Halil'le Kırşehir'li Mehmet'ti.

İki arkadaş vedalaşarak yola çıktılar. Sürüne sürüne köprüye yanaştılar. Yirmi, yirmi beş adım kalmıştı. Birden düşmanın yaylım ateşi başlamıştı. Arkalarındaki tepede düşman onları görmüştü Bir iki adım zor ilerliyebildiler. Tam o sırada Halil; «Ah yandım.» diye bağırdı. Arkasından vurulmuştu. Mehmet, arkadaşını bir çukura çekti. Halil, son dakikalarını yaşıyordu. Ağzından kan gelmekteydi:

Mehmet, diyebildi, Mehmet, koynumdaki çevreyi anama gönder. Bir vasiyetim daha var. Bak ben ölüyorum. Bu köprünün uçması lâzım. Düşman gerimizde. Sen beni sırtına al. Köprüye öyle yürü. Varsın onlar ateş etsinler. Kurşunlar sana değil, sırtındaki bana gelir.

Bunu söyledi ve dua ederek can verdi.

Mehmet, Halil'in söylediğini yapmak istemiyordu. Bu çok günah bir şeydi. Fakat arkadaşı vasiyet etmişti. Sonra köprünün de uçurulması gerekti.

Koca Halil'i sırtladı. Köprüye yürüdü. Düşman, kudurmuş gibi ateş ediyordu. Fakat nafile. Gelen kurşunlar, ateşin yapıldığı yer çok uzak olduğu için, ancak Halil'in vücuduna saplanıyor, öteye geçemiyordu. Mehmet köprüye yaklaştı, yaklaştı.

Kurşunlar vız vız ötüyordu. Mehmet dinamitleri çıkardı. Sırtında Halil, ateşledi. Yandaki dereye girip koşmaya başladı. Biraz sonra köprü havaya uçtu. Mehmet, arkadaşının cesedini tabura getirdi. Durumu anlattı. Kahraman Halil'in sırtında yirmi bir yara vardı.

Gülüyorum :

AT YORULMASIN.

Ali köyde açıkgöz geçinen çocuklardan bir tanesiydi. Herşeyi bilirim diye ortaya çıkardı. Bir gün kasabaya pazara gitmişti. Dönüşünde köy yolunda çocuklarla karşılaştı. Çocuklar baktılar, Ali atın üzerinde... Fakat pazardan aldıklarını semere asmıyor, iki eliyle kaldırmış, havada tutuyordu. Çocuklar şaşırdılar:

— Bu ne hal Ali, dediler. Niçin yükleri öyle elinde tutuyorsun? Assana.

Ali, bilmiş bilmiş güldü:

— Yaa, ben hayvan sever bir çocuğum. Ağırlığımla zaten hayvanı yoruyorum, bir de yükümle mi eziyet vereyim?

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

15 KASIM 1955, Salı. Sayı: 77 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

SOFRA
TAKIMLARI
AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
S-5

Bunları biliyor musunuz?

YENİ UÇAKLAR

Pek yakında kullanılacak uçakların kanatları aynen kuşlarınki gibi hareket edecektir. Kanatların böyle aşağı yukarı hareket etmesi için alt taraflara birer küçük motor konacaktır.

KATİLLERİ YAKALIYAN MAKİNE

Amerikan polisi, yeni kazandığı bir âlet sayesinde katilleri ve gangsterleri kolayca yakalıyabilmektedir. Kendisinden şüphe edilen şahıslar, karakola götürülmekte ve kendisine **doğruluğu meydana çıkarma** iğnesi yapılmaktadır. Adam, iğneden sonra bütün kabahatlerini anlatmaktadır.

SOLUCAN VE TOPRAKLAR

Solucanlar toprağı vücutlarının içinden geçirerek yeri kazarlar. Bir solucanın bir yılda vücudundan ne kadar toprak geçirdiğini hiç düşündünüz mü? Yapılan incelemeler neticesinde bir solucanın yılda 5 - 36 ton toprağı vücudundan geçirmekte olduğu anlaşılmıştır. Bu suretle solucanlar tabiatın sapanı ve gübre dağıtıcısı ödevini görmektedirler.

BAMBAŞKA BİR YILAN

Brezilya'da yaşıyan bir yılan cinsi, diğer yılanlardan tamamen ayrılır. Bu yılanların vücutlarını meydana getiren dokular cam gibi ince ve hassastır. Ufak bir vuruşla tuzla buz olurlar. Yerliler, bu yılanları ellerinde taşıdıkları küçük sopacıklarla öldürürler.

PERVANESİZ UÇAKLAR

Yine Amerika'da son zamanlarda yeni bir yakıt üzerinde çalışılmaktadır. Bu yakıtın ismi Nitromethane'dir. Bu yakıtı kullanacak uçaklar çok hızlı gidecek ve pervanesiz olacaktır.

SUFLÖR :

Tiyatroda, sahnede piyes oynatılırken sahne altına gizlenip artistlere söyliyecekleri sözleri fısıldayana suflör denir. Rolünü unutan sanatkâr suflörün fısıltısına kulak verir. Böylece aksama olmadan piyes devam eder. Suflör seyircilere görünmez.

SULAR **(Bak: Su)**

SULARDAN ELEKTRİK ELDE ETMEK - SU DEĞİRMENİ :

Su kuvveti büyük bir kıymettir. Bunun faydalarını gören insanlar, sudan elektrik enerjisi sağlama yollarını aramışlardır. Çağlayanlar üzerine kurulan tesisler ve türbinler yolu ile elektrik elde etmişlerdir. Son yıllarda, bu alanda hükûmetimiz de büyük çalışmalar göstermektedir. Kızılırmak üzerinde Hirfanlı, Seyhan üzerinde Seyhan, Sakarya üzerinde Sarıyar, Gediz üzerinde de Kemer ve Menderes üzerinde Akçay barajlarını kurma faaliyetine girişmiştir. Ayrıca, daha pek çok hidroelektrik santralleri yapılmaktadır. Su akıntısı ile çalışan değirmenler de vardır. (Bak: Suçarkı).

SULTAN :

Bâzı şark devletlerinin padişahlarına veya başlarına sultan denir.

SULTANAHMET CAMİSİ :

İstanbulda, Ayasofya'nın karşısındadır. Birinci Sultan Ahmet tarafından yaptırılan bu güzel eserin temeli 1609 da atılmıştır. Mimarı Mehmet Ağa'dır. Bu camiin temelini açmakta kullanılan kazma da Topkapı Sarayında muhafaza edilmektedir. Cami 1617 de açılmıştır.

SULTANAHMET ÇEŞMESİ :

İstanbul'da mevcut Osmanlı - Türk şaheserlerinden biri de Sultanahmet Çeşmesi'dir. Bu çeşme XVIII. yüzyılda Sultan III.

Ahmet tarafından yaptırılmıştır. Ayasofya'nın denize bakan yanında, Topkapı Sarayı'nın dış kapısı önündedir.

SUMATRA :

Melânezya Takımadalarından en batıda olanıdır. Malaka Boğazının batısında ve güneyinde uzanır. Alanı 423.000 km^2 dir. Nüfusu altı milyondur.

SUNGURLU :

Çorum Vilâyeti kazalarından biridir. 110 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 52.702'dir. Çorum'un 70 km. güney-batısında bulunur.

SUNİ İPEK :

İpek böceğinden değil de başka maddelerden elde edilir. Halis ipeğe nazaran daha az dayanıklıdır. Türkiye'de suni ipek fabrikası Gemlik'tedir.

SUR :

Eskiden, bugünkü ateşli silâhlar ve uçaklar icat edilmezden önce şehirleri, derebeyi şatolarını düşman saldırışından korumak için şehir veya şatonun dolayına çepe çevre yapılan yüksek ve kalın duvarlara sur denir.

SURAT :

Yüzün ön görünüşü surattır. Sonra, somurtkan insanlar için de suratlı sözü kullanılır. Suratsız deyince bir tahkir sözüdür.

SURİYE :

Güney komşularımızdan biridir. Cumhuriyetle yönetilir. Başşehri Şam'dır. Arabistan Yarımadasının kuzey bölümünü kaplar. Alanı 159.000 km^2 dir. Fakat, asıl Suriye'nin yüz ölçümü 102.300 km^2 dir. Nüfusu 2.860.500'dür. Halep, Beyrut, Şam başlıca büyük şehirleridir. Akdeniz'in doğu kıyıları üzerinde yer alır. Kıyılar Lübnan ve Antilübnan dağlariyle ârızalıdır. Deniz kenarları yağmurlu olan Suriye'nin iç kısımları çöl manzarası taşır. Dağların denize bakan yamaçları ormanlarla örtülüdür. İklim umumiyetle sıcak ve kurudur.

SUSAM :

Susam, sıcak memleket bitkilerindendir. İnce ve küçük tanelerden ibaret olan tohumlarından yağ elde edilir. Tahin ve tahin helvası da susamdan yapılır.

SUSURLUK - SUSIĞIRLIK :

Balıkesir Vilâyeti kazalarından biridir. 51 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Nüfusu 33.992'dir.

SUŞEHRİ :

Sivas Vilâyetinin kazalarından biridir. 115 köyü ile iki nahiyesi vardır. Nüfusu 34.739'dur.

SU TULUMBASI :

Kuyulardan su çekmeğe yarayan aletler tulumbalardır. Tulumbalar:

1 — Emme tulumba,

2 — Basma tulumba,

3 — Emme basma tulumba olarak üçe ayrılırlar. Tulumbalar hava basıncı ile çalışırlar. Emme borusu, silindir, piston, piston kolu, kapaklar diye kısımlara ayrılırlar. Piston yukarı çekilince emme borusu ve silindir içindeki hava emilir. Kuyu suyu yüzeyindeki hava basıncı ile su, havasız kalan boru ve silindire yükselir. Pistonun devamlı hareketleriyle su kuyudan çıkarılmış olur.

SU VE ETKİLERİ :

Yeryüzü şekillerinde, engebelerin teşekkülünde suyun büyük etkisi vardır. Akar sular geçtikleri araziyi oyarlar; taş, toprak ve molozları sürüklerler. Ağızlarındaki düzlüklere yığarlar. Böylece, yeryüzü şekilleri su etkisiyle durmadan değişmiş olur. Sular donmak suretiyle genişlerler. İçinde bulundukları kaya çatlaklarını patlatırlar. Ayrıca temizlik işlerinde, beslenmede ve tabiatın güzelleşmesinde, endüstri merkezlerinin çalışmasında suyun faydaları sonsuzdur.

SUYUN BİLEŞİMİ VE ÖNEMİ :

Su iki hacım hidrojen (H) ile bir hacım oksijen (0) den mey-

dana gelir. Kimyadaki formülü ($H^2 0$) dur. Suyun yaşamamızda ve beslenmemizde büyük önemi vardır. Vücut ağırlığımızın yarısından fazlasını su teşkil eder. Bitkilerin ve hayvanların var olmaları için de suyun mevcudiyeti şarttır. Susuz topraklar ürün vermez; çöl olur. Su, bir kuvvet olarak ta, insanların hizmetinde çeşitli işler görür.

SUYUN BUHAR HALİNE GELMESİ :

Su ısınınca buhar olur. Isınmakta devam ederse «100» derecede kaynar. Buharlar hava içinde toplanırlar; bulutları meydana getirirler. Suyun buharlaşmasında hava akımının da tesiri vardır.

SUYUN KALDIRMA KUVVETİ :

Suyun bir de kaldırma kuvveti vardır. Su, içinde bulunan herhangi bir şeyi yukarıya doğru kaldırır, iter. Buna suyun kaldırma kuvveti denir. (Bak: Arşimed Kanunu).

SUYUN KUVVETİ:

Su, yüksek bir yerden kütle halinde düşünce, büyük bir kuvvet olarak belirir. İşte, akar su çağlayanlarından faydalanmayı gözönünde tutan insanlar su değirmenlerini, hidroelektrik santrallerini kurmayı düşünmüşlerdir.

SUYUN TABİAT İÇİNDEKİ DOLAŞIMI :

Su azalmadan tabiat içinde dolaşır durur. Buna suyun dolaşımı adı verilir. Isı etkisiyle buharlaşan su, bulut haline gelerek yükselir. Havada rüzgârların önüne katılarak ülkeden ülkeye gider. Yağmur olur, yağar. Yeryüzüne dökülen suların bir kısmını toprak içer; bir kısmı da akarsular halinde denizlere, göllere ulaşırlar. Yine ısının etkisiyle buğu haline gelirler.

SUYUN ÜÇ HALİ :

Suyun normal hali sıvı halidir. Sıfır derecede donan su katılaşır, buz olur. Isıyla buharlaşır, gaz haline gelir. Böylece su, ısı azalma ve çoğalmalariyle daima hal değiştirir.

SÜLEYMAN I. (1494 - 1566) :

Onuncu Osmanlı Padişahı olan Süleyman I. tarihte **Kanunî** diye anılır. Babası Yavuz Selim'di. Onun ölümiyle tahta çıktı. O zaman 26 yaşında bulunuyordu, Padişahlığı 46 yıl sürdü. Zamanı, Osmanlı İmparatorluğunun en parlak, en kudretli devridir. Ordularımız karalarda, donanmamız denizlerde eşsiz kahramanlıklar göstermişler; büyük zaferler kazanmışlardır. Avrupa'lıların **Muhteşem Süleyman** olarak adlandırdıkları Kanunî önünde diz çökmiyen imparator kalmamıştır. Kanunî Süleyman tahta geçince ilk iş olarak Şam'da baş kaldıran Canbürdi Gazali'yi ezmiş; sırasiyle Macaristan'ı zaptetmiş; Belgrad'ı, Rodos'u almıştır. 1529 da Viyana'yı kuşatmıştır. Avusturya İmparatoru Charles - Quint'in elinde esir bulunan Fransız Kıralı Birinci François'yı kurtarmıştır. Doğuda Tebriz, Şirvan, Dağistan, Gürcistan ve Bağdat gibi yerler sınırlarımız içine alınmıştır. Mora, Venedik, Tamşuvar kaleleri ordularımıza teslim olmuştur. Akdeniz'in mavi sularından tâ Hint Okyanusu'na kadar Barbaros'un, Turgut Reis'in, Pîrî Reis'in, Murat Reis'in, Seydi Ali Reis'in, Salih Reis'in, Piyale Paşa'nın, Sinan Paşa'nın kalyonları hâkim olmuş; leventlerimiz, sisli ufukların ötesinde düşman gemisi aramakla vakit geçirmişlerdir. Nihayet, koca bir ülkenin şanlı hükümdarı olan Kanunî Süleyman 1566 da 72 yaşında iken Zigetvar savaşı esnasında eceliyle ölmüştür. Onun devri, tarihimizin altın devridir.

SÜLEYMAN II. (1642 - 1691):

Süleyman II, Osmanlı Devletinin 20. hükümdarıdır. Babası Deli İbrahim'di. Bir isyanda tahttan indirilen ağabeyi Avcı Mehmed'in yerine padişah olmuştur. Hükümdarlığı ancak 3 yıl 8 aydır. Zamanı pek parlak sayılmaz. Hattâ Macaristan'daki kalelerimizin çoğunu yine onun devrinde kaybetmiş olduk. Ancak, sadâret mevkiine getirilen Köprülü Mustafa Fazıl Paşa sayesinde rüşvet kaldırılmış; Rusya, Avusturya ve Lehistan orduları bozguna uğratılarak Belgrad, Vidin, Niş ve Semendre kaleleri tekrar sınırlarımıza katılmıştır.

SÜLEYMANİYE CAMİSİ :

Dünyanın sayılı şaheserlerinden biri olan Süleymaniye Camisi, İstanbul'dadır. Dâhi san'atkâr Mimar Koca Sinan tarafından yapılan caminin inşasına 1550 de başlanmıştır. 1557 de de ibadete açılmıştır. Cami 63 × 69 metre ebadında bir arsa üzerine kurulmuştur. Büyük kubbesinin yüksekliği 53 metredir. Bu kubbenin çapı da 26 metredir. Etrafındaki külliyesi ile beraber Türk ustalığının ve Türk işçiliğinin ölmez şaheserlerinden olan Süleymaniye Camisi zarif kubbeleri ve ince minareleriyle Türk İstanbul'un en kıymetli süslerinden biridir.

SÜLEYMAN ŞAH (Ölm. 1224) :

Osmanlı Devletini kuran Osman Bey'in dedesi, Ertuğrul Bey'in de babasıdır. Süleyman Şah, Oğuz boylarından olan Kayıhanlı aşiretindendi. Babasının adı Kaya Alp'ti. Cengiz'in saldırmaları sonunda Harzem yakınında bulunan Mahan Şehri civarından kalktı; elli bin kişiyi bulan kabilesiyle beraber batıya, Anadolu'ya göç etti. Halep yakınında Caber Kalesi denilen semtte atı ile birlikte Fırat Nehri'ne düştü, boğuldu (1224).

SÜLFÜRİK ASİT :

Pis kokulu kimyasal bir maddedir.

SÜLÜK ·

Durgun ve yavaş akımlı sularda yaşayan asalak bir hayvandır. Bâzan kan alma hallerinde işe yarar.

SÜLÜN ·

Uzun kuyruklu bir kuştur. Çeşitli türleri vardır. Eti lezzetlidir.

SÜMBÜL :

Soğandan üreyen sümbül, güzel kokulu ve çeşit renkte çiçekler açan bir bitkidir.

SÜMERLER, YAŞAYIŞLARI VE UYGARLIKLARI :

Mezopotamya'nın ilk sahiplerinden olan Sümerler buraya eneolitik devirde Orta Asya'dan gelmişlerdir. Irk, dil ve menşe

bakımından tamamen Türktürler. Arkeologların ve bilginlerin yaptıkları araştırmalarla Sümerlerin Mısır, Yunan, Roma, Hint ve Fenike medeniyetlerine etki ettikleri anlaşılmıştır. Dünyanın en eski yazısı Sümerlerin **Çivi** yazısı dır. Milâttan 4000 yıl önce Fırat ve Dicle arasındaki bereketli topraklara yerleşen Sümer Türkleri kanallar açmışlar, bataklıkları kurutmuşlar, toprağı işlemişlerdi. Ayrı siteler halinde yaşarlardı. Bu sitelerin en önemlileri Ur ve Uruk Şehirleri idi.

SÜMÜK :

Burunda sümükdoku hücrelerinin ve sümük bezlerinin çıkardığı bulanık ve kaygan sıvıya, salgıya sümük denir. Burnumuzu temizlemek suretiyle sümüğü atarız.

SÜMÜKLÜ BÖCEK :

Sümüklü, yumuşakçalar cinsinden bir hayvandır. Gezdiği yerde parlak bir iz bırakır. Buna, halk dilinde sümüklü böcek denir.

SÜNGER :

Sünger, deniz diplerinde yaşıyan bir hayvan ve bu hayvanın esnek, gözenekli iskeletidir. İşlenmiş sünger, temizlik işlerinde kullanılır.

SÜNGÜ :

Delici bir silâhtır. Tüfeklerin ucuna takılır.

SÜNNET :

Tanrı tarafından buyurulmamış olmakla beraber Hazreti Muhammed'in ibadete hazırlanış veya ibadet süresince yaptığı özel davranışlarına sünnet denir Müslümanlar, Kur'anda olmamakla beraber sünnete uyarlar.

Ayrıca, erkek çocukların penisleri ucundaki derinin kesilmesi olayı da sünnet olmaktır. Sünnet eden kimselere de sünnetçi denir.

SÜNNÎLİK :

Sünnîlik, islâm dininde mevcut olan mezheplerden biridir. Bu mezhebin kurucusu İmam-ı Âzam Ebu Hanife Hazretleridir. Sünnîler Kur'anda yazılanlara ve Hazreti Muhammed'in sün-

netlerine göre amel etmeyi en doğru yol bilirler.

SÜPÜRGE :

Süpürge otundan yapılan bir temizlik aracıdır. Çalı süpürgesi de vardır.

SÜPÜRME :

Temizlik işlerinden biri de süpürmedir. Süpürme işine başlarken süpürgeyi mutlaka ıslatmalıdır. Böylelikle mikroplu tozların kalkmasına engel oluruz.

SÜRMENE :

Trabzon Vilâyeti'nin kazalarından biridir. 85 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 69.456'dır. Trabzon'un 32 km. doğusunda ve Karadeniz kıyısında kurulmuştur.

SÜRTÜNME VE ETKİ İLE MEYDANA GELEN ELEKTRİK :

Tarağı saçımıza birkaç defa sıkıca sürttükten sonra ufacık kâğıt parçalarına yaklaştırırsak kâğıt parçaları tarağa yapışır. Yine, karanlık bir yerde iki çakmak taşını birbirine çarparsanız kıvılcımların çıktığını görürüz. Bütün bu deneylerde meydana gelen elektrik sürtünme ile meydana gelen elektriktir.

Bir de, etki ile meydana gelen elektrik akımı vardır. Bir cam kavanoza beşte dört (4/5) hacminde su, (1/5) beşte bir oranında zaçyağı konulup içine de bir bakır, bir de çinko levha sarkıtılırsa ve bu levhalardan çıkan teller bir ampüle bağlanırsa ampulün yandığı görülür. Böylece, kimyasal bir olay sonucunda elektrik elde edilmiş olur. Bakır levha pozitif (+), çinko levha da negatif (—) tir.

SÜRUÇ :

Urfa Vilâyeti'ne bağlı bir kazadır. Merkez nahiyesinden başka Mürşitpınar adlı bir nahiyesi ile 69 köyü vardır. Genel nüfusu 26.044'tür. Suriye sınırı yakınında bulunan Süruç, Urfa'nın 40 km. güney batısında yer alır.

SÜRÜM :

Ticarette bir malın kolaylıkla satılması olayına sürüm denir. Paranın elden ele dolaşması hali de yine sürüm kelimesiyle adlandırılır.

SÜRÜNGENLER :

Yılan, solucan, kaplumbağa, kertenkele gibi, yerde sürünerek hareket eden ayaklı veya ayaksız hayvanlar sınıfına **sürüngenler** denir.

SÜSEN :

Bir süs bıtkisi olan süsenin yüze yakın türü vardır. Güzel ve çeşit renkli çiçekler açar; kokusu da hoştur.

SÜSMEK :

Sığır cinsinden hayvanlarla koyun, keçi gibi hayvanların boynuzlariyle vurmalarına süsmek adı verilir.

SÜT (VE SÜTTEN YAPILAN YİYECEKLER) :

Dişi memelilerin yavrularını besleme kiçin memelerinde biriken tatlımsı ve beyaz sıvı süttür. Südün rengi aktır. Özel bir kokusu ve hoş bir tadı vardır. Yapısında şeker, su, yağ, peynir maddesi ve madenî tuzlar yer alır. Eğer temiz bir kabtaki süde biraz limon sıkarsak derhal kesildiğini, içindeki su ile diğer maddelerin birbirinden ayrıldığını görürüz.

Süt, sağlığımızda önemli yeri olan çok değerli bir besindir. Vücudun gelişmesi ve yaşaması için gerekli bütün maddeleri içinde bulundurması sebebiyle de süt, **tam besinlerden** sayılır. Bu sebeple yeni doğan yavrular, uzun bir süre yalnız sütle beslenirler.

Hastaların ve yaşlıların da yine en esaslı besini süttür. Çocukların mamaları, muhallebileri ile tatlıların bir kısmı hep sütten yapılır. Hayatımızda bu kadar büyük yeri olan süt, hastalık mikroplarının kolayca üremesine elverişlidir. Hele veremli inek ve koyunlardan sağılan veya pis ellerin bulaştığı, temiz olmayan kabların kirlettiği süt, sağlığımız için korkunçtur. Mikroplu sütleri içen sağlamlar da hastalığa yakalanmış olurlar. Bu sebeple südünü içtiğimiz hayvanların hastalıksız, süt sağan insanların da çok temiz olmaları şarttır. Bâzı kötü niyetli insanlar hileli sütler satarlar. Südün içine su koyarlar; nişasta katarak koyulaştırırlar. Bunu halis süt diye satmaya çalışırlar. Hattâ südün içindeki yağı alarak yağsız südü satmaya yeltenenler de vardır. Satın alacağımız südün hileli olup olmadığını anla-

mak için bâzı basit deneyler vardır. Meselâ südün nişastalı olup olmadığını anlamak için bir parça ekmeğe veya nişastalı suya biraz tentürdıyot damlatır, rengine dikkat ederiz. Aldığımız sütten bir parça ayırıp içine bir iki damla tentürdiyot karıştırırsak, sütte beliren renk aynen tentürdiyotlu ekmeğin rengine benzerse o südün içinde nişasta olduğunu kesin olarak anlarız. Hilesiz süt, içinde kaynadığı kabın dibini tutar. Temizliğinden şüphelendiğimiz sütleri iyice kaynatmamız gerekir. Çok kaynıyan sütlerin mikropları ölür; fakat besin değerleri de azalır.

Sütten yoğurt, ayran, peynir, kaymak ve tereyağı gibi besin maddeleri yapılır. Yoğurt barsakları temizler; sindirimi kolaylaştırır. Yoğurt yapmak için, kaynatılmış süt soğumaya bırakılır. Kabların etrafı da bezlerle sarılır. Süt ılınınca kaymağın bir yanı delinerek içine sulandırılmış yoğurt karıştırılır. Üstü tekrar örtülerek bırakılır. Bir saat sonra süt, yoğurt olmuş olur. 1 kg. süde bir çorba kaşığı yoğurt koymak kâfidir. Ayran yapmak için de yoğurdu su ile karıştırmak lâzımdır. Peynirin içinde penisilin maddesinin bulunması vücut sağlığımız için çok faydalıdır. Yeni sağılan süde biraz peynir mayası katarak kabı sarmak suretiyle soğumaya bırakırsak peynir yapmış oluruz. Bir kaba konulan süt 8 - 10 saat kaynatılırsa üzerinde kaymak belirir. Ekşitilmiş yoğurt veya südü yayıkta döversek südün üzerinde topak topak yağlar birikir. Yağ, besleyicidir, içinde bol vitamin vardır.

SÜTÇÜLER :

İsparta Vilâyeti'ne bağlıdır. Yalnız 25 köyü vardır. Nüfusu 13.149'dur. Kaza merkezi Sütçüler'in nüfusu ise 2,416'dır. İsparta'nın 48 km. güney doğusunda yer alır.

SÜTLEĞEN ·

700 türü olan bir bitkidir. Saplarında, köklerinde ve yapraklarında süte benzer kekremsi bir özsu bulunur. Sütleğenin özsuyu endüstride işe yaradığı gibi, hekimlikte de faydalar sağlar.

SÜTUN :

Büyük yapıların üst kısımlarını tutan ve silindir biçiminde

olan desteklere sütun denir. Sütunlar beton, mermer, granit gibi maddelerden yapılır. Tarihte, ayrı devirler içinde çeşitli medeniyetlerde rastlanan sütunlar hep ayrı görünüştedirler. Mısır, Asûrî, Dorien, İyonien, Korentiyen, Katışık ve Toskana sütunları arasında yapılış farkları vardır.

Ayrıca gazete, dergi ve kitap sahifelerinde yukarıdan aşağı doğru uzanan yazı bölüklerine de sütun adı verilir.

SÜTUN GRAFİKLERİ :

Grafik şekillerden biri de sütun grafikleridir. Bu grafiklerde sütunlar santimetrelere bölünmüş olarak yanyana ve dikey durumdadırlar. Meselâ, bir sınıfta 30 erkek, 18 de kız çocuk var diyelim. Sınıf mevcudunu sütun grafiği ile belirtmek istersek, mutlaka 2 sütun yapmak zorundayız. Eğer, 1 cm. uzunlukla 2 öğrenciyi göstereceksek kızlar sütununu 9 cm., erkekler sütununu da 15 cm. olarak alırız.

SÜVARİ :

Bu söz, Farisîceden dilimize geçmiştir. Atlı, ata binmiş kimse mânasına gelir.

Kara ordumuzun sınıflarından biri de kahraman süvarilerimizdir.

SÜVEYŞ KANALI :

Dünyanın önemli deniz geçitlerinden biridir. Asya - Avrupa deniz yolunu yarı yarıya kısaltır. Mısır'ın kuzey doğusunda bulunur. 1869 da, Fransız mühendisi Ferdinand de Lesseps tarafından açılan Süveyş Kanalı'nın uzunluğu 168 km.'dir. Genişliği 80 ile 135 km. arasında değişir. Su dibindeki eni ise bâzı yerlerde 45, bâzı yerlerde de 100 metredir. Derinliği 12 metreyi geçmez. Süveyş Kanalı Akdeniz'le Kızıldeniz'i birleştirir. Akdeniz ucunda Portsait, Kızıldeniz ucunda da Süveyş Şehirleri kurulmuştur.

SÜZGEÇ :

Herhangi birşeyi süzmek için kullanılan delikli âlete süzgeç denir. Mutfakta makarna v.s. süzmek için kullanılan süzgeçten başka çay süzgeci de vardır.

Ş.

«Ş» Türk alfabesinin 23 üncü harfidir. Sessizdir.

ŞABANÖZÜ :

Çankırı Vilâyeti'nin bir kazasıdır. 56 köyü ile bir nahiyesi vardır. Nüfusu 32.892'dir. Kaza merkezinde ise 1.583 kişi yaşar. Kalecik - Çankırı demiryoluna bir araba yolu ile bağlı olan Şabanözü, Çankırı'nın 37 km. güney batısında bulunur.

ŞADIRVAN :

Camilerimizin serin avlularında yüksekçe kenarlı havuzlara şadırvan denir. Şadırvanın ortasındaki fıskiyeden fışkıran su etrafa serpilir. Şadırvanın kenar duvarlarında musluklar vardır. Namaz vakitleri müslümanlar şadırvana gelirler; abdest alırlar.

ŞAFAK :

Güneşin batmasından sonra bir süre devam eden alaca karanlığa şafak denir. Güneşin doğmasından önceki alaca karanlığa da yine şafak adı verilir.

ŞAHIS :

Şahıs kelimesi kişi, kimse mânasına gelir. Şahıs ferttir. insan bireyidir.

ŞAHIS (Dilbilgisinde) :

Dilbilgisinde fiilin gösterdiği işi yapana şahıs denir.

ŞÂHIS :

Aritmetik dilinde şâhıs, yer ölçümünde kullanılan ve yukarı ucunda çaprazlama kırmızı ve beyaz renkte dört dördüle ayrılmış bir tahtası bulunan uzunca bir sopanın adıdır.

ŞAHIS ZAMİRLERİ :

Cümlede şahıs isimlerinin yerlerini tutan kelimelere şahıs zamirleri adı verilir. Üçü tekil, üçü de çoğul olmak üzere altı şahıs zamiri vardır.

Tekil şahıs zamirleri : Ben - Sen - O.

Çoğul şahıs zamirleri : Biz - Siz - Onlar.

«Ben» sözü birinci şahıstır; söz söyleyendir. «Sen» sözü ikinci tekil şahıstır; kendisine söz söylenendir. «O» sözü ise üçüncü tekil şahıstır; kendisinden bahsedilendir. «Biz» birinci çoğul şahıs zamiridir. «Siz» ikinci çoğul şahıs zamiridir. «Onlar» üçüncü çoğul şahıs zamiridir.

ŞAHİN :

Yırtıcı kuşlardandır. Keskin pençeli ve kıvrık gagalıdır. Oldukça iridir. Minik kuşları yakalayarak yer. Bazan da meraklı avcılar tarafından yetiştirilerek bıldırcın avında kullanılır.

Sert ve keskin bakışlı insanlara, şahin bakışlı insanlar denir. Kıvrık burunlu insanlar için de «şahin burunlu» deyimi kullanılır.

ŞAİR, ŞAİRE :

Şiir yazan erkeklere şair, şiir yazan bayanlara da şaire adı verilir.

ŞAKA :

Karşımızdakini kırmamaya dikkat ederek yapacağımız takılma veya aldatma olayına şaka denir.

ŞAKAK :

Başımızın kulak, alın, yanak ve göz arasında kalan bölümüne şakak adı verilir.

Şakak bölgelerinde şakak kemikleri vardır. Şakak kemiklerinin içinden iç kulak damarı ile sinirler geçer.

ŞAKAYIK :

Kırmızı, sarı, pembe ve beyaz çiçekler açan bir süs bitkisidir. Düğünçiçeğigillerden olan şakayık büyük çiçekler açar. Ağaç şakayıkı, yer şakayıkı ve bahçe şakayıkı olmak üzere çeşitleri vardır. Kokusuzdur.

ŞAL ·

Çok defa ince motiflerle süslü olan ve ipekten, yünden dokunan değerli kumaşlara şal denir. Şaldan boyun atkısı, kuşak, baş örtüsü, omuz atkısı ve hırka gibi giyiler yapılır. Dünyanın en iyi şalları Keşmir ve Lâhur Şehirlerinde dokunmaktadır.

ŞALGAM :

Turpgillerden bir bitkidir. İnsan ve hayvanların besininde işe yarar. Yumrusu, topacı andıran şalgam, besin değerleri bakımından da zengindir.

ŞALUPA :

Gemilerin yedeğinde bulunan sağlam tekneli sandallara şalupa denir. Vapurlar ve büyük gemiler şalupaları vinçlerle üst güvertelere çıkarırlar. Gemiciler kıyıya şalupalarla gidip gelirler.

ŞALVAR :

Beli ve paça ağızları dar olup, diğer kısımları çok bol bulunan pantalonlara şalvar adı verilir. Şalvarları ekseriya zeybeklerle köylüler giyerler.

ŞAM :

Suriye'nin başşehridir. Nüfusu 230.000 kadardır. Anti-Lübnan Dağları'nın doğu eteklerinde kurulmuştur. Eskiden «Dımışk», «Dımışk-uş-Şam» adlarını taşırdı. Tarihi zengin hâtıralarla doludur. Emevî Devleti'nin başkenti bulunduğu sıralarda Orta doğunun ünlü bir medeniyet merkezi idi. Bilhassa Şam bıçakları, Şam kılıçları, Şam kumaşları her yerde aranırdı. Bugün

bile dokumalariyle, kokulu maddeleriyle, halılariyle meşhurdur. Halkının büyük çoğunluğu müslüman olmakla beraber, hıristiyan ve yahudi mahaleleri de ayrı ayrıdır. Sayıları 200'ü bulan camilerinin içinde Emevîler Camii ile Sinaniye Camii, en değerlilerindendir. Uzun yıllar Osmanlı sınırları içinde kalan Şam, Yavuz Selim devrinden Birinci Dünya Savaşına kadar Türk bayrağının gölgesinde yaşamıştı. Bu güzel şehir, çok kıymetli Türk eserleriyle süslüdür.

ŞAMAN ·

Orta Asya'da yaşamış Türk boylarında tef çalarak âyinler yapan; şarkılar söyliyerek hastaları iyi etmeğe uğraşan bir çeşit din adamlarına şaman adı verilirdi. Bugün bile, Moğolistan ve Siberya'da yaşayan bazı Türk boylarında şamanlar vardır.

ŞAMANDIRA :

Deniz ortasında gemilerin bağlanmasına yarayan ve ekseriya limanlarda bulunan kapalı kablara şamandıra adı verilir. Su üzerinde yüzen şamandıralar, madenden yapılmış boş kutulara benzerler. Denizin dibine bağlıdırlar. Şamandıraların türlü şekilde olanları vardır.

ŞAMANİZM :

Asya'da oturan bâzı Türk boylarının dinî inançlarına şamanizm denir Ekseriya Moğolistan ve Siberya Türkleri arasında yaygın olan şamanizmde tabiatı idare ettikleri kabul edilen ruhlara ibadet edilir.

ŞAMAR :

Avucumuz açık olarak attığımız tokat şamardır.

ŞAMDAN :

İlk aydınlatma araçlarından biridir. Böyle olmakla beraber, bâzı merasimlerde şamdanlara rastlamak daima mümkündür. Şamdanlar bakır, tunç, demir, gümüş gibi çeşitli madenlerden yapılır. Şamdanlarda mum yakılır. Tek kollu şamdanlar olduğu gibi, çok kollu şamdanlar da vardır.

ŞAMPİYON :

Spor yarışmalarında veya herhangi bir işde birinciliği ka-

zananlara şampiyon adı verilir. 100 metre şampiyonu, ağır sıklet güreş şampiyonu gibi...

ŞAN :

Değişik anlam taşıyan bir kelimedir. Alafranga şarkılar söylemeye genel olarak **şan yapmak** denildiği gibi, şöhret, ün ve san kelimeleri yerine de kullanılır.

«Dünya ordularının en kahramanı şanlı Türk ordusudur.» cümlesinde, «meşhur» ,«ünlü» anlamına gelir.

ŞANS :

Talih, kader kelimelerinin yerini tutar.

ŞANTAJ :

Herhangi bir kimsenin namus ve iffetiyle ilgili sırları ortaya dökme tehdidi savurarak ,o kimseden para çekme usulü.

ŞANTİYE :

Büyük inşaatlarda makinaların, vasıtaların bulundurulduğu veya tamir olunduğu yerlere şantiye adı verilir.

ŞAP :

Öpüşmelerde çıkan sesi belirtmek için şap sözü kullanılır. «Elimden şap diye öptü.» cümlesinde olduğu gibi...

Bir de kimyasal cisimlerden «şap» maddesi vardır. Şap, aliminyum ve potasyum sülfatıdır. Buruşturucudur. Sıcak su içinde derhal erir. Boyacılıkta kullanılır. Suların saflaştırılmasında, dericilik endüstrisinde, alçının sertleştirilmesinde ve daha birçok yerlerde işe yarar. Tabiatta saf şap madenleri vardır.

ŞAP HASTALIĞI :

Sığırlara,. koyunlara, domuzlara zarar veren bir hastalıktır. Tırnaklar arasında ve ağızda kabarcıklar halinde belirir. Ateşi de çok arttırır, az sonra öldürür.

ŞAPKA :

Şapka, başa geçirilen bir giyidir. Bu giyiyi erkekler giydiği gibi, kadınlar da giyer. Türlü yapılışta olanları vardır. Biz şapka inkılâbını 1925 yılında başardık.

Ayrıca bacaların, boruların, direklerin üzerine geçirilen mahfazaya yine «şapka» denilir.

«BEN ONLARI SİNDİRİRİM!»

İstiklâl Savaşı sıralarında Türk cephesine yakın bir yerde bir düşman cephaneliği vardı. Cephaneye fazlasiyle ihtiyacımız dolayısiyle bu cephaneliği havaya uçurmadan ele geçirmek istiyorduk. Fakat buna imkân yoktu. Çünkü şimdiye kadar oraya kaç müfreze yanaşmışsa yaylım ateşle ters yüzü edilmişti. Gündüz gidildi olmadı, gece gidildi olmadı. Peki, düşman, gelenleri gece nasıl görüyordu da ateşe başlıyordu. Sonradan mesele anlaşıldı. Cephanelikte bir çoban köpeği vardı. Yaklaşanın kokusunu alınca havlıyor, uyuyan cephanelik nöbetçileri fırlayıp, ateşe başlıyorlardı.

Cephaneliği ele geçirmekle görevlendirilen yüzbaşının canı çok sıkılıyordu. Bu işi nasıl başaracaktı. Birden kapısı vuruldu, Ali Çavuş girdi: «Komutanım, izin verirsen ben bu cephaneliği ele geçireyim. Bana bu gece yalnız bir manga er ver, yeter!» dedi.

Yüzbaşı: «Olmaz. Nasıl yaparsın?» dediyse de kâr etmedi. Nihayet Yüzbaşı razı oldu. Emir verdi. O gece Ali Çavuş yanına bir manga er alarak cephaneliğe yollandı.

Gece sessizdi. Ali Çavuş, arkasında arkadaşlariyle cephaneliğe üç yüz metre kadar yanaştı. Sonra durdu. Sağ elinin şahadet parmağını ağzına sokup ısıttı. Sonra çıkarıp havaya uzattı. Böylece rüzgârın esiş istikametini tâyin ediyordu. Rüzgâr kuzeyden esiyordu. Çavuş; «Tamam, dedi, biz de kuzeye, rüzgâra doğru gidip cephaneliğe yaklaşacağız.»

Rüzgâr göğüslerine eserken, cephaneliğe yanaştılar. Koca köpek, rüzgâr aksi yöne estiği için onların kokusunu alamadı. Cephaneliğin duvarına dayandıkları zaman köpek havlamıya başlamıştı. Fakat artık çok geçti. Manga erleri, düşman uyanıp silâhlara sarılıncaya kadar içeri girmiş, onları yataklarında bastırmıştı.

Yüzbaşı, cephaneliği gezerken hikâyeyi dinliyor, katıla katıla gülüyordu.

Gülüyorum :

NASIL GELEBİLMİŞ?

Mahmut, her günkü gibi okula geç kalmıştı. Birinci dersin ortasında kapıyı çaldı ve içeri girdi. Öğretmen sordu:

— Yine nerde kaldın Mahmut?

Mahmut, gözlerini açarak cevap verdi:

— Öğretmenim, dışarısının ne kadar buzlu olduğunu biliyorsunuz. Bütün yollar buz içinde. Kayıyor.

— Anladım. Ne olacak?

— Hiç öğretmenim. Ben bir adım atıyordum, iki adım geri kayıyordum. Bunun için geç kaldım.

— Peki, sonra nasıl gelebildin?

— Nasıl olacak, yüzümü okuldan tarafa değil, evimizden tarafa döndüm, yürüdüm. Bir yürüdüm, iki adım geri kaydım. Böylece geldim.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

22 KASIM 1955, Salı. Sayı: 78 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

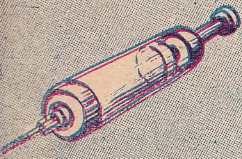

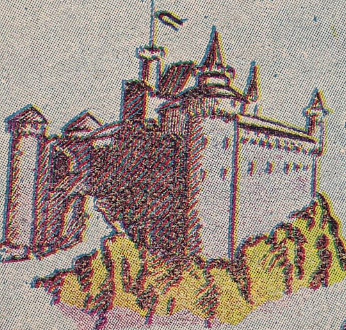
AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

Ş

Bunları biliyor musunuz?

KAŞALOT BALIĞININ BÜYÜKLÜĞÜ

Denizlerde yaşayan hayvanların en büyükleri balina ve kaşalot'tur. Kaşalot'un kafası bir otomobil büyüklüğündedir. Buna rağmen beyni bir otomobilin karbüratörü kadardır.

TİMSAHIN ARKADAŞI

Tabiatte hiç bir canlı, arkadaşsız yaşamaz. Korkunç timsahın da bir arkadaşı vardır: Zig-zag kuşu... Bu minik kuş, timsahın dişleri arasındaki yemek kırıntılarını ayıklayarak beslenir. Böylece timsaha da yardım etmiş olur.

EN ZALİM KUŞ

Kuşlar âleminin en zalim yaratığı örümcek kuşudur. Bu zalim kuş, avlarını dikenlere geçirerek öldürmekten hoşlanır.

GEL KEYFİM GEL!...

Güney Amerikada yaşıyan tüylü maymunlar; ağaçlar arasına uzanıp yatarken; kuyruklarını hamak gibi kullanırlar.

ZEHİRLİ FARELER

Küçük kır farelerinin çok tehlikeli bir cinsleri vardır. Bu cinse mensup kır farelerinin salyaları bile zehirlidir.

GERGEDANIN NÖBETÇİSİ

Küçük Tik kuşları daima gergedan ile beraberdirler. Herhangi bir tehlike yaklaştığında bu kuşlar, hemen gergedanın sırtından havalanırlar ve gergedanı böylece ikaz etmiş olurlar.

ŞARKILAR: (Tek ve çok sesli şarkılarla uygulama şarkıları ,iyi şarkı söylemenin şartları):

Okullarda, müzik derslerinde güzel şarkılar öğreniriz. Bunların bir kısmı tek, bir kısmı da çift sesli şarkılardır. Çocuklara öğretilecek şarkılar, söylenişi kolay olanlar arasından seçilir. Hele ders konularına bağlı olmaları, çocukların ruhlarında heyecan uyandıracak şekilde tatlı melodilerle süslü bulunmaları daima göz önünde tutulur. 1., 2., 3. sınıflardaki öğrenciler şarkıların sözlerini bellerler; 4. ve 5. sınıf çocukları ise, öğrendikleri şarkıların notalarını da çıkarırlar.

İyi şarkı söylemek için nezleli bulunmamalıdır. Sırada dik durmalıdır. Boğaz, gömlek yakasiyle sıkılmış olmamalıdır. Şarkıyı iyice dinleyerek öğrenmek şarttır.

ŞARKIŞLA :

Sivas Vilâyetine bağlıdır. 117 köyü ile üç nahiyesi vardır. Genel nüfusu 69.839'dur. Sivas'ın güney batısında bulunan Şarkışla'nın vilâyet merkezinden uzaklığı 68 km. dir. Sivas - Kayseri demiryolundan yarım saatlik bir yerde kurulmuştur.

ŞARKÎ KARAAĞAÇ :

İsparta Vilâyeti'nin kazalarından biridir. 44 köyü ile bir nahiyesi vardır. Bir de merkez nahiyesi bulunmaktadır. Genel nüfusu 23.324'tür. Merkez nahiyesi sınırları içinde 14.639 kişi yaşar. Şarkîkaraağaç kasabasının nüfusu da ancak 3527'yi bulur. İsparta'nın 80 km. kuzey doğusundadır.

ŞARKÖY :

Tekirdağ Vilâyeti'nin bir kazasıdır. 30 köyü vardır. Merkez nahiyesinden başka Mürefte adlı bir nahiyesi de bulunmaktadır. Genel nüfusu 18.269'dur. Kaza merkezinde 3.567 kişi barınır.

ŞARLATAN :

Böbürlenerek, yalan söyliyerek etrafındakileri kandıran kimselere şarlatan denir.

ŞASİ :

Fotoğrafçıların içine eczalı cam koydukları çerçeveye şasi adı verilir. Ayrıca, yapılardaki sürme çerçeveler ve otomobilin karoseri konmadan önceki iskelet hali de yine şasi adını alır.

ŞAŞI :

Gözlerinin bakışı ayrı ayrı istikamette olan insanlara şaşı denir. Şaşıların bakışı düzgün değildir. Dönük olur.

ŞAT :

Mezopotamyayı sulayan Fırat ve Dicle nehirleri Irak'ın Korna kasabası önünde birleşirler; bir tek nehir halinde Basra Körfezine akarlar. İşte bu iki nehirin birleşmesinden meydana gelen nehir Şat adını alır.

Ayrıca, yük taşıyan veya limanlarda gemilerin boşaltılmasında işe yarayan düz mavnalara yine şat denilmektedir.

ŞATAK (ÇATAK) :

Van Vilâyeti kazalarından biridir. Vaviran Dağları'nın güney eteklerinde kurulan kasabanın içinden Botan Çayı geçer.

ŞATO :

Orta zamanlarda, derebeylerinin barındığı, etrafı kalın duvarlar veya hendeklerle çevrili büyük yapılara şato denir. Derebeyi; ailesi, komutanı ve askerleriyle şatoda otururdu. O vakitler ateşli silâhlar olmadığı için şatoların müdafaası da kolaydı. Top icadedilince şatolar yıkıldı; derebeylik te sona erdi.

ŞAVŞAT :

Çoruh Vilâyeti'ne bağlı bir kaza merkezidir. 56 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 44.159'dur. Kaza merkezinin nüfusu 1474 kişidir.

Şavşat, Ardahan'ın 20 km. batısına, Artvin'in ise 55 km. doğusuna düşer.

ŞAYAK ·

Kaba dokunmuş yün kumaşlara şayak denir.

ŞEBEK :

Bir maymun cinsidir. Uzun burunlu ve kısa kuyruklu olan şebekler Afrika'da sürüler halinde yaşarlar. Bilhassa dağlık bölgelerde barınırlar.

ŞEBİNKARAHİSAR :

Giresun Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 51 köyü vardır. Genel nüfusu 25.860'tır. Şebınkarahisar, Giresun'un 66 km. güneyine düşer.

ŞEFTALİ :

Vücudumuza çok yararlı bulunan yaz meyvalarından biri de şeftalidir. Şeftali, şeftali ağacı denilen ve gülgillerin erik cinsinden olan bir ağacın ürünüdür. Şeftali ağacının ilk vatanı batı Asya memleketleridir.

Şeftalinin «alyanak», «tüylü», «yarma» gibi değişik türleri vardır. Bâzısı kırmızı, bâzısı sarı, bâzısı da beyaz etli olur. Tüysüz şeftalilerin eti çekirdeğinden kolaylıkla ayrılır. Şeftali çok faydalı bir yemiştir. Bol vitaminleri, mineralleri ve şekeri ile hayatımıza can katar. Bu sebeple ,mevsiminde bol bol şeftali yemeliyiz. Türkiye'de iyi cins şeftaliler, Bursa'da yetişenlerdir.

ŞEHİR :

Genel olarak nüfusu «200» e kadar olan yerlere köy, 2000' den 20.000'e kadar olan yerlere kasaba, 20.000'den yukarı olan yerlere de şehir denir. Şehirler, insan topluluklarının en kalabalık bulunduğu yerlerdir. Şehirlerde geniş caddeler, büyük bulvarlar, açık meydanlar ve çok yüksek yapılar vardır.

Türlü iş bölümleriyle uğraşan insanlar sokaklardan, caddelerden geçip fabrikalara, ticarethanelere giderler. Şehirde yaşayan insanlara şehirli, adı verilir. Türkiye'nin en büyük

şehri İstanbul'dur. Dünyanın en büyük şehirleri ise Nevyork ve Londra Şehirleridir.

ŞEHİRLERDE VE KASABALARDA HAYAT (Şehirlerde iş şekilleri):

Şehirlerin ve kasabaların hayatı köylerin hayatına benzemez. Köylerde yaşayanlar tarım işleriyle uğraşırlar; hayvan beslerler. Şehir ve kasabalarda oturanlar ise, türlü mesleklerde çalışırlar. Şehirlerde işbölümü de değişiktir. Kunduracılık, marangozluk, demircilik, öğretmenlik vesaire gibi türlü mesleklerde iş gören insanlar birbirleri için gerekli hizmeti görürler. Sabahın ilk saatlerinde uyanan şehirliler hazırlanırlar. İş yerlerine, dairelerine giderler. Bu sebeple sabahları şehir yolları insanlarla dolu olur. Hele, kalabalık şehirlerin caddeleri geç vakitlere kadar insanlarla, taşıtlarla dolup taşar. Geceleri ise her yer sessizleşir, tenhalaşır. Bizim için lüzumlu herşeyi şehirlerde bulabiliriz. Geniş vitrinli mağazalar, dükkânlar çeşitli mallarla doludur.

ŞEHİR VE KASABALAR NASIL İDARE EDİLİR?

Şehir ve kasabaların idaresinde şehirlilere büyük işler düşer. Zaten, nüfusu «2000» i geçen yerlerde belediye teşkilâtı kurulur. Böylece şehrin idaresinde şehirliye sorumluluk yüklenmiş olur. Vilâyet merkezi olan şehirlerin başında vali bulunur. Vali, bulunduğu vilâyetin en büyük hükûmet memurudur.

Ayrıca, belediye teşkilâtı bulunan şehir ve kasabalarda belediye reisi, belediye meclisi, şehir meclisi vardır. Şehrin sağlık, imar, ticaret, sanayi vesaire işleriyle ilgilenen bu meclislerdir. (Daha geniş bilgi edinmek için belediye kelimesine bakınız).

ŞEHİT :

Müslümanlıkta din ve vatan uğrunda savaşırken ölenle-

re şehit denir. Şehitlerin gömülü bulunduğu yerlere de **şehitlik** adı verilir.

ŞEKER :

Pancar veya şekerkamışının özsuyundan elde edilen tatlı maddedir. Şekerin yapısında %42,10 karbon, 6,43 hidrojen ve 51,47 oksijen vardır. Şeker beyazdır. Suda kolaylıkla erir. Pancardan ve şekerkamışından yapılan şeker «sakkaroz» adını taşır. Meyvalardan çıkarılan şeker «früktoz», üzümden çıkarılan şeker «glikoz», sütten çıkarılan şeker «laktoz» adlarını taşır. Türkiye'de gittikçe gelişen bir şeker endüstrisi vardır. Türkiye şeker fabrikaları pancar şekeri yapmaktadırlar.

Vücut için önemli bir besin maddesi olan şekerin zararları da vardır. Yüksek ısı karşısında kaynaması ve kimyasal maddelerle karışması sebebiyle şeker, vücut için zararlı zehirler de taşır. En iyi şeker, tabiî şekerdir. Meyvalardaki gibi, bal gibi...

ŞEKER HASTALIĞI :

Şeker hastalığı insanlar için çok tehlikeli bir hastalıktır. Şeker hastalığı sidikte ve kanda glikozun artmasiyle ortaya çıkar. Bu hastalığın çeşitli sebepleri vardır. Şekere yakalananlar ensülin tedavisi görürler. Çok sıkı perhiz yaparlar. Şekerli, nişastalı maddeler yemezler. Doktor sözü dinleyen ve gereği gibi perhiz yapan şeker hastaları uzun yıllar yaşar.

ŞEKERKAMIŞI :

Özsuyundan şeker çıkarılan ve görünüşü itibariyle kamışa benziyen bitkiye şekerkamışı denir. Şekerkamışı budaygillerdendir. Salkım halinde çiçekler açar. Sıcak memleketlerde yetişen şekerkamışı on metreye kadar uzayabilir.

ŞEKİL :

Herhangi bir varlığın dış görünüşü o cismin şeklidir. Meselâ topun şekli yuvarlaktır.

ŞELÂLE :

Akar suların yüksek setlerden dökülmesi şelâleleri meyda-

na getirir. Şelâleye «çavlan» da denilir. Şelâleler köpürerek akar, tatlı bir gürültü yaparlar. Şelâleleri, yine sular meydana getirir. Akar sular yumuşak araziyi oyarlar; sert araziyi oyamazlar. Böylece sert araziden geçen su yatağı yukarıda, yumuşak arazi de altta kalır. Nehir yatağı üzerinde setler teşekkül eder.

Şelâlerde türbinler kurulur; hidroelektrik santralleri yapılır. Ucuz elektrik enerjisi sağlanır.

ŞEMDİNLİ :

Hakkâri Vilâyetine bağlıdır. 21 köyü vardır Genel nüfusu (1955 sayımına göre) 5882'dir.

Hakkâri Vilâyetinin merkezi olan Çölemerik'e 50 km. uzaklıktadır. Çölemerik'in doğusunda yer alır. İran sınırından 25 km. uzakta bulunur.

ŞEMPANZE :

Bir maymun türüdür. İri gövdeli, büyük kulaklı olan şempanzeler Afrika, Hindistan ve Okyanusya ormanları içinde sürüler halinde yaşarlar. Hayli kuvvetli olan şempanzeler insana benzerler. Yavru iken yakalanıp ehlîleşirler. Sirklerde de türlü gösteriler yaparlar.

ŞEMSEDDİN SAMİ (1850 - 1904) :

Büyük fikir adamlarımızdan biri de Şemseddin Sami'dir. 1850 yılında Yanya'nın Fraşeri Nahiyesi'nde doğmuştur. Özel öğretmenlerin nezaretinde yetişmiş; eski Yunanca, fransızca, italyanca, arapça ve farsça öğrenmiştir.

İstanbul'a gelişi 1871 yılına rastlar. Bu sırada yazı hayatına atılarak «Muhtasar Tarihî Fransa» tercümesini ve «Taaşşuku Talât ve Fitnat» romanını neşretmiştir. Böylece Şemseddin Sami Bey ilk romancılarımız arasında yer aldı. Daha sonraları çeşitli hikâyeler ve tercümeler de yayımlamıştır. Victor Hugo'nun Sefiller «Les misérables» romanını ilk olarak dilimize çeviren yine odur. Şemseddin Sami Bey Fransızca'dan Türk-

çe'ye ve Türkçe'den Fransızca'ya olmak üzere iki büyük lûgat meydana getirmiştir. «Kamusu Fransevî» ve «Kamusu Türki»... Ayrıca «Kamus-ül Âlâm» ı kaleme almıştır. Arapça gramer yazmıştır. Bir ara Abdülhamid'in gazabına uğrayarak Trablusgarb'a sürülmüştür. «Sabah» gazetesinin kuruluşunda çalışmış; daha sonraları «Tercüman-ı Şark» gazetesinin yazı ailesine karışmıştır. Her sahada kalem kullanan ve kültürümüze değerli hizmetlerde bulunarak millî kütüphanemize pek çok eser kazandıran Şemseddin Sami Bey 1904 te ölmüştür.

ŞEMSİ PAŞA (Ölümü 1580) :

İsfendiyaroğullarından olan Şemsi Ahmet Paşa Yavuz Sultan Selım zamanında saraya alınmıştır. Yavuz'un hizmetinde çalışmış, Kanunî zamanında Şam, Rumeli ve Anadolu beylerbeyliklerinde bulunmuştur. İkinci Selim devrinde vezirlik pâyesi almıştır. Üçüncü Murad'ın da maiyetinde iş görmüş, devşirme usulünün değışmesinde rolü olmuştur.

Büyük Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın düşmanları arasında bulunan Şemsi Paşa, Osmanlı sarayına rüşveti ilk sokan adamdır. Üçüncü Murad'ı rüşvete alıştıran da odur. Hattâ bir rivayete göre de: «Ceddimin intikamını aldım.» sözünü söylemiştir. Üsküdar'ın bir semtine adını verdiren Şemsi Paşa'nın aynı yerde güzel bir camii de vardır.

ŞEMSİYE :

Güneşten ve yağmurdan korunmak için yapılan ve sapı bulunan gerece, şemsiye adı verilir. Şemsiyenin türlü yapılışta olanları vardır.

Yağmur şemsiyeleri siyah kumaşla kaplı bulunurlar. Güneş şemsiyeleri ise açık renkli kumaşlardan yapılırlar.

ŞERBETÇİOTU :

Doktorlukta ve biracılıkta kullanılan önemli bir bitki olan şerbetçiotu kendirgillerdendir. Karşılıklı yaprakları olan bu bitkinin sapı sarılgandır.

ŞERBET YAPMAK :

Yaz günleri misafirlerimizi soğuk şerbetlerle ağırlarız. Şerbetler meyva sularına şeker katmak suretiyle yapılır. Portakal, elma, şeftali, nar, üzüm şerbetleri gibi türlü şerbetler olur. Herhangi bir meyvadan şerbet yapmak için, önce meyva sıkılır; suyu alınır. Elde edilen meyva suyuna bir miktar su ilâve edilir. Şerbetin tadını arttırmak gayesiyle de içine yeter derecede şeker koymak icabeder.

Ayrıca, herhangibir maddenin suda eritilmişine de yine şerbet adı verilir. Kireç şerbeti, gübre şerbeti gibi...

ŞEREFE :

Minarelerde ezan okunan yere şerefe denir. Her minarede çok kere bir, bazan birden ziyade şerefe bulunur.

ŞEREFLİKOÇHİSAR :

Ankara'ya bağlı bir kazadır. 97 köyü ile bir nahiyesi vardır. Genel nüfusu 47.932'dir. Ankara'nın 130 km. güney doğusunda yer alan Şereflikoçhisar'ın içinde 6.002 kişi (1955 sayımı) yaşar.

ŞERİTGİLLER :

Şeritgiller familyası yassısolucanları içine alan canlılar topluluğudur. İnsan ve hayvan vücutları içinde,, barsaklarda asalak (parazit) olarak yaşıyan yassısolucanlara da şeritler denir. Şeritlerin türlü şekilde olanları vardır. Önü alınmadığı takdirde barsaklarda gittikçe çoğalan şeritler insan sağlığını tehlikeye düşürürler.

ŞEYHÜLİSLÂM :

Osmanlı saltanatı zamanında Divanda yer alan ve Sadrazamdan sonra gelen en büyük dinî âmire şeyhülislâm denirdi. Şeyhülislâm yalnız dinî işlere bakmakla kalmaz, dünya işlerine de karışırdı.

ŞEYTAN :

Dinî kitaplara göre varlığı kabul edilen bir varlıktır. Me-

leklikten çıkarılmıştır. Adem Peygamber'e secde etmediği için gökten kovulmuştur. İnsanları kötü yollara sürüklemek için çırpınır.

ŞEZLONG :

Açılır kapanır şekilde yapılan ve uzanıp oturmaya yarayan uzun sandalyeye şezlong denir.

ŞIPKA :

Bu kasaba, Bulgaristan'dadır. Koca Balkan Dağları eteğinde, Şıpka geçidi yakınındadır. Şıpka Boğazı, denizden 1318 metre yüksektedir. Filibe'nin 75 km. kuzeydoğu'sunda yer alan Şıpka Boğazı'nda Türk Ordusu'nun şanlı hâtıraları vardır. 1877 Türk - Rus Savaşı'nda, Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu bu geçitte, sayıca çok üstün Rus ordusunu bozguna uğratmıştı.

ŞIRINGA :

Sıvı halinde bulunan ilâçları derimizin altına veya damarlarımız içine vermek için şırınga kullanılır. Şırınga, ucunda delikli bir iğne bulunan küçük bir tulumbadır.

ŞIRNAK ·

Şirnak, Siirt Vilâyeti kazalarından biridir. 35 köyü vardır. Genel nüfusu 11.705'dir. Kaza merkezinde ise 3750 nüfus vardır. Vilâyet merkezine bir şoseyle bağlı bulunan Şirnak, Siirt'in 80 km. güney doğusunda yer alır.

ŞİİR :

Dinlediğimiz veya okuduğumuz zaman içimizde tatlı heyecanlar uyandıran, güzellik duygularımızı harekete getiren sözlere şiir adı verilir. Şiirler nazım şeklinde olduğu gibi nesir şekilde de olabilir.

Şiir yazanlara da şair denilir.

ŞİLE :

İstanbul'a bağlı bir kazadır. İstanbul Vilâyetinin Anadolu yakasında bulunan Şile'nin 45 köyü, 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 16.989'dur. Şile, Üsküdar'ın 50 km. kuzey doğusunda bulunur. Karadeniz kıyısında yer alan Şile ile Üsküdar arasında bir şose uzanır. Şile'nin tezgâhlarda dokunan Şile bezleri meşhurdur.

ŞİLİ :

Güney Amerika Devletlerindendir. Cumhuriyetle idare olunur. Güney Amerika Kıt'asının batı kıyısı boyunca kuzeyden güneye doğru uzanır. 759.000 km^2. genişliğinde olan Şili'nin nüfusu 4 milyondur. Başşehir Santiago'dan başka Conception, Valparaiso gibi önemli şehirleri vardır. Şili'yi baştan başa ârızalandıran yüksek And Dağları'dır. Bu dağlar, Güney Amerika'nın en uzun sıradağlarını teşkil ederler. Aconcagua Tepesi, And'ların en yüksek yeridir (6.970 metre). Önemli akarsulardan mahrum olan Şili'de, seller büyük tahribat yapar. Yükseklerde iklim sert ve sağlamdır. Alçaklarda ise ılıman iklime rastlamak mümkündür.

Şili'de altın, gümüş, bakır, boraks gibi çeşitli madenler çıkarılır. Sattığı ürünler arasında guano (kuş gübresi) önemli bir yer tutar. Halkı çalışkandır. Yaylâlarında hayvan sürüleri beslenir. 1540 ta Pedro de Valdıvia tarafından ele geçirilen Şili 1810 yılına kadar bir İspanyol sömürgesi olarak yönetilmişti. Fakat o tarihte hürriyetine kavuşmuştur.

ŞİLİN :

İngiliz lirasının 20 de bir değerinde olan İngiliz parasına şilin denir.

ŞİLTE :

Oturmaya ve yatmaya yarıyan pamuk döşeğe şilte adı verilir.

ŞİMAL :

Şimdi dilimizde kullanmakta olduğumuz kuzey kelimesi-

nin anlamdaşıdır. Kutup Yıldızının bulunduğu tarafa verilen isimdir.

ŞİMENDİFER :

Şimendifer, demiryolu kelimesinin anlamdaşıdır.

ŞİMŞEK :

Buluttan buluta veya buluttan yere elektrik boşanırken çakan parlak ışığa şimşek denir. Şimşek çaktıktan sonra da gökgürültüsü duyulur.

ŞİMŞİR :

Şimşir; yaprakları her mevsimde yeşil kalan bir süs bitkisidir. Minik bir ağaç halindedir. Taşlık yerlerde de yetişir. Düzgün ve sert olan kerestesinden faydalanılır.

ŞİNASİ (1824 - 1871) :

İstanbul'da 1824 te doğan Şinasi, memleketimizde gazeteciliği kuran ve tabii yazı çığrını açan bir insandır Babası Taşköprü'lü Mehmet Ağa idi. Henüz iki yaşındayken babasını kaybedince annesi Esma Hanım tarafından yetiştirildi. Tophane kalemine verildi. Orada İbrahim Efendi adlı birinden arapça dersi aldı. Sonradan müslüman olup Reşat Bey adını alan topçu öğretmeni Fransız subayı Chateauneuf (Şatonöf ok.) den fransızca öğrendi.

Sultan Abdülmecit tarafından Paris'e gönderildi. Paris'te maliye tahsil ederken fransızcasını da geliştirdi. Bu arada Fransız edebiyatiyle yakından ilgilendi. 1853 de İstanbul'a döndü, eski işine başladı. 1855 te Maarıf Meclisi âzalığına tâyin olundu. Daha sonra Encümeni Dânîş'e seçildi. O sıralarda ilk gazetelerimizden Tercüman-ı Ahval'de Agâh Efendi ile birlikte çalıştı. Bu gazetenin çıkışı 1860 yılına rastlar. Şinasi'nin sahne eserleriyle de meşgul olduğunu görürüz. İlk telif piyeslerden biri olan «Şairin Evlenmesi» Şinasi'nin kaleminden çıkmış ve Tercüman-ı Ahval'de tefrika edilmiştir.

Şinasi, 1862 de Tasviri Efkâr gazetesinin başındadır. Hat-

tâ Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesiyle aralarında çıkan olgun bir münakaşa sebebiyle Şinasi'nin Türkiye'deki fikir gazeteciliğinin esasını kurduğu iddia edilebilir. 1865 te Âli Paşa aleyhinde çalıştığı şüphesi üzerine Paris'e gitti. 1867 de Abdülaziz'in Avrupa gezisi sırasında Fuat Paşa'nın rızası üzerine İstanbul'a döndü. Kendisi için Fuat Paşa'ya ricada bulunan karısını boşayarak tekrar Paris'e döndü. 1869 da temelli olarak İstanbul'a yerleşen Şinasi, gazetesinin başına geçmiş bulunuyordu. Fakat ne yazık ki henüz genç sayılacak bir yaşta, bir beyin hastalığına yakalandı. Böylece Türk gazeteciliğinin yıldızı olarak daima parlıyacak olan İbrahim Şinasî 1871 de hayattan göçüp gitti. Seçme şiirlerini taşıyan küçük bir kitabı ile «Durubu Emsali Osmani» adlı atalar sözü eseri vardır. Nazmı zayıf olmakla beraber akıcı ve sade nesri hayli kuvvetli idi.

Namık Kemal'in yetişmesinde büyük rolü vardır.

ŞİNİK :

Anadolu'da tahıl ölçmeye yarıyan bir ölçeğe şinik denir.

ŞİRAN :

Gümüşane Vilâyetine bağlı bir kazadır. 74 köyü vardır. Bütün nüfusu 25.097'dir. Gümüşane'nin 40 km. batısında yer alan Şıran'ın merkezinde (1955 sayımına göre) 1225 nüfus yaşar.

ŞİRKET :

Bir kaç kişinin bir araya gelip sermaye katarak bir mukavele imzalamak suretiyle kurdukları ticarî müesseseye şirket adı verilir.

Şirketler, anonim şirket, kollektif şirket, komandit şirket ve limited şirket olmak üzere türlü adlar alırlar.

ŞİRPENÇE :

Ekseriya ensede ve sırtta beliren ve istafilokok adını taşıyan bir mikrobun meydana getirdiği şirpençe illeti bir nevi kan

çıbanıdır. Şirpençenin tedavisi olmakla beraber çok defa öldürücüdür.

ŞİRVAN:

Siirt Vilâyeti kazalarından biridir. 53 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 10.470'dir. Siirt'in 10 km. kuzeydoğusunda yer alır. Kaza merkezinde 562, merkez nahiyesinde 2243 nüfus vardır.

ŞİRYAN :

Vücutta kan dolaşımını sağlayan atardamarlara şiryan adı verilir. Kalbden çıkan kan, şiryanlar yoluyle vücuda yayılır.

ŞİŞ :

Sivri uçlu uzun demir çubuklara şiş denir. Çorap şişi, kebap şişi, örgü şişi gibi türlü şiş şekilleri vardır.

ŞİŞE :

Camdan yapılmış sıvı kablarına şişe denir. Şişelerin ağzı dar olur.

ŞİŞLİ :

Bu kaza, İstanbul Vilâyetinin belediye sınırları içinde bulunur. 125.772 nüfusludur. (1955 sayımına göre).

ŞOFÖR :

Otomobil yürüten kimselere şoför adı verilir.

ŞORT :

Bazı spor oyunlarında olduğu gibi sıcak memleketler halkı tarafından da giyilen kısa pantalonlara şort denir.
Tenisçiler, voleybolcular şortla oyun oynarlar.

ŞOSE :

Yol şekillerinden biri de şosedır. Şose balâstın üzerine kum döşenip silindir geçirilmek suretiyle yapılan yoldur.

ŞOSON :

Kışın ayakların üşümemesi için ayakkabı üzerine giyilen kauçuk potinlere şoson denir.

Şoson doğrudan doğruya ayağa geçirilen bir kumaş ayakkabı da olabilir.

ŞÖMİNE :

Eski tarz evlerde duvar içine yapılan alafranga odun ocaklarına şömine denir.

ŞÖVALE :

Ressamların çalışırken tablolarını yerleştirdikleri sehpalara şövale adı verilir.

ŞÖVALYE :

Orta zamanlarda derebeylerin maiyetinde bulunan zırhlı askerlere şövalye denirdi. Daha sonra şövalye kelimesi asılzadelik ünvanı olarak kullanıldı.

Ayrıca, askerî bir birliğe dahil olan kimselere de yine şövalye ismi verilirdi. Malta şövalyeleri, Rodos şövalyeleri gibi...

ŞU :

Şu kelimesi isimlerle yanyana olduğu zaman işaret sıfatı olarak kullanılmış olur. Uzaktaki bir varlığı göstermeğe yarar.

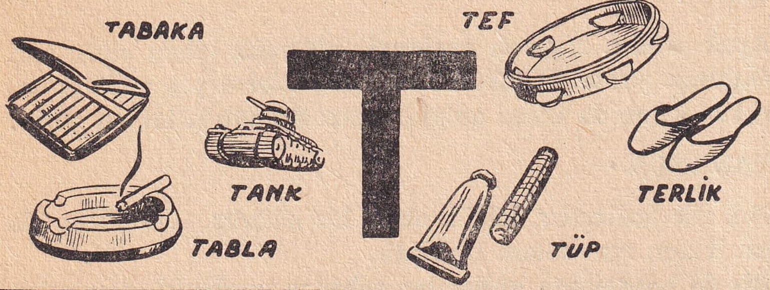
ŞUBAT :

Yılın ikinci ayıdır. Ocaktan sonra gelir. Marttan da öncedir. Kış mevsiminin son ayı kabul edilir. Böyle olmakla beraber, bâzı memleketlerde yıldırıcı soğuklariyle meşhurdur. Yılın en küçük ayı şubattır; 28 gün sürer. Dört yılda bir de 29 gün olur.

ŞÜKÜR :

Allaha olan teşekküre şükür denir.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

T :

«T» harfi Türk alfabesinin 24. ve sessizlerin de onsekizinci harfidir.

TAAHHÜTLÜ :

Postanelerde, adresine mutlaka ulaştırılmak gayesiyle makbuz karşılığında kabul edilen mektuplara taahhütlü mektuplar denir. İadeli taahhütlü mektuplarda mektup gönderdiğimiz kimsenin imzası elimize ulaşır.

TABAK :

Sofrada içine yemek konulan yayvan kaplara tabak denir. Çorba tabağı, meyva tabağı gibi.

TABAKA :

Tabaka kelimesi, kat ve sınıf anlamını taşır. Ayrıca cepte taşınan madenî sigara kutularına da yine tabaka adı verilir.

TABAKLIK :

Mutfaklarımızda tabak dizmeye yarıyan ve üst üste bir-

kaç raftan ibaret olan yerlere tabaklık denir. Tabaklıklar tahtadan yapılır.

TABAN :

Ayak altıdır. Hayvan ayağının alt yüzü taban adını alır. Ayakkabının altına da taban denir. Cisimlerin yer yüzüne dayandıkları kısım da taban adiyle anılır: Silindirin tabanı gibi...

TABANCA :

Tek elle kullanılır, küçük ateşli bir silâhtır. Namlusu da ufaktır. Yakın mesafelere tesirlidir.
Bir de boyacılıkta kullanılan tabanca vardır ki onunla boya püskürtülür.

TABARİYE GÖLÜ :

Filistinde'dir. İçinden Ürdün Nehri geçer. Deniz düzleminden 194 metre aşağıda bulunan Tabariye Gölü'nün en derin yeri 250 metredır.

TABELÂ :

Dükkân ve mağaza gibi iş yerlerinin kapıları üzerine asılan levhalara tabelâ denir. Bir de kışlada askerlere, yatılı okullarda öğrencilere, hastanelerde hastalara verilen yemek miktar ve değerini belirten cetvellere yine tabelâ adı verilir. Ayrıca hastanelerde her hastanın günlük ilâç ve yemeğini gösteren kâğıt da tabelâ ısmini alır.

TABİAT :

Etrafımızda var olan ve üzerinde yaşadığımız canlı, cansız varlıkların topuna birden **tabiat** denir. Dağlar, ovalar, denizler, insanlar, bitkiler hep tabiat âleminden birer parçadırlar. Tabiatta varlıklar canlılar ve cansızlar olarak ikiye ayrılır. Canlılar doğarlar, besin alırlar, solunum yaparlar, büyürler, ürerler ve ölürler. Cansızlarda doğma, beslenme, solunma ve büyüme gibi hareketler yoktur. Canlılar da insanlar, hayvanlar ve bit-

Kahramanlık Hikâyeleri

KAHRAMAN ÇOCUK

Bir Türk için kahramanlığın yaşı yoktur. Sırasında küçük bir çocuk ta, yaşlı bir kadın da vatanı için kahramanca döğüşür.

1920 yılında, Kurtuluş Savaşının başlangıcındaydı. Fransızlar Gaziantep'e saldırıyorlardı. O zaman bir çete reisi olan Arslan Beyin fedaîleri arasında, 10 yaşında Mehmet adlı bir çocuk ta vardı.

Bir gün Mehmet, Arslan Bey'in bir mektubunu Selâhattin Âdil Beye götürürken, Fransızların eline düştü Tehlikeyi sezen Mehmet, son anda mektubu yok etmişti. Fransızlar bu yavrucağa çok işkence ettiler, fakat bir türlü bir şey söyletemedikleri için sonunda serbest bıraktılar.

Mehmet Antebe dönerken, Senegalli askerlerin pususuna düşüp sol ayağının topuğundan yaralandı. Bakımsızlıktan kangren olan ayağı, diz kapağının altından kesildi. Mehmet, kesik bacağı ile Antep harbinin sonuna kadar kahramanca savaşmıştır.

Gülüyorum :

BİLMİYORUM

Üç, dört gündür okula gelmeyen Ayhan'a öğretmen çıkıştı:

— Üç gündür neredesin Ayhan?

— Dişim ağrıyordu öğretmenim

— Yaaa... Peki şimdi geçti mi?

— Bilmiyorum efendim. O dişim, dişçide kaldı.

NEDEN SEVİYORMUŞ?

Okulu seviyor musun, Özcan?

— Tabiî seviyorum.

— Peki, niçin sevdiğini söyliyebilir misin?

— Sevmez olur muyum? Okul olmazsa tâtil olmazdı ki...

USTA AVCILAR!

Baba oğul, o gün avdan eli boş dönüyorlardı. O sırada başlarının üzerinden bir karga sürüsü geçti. Baba oğula:

— Şu kargaların da kahkahayla güler gibi sesleri var... Dedi

Oğlu cevap verdi:

— Tabiî, halimize gülüyorlar

SÜTÇÜNÜN OĞLU BU!...

Aritmetik dersindeydik. Öğretmen toplamayı öğretiyordu:

— Çocuklar; ancak ayni cinsten olan şeyler toplanabilir. Ayni cinsten olmayan şeyler toplanamaz.

Sütçünün oğlu atıldı:

— Öğretmenim, benim babam her gün elli kilo süte, elli kilo su katıyor da yüz kilo süt oluyor.

HAKLI DEĞİL Mİ?

Ahmet, sınıfın en çalışkan öğrencisiydi. Diğer arkadaşlarının bilmediği soruları o hemen cevaplandırırdı. Geçen gün Tabiat Bilgisi dersinde öğretmen sordu:

— Biliyor musunuz çocuklar, balıklar niye dilsizdirler?

Ahmet hemen parmağını kaldırdı:

— Öğretmenim; siz başınız suyun içinde iken konuşabilir misiniz?

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ**: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

21 NİSAN 1955, Cuma — Sayı: 76 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
T-1

Bunları biliyor musunuz?

AZ DEĞİLMİŞ!...

Bır sene içinde gözlerimizi kırpmak için sarfettiğimiz güç toplanabilseydi 20 - 25 kilo ağırlığında bir şeyi kaldırabilirdik.

BRAVO ARIYA!...

Bir arı, bir yıl içinde 27 milyon kilometrelik yolu uçarak dolaşır. Yani bir yıl içinde dünya çevresinin 10800 katı kadar bir yolu dolaşmış olur.

SİGARANIN ZARARLARI

Sigaranın verdiği zararlar konusunda tetkikler yapan bir Amerika'lı mütehassıs aşağıdaki sonuçlara varmıştır. Sigara içmeyenlerin ortalama ömrü 67,7 yıldır. Az sigara içenler 65,5 yıl, tiryakiler ise 57,7 senelik ortalama ömre sahiptirler.

NE DE ÇOK BOŞ VAKTİ VARMIŞ

İşi gücü az olan bir adam, bir kilo toz şekerde kaç tane şeker kristali olduğunu saymıştır. Bu adam, bir aylık bır sayma sonunda, 1 kilo toz şekerin beş milyon on üç bin taneden meydana geldiğini bulmuştur.

DÜNYANIN EN TEMBEL HAYVANI

Tembel hayvan, dünyanın en tembel ve akılsız hayvanıdır. Üç parmaklı ayaklarıyla ağaç dallarına asılıp durur. Uyurken vücutları uzaktan eşekarısı yuvasını andırır. Tembel hayvanların ayakları çok zayıftır. Bu yüzden yürüyemezler, fakat iyi yüzerler.

NİKTOLONYA HASTALIĞI NEDİR?

Ender rastlanan Nikolonya hastalığına yakalananlar yarı dilsizdirler Bu hastalığa tutulanlar gündüzleri konuşamazlar, yalnız geceleri dilleri açılır.

kiler olarak sınıflara bölünürler. İnsanlar tabiatın her hususta gelişmiş yaratıklarıdır.

İnsan zekâsiyle, yaradılışındaki kabiliyetleriyle, iş yapma kudretiyle, konuşmasiyle bütün canlıların üzerindedir. Tabiat kuvvetlerinden faydalanmasını bilen odur. Bugünkü medeniyet insanların ortak eseridir. Tabiat, varlıklariyle birlikte; canlıların anası gibidir. Biz besinimizi, solunmak için gerekli havayı, giyeceklerimizi daima tabiattan alırız. Hayvanlar için lüzumlu olan su, ot gibi varlıklar da yine tabiatın sînesinde vardır. Böylece her şeyimiz olan ve bize ait her şeyi içinde bulunduran tabiatı candan sevmeliyiz. Tabiatı güzelleştirmeliyiz. Çorak topraklarını verimli bir hâle getirmeliyiz. Akar sularını kanallar açarak yararlı bir duruma sokmalıyız. Çavlanlarından faydalanmalıyız. Ovaları, tepeleri ormanlarla süslemeliyiz. Ağaçları keserek, güzel varlıklarını yok ederek tabiata zarar vermek hiç de doğru değildir.

TABİAT BİLGİSİ :

İlkokulların 4. ve 5. sınıflarında okunan derslerden biri de tabiat bilgisi'dir. Tabiat bilgisi dersi bize canlı ve cansız tabiatı tanıtır; tabiattaki durumumuzu ve tabiattan nasıl faydalanacağımızı açıklar. Bu dersi severek okursak, tabiatın bizler için ne çok zenginliklerle dolu olduğunu yakından öğrenmiş oluruz. Tabiat bilgisi bize dağ, dere, orman, bitki, ağaç, hayvan gibi varlıkları tanıtır. Bu varlıklar arasındaki ilgiyi öğretir. Bunların yapılışındaki özellikler hakkında bilgiler verir. Ayrıca, tabiat içindeki varlıklardan nasıl faydalanacağımızı; zararlılarından da nasıl korunacağımızı belirtir.

TABİAT KUVVETLERİ VE BİZ :

Tabiatın sînesinde var olan kuvvetlere tabiat kuvvetleri adını veririz. Elektrik kuvveti, ısı kuvveti, su kuvveti, rüzgâr kuvveti, yerçekimi kuvveti gibi kuvvetler tabiat kuvvetleridir. İnsanlar zekâlariyle, çalışmalariyle tabiat kuvvetlerinden faydalanma yollarını bulmuşlardır. Tabiattaki elektriği kendileri-

ne yararlı bir hale sokmuşlardır. Isı kuvvetinden faydalanmışlar; gaz motorlarını, buhar makinalarını yapmışlardır. Su kuvvetinden elektrik enerjisi sağlama yollarını bulmuşlardır. Rüzgârla değirmenlerini çalıştırmışlar, gemilerini yürütmüşlerdir. Bu suretle, binlerce yıldan beri didinen, çalışan insan, tabiat kuvvetlerinden faydalanma yollarını bulmuş; netice itibariyle de bugünkü medeniyeti yaratmıştır.

TABİATTA DENGE :

Tabiattaki canlıların bir kısmı düşmanlarına karşı müdafaasızdırlar. Böylece çabuk yok olup giderler. Fakat, buna karşılık yine de nesilleri tükenmez. Bu gibi müdafaasız hayvanların üreme kabiliyetleri çoktur. Onlar düşmanlarının saldırılarına ne kadar mâruz kalırlarsa kalsınlar, üremelerindeki artış, bu gibi yaratıkların daima var olmasını sağlamıştır. Balıkları insanlar tutar, büyük balıklar yutar, kuşlar yer. Böyle olduğu halde, yine de denizler balıklarla doludur. Acaba, bu derece zayiat veren balık nesli niçin tükenmiyor? Hiç düşündünüz mü? Tabiat, balık neslini korumak için, balıklara çabuk ve çok üreme kabiliyeti vermiştir. Bir dişi balık, bir seferinde, milyonlarca yumurta yumurtlar. Bu milyonlarca yumurtadan türeyen yavrular ne kadar yok olurlarsa olsunlar, arta kalanlar, balık neslinin yaşamasını sağlıyacak derecede çok olur.

İşte böylece, düşmanlarına karşı zayıf yaradılışta olan canlıların üreme kabiliyetleri çoktur. Düşmanlarına karşı kuvvetli olan canlıların da üreme kabiliyetleri nisbeten azdır. Buna tabiattaki denge adı verilir. Tabiat içindeki denge canlı türlerinin yok olmasını önler. Tabiattaki denge canlıların zararına olursa yok olma (inkıraz) başlar. Nitekim, binlerce yıl önce var olan hayvan nesillerinden pek çoğu bugün tükenip gitmiştir. Biz ancak onların toprak altında kalmış fosillerini bulabiliyoruz.

TÂBİYE :

Muharebe ânında, askerî birlikleri araziye yerleştirip düşmana karşı üstün bir sonuç elde etmek gayesiyle yapılan hareketlere ve bu hareketleri inceliyen bilime **tâbiye** denir.

TABLA :

Gezgin satıcıların başlarında taşıdıkları geniş ve tepsiye benzer tahtaya tabla denir. Simitçi tablası gibi. Çeşit işlerde kullanılan tablalar da ayrı ayrıdır. Soba tablası, hokka takımı tablası, sigara tablası, yemek tablası gibi...

TABLO :

Bez, tahta gibi düz yüzeylere yapılmış resimlere tablo adı verilir. Yağlı boya tablo, sulu boya tablo gibi...

TABUR :

Tabur, bir askerî birliğin adıdır. Taburda 4 bölük bulunur. Tabur komutanı da binbaşı rütbesini taşıyan bir subaydır.

TABURCU :

Hastaneden şifa bularak çıkan kimseler için taburcu sözü kullanılır.

TABURE :

Arkalıksız, kolsuz olan üç veya dört ayaklı sandalyelere tabure adı verilir.

TABUT :

Ölüleri, mezara götürürken içine koydukları uzun tahta sandığa tabut denir.

İçine yumurta konan uzun sandıklara da tabut adı verilir.

TABYA :

Savaş alanındaki istihkâmlara tabya denir. Tabyalar düşmanın gözünden ve silâhından gizlenmek için yapılır.

TACİKİSTAN :

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini teşkil eden devletlerden biri de **Tacikistan**'dır. 142.300 kilometre kare genişli-

ğinde topraklara sahib olan Tacikistan'ın nüfusu 1.485.090'dır. Pamir Yaylâsı ve Altay Dağları ile çevrili bulunan cumhuriyetin başşehri **Stalinabad**'tır. Pamuk, pirinç tarımı yapılır. Meyva yetiştirilir. Dutluklarda ipekböceği beslenir. Memleket kurşun, petrol, radyum madenleri bakımından zengindir. Dokuma ve konserve fabrikaları vardır.

TAÇ :

Kıralların, hükümdarların, kıraliçelerin başlarına geçirdikleri elmas, altın ve yakutlarla süslü başlığa taç denir. Çeşitli taçlar vardır. «Tahtını, tacını kaybetti» sözü ile de hükümdarlığın elden gidişini anlatmış oluruz. Gelinlerin başlarına konan taçlar olduğu gibi, çiçeklerden örülerek taçlar da yapılır.

TAD ALMAK :

Duygu organlarımızdan biri olan dilimizle tabiattaki tadları duyarız. Tad almak «hoşlanmak» mânasına da gelir.

TAFLAN :

Kırlarda yetişen bir ağaçtır. Yaprakları gül yapraklarına benzer. Yapraklarının yapısında siyanidrik asit bulunan taflandan hekimlikte faydalanılır.

TAGORE «Tagor ok.» Sir Rabindranath (1861 - 1941) :

Dünyanın sayılı şairlerinden biri olan Tagore 1861 de Hindistan'ın Kalküta Şehrinde doğdu. Henüz 18 yaşındayken edebî eserler vermiye başlamış; ilk olarak ta «Gurup Şarkıları ve Tulû Şarkıları» adlı şiir kitabını yayınlamıştır. 1913 te Nobel Edebiyat armağanını kazanan Tagore'un dünya dillerine çevrilmiş değerli eserleri vardır. Bunlar arasında bilhassa «Bahçıvan», «Karanlık Odanın Kıralı», «Şairâne Takdime» ve «Hilâl» en önemlileridir.

TAHIL :

Tanelerinden un elde edilen toprak ürünlerine tahıl denir.

Buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır gibi taneliler tahıl ürünleri arasında yer alır. Türkiyede tahıl tarımı çok yapılır. Tahıl, beslenmemizde çok önemli bir yer tutar.

TAHIL HASTALIKLARİYLE SAVAŞ :

Devlet ,tahıl hastalıklariyle daimî mücadele halindedir. Bu maksatlar merkezî yerlerde istasyonlar kurmuştur. Bu istasyonlarda çalışan mütehassıslar tahıla ârız olan hastalıkları yok etmeye çalışırlar. Böylelikle de çiftçilere yardım etmiş olurlar.

Memleketimizin tahıl hastalıklariyle savaş istasyonları, Ankara, İzmir, İstanbul, Seyhan ve Elâzığ gibi vilâyetlerimizde faaliyet halindedirler.

TAHRAN :

Hazar Denizi'nin güney yanını çeviren Elbruz Dağları'nın güney eteklerinde kurulan Tahran, İran şahlığının başşehridir. Nüfusu 850.000'i geçer. Şehir, saray ve camilerle süslüdür. Çarşısı da görülmeye değer. Halı tezgâhlarında çok kıymetli halılar dokunan Tahran'da işlenmiş deri ve işlenmiş bakırla uğraşanlar da vardır.

TAHRİR :

İlkokullarda önem verilen derslerden biri de tahrirdir. Tahrir derslerinde duygularımızı, düşüncelerimizi, gözlemlerimizi yazı ile ifadelendiririz. Tahrire başlamazdan önce, çocuklar düzgün konuşmaya alıştırılmalıdırlar. Düzgün konuşan çocuklar, konuşmalarını kolayca kaleme alırlar. Konuşmaların olduğu gibi kâğıt üzerine geçirilişi tahrir yazmada kolaylıklar sağlar. Tahrir yazmaya hazırlanan çocukların cümle tekniğini kavramış olmaları şarttır. Tahrirdeki ifadenin açık, sade olması gerektiği gibi, cümlelerin de az kelime taşıması bilhassa lüzumludur.

İlk okulun 1 - 2 - 3. sınıflarında, çok kere birlikte yazılan tahrirlere yer verilir. Birlikte kaleme alınan müşterek tahrirlerin konularını geziler, gözlemler ve beraber yaşanan hâtıralar teşkil eder. Üçüncü sınıftan itibaren serbest tahrire geçilir.

Böyle olmakla beraber senet, dilekçe gibi tahrir nevilerinde yine beraberce gayret sarfedilir.

Tahrirler muhtelif konular üzerinde hazırlanır. Fakat, öğretmenin hâdiselerin akışına değer vermesi şarttır. Çevremizde çıkan bir yangın, tahrir konusu için kaçırılmaz bir fırsattır. Bır kır gezisi, sınıfa gelen bir mektup, bir tören, hep tahrir konularına fırsatlar hazırlamış olurlar.

Şimdi de ilk okulda yer alan tahrir çeşitlerini gözleyelim:

1) Yaşanan olayların tahriri;
2) Rüyaların kaleme alınması;
3) Ders sonuçlarının, özetlerin yazılması;
4) Resim, levha ve tablolara bakarak tahrir;
5) İmgelem tahrirleri;
6) Makbuz, beyanname doldurmak, senet, dilekçe yazmak;
7) Dinlediğimiz masal ve romanlardan tahrir.
8) Mektup, kartpostal, telgraf yazmak;
9) Karakter tasvirleri;
10) Konferanstan not almak, tutanak yazmak v.s.

Bütün bu tahrir çeşitlerine okulun öğrenim yılları içinde sık sık başvurulur.

TAHT :

Merasimlerde, hükümdarların oturdukları koltuğa taht denir. Taht kıymetli taşlarla süslü olduğu gibi kıymetli madenlerden de yapılır.

Taht kelimesi hükümdarlık hakkını belirtir. «Abdülhamit 1909 da tahttan indirildi.» dediğimiz zaman Abdülhamid'in padişahlıktan uzaklaştırıldığını anlarız.

TAHTA :

Ev eşyasiyle, yapıların kapı, pencere, tavan, döşeme gibi kısımlarında tahta kullanılır. Tahta, ağaç gövdelerinin enlice ve ince olarak biçilmeleriyle elde olunur. Ağaç cinslerine göre

tahtalar da ayrı adlarla anılır: Çam tahtası, ceviz tahtası v.s. gibi...

TAHTACI :

Anadolu yaylâlarında göçebe olarak yaşayan Türkmen yörüklerinin bir kısmına «Tahtacı» denir. Tahtacılar ormanlarda tezgâhlarını kurarak tahta biçerler.

TAHTAKURUSU :

İnsan kaniyle beslenen ve eski pis tahtalar arasında yaşayan bir cins zararlı böcektir. Tahtakurusu yassı ve koyu kırmızıya yakın renktedir. Kokusu da pistir. Evlerimizi, odalarımızı, karyola, sandalye gibi eşyamızı muhakkak bu çok zararlı parazitlerden arıtmamız gerekir.

TAHTEREVALLİ :

Tahterevalli, çok defa çocukların eğlendiği bir araçtır. Uzun bir kalastan ibarettir. Bu kalası ortasından destek denen bir yere dayayıp iki ucuna oturan çocuklar ayaklarının da yardımıyla aşağı yukarı kalkmak suretiyle hareket ederler. Tahterevalli birinci çeşit bir kaldıraçtır.

TAHTIRAVAN :

Eskiden padişah ve kıralları tahtıravanla taşırlardı. Tahtıravan, etrafı kapalı minik bir odacıktır. Önünde ve arkasında insan veya hayvanlar tarafından taşınması için okları (tutamakları) vardır. Tahtıravana binen padişah, kıral, sultan veya kıraliçeler gezinti yaparlardı. Tahtıravanlar insanlar tarafından taşındığı gibi katır, beygir, deve gibi hayvanlar tarafından da taşınırdı.

TAHVİL :

Devletin veya herhangi bir şirketin çıkardığı, üzeri yazılı, yıllık faizi belirli, değerleri eşit, ödünç para senetlerine tahvil adı verilir. Çıkarılan tahviller belirli bir para karşılığında satı-

lırlar. Bunları satın alanlar, o şirkete, satın aldıkları tahvil değerince ödünç para vermiş sayılırlar. Tahviller her yıl sonunda belirli bir faiz de getirir. Tahvil çıkaran müessese malî bakımdan gelişirse, zenginleşirse tahvillerin de değeri artar. Bâzı tahviller ikramiye de kazandırırlar. «Hamiline muharrer tahvil = taşıyana ait olan tahvil». «Nama muharrer tahvil = sahibinin adına yazılı olan tahvil» olmak üzere çeşitli tahviller vardır.

TAİF :

Taif, Hicaz'da bir kasabadır. Mekke'nin 100 kilometre güney doğusuna düşer. Dağların eteğinde kurulmuştur. Hürriyet şehidimiz Mithat Paşa, İkinci Abdülhamit tarafından Taif Zindanı'na sürülmüş ve orada boğdurularak öldürülmüştü.

TAJO :

Tajo, İberik Yarımadası akarsularındandır. İspanya'da Molina Dağları'ndan çıkar. Portekiz'in başşehri Lizbon yakınından güzel bir haliç yaparak Atlas Okyanusu'na dökülür. Uzunluğu 1.006 kilometredir.

TAK :

Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan, 19 Mayıs gibi millî bayramlarda şehirlerin ana caddeleri üzerine, Cumhuriyet alanlarına büyük süslü kemerler yapılır. Bunlara **zafer takı** adı verilir. Taklar bayraklarla, Atatürk'ün resimleriyle ve defne dallariyle süslenir. Geceleri de ışıklandırılır.

Tak kelimesi başka anlamlarda da kullanılır. Çekicin çiviye vurarak çıkardığı ses «tak!» sesidir. «Canıma tak etti» sözü «Artık dayanamadım» anlamında kullanılır.

TAKA :

Karadeniz kıyılarında yaşayan Türk halkının dilinde çok kullanılan taka sözü, yelkenli küçük sandal mânasına gelir.

Ayrıca bir çeşit ipekli kumaşa da taka denir. Bir de dokuma

tezgâhlarında kullanılan küçük tahta parçalarına yine taka adı verilmektedir.

TAKAS :

Ticarî işlerde kullanılan takas kelimesi, alış verişin para ile değil, malla yapıldığını anlatır. Alacak-verecekler karşılıklı mal vermek suretiyle kapanmış olur.

TAKEOMETRE :

Düzlenmiş arazinin kolaylıkla yüz ölçümünü bulmaya yarayan âlete **takeometre** denir.

TAKI :

İnsanların, güzel görünmek için parmağa, bileğe, boyuna veya kulağa taktıkları süs eşyasına takı adı verilir.

TAKI FİİL :

İsim soyundan olan kelimeleri fiilleştiren ve türlü fiil kiplerinin çekimine yarıyan parçalara **takı-fiil** denir. Takı fiilin mastarı **imek** olmakla beraber hemen hiç kullanılmaz. Takı-fiilin **basit zaman, hikâye, rivayet,** ve **şart çekimleri** vardır. Aşağıda çekimlere ait bâzı örnekler veriyoruz:

Basit Zaman Çekimi :

Birinci tekil şahıs, — **im** : Temizim.
İkinci tekil şahıs, — **sin** : Temizsin.
Üçüncü tekil şahıs, — **dir** : Temiz**dir.**
Birinci çoğul şahıs, — **iz** : Temiz**iz.**
İkinci çoğul şahıs, — **siniz** : Temiz**siniz.**
Üçüncü çoğul şahıs, — **dirler** : Temiz**dirler.**

Hikâye Çekimi :

Birinci tekil şahıs, — **dim** : Temiz**dim.**
İkinci tekil şahıs, — **din** : Temizdin.
Üçüncü tekil şahıs, — **di** : Temiz**di.**

Birinci çoğul şahıs, — **dik** : Temiz**dik.**
İkinci çoğul şahıs, — **diniz** : Temiz**diniz.**
Üçüncü çoğul şahıs, — **diler** : Temiz**diler.**

Rivayet Çekimi :

Birinci tekil şahıs, — **mişim** : Temizmişim.
İkinci tekil şahıs, — **mişsin** : Temizmişsin.
Üçüncü tekil şahıs, — **miş** : Temizmiş.
Birinci çoğul şahıs, — **mişiz** : Temizmişiz.
İkinci çoğul şahıs, — **mişsiniz:** Temizmişsiniz.
Üçüncü çoğul şahıs, — **mişler** : Temiz**mişler.**

Şart Çekimi :

Birinci tekil şahıs, — **sem** : Temizsem.
İkinci tekil şahıs, — **sen** : Temizsen.
Üçüncü tekil şahıs, — **se** : Temizse.
Birinci çoğul şahıs, — **sek** : Temizsek.
İkinci çoğul şahıs, — **seniz** : Temizseniz.
Üçüncü çoğul şahıs, — **seler** : Temizseler.

Takı-fiilin hikâye, rivayet ve şart çekimleri yazıda idi, imiş, ise şekillerinde kullanılır ve bu parçalar esas kelimeden ayrı yazılır. «Jale Kuraner çok çalışkan bir oymakbaşı idi.» cümlesinde olduğu gibi.

TAKIM ·

Takım deyimi çeşitli mânalar için kullanılır. Bunları ayrı ayrı belirtelim:

Bâzı özellikler bakımından birbirine uyan canlılar topluluğuna **takım** denir. Serçe takımı, tavuk takımı gibi.

Bir san'atkârın işini yapabilmesi için kullandığı âletlerin tümüne yine takım adı verilir. Demirci takımı, marangoz takımı gibi.

Bâzı sporlar 3 - 5 kişinin bir araya gelmesiyle yapılır. Futbol on bir kişilik bir takımla oynanır. Voleybol takımı ise altı kişiliktir.

Sigara ağızlığına da takım denilir.

Askerî birliklerde mangadan büyük, bölükten küçük birliğe takım adı verilir.

TAKİMETRE :

Taşıtların hızını ölçmeye yarıyan âlete **takimetre** denir.

TAKKE :

Ekseriya yaşlıların başlarına giydikleri, bezden yapılmış baş giyisine **takke** adı verilir.

TAKLA :

Bacakları havaya kaldırarak baş üzerinden dönmek takla - taklak atmaktır.

TAKSALI :

Pulu, gönderen tarafından yapıştırılmadığı zaman, mektubu alana cezalı olarak pul parası ödettirilen mektuplara **taksalı mektuplar** denir.

TAKSİ :

Parayla yolcu taşıyan ve taksimetresi bulunan otomobillere **taksi** adı verilir.

TAKSİMETRE :

Taksi otomobillerinde bulunan taksimetre, müşterinin ödeyeceği parayı gösteren bir sayaçtır.

TAKUNYA :

Tahta ve ağaçtan yapılan ve üzerinde bir meşin atkı bulunan ayak giyisine **takunya** denir.

TAKVİM :

Takvim, bir zaman ölçüsüdür. Yılın aylarını, günlerini ve saatlerini bildirir. **Güneş yılına** ve **ay yılına** göre tertiplenen

takvimler vardır. Bir güneş yılı 365 gün, altı saat sürer. Ay yılı ise 354 gündür. Böylece güneş yılı ile ay yılı arasında 11 günlük bir zaman farkı vardır. Ay yılı dünyamızın uydusu olan ay'ın dünyamız etrafında dönmesinden meydana gelir. Güneş yılı ise, dünyamızın güneş etrafındaki dönüşünü tamamlamasiyle olur.

Bugün yeryüzünde 2 çeşit takvim kullanılmaktadır. Bunlardan biri **Milâdî Takvim,** diğeri de **Hicret (Göç) Takvimidir.** Bu takvimler birbirinden ayrıdırlar. Aralarında günlerin başlangıcı ve sayısı bakımından farklar vardır. Milât (doğum) takvimi İsa Peygamberin doğduğu yılın Ocak ayının ilk günü ile başlar. Bu takvimde bir yıl yukarıda belirttiğimiz gibi 365 gün 6 saat devam eder. Dört yılda bir defa da, yılın gün sayısı 366 olur. 366 günlük yıla **Artan yıl** adı verilir.

Hicret takvimini, müslüman memleketler kullanırlar. Eskiden bizde de bu takvim kullanılırdı. Cumhuriyet Devrinde Milât takvimini kabul ettik. Hicret takviminde başlangıç olayı, Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye (Milâttan sonra 622'de) göç etmesidir.

Kullanmakta olduğumuz takvimler duvar, masa ve cep takvimleri olarak çeşit şekillerde yapılırlar.

TAKVİMHANEİ ÂMİRE :

Osmanlı Devleti zamanında yurdumuzda ilk kurulan resmî matbaaya **Takvimhanei Âmire** adı verilir.

TAKVİMİ VAKAYİ :

Osmanlı Devletinin çıkardığı ilk resmî gazete de **Takvimi Vakayi** adını taşır. Bu gazetenin çıkışı 1831 yılına rastlar. Takvimi Vakayi İstanbul Üniversitesi'nin arkasında Kaptan İbrahim Camii'nin köşesinde Kapıcıbaşı Musa Ağa'nın Matbaası'nda basılırdı. Yıllık abonesi 120 kuruş olan ve haftalık çıkan Takvimi Vakayi'i vükelâ, ulema, yüksek memurlar ile ecnebi devlet elçileri okurdu.

TAKVİM, SAAT VE ÖLÇÜLERİN DEĞİŞTİRİLMESİ :

Eskiden bütün İslâm âlemi gibi Hicret Takvimini kullanırdık. Cumhuriyet Devri'nde yapılan inkılâplar arasında Milât Takvimini kabul ettik. Milâdî Takvim bütün medenî milletler tarafından kullanılıyordu. Batı medeniyetini benimsemiş bir millet olarak biz de bu takvimi kabul etmek mecburiyetindeydik. Ayrıca Milât Takvimi, Hicret Takvimine nazaran daha doğru bir zaman ölçüsüdür. Kabul ettiğimiz Milât Takvimi ile birlikte, bugün kullanmakta olduğumuz saat ve ölçü sistemini de benimsedik. Böylece, medenî bir millet olarak bütün medeniyet dünyasının kullandığı ölçüleri kabul etmekle sayısız maddî menfaatler de sağlamış olduk.

TALÂT PAŞA (1874 - 1921) :

Talât Paşa, tarihimizde yer almış simalardan biridir. 1874 de Edirne'de doğdu. Orta okuldan sonra Alyans ve Selânik Hukuk mekteplerine devam ettiyse de bitirmedi. Henüz 18 yaşındayken Edirne telgrafhanesine memur tâyin edildi. Bir aralık, politika ile uğraşıyor diye üç yıl kalebentliğe mahkûm oldu. İki yıl sonra, 1898 de affa uğrayarak Selânik - Manastır arasındaki seyyar posta memurluğu vazifesine gönderildi. Bir zaman sonra da, Selânik Telgraf ve Posta Müdürlüğü Kâtipliğine naklolundu. 1903 yılında ayni dairenin Başkâtipliğini kazandı. Talât Bey memleket dâvalariyle yakından ilgileniyor, Abdülhamit istibdadına karşı hürriyet taraftarlariyle gizliden gizliye işbirliği yapıyordu. Hattâ, bu maksatla İttihat ve Terakki Cemiyetine de girmişti. 1908 yılı başlarında bu gizli çalışmaları sebebiyle işinden atıldı. Fakat, 1908 Meşrutiyet inkılâbı olunca yine ön plâna geçti. Edirne'den mebus seçildi. Meclis-i Mebusan'da Reis Vekili, 1909 yılında Dahiliye Nazırı, daha sonra Posta ve Telgraf Nazırı oldu. İttihat ve Terakki Partisi Reisliğine yükseldi. Tekrar, Dahiliye Nazırlığına geçti. 1916 da Sadrıâzam Sait Halim Paşa'nın istifası üzerine vezir rütbesiyle sadrıâzamlığa tâyin olundu. 1918 yılında Osmanlı Devleti büyük bir yenilgiye uğra-

yınca diğer İttihat ve Terakki erkânı gibi Talât Paşa da Avrupa'ya kaçtı. Almanya'ya gitti. Berlin'de yerleşti. Nihayet, 1921 yılının 15 mart günü Berlin sokaklarında Tayliryan adında bir Ermeni komitacı tarafından öldürüldü.

TALİKA :

Bir çeşit yolcu arabasıdır. Dört tekerlekli ve yaylı olan talikanın üstü kapalı olmakla beraber yanları açıktır.

TAMBUR :

Bir müzik âletidir. Daha ziyade klâsik doğu musikisinde kullanılan bir çalgıdır. Yapılışı itibariyle uda benzer. Telli bir sazdır.

TAM SAYI :

Bütünleri gösteren sayılar tam sayılardır. Bir elma, dört ceviz, on altı ekmek dediğimiz zaman burada kullanılan 1, 4, 16 sayıları bütün varlıkların sayılarını belirtmiş olurlar. Tam sayılar bütünleri, tam varlıkları işaret ederler.

Tam sayılar yazılırken rakamların yazıldıkları yerlere basamak adı verilir. Basamaklar sağdan sola doğru birler basamağı, onlar basamağı, yüzler basamağı, binler basamağı diye adlanırlar. Böylece birler basamağından yüz milyarlar basamağına doğru da onar onar büyürler. Birler basamağından başlıyarak en büyük değeri taşıyan basamağa doğru, basamaklar üçer üçer olmak üzere bölüklere ayrılırlar. Birler bölüğü, binler bölüğü, milyonlar bölüğü, milyarlar bölüğü gibi... Birler bölüğünde birler, onlar ve yüzler basamağı vardır. Binler bölüğünde binler, on binler ve yüz binler basamağı yer alır. Milyonlar bölüğünde milyonlar, on milyonlar, yüz milyonlar basamakları bulunur. Milyarlar bölüğünde ise milyarlar, on milyarlar, yüz milyarlar basamakları göze çarpar.

Eşya ile birlikte bulunan sayılara müşahhas sayılar, tek başına olan sayılara da mücerret sayılar denir. 1 kalem, 4 çocuk, 6 portakal deyimlerindeki 1, 4, 6 sayıları varlıkları gösterdikle-

rinden müşahhas sayılardır. Yalnız olarak 1, 5, 7... diye söylenen sayılar ise mücerret sayılardır.

TAM SAYILARLA DÖRT İŞLEM: (Bak: Toplama, çıkarma, çarpma, bölme).

TAM SAYILI KESİRLER :

İçinde tam sayı bulunan kesirlere tam sayılı kesir adı verilir. Böyle kesirler birleşik kesir diye de anılır. $\frac{6}{2}$ kesri tam sayılı bir kesirdir. 6 yı 2 ye böldüğümüz zaman 3 tam sayısını elde etmiş oluruz. Bunun gibi $\frac{8}{4}$, $\frac{50}{25}$, $\frac{9}{3}$, $\frac{16}{4}$ kesirleri hep içlerinde tam sayı bulunan kesirlerdir. Ayrıca $\frac{25}{6}$, $\frac{19}{5}$, $\frac{24}{5}$, $\frac{80}{15}$ gibi kesirler de yine tam sayılı kesirler sırasında yer alır. (Ondalık sayıları da incele).

TANA :

Lâponya'da bir ırmağın adıdır. Kuzey Buz Denizine dökülen ve 402 kilometre uzunluğunda olan Tana suyunun büyük bir kısmı, Finlândiya ile Norveç arasında sınır teşkil eder.

TANANARİVE :

Tananarive Şehri Madagaskar Adasının başkentidir. Afrika'nın güney doğu açıklarında yer alan ve dünyanın büyük adalarından biri olan Madagaskar'ın orta yaylâsında yer alan Tananarive'in nüfusu 120.000'i geçer. Bu şehire Fransızlar 1894 de girmişti.

TANARO :

Kuzey İtalya'yı sulayan Po Irmağı'nın kollarından biri de Tanaro Çayı'dır. Tanaro'nun uzunluğu 250 kilometredir.

TANDIR :

Bâzı memleketlerde yere çukur kazarlar. Bu çukurun içine ateş yakarlar. Üzerini de geniş bir örtü ile örterler ki bu şekilde yapılan yer altı fırınına tandır adı verilir. Yine bâzı yerlerde, soğuk kış aylarında masanın altına yanmış bir mangal konularak üzerine geniş bir örtü gerilir. Sonra da bu örtünün altına ayaklar uzatılarak ısıtılır.

TANE :

Aslı Farisî dilinde dâne olarak söylenen tane, tek bir varlığı belirten sayı birimidir. «İki tane kitabım var.» cümlesinde olduğu gibi...

Ayrıca, küçük hacimli meyva veya tohumlar da tane kelimesiyle adlandırılır. Üzüm tanesi, nar taneleri gibi...

TANEN :

Tanen, buruşturucu bir maddedir. Bitkısel maddelerin çoğunda bulunur. Tanen hekimlikte kullanılır.

TANGANYİKA :

Orta Afrika ülkelerinden biridir. İngiltere'nin idaresinde bulunan Tanganyika 945.400 kilometre kare genişliğindedir. Nüfusu da 5.700.000'dir. Şekerkamışı, pamuk, kahve, tütün, kauçuk memleketin başlıca ürünlerini teşkil eder. Geniş otlaklarında hayvan sürüleri beslenir. Orman bakımından zengin olan ülkede altın, kömür, demir, kurşun, bakır gibi zengin maden damarları da vardır.

TANGANYİKA GÖLÜ :

Bu göl Afrika'dadır. Ekvatorun güneyine düşer. Viktorya Gölünün güney batısında bulunur. Kuzey-Güney doğrultusunda uzanır. 1858 yılında kâşif Burton ve Speke tarafından keşfedilmiştir. Dolayını yüksek dağlar kuşatır. Gölün fazla suları, Lukuga Nehri vasıtasiyle Kongo Nehri'ne boşalır. 650 kilomet-

Kahramanlık Hikâyeleri

DÜŞMANIN SİLÂHIYLA DÜŞMANA KARŞI!

1648 yılında; Girit'te Kandiye Kalesinin muhasarası esnasındaydı. Venedikliler kaleyi çok iyi tahkim etmişlerdi. Bizim silâh ve ceyhanemiz azdı. Sultan Deli İbrahim adaya yardım göndermiyordu. 24 Haziran 1648'de kaledeki Venediklilerin çıkış hareketini, Serdar Hüseyin Paşa askerin başına geçerek başarısızlığa uğratmıştı. Bu sırada çenesinden yaralanan Hüseyin Paşa, savaş meydanından ayrılmamıştı.

Temmuz ayında silâh ve cephanemiz tükenmeye yüz tutmuştu. İstanbul'dan yardım geleceği yoktu. Serdar; bir harp meclisi kurdu, İstanbuldan yardım gelinceye kadar, kaleden bir kaç tabyaya hücumla ele geçireceği cephanelerle vaziyeti idare edecekti.

Paşalardan biri sordu:

— Ne ile hücum edeceğiz?

Hüseyin Paşa:

— İmanı olan her müslüman, gâvurun topuna kılıç ile yürür. Diye cevap verdi.

6/7 Temmuz gecesi... Hüseyin Paşa gene hücum eden askerin başında idi. Sabaha kadar üç tabya ele geçirildi. Bol cephane, beş top, beş yüz tüfek ele geçirildi. Gazi Hüseyin Paşa, İstanbul'dan yardım gelmeden, daha bir müddet muhasarayı devam ettirmenin yolunu bulmuştu.

Gülüyorum:

SAATİ İÇERDE KALMIŞ...

Dalgınlığıyla meşhur operatör L...; mühim bir kalp ameliyatını henüz bitirmiş; ameliyat salonundan çıkmıştı. Dinlenirken hastabakıcı yanına geldi:

— Gözünüz aydın doktor... Hastanın kalbi çok düzgün atıyor.

— Eyvah!... Saatim hastanın içine düşmüş. Hemen bir ameliyat daha lâzım gelecek.

OKUMAK BİLMİYORMUŞ

Avcının biri köpeğini kaybetmişti. Bir arkadaşına dert yandı. Arkadaşı:

— Gazeteye ilân ver. Dedi. Avcı:

— Ne kıymeti var, köpeğim okuma bilmez ki. . Diye cevap verdi.

ÜCRET ALMAYACAK!...

Ahmet, dişini çektirmek için dişçiye gitmişti. Doktor yanlışlıkla sağlam dişini çekince Ahmet feryada başladı:

— **Aman doktor, sağlam dişimi çektiniz.**

Doktor soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Üzülme çocuğum, o halde para almam.

KEMİKLİ Mİ, KEMİKSİZ Mİ?

Kasap, çocuğunu doktora götürmüştü. Doktor, çocuğu biraz zayıf buldu. Gıdasına dikkat etmelerini söyledi. En son:

— **Çocuğu on beş günde bir tartınız. Dedi.**

Kasap o sırada dükkânını düşünüyordu. Dalgınlıkla cevap verdi:

— Kemikli mi, kemiksiz mi?

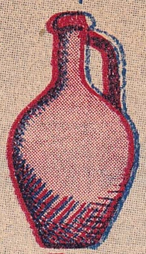
AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN**
Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: AKISAN **YAYINEVİ**: **İstanbul,** Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her **türlü müracaat ve para** gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.
Basıldığı yer : ERCAN MATBAASI — İstanbul
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
28 Nisan 1955, Cuma. Sayı: 77 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

TERMOMETRE

TERMOS

TESTİ

TİMSAH

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

T-2

TESTERE

TÜTÜN

TURP

TOPAÇ

TULUMBA

Bunları biliyor musunuz?

İLK KÂĞIDI KİMLER KULLANDI?

Çok eskiden kâğıt yerine, yazı için taş, tuğla, deri kullanılırdı. Mısırlılar da Papirüs adı verilen nebat yapraklarını kâğıt olarak kullanırlardı. Fakat asıl kâğıdı Çinliler yapmışlardır. Bu kâğıt, ipek, pamuk ve pirinç samanından yapılıyordu. Kâğıdı kullanılır hâle sokanlar, Türkler ve Araplardır. Kâğıt Avrupa'ya Haçlı Seferleriyle gelmiştir.

TİBET HAKKINDA NELER BİLİYORSUNUZ?

Yüksekliği dolayısiyle Tibet'e «Dünyanın Damı» derler. Burada oturan insanlar, dünyanın en sakin, en sessiz insanlarıdır. Dinlerine çok bağlıdırlar. Buda dinine inanırlar. Her ailenin en büyük oğlu, rahipler sınıfına ayrılır. Tibet'te takriben 3.000 manastır vardır. Başkanlara Dalay Lama denir. Dalay Lama öldüğü an doğan çocuk, Tibet'in başı olur. İnanışa göre, ölen başkanın ruhu bu çocuğa geçmiştir.

PASİFİK OKYANUSU'NDAKİ ADALAR

Pasifik Okyanusu'ndaki adaların çoğu haritada gösterilememiştir. Çünkü bu adaların batıp çıkmak gibi çok tuhaf âdetleri vardır. İngiltere'nin sömürgesi olan bu adaların kaybolup tekrar çıkmaları İngiliz gazetelerinde sık sık haber verilmektedir.

HAVA MEYDANLARINDAKİ SİSLER

Sisli zamanlarda uçakların meydana inmesi büyük bir derttir. Bu yüzden büyük kazalar olmaktadır. Son zamanlarda Los Angelos hava meydanında yepyeni bir makina kullanılarak sisler dağıtılmaktadır. Bu makina, hava alanının ısı derecesini birden çok yükseltmekte, hava ısınınca da sisler yukarı gitmektedir.

re boyunda, 40 - 80 kilometre eninde bir çukuru dolduran Tanganyika Gölü'nün kıyıları verimli topraklarla kaplıdır. 32.000 kilometre kare alanında olan gölün en derin yeri de 1.435 metredir.

TANIK :

Bir olayı yakından görenler, o olayın tanığı sayılırlar. Tanık kelimesinin Osmanlıcada anlamdaşı «şahit» tir.

TANK :

Kara ordularının önemli hücum silâhlarından biri de tanktır. Tank, her türlü arazide kolaylıkla hareket edebilen bir zırhlı aracıdır. Üzerinde top ve makineli tüfekler bulunur. Tekerlekleri tırtıllıdır. Gaz motorlariyle işler. Savaş alanlarında düşman siperlerine, makineli tüfek yuvalarına, koruganlara saldırarak piyadeye yol açar. İlk olarak 1916 yılında İngiliz ordusunda kullanılan tankın birçok tipleri vardır. Ayrıca demirden yapılmış sarnıçlara da yine tank adı verilir: Benzin tankı gibi... Benzin, gaz, mazot veya su taşıyan gemilere de tanker denir.

TANRI :

Allah kelimesinin anlamdaşıdır. Bütün kâinatın yaratıcısı, koruyucusu O'dur. Tanrı kelimesinin baş harfi daima majüskül yazılır. (Allah kelimesine bak.)

TANZİMAT DEVRİ :

İkinci Mahmud'un ölümüyle Osmanlı tahtına, henüz 18 yaşında bulunan Abdülmecid geçmişti. Sadâret makamı da Hüsrev Paşa'ya verilmişti. Hüsrev Paşa geri fikirli idi. Aydın düşünceli olan ve uzun zaman Londra elçiliğinde bulunan Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın idamını istiyordu. Bu sebeple de türlü entrikalar çevirerek Avrupa'yı yakından tanıyan ünlü devlet adamı Reşit Paşa'yı padişahın gözünden düşürmeye ça-

lışıyordu. Fakat, memleketin kalkınması için yenilikleri kabul etmenin şart olduğunu takdir eden Abdülmecit, Reşit Paşa'yı korudu. Onun fikirlerinden faydalanmasını bildi. Zaten, Abdülmecit'ten önce padişah bulunan Mahmut II. de Üçüncü Selim'in açtığı yenilik ve ıslahat çığırını devam ettirmiş bir adamdı. Ne yazık ki, saltanat devrini dolduran türlü gaileler ıslahat hareketlerine devama imkân bırakmamıştı. Böylece, Tanzimat hareketlerine Mahmud II. devrinde başlandı denebilir. Çünkü, 1837 yılında Hariciye Nazırı olan Reşit Paşa Avrupa'da gördüklerini İkinci Mahmud'a açmış, o da bütün anlatılanları müsait karşılamıştı.

Abdülmecid padişah olunca memurların durumunu ıslah etti. İş sahiplerinden gelişi güzel para alan memurları maaşa bağladı. Böylece dairelerdeki yolcuzlukların önüne geçilmiş oldu. Meşhur Mehmet Ali Paşa meselesini bahane sayan İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya gibi Avrupa devletleri Osmanlı Devletinin iç işlerine karışıyorlardı. Mustafa Reşit Paşa padişahı ikna ederek, yabancı müdahalelerin ancak Avrupa medeniyetini kabul etmekle önleneceğini izaha çalışıyordu. Nihayet, Abdülmecid gereken emri verdi. Reşit Paşadan Gülhane Hatt-ı Hümâyûnu'nun hazırlanmasını istedi.

Günlerde evine kapanan Reşit Paşa fermanı hazırladı.

Abdülmecid bunu aynen kabul etti. Ve okunmasını da Reşit Paşa'dan istedi. Bu fermanla batı medeniyeti kabul olunuyor, Avrupa kanunları benimseniyordu.

Gülhane Hatt-ı Hümâyûnu'nda şu noktalar belirtilmişti:

1 — Mahkeme kararı olmadan kimse idam edilmiyecek, herkes canından emin olacaktı.

2 — Her vatandaş ırzından, malından ve namusundan emin bulunacaktı.

3 — Keyfi vergi alınmıyacaktı. Vergilerde adalet gözetilecekti.

4 — Asker alma usulleri tâyin olunacak, askerlik süresi belirtilecekti.

Fermanda işaret edilen bu ana maddeler, müslümanlar için olduğu gibi bütün Osmanlı teb'ası için de tanınacaktı. Fermanın ahkâmına sadık kalınacağına başta padişah olmak üzere bütün ileri gelen devlet adamları yemin ediyordu. Böylece, tarihimizde ilk demokrasi hareketi olarak kabul edilen bu ferman, padişahla halkın münasebetlerini resmen sınırlamış oluyordu. Ferman, bugünkü Sarayburnu hastahanesine giden yokuşun gerisindeki Gülhane Kasrı önünde okundu (1839). O gün orası müslüman, hıristiyan, yerli, yabancı on binlerce insan tarafından doldurulmuştu. Padişah Abdülmecid de dinleyiciler arasında bulunuyordu.

TANZİMAT DEVRİNİN MEMLEKETE GETİRDİĞİ BELLİ BAŞLI YENİLİKLER :

Yalnız, Tanzimat hareketi beklenen sonucu verdi mi? Buna «evet» cevabını veremeyiz. Bir defa, Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısı Avrupa devletlerinin sosyal yapısına benzemiyordu. Sonra, Avrupa milletlerinin başardığı inkılâplar doğrudan doğruya halk içinden doğuyordu. Halbuki Tanzimat hareketi devletten ve hükümdardan gelmişti. Netice itibariyle, bizdeki bu inkılâp hareketi, Avrupadaki benzerlerinden daha dardı.

Gülhane Hattı'nda vâdedilen kanunları gerçekleştirmek üzere «Meclis-i Ahkâm-ı Adliye» genişletilerek Başkanlığa Mehmed Emin Rauf Paşa getirildi. «Meclis-i Ahkâm-ı Adliye» 10 kişiden müteşekkildi. Ayrıca Sadrıâzam, Şeyhül'slâm, Vekillerle sair devlet ricali bu meclis çalışmalarına katılıyorlardı. Böylece Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'de çalışanların sayısı zaman zaman «10» u geç'yordu.

Osmanlı Devletinde Tanzimat fermanının ilânı dış politikada beklenen faydayı sağladı. Mısır meselesinin hallinde ve Kırım Savaşında Avrupalılar Osmanlılar safında yer aldılar. Bundan başka iç politikada da hissedilir derecede yenilikler oldu. Eski

tarz medreselerin yanında Avrupa okullarına benzer okullar açıldı. Mecelle yanında, Avrupa'dan alınma kanunlar yürürlüğe girdi. Fakat, yenilik aleyhtarları Tanzimatın tatbikatında zorluklar çıkarıyorlardı. Bu yüzden Mustafa Reşit Paşa 1841'de Sâdrazamlıktan uzaklaştırıldı; Paris elçiliğine gönderildi.

Tanzimat, idarî alanda, maarif alanında, askerlik alanında memlekete yenilikler getirmişti. Mustafa Reşit Paşa'nın işbaşından uzaklaştırılmasiyle idarî alanda bir gerileme oldu. Buna karşılık maarif ve askerlik alanında irticaya yer verilmedi. Serasker Rıza Paşa'nın kuvvetli şahsiyeti ile Osmanlı ordusunda, Avrupa'daki asker toplama sistemi kabul edildi.

Tanzimat devrine kadar okulların idaresi, Şeyhülislâm'a bağlı *Ders Vekâleti* makamına aitti. Ancak 1847'den itibarendir ki, *Mekâtib-i Umumiye Nezareti* kuruldu. Nezarete de Mehmet Esat Efendi getirildi. İstanbul'da Ayasofya semtinde Üniversite binasının inşasına başlandı. Yine İstanbul'da ve yurdun çeşitli vilâyetlerinde sayısız rüştiye okulları (orta okullar) açıldı. Daha sonraları İdadiler (liseler) kuruldu. Abdülâziz devrinde de Galata, saray ile Darüşşafaka liseleri hizmete girdi.

Türkiye'ye ilk telgraf, 1857 yılında girdi. Bu tarihte Üsküdar ile Bağdat arasına telgraf hatları döşenmiye başladı. Yine Türkiye'de belediyeciliğin tarihi de Tanzimattan sonra başlar. İstanbul belediye teşkilâtının kurulması da 1857 yılına rastlar.

İlk buharlı gemi de, Abdülmecit zamanında alındı. Gemilerin seferlerini kolaylaştırmak gayesiyle deniz fenerleri yapıldı. (1857).

Türkiye'de kâğıt paranın basılması, matbaacılığın inkişafı, hep Tanzimat devrinin iyi hareketleri arasında yer alır.

TANZİMAT EDEBİYATI :

Tanzimattan sonra yurdumuzda beliren edebî okula Tanzi-

mat Edebiyatı veya Teceddüt Edebiyatı adı verilir. Tanzimat Edebiyatı, Tanzimatla başlar, Servetifünun edebiyatı ile karakterini az çok değiştirir. Teceddüt Edebiyatı ise, Tanzimat, Servetifünun, Fecriâti ve Millî edebiyatı içine alır. Yalnız, şurasını da belirtmek yerinde olur ki, Tanzimat Edebiyatı, Şinasi'nin 1861'de çıkardığı «Tasviri Efkâr» gazetesinin intişarı ile başlar. Halbuki, Tanzimat'ın ilânı 1839 tarihine rastladığına göre, Tanzimat devrinin başlangıcı ile Tanzimat Edebiyatının başlangıcı arasında 22 yıllık bir zaman farkı var demektir.

TARAK :

Saç, sakal, bıyık taramıya, yarıyan ince ve sivri dişli araçlara *tarak* denir. Taraklar plâstik, kemik, bağa, şimşir, fildişi, maden gibi çeşitli maddelerden yapılır. Tarak bir süs aracı olduğu kadar, temizlik aracı da sayılır.

Ayrıca, dokuma tezgâhlarında kullanılan bir çeşit tarak daha vardır.

Bâzı kuşların başlarında bulunan yelpaze biçimindeki tüylere tarak denilir.

Vücut organlarımız arasında yer alan ayak ve el parmaklarının birleştiği yer de yine tarak adiyle anılır.

TARAK DUBASI :

Limanların temizlenme işinde kullanılan vapura, tarak dubası adı verilir. Tarak dubasında makine ile işleyen bir tarak vardır ve bu bostan dolabını andırır. Birbiri ardından denizin dibini kazıyan kepçeler kum, çakıl ve taşlarla dolu olarak çıkarlar. Böylece az derin sular derinleştirilmiş olur.

Nehirlerin, derelerin taşıdığı kum ve çamurlarla dolan limanlar tarak dubaları ile temizlenir.

TARAKLILAR :

Taraklılar, deniz hayvanlarından bir kısmını içine alan bir canlılar sınıfıdır. Bu sınıfta bulunan hayvanlar Selenterelerin saydam ve jelâtinli deniz hayvanlarını teşkil ederler.

TARAKOTUGİLLER :

Tarakotugiller bir bitki familyasıdır. Bu familya bitkileri bitişik taçyapraklı iki çeneklilerdendirler.

TARCAN - SELİM SIRRI: (Doğ. 1874):

Türkiye'de, Beden eğitiminin ilk olarak okul proğramlarına girmesini sağlayan zat, Selim Sırrı Tarcan'dır.

Selim Sırrı Tarcan 1874'de Mora Yenişehir'inde doğdu. Askerî Mühendishane'den diploma aldı. 1908'den sonra İsveç'e gitti. Orada Beden Terbiyesi Muallim Mektebi'nde okudu. Yurda dönünce askerlikten ayrıldı. Kendisini sporun bir buşesi olan jimnastik çalışmalarına verdi. Beden eğitimi öğretmeni oldu. Hattâ bir aralık jimnastik okulu da açtı. «Terbiye ve Oyun» isimli bir de mecmua çıkardı. İstanbul Muallim Mektebi'nde jimnastik öğretmenliği ve müdürlük görevlerinde bulunduktan sonra, siyasî hayata atıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 5. devresinden 9. içtima devresine kadar İstanbul mebusu olarak çalıştı.

Türkiye'de jimnastik hareketlerinin ve beden terbiyesinin öncüsü olan Selim Sırrı Tarcan'ın «Bizce Meçhul Hayatlar», «Bugünkü Almanya», Macaristan Mektupları», «Beden Terbiyesi Tarihi», «Beden Terbiyesi», «Garpte Hayat» adlı basılmış eserleri de vardır.

TARÇIN :

Hindistan'da yetişen ve defnegillerden olan kabuklu bir ağacın kabuğuna tarçın denir. Bu kelimenin aslı Farisicede *Darçin'*-dir. Tarçında kokulu bir yağ bulunur. Bâzı tatlılarla yemeklerde de bahar olarak kullanılır.

TARHANA :

Çorbası, Türk köylüsünün sabah besinini teşkil eder. Mayalanmış ve içine yoğurt katılmış hamurun kurutulmuş parçalarından ibarettir. Bazan da un gibi ufalanmışı olur. Tarhananın çorbası, kaynayan suda eritilmek suretiyle yapılır.

TARHONCU AHMET PAŞA: (Ölm. 1653) :

Tarhoncu Ahmet Paşa 17. Yüzyılda yaşamış bir Osmanlı sadrâzamıdır. Arnavutluğun Mat kasabasında doğdu. Gençliğinde saraya alınarak yetiştirildi. Sipahi oldu. Vezirlerin kethudalığında bulundu. Sonraları da valiliklere tayin edildi. Nihayet, 1652 yılında sadrâzamlığa getirildi. Yağmacılığı önlemek, saray masraflarını kısmak istemesi, düşmanlarını harekete geçirdi.

Osmanlı tarihinde ilk defa olarak bir devlet bütçesi yapmıya teşebbüs eden Tarhoncu Ahmet Paşa, sadrâzamlıktan uzaklaştırıldı. Padişah Dördüncü Mehmed'in emriyle de idam edildi. Mezarı Üsküdar'dadır.

Tarhoncu Ahmet Paşa'nın sadrâzamlığı dokuz buçuk ay devam etmiştir.

TARHUN :

Bileşikgillerden bir bitki cinsi olan tarhun = tarhon kokuludur; hekimlikte kullanılır. Kokulu olması sebebiyle salataya, hardala ve sirkeye konur.

TARIK BİN ZEYYAT :

Tarık Bin Zeyyat, Emeviler saltanatı zamanında İspanya'yı istilâ eden meşhur bir Türk komutanıdır.

Emevi hükümdarı Velit Bin Abdülmelik zamanında yaşamıştır. Musa Bin Nasır'ın maiyetinde çalışmıştır. Kumandan Musa Bin Nasir tarafından kendisine, İspanya'yı fethetme emri verilince, 711'de ordusu ile birlikte Septe Boğazını geçmiş ve sonraları kendi adı ile anılan *Cebeli Tarık* kayalığına çıkmıştır. Akde-

nizi Atlas Okyanusu'na bağlayan bu boğaza bugün *Cebeli Tarık Boğazı* da denilmektedir.

Tarık Bin Zeyyat, Avrupa kıyısına çıkınca, ordusunu karşı sahile geçiren gemileri yaktırmış. Askerlerine de şu şekilde hitabetmiş: «Askerler! Bizi buraya getiren gemilerin yandığını gördünüz. Önümüz düşman, arkamız denizdir. Eğer, düşmanı yenersek yeni ülkeler, büyük zenginlikler kazanacağız. Yenilirsek bu dalgalarda can vereceğiz! Bana bakın! Siz de benim gibi yapın!»

Sözlerini bitirince kılıcını çekmiş ve atını yabancı ufuklara doğru sürmüştür. Askerler de kendisini takibetmişlerdir. Böylece, birbiri ardından büyük zaferler kazanan Tarık, az zamanda İspanya'nın büyük kısmını ele geçirmiştir. Hattâ, İspanya'nın başkenti Tolaytola (Toledo) şehrini de zaptetmiştir .

Fakat, Tarık Bin Zeyyat'ın bu başarılarını çekemiyen Musa Bin Nasir, onu hapsetmiştir. Bu haberin *Şam*'dan duyulması üzerine de, serbest bırakmak zorunda kalmıştır. Nihayet, anlaşan iki kumandanın ileri hamleleri, bütün İspanya ve Portekiz'in müslümanların eline geçmesini sağlamıştır. Bu arada, Pirene dağlarını aşmışlar Fransa'nın güney taraflarını zaptetmişlerdir. Ne yazık ki, Musa bin Nasir ile Tarık arasındaki anlaşmazlıklar çoğalmış; muhakeme edilmek üzere ikisi de Devlet merkezi *Şam*'a çağırılmışlardır. 715'te başlayan muhakemede Tarık beraat etmiş, Musa bin Nasir ise cezalandırılmıştır.

Tarık, cesur ve dürüst bir kumandandı. Adaletten ayrılmak istemezdi. Geniş ve zengin ülkeler fethetmesine rağmen, *Şam*'a fakir bir insan olarak dönmüştür.

TARIM :

Orta Asya'daki akar sulardan biridir. Doğu Türkistan'da Kâşgar bölgesinde bulunur. 200 km. uzunluğunda olan Tarım Nehri Karakurum Dağlarından çıkar. Yarkent'i sular. Gobi Çölü'nün Lob Nor bataklığına karışır.

TARIM :

Ürün almak için toprağı işleme ve tohum ekme işine tarım denir. Tarım kelimesi ziraat kelimesinin anlamdaşıdır.

TARIM ÂLETLERİ VE MAKİNALARI :

Bütün tarım işlerinde kullanılan makina ve âletlere tarım âletleri ve makinaları denir. Bu âlet ve makinalar toprağın sürülmesini. havalandırılmasını, gübrelenmesini sağlarlar. Tohumların arıtılmasında, ilâçlanmasında, ekilmesinde işe yararlar. Ürünlerin elde edilmesinde, çiftlik ve kümes hayvanlarının bakımında kullanılırlar.

Okulumuzdan başlamak üzere çevremize bir göz atacak olursak; çeşitli tarım âletleri görürüz. Okul bahçesinin toprağını kazmak için bel, kazma; gübrelemek, ark açmak için de kürek; toprak v.s. taşımak için el arabası; sulama işlerinde süzgeçli kova, hortum; toprağı düzleme işlerinde tırmık gibi âletler kullanırız. Çeşitli çapalar, kazmalar, makaslar, testereler hep tarım âletleri arasında yer alırlar. Şimdi bunları sıra ile inceleyelim:

A- *Toprağı işlemede kullanılan tarım makina ve âletleri:*

Saban: İlksel bir tarım âletidir. Önünde tekerleği olmayan pulluklara saban denir. Yurdumuzda çok kullanılan saban ağaçtan yapılır.

Pulluk: Toprağı alt üst etmekte kullanılan bir tarım âletidir. Önünde tekerleği vardır. Bazan da tekerlek yerine arabası olan pulluklar vardır. Kulak sayısına göre çeşitli pulluklar olur.

Pülverizör: Sürülmüş tarladaki tezekleri kıran ve sürülmüş toprakta biten yabanıl otları toprağa gömen âlete *pülverizör* adı verilir.

Kültivatör: Hafif tezekleri kıran ve tohumları toprağa gömen âlete *kültivatör* denir.

Merdane: Merdane, sürülmüş topraklar üzerinden geçirilen silindir şeklinde bir taştır. Toprağı sıkıştırır. Bu suretle toprak zerrecikleri birbirine yaklaşır. Toprak içinde kılcal borular teşekkül eder. Toprağın alt tabakalarındaki su, bu borular vasıtasiyle üst

kısımlara çıkar. Böylelikle de yağmursuz mevsimlerde tarlalar alt katmanın neminden faydalanmış olur. Ayrıca, toprağın çatlamasını önlemek, dolayısiyle de bitki köklerinin açıkta kalmasına mâni olmak için muhakkak toprağı merdanelemek icabeder.

İlk baharda ekin tarlaları üzerinden geçirilen merdane, yeni filizlenmelere sebep olur. Bu filizlenmeler kökte *kardeşlenmeleri* meydana getirirler.

Kroskil: Kroskil de dişli bir merdanedir. Sürülmüş toprakta hasıl olan tezekleri parçalamakta kullanılır. Bilhassa, killi topraklar sürülürken meydana gelen tezeklerin parçalanmasında kroskilin faydası çoktur.

Tırmık: Sürülmüş toprakları düzleme işinde tırmık kullanılır. Tırmık hafif tezekleri kırdığı gibi, gübrenin toprağa karışmasını da sağlar. Oturmuş topraklardaki kılcal boruları bozar. Bu suretle de topraktaki nemin kaybolmasına engel olur. Çeşitli tırmıklar vardır. Bütün veya eklemli bir çatı üzerine yerleştirilen demir çivilerden ibarettir.

Tırmıklanan tarlalarda şu faydalar sağlanır:

1 — Tezekler kırılır, toprak düzlenir, pulluğun söktüğü otlar çıkarılır.

2 — Sürülmüş tarlaya serpilen tohumlar tırmıkla toprağa karıştırılır. Kimyevî gübreler de toprağa gömülür.

3 — Tırmıklanan tarla kolayca nemini kaybetmez. Çünkü tırmık, nemin kaybolmasını sağlayan kılcalboruları bozar.

4 — İlk baharda, ekin tarlaları üzerinden geçirilen tırmıkla taze kökler ezilirler. Dolayisiyle de kardeşlenirler. Yalnız, hafif topraklar sık sık tırmıklanmamalıdır. Bundan başka tahtamsı ve sırtı sürülmüş tarlalarda, tırmıklama işi sürme yönünden yapılmalıdır. Düz sürülmüş tarlalarda ise bu iş sürme yönüne dik olarak yapılır.

Toprağın gübrelenmesinde işe yarayan tarım araç ve gereçleri de kürek, elarabası, araba, traktörle çekilen özel gübre arabaları ve gübre şerbetlerini taşıyan özel araçlar gibi âletlerdir.

Tohumların arınmasında ve seçilmesinde triyor, tarar, selektör gibi makinalar kullanılır.

Tohumların ekilmesinde *Ekek* (Mibzer) ler kullanılır· Mibzer tohumları toprağa istenilen derinlik ve aralıklarda eker. Ekekle ekilen tarlalar traktör veya beygirle çekilen çapalarla çapalanabilir. Çeşitli tohumları ekmekte kullanılan çeşitli ekek (Mibzer) ler vardır.

Ekinin çapalanmasında çeşit, çeşit çapa makinaları kullanılır. Bunların bir kısmı elle, bir kismı beygirle, bir kısmı da traktörle çekilir.

Ürün almada ise orak, tırpan, biçer, biçerbağlar makinası ve biçerdöğer makinaları kullanılmaktadır.

Orak, hilâle benzer keskin bir demirin bir sapa tesbit edilmesi ile elde edilir. Tırpan da bıçağa benzer bir demirdir. Yalnız tırpanın uzun bir sapı vardır. Orakla ekin biçenler eğilirler. Tırpanla biçenler ise eğilmeden bu işi yaparlar.

Biçer makinası ekinleri biçip yerde bırakır. Arkadan gelen işçiler bunları toplayıp demet yaparlar.

Biçerbağlar makinası tahılları hem biçer, hem de demet yaparak bağlar. Bıçerdöğer makinaları ise tahılları bir taraftan biçerlerken diğer taraftan da taneleri saplarından ayırırlar.

Döğen, çeltik makinası, çıkrık makinası, harman makinası gibi araçlar da harman işlerinde kullanırlar.

Döğen: **Döğen sert ve kalın tahtaların** yanyana getirilerek altına çakmak taşlarının konmasiyle yapılır· Çakmak taşları yerine sivri uçlu çiviler çakılmış döğenler de bulunur. Yurdumuzun hemen hemen her bölgesinde döğene rastlanır. Bilhassa küçük çiftçilerin hepsi de döğen kullanır·

Çeltik makinası: Çeltik makinası pirinçleri kabuk ve kavuzlarından ayırma işlerinde kullanılır. Çeltik makinasının bulunmadığı yerlerde, bu işi, dibeklerle de yapmaktadırlar.

Çıkrık makinası: Çıkrık makinası pamuğu çekirdeğinden ayırır.

Harman makinası: Buğday, yulaf, arpa, çavdar gibi bitkilerin saplarını kıyar, kavuzlarını savurur, tanelerini ayırır.

Medeniyetin inkişafı ile günden güne gelişen teknik, tarım alanında da yeni yeni hamlelerin yapılmasını temin etmiştir. Artık karasaban ve öküz devrinden traktör devrine ulaşmış bulunuyoruz. Bilerek, anlayarak ve en elverişli araçlarla toprağı işleyen eller, elbette ki daha bol ürüne kavuşurlar. Modern çiftçilikte göze çarpan en önemli makinalardan biri de hiç şüphesiz *traktör*dür. Traktör çeşitli tarım makinalarını çeker; ayrıca bir taşıt olarak da kullanılır.

Yurdumuz bir tarım memleketidir. Durumun ehemmiyetini kavrayan hükûmetimiz, çiftçilerimizi en ileri âlet ve makinalarla teçhiz etmektedir. Böylece, eskiden boşuna akıtılan insan enerjisi yerine, bugün makina enerjisinden faydalanmak suretiyle çok bereketli yıllara kavuşmuş olduk.

TARIMDA TEHLİKELER :

Tarımla uğraşanlar, ürünlere zarar veren hastalıklardan sakınmalıdırlar. Zamanında da gerekli çarelere başvurmalıdırlar. *Pas, sürme, sarılık, dipzayıflığı, rastık, çavdarmahmuzu* başlıca ürün hastalıklarıdır. Bu hastalıklar, mantarlarla, (mikroplarla), dış etmenlerin varlığı ile olurlar. Dış etmenler de yara, bere gibi olaylarla aşırı sıcaklık veya aşırı soğukluktur.

Mantarlar üzerinde bulundukları bitkinin besinleriyle geçinirler. Dolayısiyle de, üzerinde yaşadıkları bitkileri, yukarıda saydığımız hastalıklardan birine bulaştırırlar.

Hastalıklarla savaşta, hasta bitkileri iyi etmekten ziyade, hastalığın meydana gelmesini önlemek ilk düşünülecek bir iştir. Yoksa bu hastalıklar, memleket ekonomisi bakımından milyonlarca liralık zararlar tevlit ederler. Bunun için Ziraat Vekâletine bağlı savaş ekipleri durmadan çalışırlar; hastalıkların kökünü kurutmaya çalışırlar. Ayrıca kuşlar, çekirgeler, danaburnu, köstebek gibi hayvanlar da tarıma zarar veren yaratıklardır. Zamanında bunlarla da gerekli mücadeleyi yapmak şarttır.

Şimdi kısaca hastalıklardan korunma çarelerini görelim:

1 — Tohumları ekmeden önce ilâçlamak lâzımdır.

2 — Dayanıklı ve hastalıksız tohum ekmek icabeder.

3 — Toprağı dikkatle işlemelidir.

4 — Hastalık yapan asalakları (parazitleri) yoketmek için sürülen toprağı bir süre boş bırakmalıdır. Böylece besinsiz kalan mantarlar ölürler.

5 — Hastalıklı yaprak, dal ve kökleri ayıklayıp yoketmelidir.

6 — Taze çiftlik gübresi kullanmamalıdır.

7 — Hastalığı yapacak bitkilerden tarlayı temizlemelidir.

Çiftçilerimiz yukarıdaki öğütleri dinlemelidirler. Yoksa tarımda beliren tehlikeler sebebiyle gelecek kıtlık, bütün yurt için çok zararlı sonuçlar verebilir.

TARIM DONATIM KURUMU VE GÖREVLERİ: (Bak: Ziraî Donatım Kurumu):

TARIM DURUMUNU İNCELEME PLÂNI :

Türkiye'deki tarım durumunu incelemek için faydalanılan ve faydalanılmıyan topraklara göz atmamız kâfidir. Türkiye topraklarının % 83,9 (yüzde seksen üç, onda dokuz) undan faydalar sağlanmaktadır. Topraklarımızın % 16,1 inden ise fayda temin edilmemektedir. Otlaklar topraklarımızın % 50,2 sini teşkil ediyor; ekilen, dikilen yerler ise % 18,4 ünü kaplıyor. Ormanlarımız ise yurdumuzun ancak % 15,3 ü kadar bir yer kaplıyor.

Türkiye'de en çok ekilen ürünler tahıl bitkilerdir. Bunların arasında da sıra ile buğday, arpa, mısır, çavdar, yulaf, pirinç başta gelir. Baklagillerden nohut, fasulye, mercimek, bakla da bol ekilmektedir. Endüstri bitkilerinden zeytinyağı, pancar, pamuk, tütün elde edilmektedir. Meyvacılığımız da günden güne gelişmektedir. Hayvanlarımızın sayısı milyonları aşmaktadır. Koyun, kıl keçisi, sığır, tiftik keçisi, eşek, at gibi hayvanlar sayıları en çok olan hayvanlardır. **TARIM EKONOMİSİ :**

Yurdumuz daha ziyade tarım ekonomisine dayanır. Çünkü,

büyük fabrikaları olan bir endüstri memleketimiz yok. Geniş toprakları olan bir tarım ülkemiz var. Hemen hemen yurdumuzun her bölgesinde, çeşitli bitkilerin tarımı yapılmaktadır.

Ayrıca otlaklarımızda, yaylâlarımızda sayısı milyonlara varan küçük baş ve kocabaş hayvanlar beslenmektedir. İhracatımızın mühim bir kısmını toprak, ağaç ve hayvan ürünleri teşkil etmektedir. Bu itibarla hükûmetimiz tarımı getiştirmek için gayret sarfetmekte, geniş ovalara sulama tesisleri kurmakta, arteziyen kuyuları açmaktadır. Zaten bu çalışmalar da semeresini göstermiş; az zamanda yurdumuz, dünyanın dördüncü buğday çıkaran ülkesi olmuştur. Gelişen tarımla beraber tarım endüstrisi de kurulmaktadır. Böylece yurdumuzun gelir kaynakları tarım ekonomisine göre ayarlanmış bulunmaktadır.

[redacted] **TARIM KREDİ İŞLERİ :**

Tarımla uğraşanların büyük çoğunluğu işlerinin gelişmesi için sermayeye muhtaçtırlar. Gerekli sermayeyi de çok defa kredi ile sağlarlar. Çiftçilere kredi sağlayan müesseseler Ziraat Bankaları ile Tarım Kredi Kooperatifleridir.

[redacted]

TARIM KREDİ KOOPERATİFİ :

Küçük çiftçilerin muhtaç oldukları sermayeyi müteselsil kefaletle sağlayan ve özel bir kanunla kurulan kooperatiflere *Tarım kredi kooperatifleri* denir. Bu kooperatifler Ticaret Vekâletinin murakabesi altındadır. İşlerini de doğrudan doğruya Ziraat Bankası ile yaparlar.

[redacted]

TARIMLA İLGİLİ HESAP VE KAYITLAR :

«Tarımla ilgili hesap ve kayıtlar» ilkokulların Tarım - İş dersi konuları arasında yer alır. Muntazam ve gerekli bölümlere ayrılmış bir defterin sol yaprağına tarım işiyle ilgili giderler, sağ yaprağına tarımla ilgili gelirler yazılır. Bu gider ve gelirlerin vesikaları temin edilir ve muntazam bir şekilde muhafaza edilir. Yıl sonunda yapılacak bilânço ile kâr durumu tesbit edilir. Bu şekil-

de büyüdüklerinde tarımla uğraşacak öğrenciler, bu işin muhasebesini pratik olarak öğrenmiş olurlar.

[redacted]

TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ :

Bu kooperatifler de özel kanuna göre en az on çiftçinin iştirakiyle kurulurlar. Tarım Satış Kooperatiflerinin sermayeleri değişebilir. Bu kooperatiflerin sorumluluğu sınırlıdır. Çiftçilik yapmıyanlar, kooperatifin ilgilendiği ürünlerin ticaretini ve komisyonculuğunu yapanlar Tarım Satış Kooperatiflerine giremezler. Ticaret Vekâletinin izni ile üç Tarım Satış Kooperatifi birleşerek bir birlik kurabilirler. Tarım Satış Kooperatifi çiftçinin ürününü değerlendirir. Uygun fiata satar.

[redacted] **TARİH :**

Bizden yıllar önce yaşayan insan topluluklarının kurdukları medeniyetleri, medeniyet alanındaki ilerlemelerini, birbirleriyle olan siyasî ve kültürel münasebetlerini *zaman* ve *mekân* göstererek doğru bir şekilde anlatan bilime *tarih* adı verilir.

Atalarımızı, onların yaptıkları işleri, kazandıkları zaferleri, kurdukları medeniyetleri tarih okumakla öğreniriz. Tarih bir ibret dersidir de... Tarihteki hataları tekrarlamamıya çalışırız. Bizden önce yaşamış insanların iyi hareketlerini örnek olarak ele alırız. Milletler tarihleri ile iftihar ederler. Hele Türk milletinin tarihi zengin hâtıralarla doludur. Ecdadımızın adaletseverliği, dürüstlüğü ve kahramanlığı bizlere gurur verir. Tarihi okumakla, atalarımızın Orta Asya yaylâlarından çıkarak dünyanın diğer uluslarına medeniyet öğretmenliği yaptığını öğrenmiş oluruz.

TARİH :

Mektubun, gazetenin üzerinde günü belirten yazıya da tarih denir. 12 Ekim 1955, 6 Haziran 1956 yazıları da hep birer tarihtir. Mektuplar, gazeteler, yazılar tarihleriyle değerlenirler.

[redacted] **TARİHÎ HİKÂYE :**

Konusunu tarihî olaylardan alan hikâyelere tarihî hikâye de-

nir. Tarihî hikâye yazarları, seçtiği tarihî konuları kendi hayalleri ile süslerler. Akıcı bir dille yazılmış tarihî hikâyeler, ilkokulun 4 ve 5. sınıfları için geniş bir okuma sahası teşkil ederler.

[redacted] **TARSUS :**

İçel vilâyeti kazalarından biri de *Tarsus*tur. 112 köyü ile 3 nahiyesi vardır· Genel nüfusu 1955 sayımına göre. 111.257 dir. Şehrin içinde ise 39.622 insan yaşar.

Tarsus Mersin - Adana şosesi ve demiryolu üzerindedir. Mersin'in de 30 km· doğusunda yer alır. Fenikeliler tarafından kurulan Tarsus'un zengin bir tarihi vardır. Tarih boyunca Fenikelilerin, Asûrlu'ların, İranlıların, Makedonyalıların ve Romalıların idaresinde bulunan Tarsus, sinesinde, bu medeniyetlerin kalıntılarını saklar. Harun-El-Reşid zamanında İslâm topraklarına katılan Tarsus'a sonraları Ramazanoğulları hâkim olmuştur. Ramazanoğullarının ortadan kalkmasiyle de bu şirin belde Osmanlıların eline geçmiştir.

[redacted] **TARSUS IRMAĞI :**

Tarsus ırmağı güney Anadolu'da, İçel vilâyeti sınırları içindedir. Uzunluğu 150 kilometredir. Boğa Dağı'nın yamaçlarından inen derelerle büyür. Güney doğu istikametinde çok dar bir vadi olan *Cehennem Deresi*'nden akar. Bu sarp dereden kurtulunca, *Gülek* çayını alır. Ovaya girer. Güney batıya döner. *Tarsus*'un kenarından geçer. Geniş bir göl halinde yayılarak Seyhan nehrinin batısından Akdeniz'e dökülür..

[redacted] **TASARRUF :**

Bir mala sahibolmadan, o malı kullanma olayına tasarruf denir. Ayrıca idare makamlarının yetkilerine dayanarak umuma yaptıkları muamelelere de yine tasarruf adı verilir.

Fakat, bu deyimin asıl anlamı masrafın akıllıca düzenlemesi alışkanlığıdır. Bir insan kazancının hepsini harcarsa, borca girer, bütçesi bozulur· Bu gibi insanlar tasarrufa riayet etmemiş

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

ZEYNEB'İN ALİ

Geçen yazdı. Bir söğüt gölgesinde oturmuştum. Harmanı gözlüyordum. Al yanaklı bir yiğit geldi. Yanık türküler tutturdu. Dehey!... dedi. Kırbacı şaklattı. Düveni sürdü. Ben, dalmıştım. El ettim. Delikanlı durdu. Yanıma sokuldu. Sordum: «Söylediğin nedir?»

«Zeynebin Ali Türküsü mü? Bir ağıt...» diye cevap verdi. Bakışlarını uzaklara çevirdi. Bir başak aldı. Parmaklariyle ezdi. Ağır ağır devam etti: «Koç bir delikanlıydı o... Dağların efesiydi. Düşmana boyun eğmedi. Dağlarda dolaştı. Yaylâlarda yaşadı. Bir gün, Zeyneb'in düşman tarafından vurulduğunu duydu. Kartal gibi indi. Köye girdi. Tek başına sürü sürü düşmanla boğuştu. Yaralı nişanlısını aldı. Dağlara çıktı... Günler geçti aradan... Kuşluk vaktiydi, ceviz gölgesinde oynuyorduk. Nal sesleri duyduk. Baktık. Gelen, Zeyneb'in Ali'ydi. Yanında da gül yüzlü nişanlısı vardı. Atları kişniyordu. Şaha kalkıyordu. Zeyneb'in Ali nârâ attı. Zeynep silâhını ateşledi. Dağlar inledi... Düşman askerleri çekilip kaçmıştı. Ama, olan işte o vakit oldu. Kör bir kurşun Ali'nin göğsünü deldi. Zeynep çevresini çıkardı. Ali'nin kanayan yarasına sardı. Vâde bitti. Ali, nah şuracığa düştü. O günden beridir Zeyneb'in Ali'si bize destan oldu.»

Baktım, delikanlının gözleri boncuk boncuk olmuştu. Ağlıyordu. Kalktı, harmanın altındaki tümseğe gitti. Çiçeklerle süslü olan toprağa bir testi su serpti...

Daha fazla soramadım. Zeyneb'in ne olduğunu anlıyamadım.

«Doruklarda yaşardın»
«Zeyneb'in Ali...»
«Yaylâları aşardın»
«Zeyneb'in Ali.»
«Kırk yiğite kartaldın»
«Zeyneb'in Ali»

«Dağlarda bir nam aldın»
«Zeyneb'in Ali...»

Gittim. Mezar başına çöktüm. Kırmızı karanfilleri kokladım. Zeyneb'in Ali'yi düşüne düşüne uzaklaştım. Köy delikanlılarının dilinde yaşayan bu kahramana imrendim. Kulaklarımda, Zeyneb'in Ali türküsünün yanık nağmeleri inliyordu.

GÜLÜYORUM :

NİYE DÜŞTÜN?

Üç arkadaş yolda gidiyorlardı. Bir yere gelince içlerinden Kemal birden kendini yere attı. Düşmüş gibi yaptı. Sonra yerleri aradı.

Arkadaşlarından biri sordu:

— Durup dururken niye düştün? Şimdi ne arıyorsun?

— Dün burada düştüm. Belim ağrıdı. Kalkarken yirmibeş kuruş buldum. Şimdi yine mahsus düştüm. Belki yirmibeş kuruş bulurum yine.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

13 Aralık 1955, Salı — Sayı: 81 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

T-3

Bunları biliyor musunuz?

YERYÜZÜNDE KONUŞULAN LİSAN KAÇ TANEDİR?

Fransız ilim adamlarının yaptığı bir incelemeye göre dünyamızda hâlen 2796 lisanın konuşulduğu anlaşılmıştır. Zamanımıza kadar olan devrede ise 3960 dan fazla lisan unutulmuştur. Bugün yalnız Avrupa'da konuşulan lisan sayısı 120'dir. Buna Türkçe de dahildir. Hızlı konuşma sırasına göre Fransızlar dakikada 350, Japonlar 310, Almanlar 250, İngilizler 220 hece konuşmaktadırlar. Polinezya yerlileri ise dakikada sadece elli hece söyliyebilmektedirler.

DÜNYAYA GÜNDE KAÇ YILDIRIM DÜŞER?

Gökyüzünden gelen tabiî felâketlerin en büyüğü ve en kuvvetlisi yıldırımdır. Yıldırımların kendilerine mahsus dehşetli kuvvetleri vardır. Kayaları parçalıyabilen, madenleri mıknatıslıyan bu yıldırımlardan yeryüzüne günde 144.000 tane düşer.

GELECEĞİN TAŞIT ARACI NE OLACAKTIR?

Medeniyet günden güne ilerlemekte ve biz insanlar yeni yeni şeylerle karşı karşıya gelmekteyiz. Yarının taşıt aracı ne olacaktır? Sorusuna cevap bulmak için Avusturyalı bir âlimin bugün üzerinde çalıştığı bir taşıta bakmak gerektir. Bu taşıt, tepkili bir motorla çalışmakta ve karada, denizde, havada gidebilmektedir.

DİŞLERİN ÇÜRÜMESİNE ENGEL OLMAK İÇİN NE YAPMALI?

Çürük dişlerin vücudumuza zararı çok fazladır. Son yapılan inceleme ve araştırmalara göre Amerika'da yeni bir ilâç bulunmuştur. Fluorine adını taşıyan bu ilâçtan bir miktarını musluk suyuna koyacak olursanız dişlerinizin çürümesi yüzde 50 ilâ 100 miktarında azalır. Fakat ilâç miktarını fazla kaçırmamak gerektir.

sayılırlar. Halbuki, yarınını düşünen kimseler kazançlarının hepsini harcamazlar; bir kısmını biriktirirler. Bu suretle de tasarruf etmiş olurlar.

Küçük yaştan tasarrufa alışmalıdır. Paramızı, kazancımızı gelişigüzel harcamamalıyız. Mutlaka yarını düşünmeliyiz. Hayatta rahat etmenin, zengin olmanın en güvenilir yolu budur.

TASINLAMA :

Uzunluk, genişlik, yükseklik, ağırlık gibi ancak ölçmek suretiyle değerlenebilecek mefhumları hakikate yakın bir şekilde göz kararı ile ölçmeğe *tasınlama* denir. Doğru tasınlamalarda bulunabilmek için gözümüzü, elimizi ölçü birimlerine iyice alıştırmalıyız. Bunun için de sık sık alıştırmalar ve tekrarlar yapmalıyız. Kulacımızın, karışımızın, adımımızın, ayağımızın kaçar santimetre geldiğini mutlaka bellemeliyiz.

Eğer karışımızın kaç santimetre geldiğini kesin olarak bilirsek, iki nokta arasını karışladığımız zaman, o mesafenin kaçar santimetre geldiğini hakikate yakın bir şekilde tasınlamış oluruz.

Tasınlamanın önemi çoktur. Her zaman yanımızda metre bulunmıyabilir. Metremiz yok diye de, ölçülmesi gerekli bir şeyi bırakamayız. Burada tasınlama yaparız. Bu itibarla herkes kendi vücut ölçülerini iyice bilmelidir.

TASMAN DENİZİ :

Büyük Okyanus'tadır. Pasifik Okyanus'unun Yeni Zelânda, Avusturalya ve Tasmanya arasındaki kısmını teşkil eder.

TASMANYA :

Avusturalya'dan *Bas* Boğazı ile ayrılan bir adadır. Avusturalya'nın güney doğusuna düşer. Nüfusu 260 bini geçer. 1803'te İngilizlerin işgaline uğrayan ada, o zamandanberi İngiltere'nin sömürgesi olmuştur. Adanın ormanları zengindir. Tahıl ve meyvacılığı ileridir. Hayvanları boldur. Maden kömürü, altın, çinko, bakır gibi toprak altı zenginlikleri çoktur. Başşehri *Hobart*'tır. Ke-

restecilik, kâğıtçılık, dokumacılık ve çimento sanayii adanın başlıca endüstrisini teşkil eder.

TAŞLAR :

Yer kabuğunun sert kütlelerine taş denir. Taşlar yapı işlerinde kullanılır. Dünya üzerinde çeşit cinste taşlar vardır. Alçıtaşı, kireçtaşı, çakıltaşı, lületaşı, göktaşı, göztaşı, Maltataşı, somaki taşı, sünger taşı, granit, bazalt, kalker gibi...

Ayrıca, yüzük ve küpelerde kullanılan elmas, yakut gibi değerli maddelere de *kıymetli taşlar* adı verilir.

Dama, satranç, domino gibi oyunlarda işe yarayan maden, kemik veya tahta parçalarına da yine *taş* denir.

TAŞITLAR: (Hayvan gücünün yerini alan modern taşıtlar, çevremizde ve başka memleketlerde):

Karada. denizde ve havada insan, eşya taşıyan taşıma araçlarına kısaca *taşıt* denir.

Taşıtlar :

a) Kara taşıtları

b) Deniz taşıtları

c) Hava taşıtları olmak üzere kısımlara ayrılırlar. Kara taşıtları eski zamanlardan bugüne kadar insan emeği ile durmadan değişmişlerdir. Eski zaman insanları diri diri avladıkları hayvanları kendilerine alıştırmışlar;; üretmişlerdir. Zamanla bu hayvanların etinden, sütünden, deri ve tüylerinden faydalandıkları gibi, güçlerinden de faydalanmışlardır. Böylece atı, eşeği, deveyi taşıt olarak kullanmıya başlamışlardır. Bugün bile güçleriyle insana yardımcı olan bu hayvanlar, canlı taşıtları teşkil etmektedirler. Durmadan gelişen issan zekâsı, tekerleği bulmuş. Bu suretle de medeniyet alanında yeni bir çığır açılmıştır. Tekerlek, taşıtların gelişmesine hizmet etmiştir. Kağnıdan başlıyarak bugün kullandığımız en modern arabalar dahi insanın emrindedir.

At, katır, deve, eşek gibi canlı taşıtlardan başka diğer kara

taşıtlarının bir kısmı hayvan gücü ile, bir kısmı insan gücü ile bir kısmı da makina kuvvetiyle hareket etmektedir. Araba hayvan gücü ile hareket eder. Bisiklet insan gücü ile yürür. Otomobil, lokomotif, motosiklet gibi araçlar da makina kuvvetiyle iş gören taşıtlardır.

Bugün geniş asfalt yollarda kayan otomobiller, raylar üzerinde uçar gibi yol alan elektrikli tirenler, en modern kara taşıtlarından sayılırlar.

İlk insan cemiyetlerinden bugüne kadar deniz taşıtları da büyük değişmelere uğramıştır. İlk su taşıtı, şüphesiz ki, bir ağaç gövdesinden ibaretti. Zamanla insanlar ağaç gövdelerini oydular; kayıklar yaptılar. Ağaçları sarmaşıklarla bağladılar; salları meydana getirdiler. Daha sonraları, ağaçları biçip kereste yapmayı öğrenen insan, keresteden gemi tekneleri inşa etti. Böylelikle sandaldan başlıyarak büyük yelkenlileri, kalyonları yapma yolunu buldular. Zamanla, daha doğrusu 18. yüzyıl içinde gemilerin yol almasında makina gücünden istifade olundu. İlk buharlı gemiyi *Robert Fulton* yapmış oldu. Önceleri kürek çekmek suretiyle insan gücüyle giden gemiler, sonraları enginlere yelken açtılar. Bu suretle rüzgâr kuvvetinden de faydalanma sırrı öğrenilmiş oldu. İlerliyen teknik sayesinde gemilere makina ve motorlar yerleştirildi. Bugün Okyanusları bir iki haftada aşan ve yüzen sarayları andıran transatlantikler son sistem makinalarla yürürler. Hattâ, deniz taşıtlarında atom gücünden bile faydalanma artık insan için bir sır olmaktan çıkmıştır. Amerikalılar, Nautilüs adında atomla işliyen bir denizaltı yapmışlardır.

Gelişen kara ve deniz taşıtları yanında, hava taşıtları da baş döndürücü bir ilerleme kaydetmiştir. Hava taşıtlarının mazisi pek yenidir. İnsanlar, kuşlardan ilham alarak uçmayı uzun zamandan beri denemişlerdir. Balonu, zeplini, uçağı, helikopteri böylelikle icat edebilmişlerdir. Hele son cihan savaşları, uçak tekniğinin sür'atle gelişmesinde mühim bir rol oynamıştır. Bugün saatte bin kilometreden fazla yol alan tepkili uçaklar vardır.

Taşıtların hızla gelişmesi, dünyanın ayrı semtlerinde oturan insanların münasebetlerini çoğaltmış, kültür ve medeniyetlerini birbirine karıştırmıştır. Eskiden mesafeleri yıllarla alabilen kervanlar yerine, bugün bu uzaklıkları günlere, hattâ saatlere sığdırna uçaklar var.

Sanki dünya küçülmüş gibi...

Çevremizde ve Başka Memleketlerde Taşıtlar:

Etrafmıza bakarsak çevremizde kullanılan taşıtları kolayca sayabiliriz. Köylerde kağnılar, at ve sığır arabaları kullanılmaktadır. At, deve, katır, eşek gibi hayvanlardan da istifade olunmaktadır. Şehirlerde ise bunlarla beraber daha başka taşıtlara da rastlanır. Otomobil, kamyon, otobüs, vapur, motor, tiren, tramvay, uçak gibi... Şehir çocukları tatilde bisikletlere binerler, geniş meydanlarda dolaşırlar. Motosiklet de, şehirlerde çok görülen bir taşıt cinsidir.

Fakat endüstride ve teknikte çok ileri olan Avrupa ve Amerika memleketlerinde çok hızlı yol alan, insana rahatlık veren kara, deniz ve hava taşıtları vardır. Bunlardan kıtaları aşan uçaklar, yurdumuzun İstanbul, Ankara gibi büyük hava limanlarına uğramaktadır.

TAŞITLARIN DAHA ESKİ DURUMU **(Bak: Taşıtlar)** **:**

TAŞKENT :

Orta Asya'dadır. Rusya Türkistanı'nın başşehridir. Nüfusu 245.000 kadardır.

TAŞKÖPRÜ :

Taşköprü, Kastamonu vilâyetinin kazalarından biridir. 143 köyü ile bir nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre, 54.171'dir. Kaza merkezinde 4836 kişi yaşar. Kastamonu'nun 21 km. kuzey doğusunda yer alır. Vilâyet merkezine bir şose ile bağlıdır.

TAŞOVA :

Amasya Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 63 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 41.935'dir. Taşova Tokat'ın 60 km. kuzey batısında bulunur. Vilâyet merkezine 108 km. uzunluğunda bir şose ile bağlıdır. Kaza merkezinde 2274 kişi yaşar.

TATAR :

Türk soyunun kollarından biri de *Tatarlar*'dır. Tatarlar Türk, Moğol, Tunguz ve Fin soyundan gelirler. Büyük Cihangir Cengiz'in ordusu Tatar süvarileriyle doluydu. Bugün Aşağı Ural, Aşağı Volga bölgelerinde geniş Tatar kütleleri vardır. Kafkasya ve Kırım'da da 2,5 milyona yakın bir Tatar çoğunluğu mevcuttur. Ne yazık ki, II. Cihan Savaşından sonra Ruslar, bu Tatarların büyük bir kısmını Sibirya bozkırlarına sürmek suretiyle yok etmişlerdir. Kahraman Türk soyundan olan bu insanları ortadan kaldırmak yolunu tutmuşlardır.

TATAR :

Osmnlılar devrinde posta sürücülerine *tatar* adı verilirdi. Ulak kelimesi de tatar ile ayni anlamda kullanılırdı.

Osmanlı devletinin ilk zamanlarında posta sürücülüğü, yalnız Tatar kavminden olanlara verilirdi. Bunun için de zamanla, posta sürücülerine posta tatarları denmiye başlanmıştı.

TATARCIK :

Ufacık bir uçar böcektir. Sivrisinekten küçüktür. İnsan kanı emerek yaşar. «Tatarcık humması» adı verilen bir hastalığı da bulaştırır. Tatarcıkları D.D.T. kullanarak yoketmek sağlığımız için lâzımdır.

TATİL :

Belli bir zaman süresince verilen izne tatil denir. Okullar haziran başından eylûl sonuna kadar tatil olurlar.

Hükûmet daireleri, fabrikalar cumartesi öğleden sonra pazartesi sabahına kadar tatildirler. Tatil, yorulan vücutları dinlendirir, başa dinginlik verir, gönül kasvetini dağıtır. Rahat bir tatilden sonra tekrar işbaşı yapanlar, daha verimli çalışırlar.

Hele öğrencilerin tatilden faydalanmaları şarttır. Tatil kamplarına gitmek, dağlara, yaylâlara çıkmak; plâjlarda yüzmek vücut sağlığı için çok lüzumludur.

Böylece hem başlar dinlenmiş olur, hem de vücutlar gürbüzleşir.

TATMA DUYUSU VE ÖNEMİ :

Tabiattaki varlıkların acılığını, tuzluluğunu, ekşiliğini ve tatlılığını dilimizle anlarız. Böylece dil:

a) Acıyı,
b) Tatlıyı,
c) Ekşiyi,
d) Tuzluyu duyuran tad alma organıdır.

Dikkat edersek, tentürdiyot ile pekmezin aşağı yukarı aynı renkte olduklarını görürüz. Bunlar arasındaki kesin farkı ya koklayarak veyahut da tadarak anlarız. Böylece görme duyumuzun, dokunma duyumuzun yanıldığı zamanlar, tatma duyusu imdadımıza yetişir. Tad alma duyusu ile, tabiatı daha yakından tanımak imkânına kavuşmuş oluruz. Eğer, tat alma organımız olmasaydı balın, meyvaların lezzetini anlıyamıyacaktık. Biberlerin acılığını hissedemiyecektik. Dolayısiyle de vücudumuz acı biberlerin, yakıcı baharların zararından kurtulamıyacaktı.

TATVAN :

Bitlis Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 40 köyü ile iki nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre, 16.848'dir. Kaza merkezinde 3.875 kişi yaşar. Tatvan, Bitlis'in 22 km. kuzey doğusunda ve Van gölünün güney batı kıyısı üzerinde yer alır. Tatvan ile Bitlis arasında bir şose uzanır.

TAVA :

Mutfakta kullanılan araçlardan biridir. Yiyecek kızartmak ve yağ eritmek için kullanılır. Saçtan yapılır. Saplıdır. Yayvan olan orta kısmının dik kenarları vardır.

Ayrıca, içinde maden eritilen saplı potalara da tava denir. Kireç karıştırılan tekne de tava adını alır.

Tuzlalarda suyunu çeken evlekler de tava olarak adlandırılır.

TAVAN :

Odaların, salonların üst yüzeyine tavan denir. Tavan, döşemenin tam karşıtıdır.

TAVAS :

Denizli Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 67 köyü ile iki nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre, 55.748'dir. Kaza merkezinde 7501 kişi yaşar. Denizli'nin 22 kilometre güneyinde bulunan Tavas, vilâyet merkezine 32 kilometrelik bir şose ile bağlıdır.

TAVŞAN :

Kedi büyüklüğünde, dört ayaklı bir kemirgendir. Memeliler cinsinden olan tavşanın kulakları uzundur. Art ayaklarına karşılık ön ayakları oldukça kısadır. Bu özelliği ile dik yamaçlara hızla tırmanır. Yokuş aşağı ise, yuvarlanır; koşamaz. Başı yumurtaya benzer. Eti yenir. Derisinden ve tüyünden de faydalar sağlanır. Tavşanlar kırlarda, bahçe kenarlarında yaşarlar. Ot ve bitkilerle beslenirler. Bilhassa şalgam, lâhana ve havucu çok severler. Kırlarda ürkek ürkek dolaşan yaban tavşanlarından ayrı olarak evlerde kümeslerde beslenen evcil tavşanlar da vardır. Tavşanlar çok çabuk ürerler.

TAVŞANLI :

Kütahya Vilâyetine bağlı bir kazadır. 118 köyü ile bir nahi-

yesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre, 61.988'dir. Kaza merkezinde 9702 kişi yaşar.

Kütahya'nın 44 kilometre kuzey batısında yer alan Tavşanlı vilâyet merkezine hem demiryolu, hem de şose ile bağlıdır.

TAVUK :

Kümes hayvanlarından biri olan tavuk, etiyle, yumurtasiyle, tüyüyle ve nihayet gübresiyle insanlara çok faydası dokunan bir yaratıktır. Tavuk, kuş soyundan olmakla beraber, yaşama şartları icabı büyük vücut değişmelerine uğramıştır. Böylelikle uzun mesafeler arasında uçma yeteneğini kaybetmiştir. Tavuğun erkeği *horozdur*. Yumurtadan çıkmış yavrularına *civciv* adı verilir. Civcivler büyüyünce *piliç* olurlar. Piliçler tavuk veya horoz haline gelmeye başlayınca *yarka*'dır.

Horoz tavuktan daha iri yapılıdır. İbiği hem kırmızı, hem de büyüktür. Kuyruğu salkım salkım uzanır. Fedakâr ve kanaatkâr olan horoz, kümesinin efendisidir.

Tavuk, yapılış itibariyle kuşa benzer, yalnız kanatları hayli zayıftır. Bunun için de uçamaz. Dörder parmaklı olan ayakları çok kuvvetlidir. Arpa, mısır, buğday gibi tahıl taneleri, solucanlar, otlar ve tırtıllar tavuğun başlıca yemini temin eder. Bazı tavuklar eti için, bazı tavuklar da yumurtası için beslenir. Eti için beslenen tavuklar iri yarı olurlar. Tavukların türlü cinsleri vardır. *Legorn, Denizli, Hacıkadın* cinsleri çok yumurta yaparlar. Gerze cinsini ise eti için üretirler. Tavuklar yumurta ile ürerler. Ekseriya Şubat ile Haziran aylarında kuluçka olurlar. 21 günde civciv çıkarırlar. Yeter ki, kuluçka altında bulunan yumurtalar arasında tohumsuz, bayat ve bozuk yumurtalar bulunmasın.

Tavuklar, 10-12 sene kadar yaşayabilirler.

TAVUS :

Güzel renkli parlak tüyleriyle ve gösterişli haliyle daha ziyade bir süs kuşudur. Asıl vatanı Hindistan ve Malaya olan tavusun, kuyruğu uzundur. Tavukgillerden bir kuştur. Vakur yürüyüşüne rağmen ayakları pek çirkindir. Ötüşü de keskindir; kula-

ğa hoş gelmez. Küçücük başı uzun bir boyunla gövdeye ilişiktir. Başının üzerinde tüylerden sorguç vardır. Gün ışığı altında renk renk yanan kuyruğunu bir yelpaze gibi açar. Eti pek makbul sayılmaz. Buna karşılık yaban tavuslarının eti pek lezzetli olur. Renkli tavuslardan ayrı olarak siyah ve beyaz cinste tavuslara da rastlanır.

TAY :

Tay Nehri İskoçya akarsularındandır. Uzunluğu 180 kilometredir. Kuzey Denizine boşalır. İçinde somon balığı çok avlanır.

TAY :

Otuz aylığa kadar olan kısrak yavrusuna tay denir.

TAYFA :

Gemilerde çalışan gemi adamlarına tayfa adı verilir. Gemi kaptan ve subaylarından gayrisi tayfa adını taşır.

Ayrıca kötü şöhretli insanların emrinde çalışanlar da tayfa adiyle anılır.

TAYMİR :

Sibirya'nın kuzeyinde bulunan ve Kuzey Buz Denizi'ne doğru çıkıntı yapan bir yarımadadır. Taymir yarımadası Asya'nın en kuzey noktalarından birini teşkil eder. Üzerinde, yüksekliği 600 metreye varan tepeler vardır.

TAYMİS :

Taymiş Nehri, İngiltere'nin en uzun ırmağıdır. 347 kilometreyi bulan boyunun 294 kilometrelik kısmında vapurlar çalışır. Bundan da anlaşılacağı gibi, yatağı derin ve muntazam, akışı ise düzgündür. Taymis, dünyanın en büyük şehirlerinden biri olan ve İngiltere'nin başkenti bulunan Londra'nın ortasından geçer. Büyük bir haliç yaparak Kuzey Denizi'ne dökülür. Londra'da Taymis üzerinde onbeş büyük köprü kurulmuştur.

TAZI :

Uzun bacaklı, ince belli, küçük başlı bir köpek cinsidir. Pek çevik olmasına ve çok hızlı koşmasına rağmen, zekâca geridir. Tazı avcılıkta kullanılır. Bilhassa gazal, antilop, tavşan gibi çok koşan av hayvanlarının avlanmasında işe yarar.

Tazının asıl vatanı Hindistan - Arabistan bölgeleridir. Tazılar uzun ve kısa tüylü oluşlarına göre cinslere ayrılırlar. Arabistan, Anadolu, Yunanistan ve İran'da yaşıyan tazılar kısa tüylü cinsindendir. Rusya'da, Tataristan'da yaşıyan tazılar ise uzun tüylüdürler.

TEBEŞİR :

Yumuşak ve beyaz renkte bir maddedir. Kısa çubuklar halinde bulunur. Kara tahtaların üzerine yazı yazmak için kullanılır. Beyaz kireç karbonatından yapılır. Ama kırmızı, yeşil, sarı, mavi olmak üzere boyanmış renkli tebeşirler de vardır.

TE CEDVELİ :

«T» harfi biçiminde yapılmış olan ve plân, resim çizmekte kullanılan cedvele *Te cedveli* denir. Te cetvelini ressamlar, mimarlar, mühendisler kullanırlar.

TEDİYE :

Arapça bir isimdir. Ödeme anlamını taşır. «Bu ayın sonunda borcumu tediye edeceğim.» dediğim zaman, borcumu bu ay bitiminde ödiyeceğimi bildirmiş olurum.

TEF :

Bir müzik âletidir. Her birinde bir zil bulunan 5 yarıklı bir kasnağa kursak zarı geçirmekle yapılır. Teften müzik notaları çıkmaz. Tefe el ile darbeler vurulmak suretiyle fasıl içinde tempo tutulmuş olur.

TEFENNİĞ :

Burdur Vilâyetine bağlı bir kazadır. 45 köyü ile 3 nahiyesi vardır Genel nüfusu 1955 sayımına göre, 16.746'dır. Kaza merkezinde 3018 kişi yaşar. Burdur'un 66 kilometre güney batısında yer alan Tefenni ile vilâyet merkezi arasında bir şose uzanır.

TEFTİŞ :

Okullarda ve hükûmet dairelerinde işlerin kanuna uyğun şekilde yapılıp yapılmadığını incelemeğe «*teftiş*» denir. Teftişi müfettişler yaparlar. Doldurdukları raporları üst makamlara sunarlar.

TEĞET :

Çembere yalnız bir noktada değen doğru parçasına teğet denir. Teğet geometride, daire konusunda geçen bir deyimdir.

TEĞMEN :

Askerî bir rütbedir. Asteğmenle üsteğmen arasındaki rütbeye teğmen adı verilir.

TEK :

Asya'da ve tropikal Okyanus ikliminde yetişen bir ağaç cinsine tek veya *tik* ağacı denir. Oldukça büyük olan tek ağacından sert, dayanıklı ve cilâlanmıya elverişli keresteler imal edilir. Bu keresteler gemi tekneleri yapımında kullanılır. En iyi cins tek keresteleri Siyam'dan çıkarılır.

TEK :

Çift olmayan varlıklar tek kabul edilirler. 3 sayısı tektir. 5 te tektir. Halbuki 6-8-10 sayıları ise çift sayılardır.

Ayrıca eşi bulunmıyan varlıklar da tek addedilir. Kâinatın hâkimi tek bir Allah'tır.

TEKAÜT :

25 çalışma yılını dolduran memurlar emekliye ayrılırlar. Biz bunlara tekaüt oldu deriz.

Emekliye ayrılan, yâni tekaüt olan her memur 3 ayda bir emeklilik = tekaütlük maaşı alır.

TEKE :

Keçinin erkeğine teke denir.

TEKEL :

Tütün, sigara, alkollü içkiler, oyun kâğıtları, av malzemesi, şeker gibi bazı maddelerin yalnız hükûmet tarafından yapılmasına ve yine yalnız hükûmet eliyle satılmasına inhisar = tekel adı verilir.

Şu halde tekel, bâzı maddelerin tek elden imali ve tek elden satışı mânasını taşır.

TEKERLEK VE TEKERLEĞİN UYGARLIKTAKİ ÖNEMİ:

Bir eksen etrafında dönen çember, bir tekerlek olur. Tekerleğin icadı teknikte ve medeniyette büyük ilerlemelere sebebiyet vermiştir. Bugün kullanılan bütün taşıtlarda tekerlek vardır. Makinalarda, motorlarda tekerlek önemli bir yer tutar. Tekerlek, ağır yüklerin az kuvvetle çekilmesini sağlar. Makinalardaki tekerlekler de makina çalışmasını düzenler ve hareketin başka yönlere iletilmesini kolaylaştırır. Tekerleksiz kara taşıtları olamaz.

TEKİL İSİMLER :

Tek olan varlıkları belirten isimler *tekil isimler*'dir. Mehmet, Jale, okul, kamp, Yavrukurt, oymak kelimeleri hep birer tekil isimdirler. Tekil bir ismi çoğul isim yapmak için kelime sonuna *ler* veya *lar* takısını eklemek gerekir. Okul - okullar, Yavrukurt - Yavrukurtlar gibi...

TEKİRDAĞ :

Yurdumuzun Avrupa kıtası bölümünde bulunan vilâyetlerinden biri de Tekirdağ = Tekfurdağı'dır. Tekirdağ'ın doğusunda İstanbul vilâyeti ile Marmara Denizi bulunur. Kuzeyini Kırklareli vilâyeti ile Edirne vilâyeti çevirir. Batısında Edirne vilâyeti yer alır. Güneyini de Çanakkale vilâyeti ile Marmara Denizi kuşatır. Tekirdağ 6.094 kilometrekare genişliğindedir. Beş kazası ile birlikte genel nüfusu (1955 sayımına göre) 251.920 kişidir.

Arazisinin büyük kısmı ovalıktır. Şehrin güney ve batı yöreleri dağlarla kaplıdır. Bu dağlar arasında yeşil vadilere rastlanır. Tekirdağ vilâyeti içinde en yüksek tepe Ganos = Gaziköy kasabasının batısında yükselen *Ganos* dağıdır. (945 m). Vilâyet toprakları akarsular bakımından zengin sayılmaz. Ergene'ye karışan *Yücedere* suyu ile *Marmara*'ya dökülen bir iki ince derecikten başka akarsuyu hemen hemen yok gibidir. Ormanları itibariyle bu vilâyet, yurdumuz vilâyetleri arasında kırksekizinciliği alır.

Ormanlarının kapladığı alan 45.210 hektardır. Vilâyet halkının büyük bir kısmı tarımla uğraşır. Toprak ürünleri arasında buğday başta gelir. Tahıldan sonra en çok ekilen ürünler baklagillerdir. Endüstri bitkilerinin ekimine de önem verilir. Bilhassa pancar ticareti mühim bir yer tutar. Soğancılık ta hayli ileridir. Hayvanlarının sayısı yarım milyonu geçer. Bu miktarın % 70 ini koyun teşkil eder. Böylece Tekirdağ, hayvan yetiştiriciliği bakımından 34. vilâyetimiz sayılır.

Vilâyetin merkezi olan Tekirdağ şehri, Marmara'nın kuzey batı kıyısında bir kıyı şehridir. 1955 sayımına göre 17.804 nüfusludur. Merkez kazasında 50.494 kişi yaşar. İstanbul'dan 127 kilometre mesafededir. İstanbul - Edirne demiryolunun da 24 kilometre uzağında bulunur. Tekirdağ'ın karpuzculuğu meşhurdur. Bağları da oldukça zengindir. Bağlarından elde edilen üzümlerin büyük kısmı şarap fabrikasında işlenir.

Tekirdağ'ın merkez kazasından başka Çorlu, Hayrebolu, Malkara, Saray, Şarköy adlarını taşıyan 5 kazası vardır.

TEKNE :

İçinde çamaşır yıkamak, hamur, harç karmak için yapılan kenarlı uzun kablara *tekne* denir. Hamur teknesi, çamaşır teknesi gibi. Tekneler taştan, ağaçtan ve madenden yapılırlar.

Ayrıca geminin suda yüzen ve omurga, kaburga ile kaplamadan ibaret olan kısmı da yine tekne adını alır. Teknesi delinen gemi batar.

TEKNİK ÜNİVERSİTE :

Türlü branşlarda yüksek mühendis yetiştiren ilim yuvasına *Teknik Üniversite* denir· Teknik Üniversitemiz İstanbul'dadır. Eski adı «Yüksek Mühendis Okulu» idi.

Bizde teknik öğretimin tarihi, Sultan Birinci Mahmud'a kadar dayanır. Bu padişah ilk olarak 1734 yılında Üsküdar'ın Toptaşı semtinde bir «Hendesehane» açmıştı. Burada okuyanlar orduya teknisiyen olarak katılıyordu. Ne yazık ki, Yeniçerilerin zorbalığından korkularak bu mektep iki yıl sonra kapatıldı. 1759 da padişah III. Mustafa, sağ kalan «Hendesehane» öğrencilerini topladı; bunlara Sütlüce'de gizlice ders verdirmeye çalıştı. Fakat bu çalışmalar da beklenen faydayı sağlamamıştır. Ancak Sultan Selim III. padişah olunca işler değişti. Bugünkü «Teknik Üniversite» nin temeli sayılan «Mühendishanei Fünunu Berriyei Hümayûn» adındaki mektep, 1795'te onun arzusu ile açıldı. 1842'de büyük yeniliğe uğrayan «Mühendishane» de mühendis, topçu, istihkâm sınıfları kuruldu. Sonra da 1861 yılında mühendislik sınıfı kaldırıldı. Daha sonraları, İkinci Abdülhamit zamanında, 1883 yılında «Hendesei Mülkiye Mektebi» açılmış oldu. Bu tarihten 1928 yılına kadar bu yuvada, yalnız inşaat mühendisi ile mimar yetiştiriliyordu..1928'de esaslı bir surette ele alınan mektebe önce «Yüksek Mühendis Mektebi», sonra da «Yüksek Mühendis Okulu» adı verildi. 1944 yılından itibaren de mektebin kanunî adı «Teknik Üniversite» oldu.

«İstanbul Teknik Üniversitesi»

1 — Yol ve demiryolu mühendisliği, su mühendisliği kısımlarını içine alan *inşaat fakültesi.*

2 — Mimarî fakültesi,

3 — Umumî makina mühendisliği, uçak inşaatı, gemi inşaatı şubelerini ihtiva eden *makine fakültesi,*

4 — Kuvvetli cereyanlar ve zayıf cereyanlar şubelerini içine alan elektrik fakültesi olmak üzere başlıca dört fakülteye ayrılır.

TEL :

Madenlerin ince uzun ip halindeki şekline *tel* denir· Türlü madenlerden çeşit cinste teller yapılır. Bakır tel, çinko tel, demir tel, altın tel, gümüş tel gibi... Endüstrinin her sahasında tel ihtiyacı, önemli bir yer tutar. Bilhassa elektrikçilikte tele çok ihtiyaç vardır.

Müzik âletlerinde de tel kullanılır. Keman, ut, mandolin, tambur, harp, kanun, kemençe, piyano telli sazlardandır.

TEL-AVİV :

İsrail Devletinin başşehridir. Güney Doğu Akdeniz kıyısında yer alır; Yafa ile Hayfa arasındada bulunur. Yeni binalariyle, muntazam caddeleriyle modern bir şehir görünüşündedir. Nüfusu 150.000 kadardır.

TEL DOLAP :

Evlerimizde, yemeklerin içine konulduğu ve etrafı ince tel örgü ile çevrili dolaba *tel dolap* adı verilir. Tel dolaplar mutfakta veya yemek odasında bulundurulur. Duvara asılırlar. Tel örgüsünün inceliği sebebiyle içine sinek v.s. gibi zararlı böcekler giremez. Fakat, daimî surette havalanması sebebiyle de yemekler serinde korunmuş olur.

TELEFON :

Bir konuşma aracıdır. Telefon birbirinden uzak iki kimse

arasında konuşmayı temin eder· Konuşanlar birbirinin seslerini duyarlar. Telefon elektrik akımı ile çalışır.

Şu küçük deneyi yaparsak, telefonu basit bir şekilde kavramış oluruz. Bozuk kuru pillerden çıkarılmış başlıklı iki, başlıksız bir kömür çubuk bulun. Ayrıca 20 cm. boyunda, 15 cm. eninde bir tahta, çakı, zil teli, eski bir telefon kulaklığı, yeni alınmış kuru pil temin edin. Tahtanın bir kenarına kömür çubukların geçebileceği bir genişlikte bir çıta çakın. İki kömür çubuğunu bu tahtanın deliklerine geçirin, üçüncü kömür çubuğunu da iki sabit çubuğun arasına, uçlarını çakı ile oymak suretiyle tesbit edin. Pilin bir kutbunu zil teli ile kömüre bağlayın, diğer kömürün ucuna bağladığınız teli kulaklığa raptedin, kulaklıktan çıkan telin ucunu pilin diğer ucu ile birleştirin. Kömürlerin bulunduğu tahta üzerine bir saat koyarsanız ve devre kapalı iken kulaklığı dinlerseniz saatin tik taklarını mükemmelen dinlersiniz.

Telefon 1875 de Graham Bell tarafından icad edilmiştir. Telefon makinelerinde en önemli kısımlar telefon, mikrofon, pil bataryası ve tellerdir. Şimdi, biraz da mikrofonu inceliyelim. Mikrofon ses dalgalarını titrek elektrik akımı haline çevirir.

Konuşmamızla hasıl olan ses dalgaları mikrofondaki ince levhaya çarpar. Levha harekete geçerek arkasındaki kömür yuvarlaklarını oynatır. Telden geçen titrek elektrik akımı kulaklığın makarasından dolaşır. Bir elektromiknatis olan kulaklık karşısındaki levhayı harekete geçirmek suretiyle havada ses dalgaları hasıl eder. Böylece, söylenilenler işitilmiş olur·

TELEMETRE :

Uzaktaki bir nokta ile aramızdaki mesafeyi ölçmeye yarıyan bir âlettir.

TELESKOP ·

Rasathanelerde = Gözlemevlerinde yıldızları ve gökyüzünü gözleme işinde kullanılan büyük dürbünlere *teleskop* denir. Teleskop çeşitli merceklerin birleştirilmesiyle yapılmıştır.

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

ÖLMİYECEĞİM!

İstiklâl Savaşı'nın en civcivli bir zamanındaydı. Ön cephelerden birinde bir erin çok fena yaralandığını tabur doktoruna haber verdiler. Doktor gitti ve Kastamonulu Mehmet'i çok fena buldu, az sonra ölecekti. Tabur imamına haber gönderdi. Gelsin ve bu erin duasiyle meşgul olsun. İmam geldi. O da Mehmet'in durumunu beğenmemişti, sordu:

— Mehmet, ağır yaralısın. İstediğin veya ailene bildirilmesini arzu ettiğin bir şey var mı?

Asker güçlükle:

— İç cebim, diyebildi.

Hoca bir para çantası buldu:

— İstediğin bu mu? İçinde bir on liralık var. Ne yapayım?

Asker:

— Evet, dedi. Bu on liraya bahse girerim ki ölmiyeceğim. Bir Türk bu kadar kolay ölmez.

Mehmet hakikaten ölmedi.

GÜLÜYORUM :

ADRESİ DEĞİŞTİR.

Elinde bir mektupla bir ihtiyar adam, Ankara'da posta gişesine yanaştı:

— Evlât, Polatlı'ya bir mektup kaça gider?

— Yirmi kuruş beybaba.

— Etme canım. Nasıl olur? Polatlı dediğin buraya yarım saatlik yer. Biraz aşağı olsun.

— Olmaz. Her yere yirmi kuruştur.

— İstanbul'a kaça?

— Yirmi kuruş.

— Al, öyleyse şu mektubu, adresi değiştir de İstanbul yaz. Yırmi kuruş verdiğime deysin bâri.

FAYDALI BİLGİLER :

Yazın çok su içmek veya sulu şeyler yemek harareti azaltmaz, arttırır. İnsanı çok fazla terletir. Onun için ilk susadığınız zaman biraz sabredip birşey içmeyiniz. Bilhassa yemeklerden sonra basan hararete tahammül göstermek gerektir.

★

Halı veya battaniye gibi uzun tüylü çuhaları silmek ve temizlemekte sirke kullanılabilir. Sirke tüyleri temizler, parlak ve yumuşak yapar. Yalnız saf üzüm sirkesi kullanınız.

★

Saksıların delik olduğunu biliyorsunuz. Bunlara sık sık su dökmekten kurtulmak istiyorsanız, saksının altına bir tabak koyunuz. Oraya biriken suyu saksı ve toprak yavaş yavaş çekecektir.

★

Fırında pişirdiğiniz kurabiye ve pastaların üzerine, tereyağı sürülmüş bir kâğıt sererseniz pişirdikleriniz çok daha lezzetli olur.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :
AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

20 ARALIK 1955, Salı. Sayı: 82 — Fiyatı: 15 Kuruştur.

TARIM ÂLET VE
MAKİNALARI
PULLUK
BEL
YABA
TIRPAN
ÇAPA
AKISAN
CEP ANSİKLOPEDİSİ
T-4
BİÇER, DÖĞER
HARMAN MAKİNASI
TRAKTÖR

Bunları bilivor musunuz?

BİR YILDA KAÇ KİŞİ ÖLÜR ?

Beynelmilel istatistik dairelerinin verdiği bilgiye göre dünyamızda bir yılda ortalama olarak 35 milyon 800 bin kişi ölmektedir.

ZAMANIMIZDA RESİMLERDEN MEYDANA GELEN YAZILAR HÂLÂ KULLANILIYOR MU?

Eski Mısırlıların Hiyeroglif yazısı, resimlerden meydana gelmiş bir yazıydı. Bu bakımdan resimli yazılar çok zordur. Zamanımızda hâlâ kullanılan resimli yazılardan birisi Çince'dir. Çince'de her kelime bir resimle gösterilir.

FIRTINALI HAVADA MODERN GEMİLER DE SALLANIYOR MU ?

Modern gemilerin fırtınalı havalarda sallanması, eski zaman gemilerine nazaran azdır. Fakat, bütün uğraşmalara rağmen fırtınada sallanmıyan gemi yapılamamıştır.

GECELER GÜNDÜZ HÂLİNE GETİRİLİYOR

Gittikçe çoğalan elektrik kuvveti sayesinde geceler, gündüz hâline gelmektedir. Fakat, hiç elektrik sarfiyatı olmadan, yine güneş ışığından faydalanarak geceleri gündüz haline getirmek yolu araştırılmaktadır. İtalya'da Marco Bianchini adlı bir bilgin, bulutları, aydınlatıcı bir hâle getirmek istemektedir.

DÜNYANIN EN BÜYÜK YANARDAĞI NE ZAMAN PATLAMIŞTIR?

Pasifik'te Cava ile Sumatra'yı ayıran Sunda Boğazı'ndaki Krakatoa Adası volkanik bir kütle idi. Bundan 72 yıl önce birden patlıyan bu volkan, şimdiye kadar patlıyan volkanların en büyüğü ve korkuncu olmuştur. Bu patlamayı bütün dünya duymuştur.

TELGRAF :

Telgraf, elektrik kuvvetiyle çalışan bir haberleşme aracıdır. Şehirler, kasabalar arasında döşenen telgraf telleri vasıtasiyle haberleşme olur. Telgraf makinalarında alıcının ve vericinin çıkardığı tik-taklı sesler Mors alfabesi adı verilen bir anlaşma yolu ile istenilen konuşma şekline sokulur. Uzun vuruşlar hat, kısa vuruşlar ise nokta karşılığıdır. Hat ve noktaların birleşmesi ile de, türlü harfler belirtilmiş olur. Harflerin yanyana getirilmesi suretiyle de karşı tarafın verdiği konuşma anlaşılır.

TELGRAF MAKİNESİ :

Telgraf makinası alıcı ve verici olmak üzere başlıca iki parçadan ibarettir. Alıcı makina ile verici makina arasında elektrik akımı ileten teller gerilidir. Şimdi, basit bir telgraf makinasının nasıl yapıldığını inceliyelim:

Boyu 30, eni 10, kalınlığı 2 santimetre olan 2 tahta, testere, 2 tane de kalın ve orta büyüklükte çivi, 3 metre zil teli, 15 santimetre boyunda 8 santimetre genişliğinde passız teneke, bir pil, 15 santimetre boyunda, 8 santimetre eninde, bir santimetre kalınlığında iki tahta, bir miktar küçük çivi, teneke makası tedarik edin.

Testere ile kalın tahtadan 10 sm. uzunlukta bir kısmını keserek bunu 20 sm. lik tahtaya, basamak olacak şekilde çivileyiniz. Alttan kalan basamağın kenarına yakın bir yerde yanyana iki çivi çakın. Çivilerin üzerini de zil teli ile güzelce sarın. Tabii önce bir çivi sarılacak, sonra da tel kesilmeden diğer çivinin sargısı tamamlanacak.

Teneke levhayı, «T» harfi şeklinde kesin. Tahtanın üst basamağına düz ucundan çakın. Bu arada «T» nin üst tarafı, çakılı dik çivilerin üzerine gelecek şekilde olmalıdır. Yalnız bu teneke ile çiviler değmemelidir. Arada 0,5 sm. kadar bir aralık bırakılmalıdır. Tenekeden artan bir parçayı da, düz tahtanın üzerine yalnız bir yandan çakın. Bu telgrafın verici kısmı olur. Büyük tahta üzerindeki çakılı çivilere sarılı zil telinin bir

ucunu bir elektrik piline, diğer ucunu da telgrafın verici kısmındaki tenekenin açık ağzı karşısındaki bir çiviye bağlayınız. Tenekenin çakılı olduğu kısmından iliştireceğiniz bir teli de pilin diğer kutbuna bağlayınız. Verici kısmındaki tenekeyi bastırdığınız zaman, devre kapanmış olur. Zil telinden geçen elektrik akımı büyük tahtaya çakılı bulunan çivileri elektrik miknatısı haline koyar. Böylelikle de T şeklindeki teneke çiviler tarafından çekilmiş olur. Tabiatiyle bu hareketler, verici âletteki el hareketlerimiz sayısınca devam eder. «T» şeklindeki tenekenin çivilere çarpmasiyle tik-tak şeklinde madeni sesler çıkar. Bu sesler, mors alfabesiyle değerlendirilirse, karşılıklı olarak konuşma sağlanmış olur.

Şehirler arasında çalışan telgraf makinalarının da esası budur.

TELSİZ TELGRAF :

Telgraf ve telefonlarda alıcı ve verici istasyonlar arasında akımı ileten teller vardır. Halbuki telsiz telgraflarda böyle ara telleri yoktur. «Peki, alıcı ve verici istasyonlar arasındaki elektrik dalgalarını ileten nedir?» diyeceksiniz. Hava!.. Evet... Hiç şaşmayın hava...

Telsizler sayesinde engin denizler ortasındaki gemilerle ve bulutların üzerinde uçan uçaklarla konuşmak kabil olur.

Bir telsiz istasyonunda üç önemli kısım vardır.

1 — Verici ve alıcı makinaların bulunduğu daire.

2 — Elektrikle işleyen makinaların bulunduğu santral binası.

3 — Anten.

Telsiz vericilerinde verici makinaların çalışmasiyle devreden titrek bir elektrik akımı geçer. Bu elektrik akımı santral binasında elektrik dalgaları haline çevrilir. Bu dalgalar da, anten vasıtasiyle havaya yayılır.

Alıcı istasyonuna gelince, orada da elektrik dalgalarını alan bir anten bulunur. Antenin aldığı elektrik dalgaları alıcı makineye gelir. Burada özel işaretlere veya ses dalgalarına çevrilir. Böylece telsizle konuşma sağlanmış olur.

TEMİZ HAVANIN FAYDALARI :

Yaşamamızı sağlıyan unsurlardan biri de, temiz havadır. Büyük dolaşımda kirlenen kanımız, akciğerlerimize gelince, solunduğumuz temiz hava ile temizlenir. Temiz havada oksijen (O) gazı bol, karbondioksit (Co_2) gazı ise azdır.

Karbondioksit (Co_2) gazı, vücudumuzu zehirleyen bir maddedir. Bu gaz, verdiğimiz soluk içinde çok bulunur. Bu sebeple sinema, tiyatro, konser ve konferans salonu gibi yerlerde uzun zaman kalmak; kapalı yerlerde dolaşmak, şehirlerin bunaltıcı kalabalığı arasında yaşamak hiç de doğru bir hareket sayılmaz. Bu gibi yerlerin havası pistir. Karbondioksit (Co_2) gazı ile doludur. Böyle yerlerde yaşayan insanlarda baş ağrıları belirir; iştahsızlıklar başlar, mide bulantıları görülür.

Halbuki, böyle yerlerden kaçan; dağlara çıkan; ormanlara, yaylâlara, kırlara koşan insanlar kafaca dinç, ruhça dinlenmiş ve neş'eli olurlar. Bunların vücutları sapasağlamdır. Yüzleri kanlıdır. Hareketleri canlıdır. Çünkü kır, orman, yaylâ ve dağ havası saftır; temizdir. Temiz hava ise, insan vücuduna kuvvetli besinden fazla etki yapar.

Bunun canlı örneğini, bir dağ insanı ile bir şehir insanının mukayesesinde kolayca görebiliriz. Dağ insanı iri yarıdır. Sağlam vücutludur. Canlı, kanlıdır. Şehirde doğup büyüyen insan ise, daha cılız, daha renksiz, daha çelimsizdir.

Zaten, en çok temiz havaya muhtaç olan veremlilerin tedavi edildikleri sanatoryumlar da, hep temiz havalı, çamlık yerlerde veya yüksek dağ yamaçlarında inşa edilirler.

TEMİZLİK : (Camların ve aynaların temizliği; toz alma, döşeme tahtalarının temizliği; madenî eşyanın temizlenmesi ve parlatılması; ocak ve mutfağın, yıkanma yerinin, ayak yolunun temizliği; kilim ve keçelerin temizliği ve korunması.) :

Sağlık şartlarından biri de, temizliktir. Temizliğin bulunmadığı yerde sağlık da olamaz. Bunun için daima temiz olmalıyız. Yakınımızda olanları temizliğe alıştırmalıyız. Çocukları-

mıza temizliği sevdirmeliyiz. Küçükken temizlik alışkanlığını kazanan bir insan, hayatı süresince temiz olur.

Şimdi kısaca, temizliğin ne olduğunu anlamıya çalışalım: «Herhangi bir eşyanın kirli, mikroplu ve pis olmama olayına temizlik denir.» Temizlik için suyun, sabunun, mikrop öldürücü ilâçların, bol güneşin, ısının, saf havanın vesair temizlik araçlarının varlığı lâzımdır. Bunlar olmazsa, elbette ki, temizlik te tam olamaz. Hele susuz bir temizlik düşünülemez bile... Bu sebeple, büyük şehirler halkının medenî durumu, o şehrin günlük su sarfiyatı ile ölçülür.

Temizliği :

a) Vücut temizliği.

b) Çamaşır temizliği.

c) Ev temizliği,

d) Eşya temizliği bölümlerinde incelemiye çalışalım. Bu arada, yazımızın başlığına uymayı da ihmal etmiyelim.

Camların ve Aynaların Temizliği :

Camlar saydam cisimlerdir; ışık geçirirler. Bu sebeple üzerlerine yapışan kir ve tozlar derhal göze çarpar. Halbuki temiz bir odanın pencerelerindeki camların kirli manzarası, görenler üzerinde hiç de iyi tesir bırakmaz. Ayrıca, camlar üzerindeki toz ve kir birikintileri sineklerin de yardımı ile az zamanda mikroplarla dolar.

Temiz bir ev hanımı, hafta temizliğini yaparken mutlaka camları yıkamayı, silmeyi unutmaz. Sonra arada bir tozlanan kısımların tozlarını almayı hatırdan çıkarmaz.

Camların temizliğinide sabunlu su, gaz veya sirke kullanılır. Eğer, sabunlu su ile cam temizliğini yapmak istiyorsak, bir kaba sabunlu su yaparız. Temiz bir süngeri sabunlu suya batırır, bununla güzelce camları yıkarız. Bu iş camların hem ön, hem de art yüzünden yapıldıktan sonra iş bol ve temiz su ile durulamıya gelir. Bu iş te bitince, temiz ve kuru bir bezle, yıkanan camları kurularız. Gazla temizlemek istersek, temiz bir bezi gaza daldırıp camları önden ve arkadan güzelce sileriz. Silme işinden sonra da, yine temiz ve kuru bezle kurulamayı

unutmayız. Sirke ile yapılacak temizlik te, gaz temizliğine benzer.

Aynaların temizliği de camların temizliğinden farksızdır. Camlarda yapılan işleri aynalarda da tekrarlarsak, aynalar da temizlenmiş olur. Yine, camlarda olduğu gibi, arada sırada kuru ve temiz bir bezle aynaların da tozunu almak yerinde bir hareket sayılır.

Toz Alma :

Evin temizlik işlerinden biri de toz almadır. Haftalık temizlik bittikten sonra döşemelerin, oda eşyasının muhakkak tozu alınır.

Elektrik süpürgesi olanlar bu işi rahatça yaparlar. Olmıyanlar ise, kuru ve temiz bir bez hazırlarlar. Bu kuru bezle koltukların, masaların, büfenin, radyonun, kanapelerin, kapı ve pencerelerin tozları dikkatle alınır .Halı ve kilimlerin tozunu almak için, ıslak bez veya ıslak süpürge kullanırız. Ama, bu gibi oda eşyasını sık sık silkmek, tozların giderilmesinde en doğru bir hareket olur.

Döşeme Tahtalarının Temizliği :

Eğer döşeme, linol (muşamba) ile örtülü ise, döşemeyi muşamba cilâsı ile haftada bir cilâlamak lâzımdır. Cilâlama işinde yünlü bez kullanılır. Islak bezle silinen muşambalar parlaklığını kaybeder. Bunun için muşambaları kuru bezle silmek icabeder.

Döşeme tahtalarının temizliği de haftada bir yapılan temizliklerdendir. Bunun için tahtalar önce bol su ile ıslatılır. Sonra, kostikli su ile fırçalanırlar. Bu iş bitince sıra durulamaya gelir. Durulanan tahtalar da temiz tahta beziyle silinir. Açık olan pencerelerden giren bol hava ve güneş ışığının etkisiyle tahtalar iyice kuruduktan sonra halılar ve kilimler yerlere serilir.

Madenî Eşyanın Temizlenmesi ve Parlatılması :

Madenî eşyayı temizleyip parlatmak icap eder. Bilhassa, bakır kapları sık sık kalaylatmak lâzımdır. Kalayı çıkmış bakırlar, içinde bulunan yemekleri zehirler. Bu gibi yemekleri yememiz hayatımız için tehlikeli olur.

Evimizin galvanize olan madenî eşyasının temizliğinde, petrol kullanılır. Pirinç denilen madenden yapılmış madenî eşyayı da özel maden cilâsiyle iyice sileriz. Çarşıda, bir çok maden temizleyici maddeler satılmaktadır. Temizlik işlerinde bunlardan faydalanırız.

Ocak ve Mutfağın, Yıkanma Yerinin, Ayakyolunun Temizliği:

Evin en temiz olması gereken yerlerinden biri de hiç şüphesiz mutfaktır. Mutfakta yemekler pişer, yiyecekler muhafaza edilir, yemek kabları arıtılır. Bu itibarla mutfak, ev halkının sağlığında önemli bir yer tutar. Temiz olmayan mutfaklarda mikroplar çabucak ürerler; etraf için tehlikeli olmaya başlarlar.

Mutfakta hamamböceği, karınca, fare gibi hayvanların yaşamasına imkân vermemelidir. Bilhassa, farelerin yokedilmesine çalışmalıdır. Lâğımlarda dolaşan fareler yemek kablarına, ekmek dolaplarına girerler. Biz de bu pis hayvanların artığını yemiş oluruz. Böylelikle de, türlü korkunç hastalıklara yakalanırız. Bu sebeple, hiçbir yemek kabını açıkta bırakmamalıdır. Bulaşıkları tezi tezine yıkayıp kaldırmalıdır. Mutfak, her gün bol su ile yıkanmalıdır. Taşlar, musluk taşları; kezzapla oğulmalıdır. Temiz mutfaklarda, mikroplar ve zararlı böcekler barınamadıkları gibi, ağır kokular da bulunmaz.

Ocağın temizliğine de dikkat etmelidir. Ocak bacalarını dolduran kurumlar, ufak bir kıvılcım etkisiyle yangınlara sebebiyet verirler. Bu itibarla her yıl bacaları mutlaka temizlemelidir. Uzun bir ipe bağlanmış bir çuvalı bir kaç defa yukarıya çekmekle, baca temizlenmiş olur.

Banyo yerinin de temizliği şarttır. Orada ev halkı yıkanır; arınır. Oradaki pislikler, elbette ki, sağlığımıza tesir eder. Yıkanma yerini, bol sabunlu sularla silmeli; gerekirse tuzruhundan da faydalanmalıdır. Ev halkından birisi yıkanınca, bu temizleme işleri tekrarlanmalıdır. Banyo yeri nisbeten sıcak olduğundan, hamamböceklerinin kaynaştığı bir yer haline gelir. Bu zararlı böcekleri de imha etmek, temizlik icabatındadır.

Ayakyolunun temizliği de çok dikkat ister. Her gün ayakyoluna bol su dökmelidir. Fayanslar arapsabunu ile, temizlik

tozları ile veya gazla parlatılmalıdır. Helânın taşı mermerse tuzruhu ile ovulur. Âdi taşsa fırça ile fırçalanır. Musluklar parlatılır. Pis kokuların giderilmesi için de asitfinik kablarına yenileri konur.

Halı, Kilim ve Keçelerin Temizliği, Korunması:

Ev eşyasının temizliği arasında, halıların, kilimlerin ve keçelerin temizliği de yer alır. Halılar büyükse sık sık kaldırılmazlar. Bunların üzerinden süpürge makinesi gezdirilirse, tozları alınmış olur. Halıları, kilimleri, seccade ve keçeleri odalara yaymazdan önce yere D.D.T. veya naftalin serpilir. Sonra da serilen halıların üzeri, arapsabunu ile sabunlanmış ve iyice sıkılmış bezlerle silinir. Ayrıca, sirkeye batırılmış bezle halı tüyleri tersine doğru oğulur.

Arada bir halıları, kilim ve keçeleri bahçeye çıkarıp iplere asmalı; güneşlendirmeli; bir sopa ile vurarak tozlarını almalıdır. Kirlendiği zaman halılar, yıkayıcılara gönderilir. Kilim ve keçeler de kabilse deniz suları ile yıkanırlar.

Halı, kilim ve keçelerin düşmanı güvelerdir. Odaya sık sık D.D.T. tozu serpilirse veya naftalin dökülürse, güvelerden eser kalmaz.

TEMİZLİK (Evin haftalık, günlük ve mevsimlik temizlikleri.) **(Bak: Evin haftalık günlük ve mevsim temizliği) :**

TEMİZLİK (Meyva ve sebzeleri yerken dikkat edilecek temizlik) :

Yediğimiz meyva ve sebzelerin temiz olması için, önce bunları bol ve temiz sularla yıkamalıyız. Meyvaların üzerinde mikroplara bulanmış toz zerreleri bulunabilir. Yere düşen meyvalar topraklanırlar. Çeşitli insanların elinden geçmekle de, pislenebilirler. Bu sebeple satın aldığımız meyvaları bol sularla yıkayıp arıtmalı, ondan sonra da gerekirse soyup öyle yemelidir.

Bâzı bahçe sahipleri, cahillikleri sebebiyle, sebze bostanlarını pis lâzım sulariyle sulamaktadırlar. Böyle bostanlarda yetişen sebzelerde tifo mikropları kaynaşır. Bu gibi sebzeleri yemek doğru değildir. Aldığımız sebzelerin temizliğine aşırı derecede

dikkat etmeliyiz. Sebzeleri bol ve temiz sularla iyice arıtmadan kat'iyyen yememeliyiz.

Meyva ve sebzeleri pişirerek değil, çiğ yemek faydalıdır. Pişirilen meyva ve sebzelerin içinde, vücut için lüzumlu olan değerlerin çoğu yok olur. Fakat, bununla beraber, yıkama temizliğini asla ihmal etmemek icabeder.

TEMİZLİK (Vücudun, yiyeceklerin, giyeceklerin ve çevrenin temizliği) :

Temizlik konusunda, vücut temizliği başta gelir. Vücudumuzda iki türlü solunma olduğunu biliyoruz. Bunlardan biri akciğerlerle olan solunma, diğeri de deri solunmasıdır.

Derimizde, solunmayı sağlayan ve deri altındaki zehirli maddelerin, yağların, terlerin dışarı atılmasını kolaylaştıran gözenekler vardır. Bu gözenekler incecik deliklerdir; gözle görünmezler. Ancak mikroskop ile görülürler. Yıkanmıyan vücutlarda, ter ve tozlara bulanan deri bir kir tabakası ile örtülür. Böylelikle de gözenekler tıkanmış olur. Bu hale gelen insan renksizleşir, cılızlaşır ve hastalanır. Bu sebeple deri temizliği, sağlığımız için şarttır. Bu da ancak vücut temizliği ile olur.

Yaz günleri haftada iki, kış günleri ise haftada bir defa mutlaka yıkanmalıyız. Sıcak ve sabunlu sularla vücudumuzu iyice oğmalıyız. Yıkanan vücutlar kirlerden temizlenirler; ter kokularından arınırlar. Yıkanmış bir vücuda da temiz çamaşır giymelidir. Türlü sebeplerle yıkanamıyan insanlar, bir süngeri alkola batırarak oğunmalıdırlar.

Yiyeceklerin temizliği de önemlidir. Kirli ve pis yiyeceklerle, türlü hastalık mikroplarını alırız. Yemekleri hazırlayan bayanlar hem kendileri temiz olmalı, hem de temizlik kurallarına çok dikkat etmelidirler.

Giyeceklerin temizliğine gelince, elbette ki, temiz vücutlara temiz giyecekler yaraşır. Bu arada çamaşırlarımızın, elbiselerimizin, ayakkabılarımızın temiz, ütülü, kolalı ve boyalı olması gerekir.

Her evin belirli bir çamaşır günü vardır. O gün yıkanacak çamaşırlar toplanır; yıkama yerine getirilir. Beyazlarla renkliler biribirinden ayrılır. Gerekirse, beyaz çamaşırlar, akşamdan ıslatmaya konulur. Bunun için de beyaz çamaşırlar, içinde ılık sodalı su bulunan leğene bastırılır. Sabaha kadar bunların kirleri kabarmış olur. Yalnız, ıslatılacak çamaşırların teneke leğene konulmamaları icabeder. Teneke leğen kolayca paslanacağından, çamaşırları da lekeler.

Çamaşır günü erkenden uyanan evin hanımı, ocağı yakar, kazana su koyar.

Leğene önce yastık örtüsü, yatak çarşafı gibi nisbeten temiz olanlar konulur. Bunlar sabun kullanmak şartiyle sıcak sodalı su ile oğulur; çitilenir. Bunlardan sonra ayni suda diğer çamaşırların yıkanmasına sıra gelir.

Ekseriya çamaşırlar üç suda yıkanılır. Dördüncü suyla kaynatılır. Sonra da çivitlenir. Çividin dalgalı olmaması için suyun sabunlanması gerektiğini unutmamalıdır. Sabunlu su ile yapılan çivitlerde dalga bulunmaz.
Yıkanan çamaşırlar iyice sıkılarak temiz iplere asılırlar, mandallanırlar.

Havluları, örtüleri, yatak yorgan çarşaflarını verevleştirerek sıkmak lâzımdır. Bu şekilde sıkılan çamaşırlar kolay eskimezler. Yünlü kumaşlar ise avuç içinde ezilerek sıkılırlar. Sonra da, temiz bir sepet üzerine serilerek kurutulurlar. Çamaşırları ipten nemli almalıdır. Gere gere devşirmelidir. Çamaşırları ütülerken, çekmek doğru olmaz. Yünlülerin üzerine ince bir tülbent koyduktan sonra ütüleme işi yapılmalıdır.
Temizlenen giyecekler kirlerden arınırlar. Göze hoş görünürler.

Çevrenin temizliği, evinizin ve ev dolayının temizliği ile mümkündür. Temiz insanların evleri de tertemiz olur. Temiz evlerin bulunduğu bir semt te, her türlü hastalık kaynaklarından uzak bulunur.

Çevresinin temizliğini isteyen bir insan yemek artıklarını,

sofra artıklarını sokağa dökmez. Meyva kabuklarını dışarı atmaz. Bu gibi maddeler hem çevrenin havasını bozarlar, hem de sineklerin üremesine zemin hazırlarlar.

Çöpler, ağızları kapalı çöp tenekelerine konmalıdır. Kapının önüne gelen belediye temizlik kamyonuna verilmelidir. Boşaltılan çöp tenekeleri bir müddet güneşte bırakılıp havalandırılmalıdır.

TEMİZLİK EŞYA VE MALZEMESİ :

Temizlik işinde en çok aranan bol sudur. Susuz temizlik düşünülemez. Bu sebeple de, muslukların akmadığı günlerde annelerimiz, temizlik yapmaktan cayarlar. Su ile birlikte olması gerekli temizlik maddeleri arapsabunu, sabun, soda, temizlik tozları, asitfenik, tuzruhu ve ateştir. Şüphesiz ki, bunların her biri, ayrı işler için kullanılır.

Şimdi temizlik işlerinde kullanılan araçları da belirtelim:

Su kovası, küçük badya, tahta bezi, toz bezi, cam ve madenî eşyayı silmek için güderi, temizlik tozları, madenleri parlatma cilâsı, muşamba ve parke cilâsı, sirke, tuzruhu, gaz ve kabakâğıt parçaları...

Çamaşır temizliği için de beyaz sabun, soda, çivit, kola, ütü, tahtaları, benzin, amonyak gibi maddelere ihtiyaç vardır.

Bütün bu temizlik eşya ve malzemesi özel bir dolapta saklanır. Bu dolaba, **temizlik dolabı** denir.

Tuzruhu ile benzin gibi maddeler tehlikelidir. Tuzruhu bir şişeye konur. Bu delici, yakıcı bir maddedir. Sürüldüğü elbiseyi parçalar; değdiği deriyi yakar.

Benzin de yakıcıdır. Bilhassa, ütü yapılan yerde benzin bulundurmak, yangınlara sebebiyet verir.. Ütünün hararetiyle kızan benzin tutuşur, alev alır.

Bu gibi tehlikeleri hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

TENİS :

Bir spor oyunudur. Genişçe ve düz bir sahada oynanır. Aşağı yukarı, ping-pong oyununa benzer. Tenis sahasına **«kort»**

adı verilir. Kort, bir file ile ikiye bölünmüştür. Bölünmüş taraflara tenis oynıyacaklar geçer. Bunlar ya birer, yahut da ikişer kişidirler. Ellerinde **raket** denilen özel birer araçları vardır. Lâstik topu raketle vurarak karşı tarafa atarlar. Karşı saha içine düşürmiye çalışırlar.

Tenis, maharet; ataklık isteyen bir spordur. Tenis oynayanlar hafif bir elbise ile şort giyerler.

TENYA :

Şerit, solucan ve tenyalar asalak olarak insan barsaklarında yaşarlar. Bunlar barsak içinde çoğalırlar ve ürerler.

Bu gibi asalakların yumurtaları aptesane sulariyle etrafa yayılırlar. Otların üzerine bulaşırlar. Sığırlar, bu gibi bulaşık otları yerken tenyaların yumurtalarını da yutarlar. Hayvanın midesinde çatlayan yumurtacıklardan kurtçuklar çıkar. Bu kurtçuklar hayvanın kaşları içine yerleşir. Bu kurtçukların bulunduğu eti yiyen insanlar da şerit, solucan ve tenyalar meydana gelir.

Tenyaya barsak şeridi de denir.

Bunlar ince barsakların içinde ürerler ve büyürler. Başları ile barsağa yapışırlar. Boyları bazan 12 metreyi buulr. Kolay kolay düşmezler. Bunları düşürmek için **«Santonin»** ilâcı kullanılır. Tenyalı insanlar renksiz, kansız ve cılız olurlar. Eğer tenyadan kurtarılmazlarsa ölürler.

TEPE :

Yeryüzünde ovalardan yüksek bulunan tümseklere tepe adı verilir. Genel olarak bu yükseklikler deniz düzleminden 500 metreye kadar varırlar. Ayrıca, dağların en yüksek kısımları da yine tepe adını alır.

Geometride üçgen, koni, piramit gibi şekil ve cisimlerin üst noktaları tepedir.

TERARYUM :

Kertenkele, yılan, solucan ve sair böceklerin barınağı olarak özel surette yapılmış üzeri camla örtülü kablara teraryum

denir. Teraryumlar çoklukla okullarda bulundurulur. Öğrenciler ilgili hayvanların yaşayışını teraryumlarda gözlerler.

TERAZİ :

Alış verişte kullanılan bir tartı aracıdır. El terazisi, masa terazisi ve duyar terazi olmak üzere türlü şekilleri vardır.

Yapılış itibariyle birinci çeşit bir kaldıraçtır. El terazisine dikkat edersek destek ortada bulunur. Bir yanda kuvvet noktası, bir yanda da direnç noktası yer alır.

Terazide kuvvete denk dirençler tartılacağı için kuvvet ve direnç kolları birbirine eşittir. Kefeler bu kolların uçlarına iliştirilir. Seyyar satıcılar el terazilerini kullanır. Bakkallarda en çok masa terazileri ve basküller göze çarpar. Duvar terazileri eczacıların ve kuyumcuların işine yarar.

İp canbazlarının tel üzerinde dengelerini sağlamak için kullandıkları uzun sırığa da yine terazi denir.

Ayrıca akrep burcuyla başak burcu arasında yer alan yıldızlar terazi burcu adiyle isimlendirilir.

TERCAN :

Erzincan vilâyeti kazalarından biridir. Merkez nahiyesinden başka iki nahiyesiyle 80 köyü vardır. Nüfusu 1955 sayımına göre 29 bin 562'dir. Kaza merkezinde 1912 insan yaşar.

Tercan Erzurumla Erzincan'ın ortasına düşer. Erzincan'ın 78 km. kuzey doğusunda yer alır. Erzurum'un da 78 km. güney batısındadır.

TERCÜME :

Yazılı bir eseri bir dilden başka bir dile çevirmeye tercüme denir. Tercüme yapan adam, her iki dili de iyi bilir.

TERCÜME-İ HAL :

Bir insan yaşayışının hikâyesine, başından geçenlerin anlatılmasına tercüme-i hal denir.

TERE :

Turupgillerden bir bitkidir. Baharlıdır. Sofralarda salata gibi yenilir.

TEREKE :

Ölen bir insanın geride bıraktığı taşınır ve taşınmaz mallarla para ve borçlar genel olarak **tereke** kelimesiyle adlandırılır.

TEREYAĞI :

Koyun, inek, manda gibi hayvanların sütünden çıkarılan yağlara tereyağ denir.

TERİMLER (Aritmetikte) :

Matematikte sayılar arasında yer alan ve türlü işlemlerin yapılmasını gerektiren işaretlere kısaca **terimler** denir. Bunlar da (+) artı, (—) eksi, (×) çarpı, (:) (÷) bölü gibi işaretlerdir. (+) artı işareti toplanacak sayıların arasında bulunur. (—) eksi işareti çıkarma işlemlerinde yer alır. (×) Çarpı işaretini çarpma işlemlerine yerleştiririz. Bölme işlemlerinde de (:) (÷) bölü işaretleri kullanılır. Ayrıca (=) eşit işareti de vardır. Bu işaret, birbirine denk olan sayılar arasında yer alır.

10 çubuğun bir araya bağlanmasiyle bir **deste** meydana gelir. Bir **düzüne** 12 sayısının karşılığıdır. «Bir düzüne kalem aldım» deyince akla gelen 12 kalemin alınışıdır. Bu deyimler de aritmetik lûgatçesinin içinde bulunur.

TERKOS :

İstanbul'un kuzey batısında, Karadeniz kıyısına yakın olarak bulunan tatlı sulu gölüne Terkos adı verilir. Alanı 25 km^2 dir.

Gölü İstranca deresi besler. Fazla suları da Yalancı Boğaz vasıtasiyle Karadenize boşalır. İstanbul şehrinin içme suyu bu gölden sağlanmaktadır. Bu suya da «Terkos» denir.

TERLİK :

Ev içinde, odalarda ayağımıza geçirdiğimiz hafif ayak giyi-

lerine terlik denir. Terlikler deri, kumaş gibi maddelerden yapılır.

TERME :

Samsun vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. Merkez nahiyesinden başka 60 köyü vardır. Karadeniz kıyısındadır. Samsun'un 60 km. doğusunda yer alan Terme'nin genel nüfusu 1955 sayımına göre 56.317 kişidir. Bu nüfusun 5.876'sı kaza merkezinde, 50.441'i nahiye ve köylerde yaşar .

TERMOMETRE, DIŞARDA VE ODADA NEREYE VE NASIL KONUR?

Odalarımızın ısısını oda duvarına astığımız termometreden anlarız. Termometrenin sobaya ve tavana yakın bir yere asılması gerekir. Cam önüne, hava akımı üzerine de konmamalıdır.

Dışarıya konan termometrelerin yerleri de dikkatle seçilir. Bu yerler daimî olarak güneş gören veya soğuk rüzgârların çarptığı yerler olamaz. Böyle yerlere konan termometreler çok defa bizi yanıltırlar.

Termometrelerin hava ısısını normal surette gösterecekleri yerlere konmaları gerekir.

TERMOMETRELER VE ÇEŞİTLERİ :

Termometreler Santigrat, Reomür ve Fahrenhayt olmak üzere türlü cinslere ayrılırlar. Bunların içinde en çok kullanılanı Santigrat termometresidir. Santigrat termometresinde hava ısısını gösteren rakkamlar yüze göre ayarlanmıştır. Termometre havanın ısı derecesini belirtir. Üzerinde havası boşaltılmış bir cam boru vardır. Bu cam borunun içine cıva veya renkli ispirto konur. Böylece hazırlanan bir cam boru cedvel şeklinde düz bir tahtanın üzerine tesbit edilir. Termometreyi önce erimekte olan buzun içine koyarsak, cıva büzülür; sabit bir noktada kalır. Buraya (0) sıfır işaretini yerleştiririz. Yine ayni termometreyi kaynamakta olan suyun buharına tutarsak cıva genişler; cam boru içinde yükselir. Buraya da (100) sayısını yazarız. Böylece sıfırla yüz arasını eşit bölümlerle ayırırsak termomet-

reyi derecelemiş oluruz. Tabii bu, sıfırın üzerindeki işaretler içindir. Ayni bölme işlemini sıfırın altında da devam ettiririz.

Kışın soğuk günlerinde termometrenin cıvası veya ispirtosu sıfırın altındaki rakkamlar hizasında bulunur. Yaz günlerinde ise cıva seviyesi daima sıfırın üzerindedir. Çok sıcak memleketlerde cıvalı termometreler, çok soğuk memleketlerde ispirtolu termometreler kullanılır. İspirtolu termometrenin sıcak memleketlerde kullanılmamasının sebebi, ispirtonun sıcak etkisiyle kolayca buhar haline gelmesidir. Cıva da, soğuk tesiriyile donacağından, cıvalı termometreler çok soğuk memleketlerde kullanılmazlar.

Bir de doktor termometresi vardır. Buna derece de denir. Bu termometre daha küçüktür. Üzerinde tahta kısım bulunmaz. Dereceleri de sıfır üzerinde 34 ile 44 sayıları arasında değişir.

Fahrenheit termometresi, Fahrenheit tarafından icat edilmiştir. Bu termometre, eriyen buzun sıcaklığının karşılığı olan 32 derece ile kaynayan su buharının karşılığı olan 212 derece arasında 180 dereceye bölünmüştür. Memleketimizde hemen hemen hiç kullanılmaz.

Réaumur termometresi de Réaumur (Reomür) tarafından icad edildiği için bu adı taşır .Bu termometre, eriyen buz sıcaklığı derecesi ile kaynayan su buharı sıcaklığı arasında 80 dereceye bölünmüştür. Réaumur termometresine de memleketimizde pek rastlanmaz.

TERMOS :

İçine konan bir maddenin ısı derecesini, uzun bir süre olduğu gibi muhafaza eden bir kabtır. Termos, iç içe geçirilmiş 2 kabtan ibarettir. Bu kablar arasındaki boşluğun havası alınmıştır. Bu sebeple dışarıdaki havanın etkisini içerdeki kaba iletecek iletken ortadan kaldırılmıştır. Dış etkilerden ayrı kalan iç kabın içindeki madde kolayca müteessir olamıyacağı için, ısısını olduğu gibi muhafaza edecektir.

TERSANE :

Savaş gemilerinin inşa ve tamir edildikleri sanayi merkezleri tersane adı alır.

TERTİP (Sandık, masa ve dolapların tertibi) :

Sandıklar selvi ağacı, ceviz ağacı vesair ağaçlardan yapılırlar. Yıkanmış ve ütülenmiş yatak takımları, sofra örtüleri, havlular ve çamaşırlar cinslerine göre ayrı temiz bohçalara konup sandıklara yerleştirilir. Sandıklara, güveye karşı naftalin serpilir. Sandıklara birbiri üzerine istif edilen bohçalardan lâzım olanının çıkarılması çok zaman alır. Çamaşır dolaplarında ise, her cins çamaşır v.s. için ayrı raflar ve gözler bulunuşu, kullanışlarını kolaylaştırır. Mutfak rafları temiz kâğıtla kaplanır. Üstlerine şişe ve kavanozlar yerleştirilir. Oturma odalarındaki raflara ise, süs eşyası, çiçek ve kitaplar yerleştirilir. Tertipte temizlik, düzen, güzellik ve kullanış kolaylığı daima göz önünde bulundurulur.

TERZİ :

Elbise biçip diken kişilere terzi denir. Terziler mezura ile vücut ölçümüzü alırlar. Kumaşı biçerler; ceket pantalon, yelek, palto, manto vesair kostüm yaparlar. Ütü, makas, yüksük, iğne, makina, terzilerin başlıca eşyalarıdır.

TESBİH :

İbrişim iplik veya tele dizilmiş boncuk gibi tanelerden yapılan diziye tespih adı verilir. Tespihi müslümanlar dua okurken kullanırlar.

TESBİH BÖCEĞİ :

Kabuklu ve çok ayaklı bir hayvandır. Nemli yerlerde yaşar. Kök ve meyva, yemek artıklariyle beslenir.

TEST :

Bilgi, zekâ derecelerini ölçmeye yarayan çok sorulu deneme şekillerine test denir.

TESTERE :

Kesici bir âlettir. Marangozlar, tahtacılar, oymacılar, mobil-

Kahramanlık hikâyesi :

ŞEHİDİN OĞLU

Çanakkale Savaşı devam ederken, düşman kuvvetlerinden bir kısmını Maydos'un batısından karaya çıkarmıştı. Bunun üzerine 19. Tümen Komutanı büyük kurtarıcı Mustafa Kemal Paşa, 27. Alaya Kavaktepe üzerinden saldırma emrini vermişti.

O alaya bağlı birlikler süngü takarak:

— Allah Allah...

Sesleriyle düşmana hücum ettiler. Bu çetin muharebe 2 Mayıs 1915 sabahı başlamıştı. Sol taraftan aynı şiddetle taarruza geçen 16. Tümene bağlı birlikler de bu savaşa katıldılar.

Düşmanın devamlı makineli tüfek atışları askerlerimizin bu saldırışlarını kıramadı. Kahraman erlerimiz düşman siperlerine girdiler.

İşte bu sırada 27. alayın ikinci bölüğünde bulunan Sivrihisar'lı Veli onbaşı şehit düştü. Hemşerileri onun, düşman siperlerine yaklaşan alay sancağına baka baka gözlerini bu dünyaya yumduğunu gördüler.

Elinde parlak kılıcı ile koşmakta olan yüzbaşı Necmi bey dayanamadı :

— Birliğimin en iyi kahramanlarından birini de şehit verdik, dedi.

*
**

16 Nisan 1954 Cuma günü akşama doğru, Çanakkale şehitler âbidesinin temel atma törenine gideceklerin bindikleri (Marakaz) vapuru Tophane rıhtımından hareket etmişti. Vapurun salonunda genç bir yüzbaşı vardı. Yanına yaklaşan bir topçu binbaşısı:

— Merhaba Kenan bey, sen de mi gidiyorsun?

Diye sordu.

Yüzbaşı onun elini sıktıktan sonra:

— Evet Binbaşım, temel atma töreni sırasında şehit babamın manevî huzurunda durmağa gidiyorum. Gerektiği takdirde bu memleket uğruna onun gibi canımı vermeğe hazırım.

dedi. Sonra hafifçe dalgalanan sulara bakarak ilâve etti:

— Rahmetli babam Veli onbaşı 2 Mayıs 1915 de Maydos'un batısından çıkan düşmana hücum sırasında şehit edildi. 27. Alayın ikinci bölüğünde bulunuyordu.

Binbaşı tatlı bir sesle cevap verdi:

— Diğer aziz şehitler gibi kahraman babanızın da ruhu şadolsun.

Faydalı Bilgiler:

Çiçekleri gündüz güneşte değil, akşam üzeri sulamak gerektir. Güneş sıcağında verdiğiniz suyun çoğu yine havaya gider.

★

Limonu kestikten sonra iki dakika sıcak su üzerine tutarsanız, sıktığınız zaman limondan çok daha fazla su çıkar.

★

Sirkeyi koyu renkli bir şişenin içinde ve ağzı tıpasız olarak saklayınız. İçine toz gitmesinden korkuyorsanız şişeyi koyduğunuz yer kapalı olsun.

★

Beyaz deri, çanta, eldiven ve iskarpinleri hafifçe etere batırılmış pamukla siliniz.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** — Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** — Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ** — İstanbul Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 Her türlü müracaat ve para gönderme adresi: **AKISAN YAYINEVİ**

Basıldığı yer: **EGE Matbaası** — İstanbul

Bu ansiklopediyi, muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

22 Kasım 1958 Cumartesi - Sayı: 83 — Fiyatı 40 Kuruş.

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

T-5

Bunları biliyor musunuz?

BİR İNSAN NE KADAR KAN VEREBİLİR?

Birleşik Amerika'da Walt Dulla adında bir adam, Kızılhaçın kan alma merkezine şimdiye kadar 27 kilo kan vermiştir. Adam kan verdikçe sıhhatlendiğini iddia etmektedir.

EN ÇOK YAŞIYAN ADAM

Tarih boyunca bilinen en uzun ömürlü adam Çinli Ah Kvey'dir. Bu adam onuncu nesle kadar evlâtlarını, torunlarını görebilmiştir. Ah Kvey, çocuklarının torunlarının, torunlarının, torunlarının çocuklarıyla beraber yaşamıştır. 1790 yılında öldüğü zaman on nesle ait en küçüklerin sayısı 130 u bulmuştu.

VÜCUTTAKİ DAMARLARIN İÇİNİ TEMİZLİYEBİLECEK MİYİZ?

Vücutta kanı, damarlar iletmektedir. Yaşlandıkça ve şişmanladıkça bu damarların etrafı yağlanmakta ve bir gün tıkanıklık yaparak insanı öldürmektedir. Yağlanmaya doktorlar «damar sertleşmesi» adını veriyorlar. Damarlar yalnız bir noktada tıkanıklık yapmakta, kan deveranı yapılamadığı için ölüm gelmektedir. Şimdiye kadar buna mâni olamıyan tıp dünyası yeni bir keşifle karşı karşıyadır. Michigan Üniversitesi profesörlerinden Dr. Melvin Figley, damarın tıkanıklık yapan yerini röntgende görmekte ve oranın tıkanıklığı giderilerek hasta kurtarılmaktadır.

YÜZÜMÜZÜN SAKALLI KISMININ ALANI NE KADARDIR?

Yüzümüzdeki sakallı kısmın alanı ortalama olarak 350 cm2. dir. Her gün sakal tıraşı olan bir adamın yüzünde tıraş bıçağı bir yıl içinde 12,5 metre karelik bir yerde dolaşmış olur.

TIP, ÇOCUKLARA ZEKÂ AŞILIYABİLECEK Mİ?

İlim adamları, vücuttaki bâzı guddeler üzerinde çalışarak, zekâca geri çocukları olgunlaştırmaya uğraşmaktadırlar. Son zamanlarda Glütamik asit denilen bir ilâcın, çocuk zekâsını olgunlaştırmada önemli rol oynıyacağı keşfedilmiştir.

MÜTHİŞ BİR YILAN BALIĞI

Güney Amerika nehirlerinde yaşıyan korkunç bir yılan balığı vardır. Elektrikli olan bu yılan balığı hiç bir şeyden korkmaz. Çünkü etrafında öldürücü bir elektrik sahası vardır. Balığın başında eksi, kuyruğunda artı elektrik bulunmaktadır. Neşrettiği elektrik 500 volt'tur.

yacılar, semerciler ve demirciler tarafından kullanılır. Tahta testereleri olduğu gibi, demir kesen testereler de vardır. Çelikten yapılır. Bir tarafı diş diştir. Bu dişler çaprazlandırılır. Testerenin bir de tutamağı vardır.

TESTERE BALIĞI :

Burnu uzun ve testere gibi dişlidir. Testere balığı oldukça büyüktür.

TESTİ :

Topraktan yapılmış bir su kabıdır. Ağzı dardır. Gövdesi şişkindir. Kulbu vardır. Testiler killi topraklardan yapılır.

TEŞEKKÜR :

Yapılan bir iyiliğe karşılık dilimizde «Teşekkür ederim.» deyimi kullanılır. Bu deyim «Sağ ol», «Ömrüne bereket», «Allah razı olsun.» gibi ifadelerin karşılığıdır. Gerektiği zaman teşekkürü kullanmak icabeder. Dilimizi bu tatlı ifadeye mutlaka alıştırmalıyız. Teşekkürle karşımızdaki insanın kalbini de kazanmış oluruz.

TEŞKİLÂTI ESASİYE KANUNU :

Bu kanun devletimizin ana kanunudur. 105 maddeliktir. Devletin rejimini, devletle vatandaşlar arasındaki karşılıklı hak ve vazifeleri belirtir.

Bu kanunun herhangi bir maddesini değiştirmek gerektiği zaman, Büyük Millet Meclisindeki mebus sayısının üçte iki çoğunluğunun elde edilmesi şarttır. Bu kanunda asla değiştirilemiyecek tek madde şudur:

«Türkiye devleti bir Cumhuriyettir.» Yapılan diğer bütün kanunlar Teşkilâtı Esasiye Kanununa (Anayasaya) aykırı olamaz.

TEŞRİN :

Yılı teşkil eden aylardan onuncu ve onbirinci aylara eskiden Birinci ve İkinci teşrin adı verilirdi. Bugün Birinci teşrine Ekim, ikinci teşrine de Kasım diyoruz.

TEŞRİN-İ EVVEL :

Ekim ayının eski adıdır.

TEŞRİN-İ SANİ :

Kasım ayının eski adıdır.

TETANOS :

Açık yaralara topraktaki pisliklerden geçen bir hastalıktır. Yaralanmalardan sonra, her ihtimale karşı tetanos iğnesi olmak gerekir. Hastalığın sonucu çok fenadır.

TEVFİK FİKRET: (Bak: Fikret):

TEYZE :

Annemizin kızkardeşi teyzemizdir.

TEZEK :

Kurutulmuş sığır pisliğine tezek denir. Bir çok yerlerde yakıt olarak kullanılmaktadır.

TEZGÂH :

Doğramacı, çilingir, marangoz ve terzi gibi sanatkârların üzerinde çalıştıkları büyük masaya tezgâh denir.

Seyyar satıcıların üzerine mal koyup sattıkları masalar da tezgâh adını alır. Kasapların et tezgâhları vardır.

Tornacıların, çömlekçilerin, dokumacıların ve halıcıların tezgâhları bulunur.

TIBBÎ TERMOMETRE: (Doktor termometresi, derece) : (Bak: Termometre):

TIBBÎYE :

Doktor yetiştiren yüksek okul tıbbiyedir. Türkiye'de ilk tıbbiye II. Mahmut zamanında 14 Mart 1827'de İstanbul'da açılmıştır.

TIMAR :

Hayvan temizleme, ağaç ve yara bakımı gibi işlere tımar denir. Eskiden, Osmanlı Devletinin ilk zamanlarında vatan toprakları Has, Zeamet ve Tımarlara bölünmüştü. Tımar sahipleri, cenk meydanlarında kahramanlık gösteren yiğitler arasından seçilirdi. Böylelerine geniş arazi verilir; bunlar arazinin öşürünü alırlardı. Buna karşılık ta belli miktarda sipahi beslerlerdi. Bir harp çıktığı zaman sipahileriyle savaş alanına giderler; padişahın emrine girerlerdi. İlk devrelerde tımar teşkilâtı gayet iyi idi. Devlet ağır masraflara girmeden hazır bir orduya sahip olurdu. Ayrıca gaza meydanlarında yararlık gösterenler böyle bir mükâfata lâyık görülmüş olurdu. Sonraları bu güzel teşkilât bozuldu. Parayla, rüşvetle alınır ,satılır oldu. Merkezî hükûmetin zayıflaması üzerine tımar sahipleri Padişaha baş kaldırdılar. Bu suretle devletin nizamı bozuldu. Birliği dağıldı.

TIMARHANE :

Akıl hastalarının tedavi edildikleri yere tımarhane denir. Bugünkü adı «Akıl Hastanesi» dir.

TINAZ MAKİNESİ :

Tınaz makinesi tarımda kullanılan bir araçtır. Harman işi sona erince, ekinler, tınaz makinesi ile kolayca savrulur. Taneler saplardan ayrılarak çuvallara doldurulur.

TIRABZAN :

Merdivenlerin yan tarafında bulunan parmaklığa tırabzan adı verilir. Trabzan merdivenden çıkan ve inenlerin düşmemesi için yapılır.

TIRAFİK :

Yollarda motorlu, motorsuz taşıtların genel olarak uymaya mecbur oldukları bütün kaidelere «trafik» denir.

Trafikle trafik polisleri ilgilenir.

TIRAKTÖR :

Bir tarım makinesidir. Pullukları ekme, biçme, tırmıklama gibi makineleri çekmeye yarar. Motorludur. Otomobil gibi hareket eder. Hayvanların sahip olamadıkları derecede kuvvetlidir. Tıraktör kullanan çiftçiler hem zamandan kazanırlar; hem de tarlalarını daha iyi bir şekilde işlemiş olurlar. Son yıllarda Türk köylüsü öküz yerine, tıraktöre itibar etmeye başlamıştır.

TIRAMPET :

Yavrukurtların, izcilerin ve askerlerin çifte çomakla çaldıkları minik davula tırampet denir.

TIRAMVAY :

Bâzı büyük şehirlerin caddelerinde işleyen bir taşıttır. Oluklu demiryolu üzerinden gider. Atlı tramvayları atlar çeker. Elektrikli tramvaylarda elektrik motörü bulunur. Bunları hareket ettiren elektrik kuvvetidir. Eskimiş bir taşıt aracıdır.

TIRNAK :

İnsanların ve hayvanların parmakları ucundaki sert, duygusuz ve keskin kısma tırnak denir.

TIRPAN :

Tarım âletlerinden biri de tırpandır. Tırpan, ekin ve ot biçmeye yarayan ucu sivri genişçe bir bıçağa benzer. Sapı uzundur. Tırpanla ekin biçenler eğilmeye lüzum görmezler.

TİBER :

İtalya Yarımadasının en önemli akarsularından biri olan Tiber Roma'dan geçip Tirenyen Denizine dökülür. Uzunluğu 403 kilometredir.

TİBET :

Asya memleketlerindendir. Batısını Karakurum Dağları ile

Pamir Yaylâsı, kuzeyini Nan-Şan Dağlariyle Moğolistan, güneyini de Himalâya Sıra Dağları çevirir. Tibet ile Türkistan arasında da Altay dağları yer alır. Tibetin güneyi ve doğusu dağlıktır. Ortası ise 5000 metreyi bulan yüksek yaylâlarla kaplıdır. Bu yaylâlar üzerinde sayısız tuzlu göller vardır. Dağlık bölgelerde zengin akarsulara rastlanır. Sönmüş volkanlara tesadüf edilir. İklim çok şiddetlidir. Kışlar pek soğuk geçer. Yazlar kısadır. Temmuz gecelerinde havanın ısı deresi — 5° ye düşer. Yaylâda önemli akarsuya rastlanmaz. Tibet'te 1.000.000 insan yaşar. Kilometre kareye düşen insan sayısı 8 dir. Halkı din adamları yönetir. Başkent Lhasa'dır. Papazlara Lama adı verilir. Verimli vadilerde tahıl tarımı yapılır. Halkın büyük çoğunluğu göçebedir. Bunlar Yak denilen Tibet öküzleri beslerler. Hayvan sürülerine sahiptirler. Yün, deri, yak kuyruğu satan Tibet dokuma, şeker, çay satın alır.

TİCARET :

Mal alıp satma işine ticaret denir. Ticaret alış veriş etme anlamını taşır. Ucuza alınan bir malın daha pahalıya satılmasiyle sağlanan kâr da ticarettir.

Ticaret işiyle meşgul olanlara tüccar adı verilir.

TİCARET VEKÂLETİ :

Hükûmetimizi teşkil eden Vekâletlerden biri de Ticaret Vekâleti'dir. Bu Vekâlet iç ve dış ticareti ve bunlarla ilgili işleri düzene koyar; idare ve murakabe eder.

TİFLİS :

Sovyetler Birliği sınırları içinde Gürcistan Cumhuriyetinin başşehri Tiflis'tir. Nüfusu 519.000 kadardır.

TİFO: (Typhus Abdominalis):

Bulaşıcı bir hastalıktır. Korkunçtur. Hastalığı yapan tifo basilidir. Bu basil Eberth tarafından keşfedilmiştir. Tifo basilleri vücuda besinlerle girerler. Barsaklarda yerleşip ürerler. Hasta-

lığa en çok sebze ve meyva zamanlarında rastlanır. Bilhassa lâğım artıklarıyla sulanan bahçelerin sebzelerini yiyenler, hastalığa yakalanırlar. Tifolu hastanın sidik ve dışkıları hastalığın yayılmasına sebep olur. Sinekler bu yayılmayı kolaylaştırır. Sindirim organları yoluyla kana karışan mikroplar, bütün vücudu sararlar. Böbrek ve dalağa girerler. Öd kesesine ulaşırlar. Bu gibi hastalıkların sidik, dışkı gibi vücut artıklarını etrafa bulaştırmamak gerekir. Kendileri hasta olmadığı halde pisliklerinde, tifo basili bulunanlar da vardır.

Bunlara Portör denilir.

Tifonun kuluçka müddeti 9-11 gün ile üç hafta arasında değişir. Hastalık hafif titremeler, başağrıları ve ürpermelerle başlar. Hastanın ateşi 39° ile 41° ye kadar yükselir. Hastanın dili paslıdır. Uykusu yoktur. İştahsızdır. Derisinde mercimek büyüklüğünde, pembe renkte kabarık lekeler çıkar. Bunlara gül lekeleri adı verilir. Hastalığın en şiddetli zamanı ikinci haftayı bulan günler içindedir. Bu zamanda hasta uyumaz, fakat dalgındır. Daima sayıklar. Kendiliğinden yemek, içmek istemez. Üçüncü hafta hasta için bazan tehlikeli olur. Ama, bu günlerde hastalığı iyiye yüz tutan hastalar da vardır. Hastalık tehlikeli olmaya başlıyorsa hastada kalp kuvveti azalır. Dolayısiyle kan dolaşımı düzenini kaybeder. Akciğer ve solunum organlarında âfetler belirir. Öd kesesi ve böbrek yangıları göze çarpar. Barsak delinmesi olur. Kanamalar başlar. Hastalar en çok bu devrede kurban verir. Bu devreyi atlatan hasta yavaş yavaş iyiliğe yüz tutar. Bu sebeple, dördüncü ve beşinci haftalar, hastanın iyileşme zamanıdır.

Tifoya yakalananlar vücut ağırlıklarının (1/5) beşte bir veya (1/4) dörtte bir kadarını kaybeder. Bazan ânî ve hızlı gelen tifo hastalıkları insanı dokuz gün içinde öldürür. Tifodan kurtulmak kabil olsa bile, bıraktığı ârazdan uzak kalmak kolay kolay mümkün olmaz. Çünkü tifo hastalığı sinir sistemi üzerine etki yapar.

Tifodan korunmak için salgın zamanlarında şüpheli suları kay-

natarak içmelidir. Tifoya yakalananlardan uzak kalmak, bunların hiçbir şeyi ile temas etmemek icabeder.

Şüpheli ve kirli sularla sulanmış sebzeleri yememelidir. Hiç olmazsa bunları, temiz sularla iyice yıkadıktan sonra mutlaka kaynatmalıdır. Herhangi bir evde tifo hastalığı çıkarsa, durumu mutlaka doktora bildirmelidir. Ayrıca, gerektiği zamanlarda aşılanmayı da ihmal etmemelidir.

TİFTİK :

Ankara keçisinin uzun, ince ve parlak tüylerine tiftik denir. Bu keçiye de tiftik keçisi adı verilir. Tiftik keçileri, önceleri yalnız Ankara çevresinde beslenirlerken İngilizler damızlık almışlar; bu damızlıkları Güney Afrika arazisinde üretmişlerdir. Bu keçiler daha ziyade kıymetli tüyleri için beslenir.

Tiftik, çeşitli dokuma işlerinde aranan iptidaî bir maddedir.

TİFÜS: (Lekeli humma), (Typhus Exanthematiars):

Korkunç ve salgın hastalıklardan biridir. Bu hastalığı yapan mikrobun adı «Richettsia Prowazeki» dir. Bu mikrobu hastadan sağlam insanlara taşıyan bitlerdir. Savaşlarda ve pis insanlarda tifüse çok rastlanır.

Tifüsün kuluçka süresi 8-12 gün kadardır. Hastalık esnasında ateş 39°-42° yi bulur. Nabız artar. Bulantılar ve kusmalar belirir. Hastalığın başlangıcında şiddetli titremeler görülür. Hasta, baş ağrısı; kol ve bacak ağrılariyle kıvranır. Mide sıkıntısı hisseder. Halsiz kalır. Yüzü hem şişer, hem de kızarır. Bu kızartı gözlerine de sirayet eder. Daima dalgın olan hasta sayıklar durur. Hastalığın 3 ilâ 6 ncı günleri arasında deride mercimek büyüklüğünde dökmeler çıkar. Bazan, deri kanamalarına da rastlanır.

İkinci hafta içinde hastalık ağırlaşır. Hasta kendisini bilmez. Söylenir. Hareket eder. Yataktan atılmak ister. Kendiliklerinden yeyip su içmeyen böyle hastaların dilleri paslıdır. Sesleri kısıktır. Kalb kapaklarında yetersizlikler müşahede edilir. Akciğerlerde yangılar başlar.

Hasta ölümü atlatırsa yavaş yavaş iyiliğe yüz tutar. Hele,

2 nci hafta sonunda bu hal iyiden iyiye belirir. Bu zamanda hasta açılır. Uykusu düzenlileşir. Ateşi normale dönmiye başlar. Ciltdeki lekeler yavaş yavaş silinir. Kepek halinde ufalanır. Hastalık 2 ilâ 2,5 hafta devam eder.

Tifüsten korunmak için temizliğe dikkat etmeli; bilhassa bitten sakınmalıdır. Tifüslü hastalardan da mutlaka uzak kalmalıdır. Hastanın odasını ayırmalı, tifüslüyü hastaneye götürmelidir. Hastanın eşyası, evi, her şeyi dezenfekte edilmelidir. Aşı olmak ta unutulmamalıdır. Temizliğe dikkat etmeli, sık sık yıkanmalıdır. Pis yerlere girmemeli; kalabalıktan behemehal kaçınmalıdır.

Tifüs tedavisinde Aureomicin ve Kloromicelin ilâçları kullanılır.

TİLKİ :

Tilki etobur memelilerden yabanıl bir hayvandır. Köpekgiller familyasındandır. Derisi kürklüdür. Kuyruğu uzun ve tüylüdür. Burnu sivridir. Kulakları diktir. Gözleri ışıl ışıl yanar. Kümes hayvanlarını yer. Bu sebeple köylerin, çiftliklerin kümeslerine saldırır.

Zararlı olduğu için, bir de kıymetli derisi sebebiyle avlanır. Tilki köpek büyüklüğündedir. Tarla farelerini ve bazı zararlı böcekleri yemesi sebebiyle faydası da vardır. Üzüm, kiraz, elma, çilek gibi meyvaları da yer. Karnını doyurduktan başka fazla yiyecekleri götürür, saklar.

TİMSAH :

Sürüngen hayvanlardandır. Derisi kalın bir kabuğa benzer. Bacakları kısa, ağzı ve kuyruğu uzundur. Sıcak ülkelerin göllerinde ve akarsularında yaşar. Bilhassa Afrika ve Hindistan'da çoktur. Parçalayıcı bir hayvan olan timsahın üst çenesi hareket eder. Bu hal yalnız ona mahsustur.

TİMUR DEVLETİ VE TİMUR'UN BAYEZİT'LE SAVAŞI:

Timur'un babası Turagay, Çağatay Devleti beylerindendi.

Anası Tekine Hatun'du. Timur 9 Nisan 1336'da doğdu. Soyu Cengiz Han'a ulaşır.

On dördüncü yüzyıl ortalarında Çağatay Devletinin batı bölgesi kısmen bağımsızlığına kavuşmuş gibiydi. Buraya Maveraünnehir adı da verilirdi. Maveraünnehir'de Çağatay hanlarından çok, beylerin hükmü geçerdi. Yasadan ziyade şeriat hâkimiyeti vardı. Maveraünnehir'de 1346'dan 1358 yılına kadar, tam on iki yıl Kazagan Bey'in hâkimiyeti devam etti. Bu devirde Çağatay Hanlariyle Maveraünnehir Beyleri arasında herhangi bir savaş olmadı. Çağatay Hanı Tuğluk Timur Han 1360 ve 1361 yıllarında iki defa büyük bir orduyla Maveraünnehir'e saldırdı. Bu esnada bazı beyler Han'a boyun eğdiler. Timur da bunlar arasındaydı. Han Timur'un itaatinden memnun kalarak onu Barlas Boyu başkanlığına tâyin etti. Timur da zaten Barlas Boyundandı. Çağatay Hanı Tuğluk Timur Han'ın Maveraünnehir Beyleri başına geçirdiği Kanglı Bekçik, Beylere karşı çok sert hareket ediyordu. Bu yüzden Beylerin bir kısmı baş kaldırdılar. Bunların önünde Hüseyin Bey bulunuyordu. Timur, Hüseyin Beye iltica etti. Böylece, her ikisi de maceralı bir hayata atıldılar. Cenklere girdiler. Timur 1363 de sağ elinden ve sağ bacağından yediği ok darbeleriyle yaralandı. Bu tarihten itibaren Timurlenk = Aksak Timur olarak anılmaya başladı.

Timur, uzun savaşlar sonunda Çağatay hanlarını yendi. Türkistan'a hâkim oldu. Semerkand'de toplanan bir kurultay onu 34 yaşında hakan ilân etti. Doğu Türk ellerini ve Ortaasyayı devletine katan Timur, Kuzey Hindistan, İran ve Suriyeyi de aldı.

Timur'un zaptettiği ve başkenti Bağdat olan Calayırlıların beyi Sultan Ahmet, kendisine bağlı olan Karakoyunlu Türkmen Beyi Kara Yusuf ile beraber Osmanlılar'a sığındı. Timur bu beylerin kendisine teslimini Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Bayezit'ten istedi ve red cevabı aldı. Bundan sonra Yıldırım ile Timur'un arası açıldı. **(Bak: Bayezit - Timur Savaşı).** Bayezit'i Ankara Savaşında yenen Timur, Anadolu'yu eski beyliklere taksim ederek Semerkand'e döndü.

Türkistan'a dönen Timur Çin'i almak için sefere hazırlanırken öldü. Ölümünden sonra oğulları ve torunları arasında çıkan kavgalar yüzünden imparatorluğu parçalandı. Yalnız torunlarından Babür Hindistan'da büyük bır Türk Devleti kurmağa muvaffak oldu. **(Bak: Babür).**

TİRAJ :

Kâğıtların kitap, dergi veya gazete şeklinde basılmak üzere, matbaa makinalarından geçme işiemine «tiraj» denir. «Tirajı yüksek bir gazete» dediğimiz zaman, o gazetenin çok sayıda basıldığını anlarız.

TİRAN :

Tiran, Arnavutluk Cumhuriyetinin başşehridir. Nüfusu 31 bini geçmektedir.

TİRBUŞON :

Şişe tapalarını kolaylıkla çıkarmaya yarıyan özel bir burguya «tirbuşon» denir.

TİRE :

Tire. İzmir Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 70 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Tire'nin genel nüfusu 1955 sayımına göre 52,835'dir. Bu nüfusun 23.721'i merkez nahiyesinde oturmaktadır.

Tire, İzmir Şehrinin güney doğusundadır ve 60 kilometre uzağında bulunur. İzmir - Ödemiş demiryolunun da 18 kilometre uzağına düşer.

TİREBOLU :

Tirebolu, Giresun Vilâyetinin kazalarından biridir. 96 köyü ile bir nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 71.949'dur. Bu nüfusun 4.961'i kaza merkezinde yaşar.

Tirebolu, Karadeniz kıyısında yer alır. Giresun'un da 50 kilometre kuzey doğusunda bulunur.

TİREN :

Demiryolu katarına tiren denir. Bu kelime fransızcadan dilimize girmiştir.

TİRİBÜN :

Spor alanı, hipodrom, stadyum gibi yerlerde seyircilerin oturmaları için yapılmış basamaklı kısımlara tiribün adı verilir. Şeref tiribünü devlet ve hükûmet reislerine mahsustur.

TİRİGONOMETRİ :

Üçgenleri hesaplıyan bir nevi matematik koludur. Eski adı müsellesat idi.

TİRİKOTAJ :

Kumaş örme işi tirikotaj adını alır. Bununla beraber bütün iplik örme işleri tirikotaj bölümüne girer.

TİRİLYON :

Matematikte milyarlar bölüğünden sonra tirilyonlar bölüğü gelir. Tirilyon bin milyar karşılığıdır. Yazılışı da şöyledir: 1.000.000.000.000.

Tirilyon, hesaplarda pek kullanılmamaktadır.

TİRİŞİN :

Tirişin asalak bir kurttur. Domuzun kasları arasında bulunur. İyi pişmemiş domuz eti yiyenlerde tirişinoz hastalığı görülür. Öldürücü olan bu hastalığı getiren minik solucanlardır.

TİRYAKİ :

Her hangi bir şeye düşkün olanlar tiryakilerdir. Sigara tiryakileri gibi.

TİRYAKİ HASAN PAŞA :

Tarihimizin şanlı destanlarından biri olan Kanije Savun-

masını yaratan Tiryaki Hasan Paşa'dır. Tiryaki Hasan Paşa'nın doğum tarihi ile nereli olduğu kesin olarak bilinmemektedir. O da zamanının diğer büyükleri gibi Enderunda yetişmiştir. 1574 de Sultan Üçüncü Muradın rikâpdarı olmuştu. Sonraları saraydan çıktı. Serhad boyu kalelerinde nice yıllar beylik yaptı. Bu arada Bosna'da Zigetvar'da ve Kanije'de kumandanlıklarda bulundu. Bilhassa Kanije müdafaasında gösterdiği yüksek zekâ ve kahramanlık tarihe geçmesine sebep oldu. (**Bak: Kanije Muharebesi**). Budin ve Rumeli valiliklerinde de bulunduktan sonra İstanbul'a döndü. O sıralarda Anadoluda Celâlî eşkiyası türemişti. Celâlîlerden Canbuladoğlu Anadolu'yu kasıp kavuruyordu. Saray, Tiryaki Hasan Paşadan faydalanmayı düşündü. Kendisine Serdarlık (Başkomutanlık) görevi verdi. Anadoluya gönderdi. Tiryaki Hasan Paşa başarılı harekâtta bulundu. 1608 yılında da tekrar Budin valiliğine tâyin olundu. 1609 da da Budinde öldü.

TİTİCACA: «Titikaka»:

Güney Amerikada uzanan And Dağları üzerinde, denizden 3.854 metre yüksekte bulunan büyük bir göle Titicaca Gölü denir. Titicaca Gölünün alanı 6.900 kilometrekaredir. Bu gölün adaları üzerinde çok eskiden parlak bir medeniyet vardı. Bu medeniyetin kurucuları İnka'lardı.

TİYATRO :

Edebiyat bölümlerinden biri olan tiyatro, güzel san'atlar arasında yer alır. Tiyatro, tarihin eski çağlarındanberi daima var olan bir san'at çığırıdır. Dram, komedi ve vodvil gibi değişik janrda tiyatro nevileri vardır. Tiyatroda oynanan eserler temsil adını alır. Temsillerde rol alan erkeklere aktör, bayanlara da aktris denir. Tiyatro, halkı aydınlatan araçlardan biridir.

TOHUM İSLÂH İSTASYONLARI :

Memleket çiftçilerine iyi tohum yetiştirmek amaciyle Zi-

raat Vekâletimiz yurdun tarım bölgelerinde «Tohum Islâh İstasyonları» açar. Burada mütehassıslar bulunur. Özel makinalar yer alır. Bu istasyonlarda yurdumuzun çeşitli bölgelerinde değişik iklimlere göre yetişen tohumlar elde olunur. Uzun çalışmalar ve faydalı deneyler sonunda elde olunan tohumlar, köylüye dağıtılır. Bu tohumlar ilâçlanmış olduklarından ürünleri hastalıksız olur. Bu suretle çiftçilerimiz hem daha bol, hem de iyi cins ürünlere kavuşmuş olurlar.

TOHUM VE TOHUMLARIN İYİLEŞTİRİLMESİ :

Üretilmek ve ürün alınmak üzere toprağa ekilen tanelere tohum denir. Toprağa atılacak tohumların seçkin ve iyi özelliklerde olması aranır. Bozuk, hastalıklı ve kötü vasıflı tohumlardan iyi ürün alınmaz.

Bunu göz önünde tutan Ziraat Vekâleti çiftçilerimize iyi tohumlar dağıtmaktadır. İyi bir tohumda aranan başlıca özellikler şunlardır:

1 — Tohum hastalıksız olmalıdır.
2 — Tohumlar çürük olmamalıdır.
3 — Tohumlar özlü ve dolgun olmalıdır, kavuz olmamalıdır.
4 — Tohumlar iyi cins başaklardan seçilmiş bulunmalıdır.
5 — Tohumlar, iri tanelerden ibaret olmalıdır.

Tohumlar toprağa atılmazdan önce ilâçlanırsa çok yerinde hareket edilmiş olur. Mendel kanununa göre, ürünlerde iyi cins özelliklerin veraset yoluyla intikalinde tohumun rolü çok büyüktür. İlk bakışta bir tohumun iyi olup olmadığını anlamak için tohumlar suya atılır. Batan tanelerin iyi, yüzen tanelerin de kötü tohumlar olduğu anlaşılır.

TOĞRUL (Tuğrul) 988 - 1068:

Selçuklu Devletinin kurucusu Tuğrul Bey'dir. Tuğrul Beyin dedesi Selçuk Bey'dir. Babasının adı Mikâil'di. Tuğrul Bey aşiretinin reisi bulunduğu 1038-1040 yıllarında Nişapur'da bağımsızlığını ilân etmişti. Az zamanda sınırları genişletti. Hora-

san, Harzem, Kirman, Azerbaycan, Kafkasya ve Irak'ı ele geçirdi.

Bu geniş ülkelerde Toğrul'un kurduğu müstakil devletin baş şehri Rey Şehriydi. Tuğrul Bey 1068 yılında ölmüştür.

TOKAT :

İç Anadolunun kuzey doğu bölgesinde bulunan vilâyetlerimizden biri de Tokat'tır. Yüz ölçümü 10.415 kilometre karedir. 1955 sayımına göre şehir nüfusu 26.716'dır. Tokat Vilâyetinin kuzey bölümünü Kuzey Anadolu dağları ârızalandırır. Bu dağlar arasında Canik Dağları da yer alır. Dağlar arasındaki en önemli vâdilerden biri de Kelkit ve Yeşilırmak Sularının geçtiği yerlerdir. Denizden oldukça yüksekte bulunan Tokat'ın kuzeyini çeviren Yaylâcık Dağı 1650 metre yüksekliğe varır. Tokat'ın önünden Yeşilırmak geçer. Irmak boyunca uzanan düzlükler Kazova adiyle anılır. Bu ovanın deniz düzleminden yüksekliği 500 ile 650 metre arasında değişir.

Tokat'ta tarım oldukça ileridir. Yılda 200 bin tondan fazla tahıl ürünü elde edilir. Bahçe ziraati de ileridir. Meyvacılığı gelişmiştir. Armut, elma, üzüm bahçeleri çoktur. Pancar ekimi de çoktur. Pancarlar Turhal şeker fabrikasına gönderilir. Orman bakımından da hayli zengin olan Tokat, Türkiyede 6. orman memleketidir. Tokat Bölgesinde hayvan bakıcılığı da önemli bir gelir sağlar.

Tokat'ın merkez kazasından ayrı olarak Almus, Artova, Erbaa, Niksar, Reşadiye, Turhal, Zile adında 7 kazası vardır.

Tokat 640 metre yüksekte kurulmuş güzel bir şehirdir. Vilâyetin bütün nüfusu 388.724 kişidir.

TOKMAK :

Ağaç çekiçlere tokmak denir. Davul tokmağı gibi. Tokmaklar çapıyı çalma işinde de kullanılır.

TOKSİN :

Mikropların çıkardıkları zehirlere toksin denir. Toksinlere karşı kullanılan ilâçlar da antitoksin adını alır.

TOKYO :

Tokyo, Japonya'nın başşehridir. Sekiz milyona varan nüfusu ile de dünyanın büyük şehirleri arasında yer alır. Nippon Adası üzerindedir. Tokyo Koyu kenarında bulunur. Bahçeler içinde krizantemlerin süslediği Tokyo bir ticaret ve endüstri merkezidir. İmparatorun sarayı ile Altın Ejderha tapınağı güzel binalardandır.

TON :

Balık çeşitlerinden biri de ton balığıdır. Ton balığı torik balığının daha büyüğüdür. Balık konserve fabrikalarında ton balığı konserveleri yapılır. Ton balıklarının 900 - 1000 kilo ağırlığında olanlarına da rastlanmaktadır.

TON :

Sesin yüksek veya alçak olma haline de ton denir. Resimde ve fotoğrafçılıkta renklerin koyu olma hali yine ton adını alır.

TON :

Metre sistemi ölçülerinden olan ton, ağırlık ölçüleri birimidir. Bir ton 1000 kilo ağırlığa denktir. **Bir metre küp arı suyun +4° deki ağırlığı tam bir ton eder.** Tonun binde birine kilo adını veririz.

TONAJ :
Bir geminin yük alma kabiliyeti tonajla ölçülür.

TONDURA :

Kuzey Kutup çevresinde bitkisiz düzlüklere, buzul bataklıklara tondura adı verilir. Bu kelime Finceden alınmıştır.

TOP ·

Top kelimesi, yerine göre değişik anlamlar taşır. Önce top bir bütünü anlatır. «Onların topunu birden tanırım.» cümlesindeki topunu kelimesi hepsini mânasını taşımaktadır.

Kumaş, kâğıt gibi maddelerin sarılmışına da top denir.

Çocukların, sporcuların oyun aracı olarak kullandıkları yuvarlak, lâstikten yapılmış ve içi hava ile dolu cisimler de toptur.

Nihayet askerlerin kullandığı ağır ateşli silâhlara da yine top adı verilir. Askerlikte kullanılan topların kullanışlarına ve namlu çaplarına göre türlü şekilleri vardır. Sahil topları, gemi topları, havan topları ,uçaksavar topları, sahra topları, obüsler, motorlu toplar, tanksavar topları gibi... Her topun bir namlusu bulunur. Bir de kaması olur. Toplar çeşit büyüklükte mermiler atar.

TOPAÇ :

Çocuk oyuncaklarından biri de topaçtır. Topaçların bir çivisi olur. Gövdesine sicim sarılarak atılır; döndürülür. Ayrıca, kırbaçla döndürülen topaçlar da vardır. Topaçlar ağaçtan yapılır.

Kayık küreğinin toparlak kısmı da topaçtır. Şişman ve kuvvetli kimseleri anlatmak için «topaç gibi» deyimi kullanılır.

TOPAL :

Ayağından veya bacağından sakat olup ta sekerek yürüyenlere genel olarak topal denir.

TOPARLAK :

Yuvarlak cisimler, toparlak adını alır. Tekerlek toparlaktır.

Ayrıca, topun cephanesini taşıyan arabaya da toparlak denir.

TOPÇEKER :

Küçük savaş gemilerine topçeker denir. Topçeker, gambot tipinde bir gemidir.

TOPÇU :

Orduda askerlik sınıflarından biri de topçudur. Top kullanan askerlere topçu denir.

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

KÖYE DÖNÜŞ

Türk tarihinin en şerefli savaşlarından biri olan Sakarya Meydan Muharebesi başlamıştı. Büyük kurtarıcı Mustafa Kemal Paşanın verdiği emre göre, cepheye yakın olan köyler boşaltılıyordu.

Munis dayının köyüne gelen bir süvari, elindeki kâğıdı ihtiyar muhtara uzattıktan sonra:

— Bunu oku imzala, bana geri ver. Dedi.

Muhtar, yanında duran bekçiye döndü:

— Bana imamı çağır bu emri okusun. Dedikten sonra süvarinin yüzüne baktı:

—Evlâdım ,okumam yazmam yok. Biraz bekle, imam gelsin, okusun, mühürliyeyim.

Atının üstünde dimdik duran yağız yüzlü süvari sert bir sesle:

— Attan inmenin, fazla duralamanın sırası değil. Irmağın kıyılarını ateş sardı. Emri geri götürüp Tümene tezce ulaştıracağım, dedi.

Muhtar, bekçinin arkasından bağırdı:

— Çabuk ol, imam acele gelsin.

Köyün yaşlı imamı koşa koşa muhtarın yanına geldi. Uzattığı kâğıdı aldı. Cebinden çıkardığı gözlüğünü taktı. Satırları süzdükten sonra heyecanlı bir sesle:

— Ben sana sonra anlatırım, dedi. Bekçinin getirdiği hokkaya kalemini batırdı. Altına emrin alındığını bildiren satırları yazdı. Muhtarın uzattığı mühürü alarak bastı. Süvariye verdi.

Atını hızla süren Mehmetçik, köyün dar sokaklarında kayboldu.

★

Köyün eli silâh tutan gençleri cepheye gittikleri için, evlerde kalan ihtiyar ve sakatların hepsi camiye toplanmışlardı. İmam kürsüye çıktı. Herkes onun ne söyliyeceğini merak ediyordu. Hafifçe öksürdü, sesine düzgün bir akış vermeğe çalışarak:

— Ey müslüman kardeşlerim. Dünden itibaren başlayan ve yakınımızdan gelen top sesleri çetin bir muharebenin başladığını bildirmektedir. Kahraman ordumuzun başında Mustafa Kemal Paşa var. Allahın büyük inayeti ile zaferi kazanacağız. Köyümüzün halkı bu akşam karanlığı başlar başlamaz emirde gösterilen tarafa hareket edecektir.

Bu sözleri dinleyenlerden Ali dayı dayanamadı:

— Allah bize düşmanın yüzünü göstermesin, hemen hazırlanalım ve gidelim, dedi.

★

Sakarya Meydan Muharebesinin başlamasından yirmi beş gün sonra ihtiyar muhtar, yanına toplanan köylülere:

— Müjde. Zaferi kazandık. Bugün köyümüze döneceğiz. diye bağırdı.

Bu habere herkes sevindi. Davullar çalındı. Şenlikler yapıldı. Kurbanlar kesildi.

Hasretini çektikleri köylerine büyük bir neş'e içinde döndüler.

GÜLÜYORUM :

BAL YAPSIN.

Fatma köyden şehire misafir gelmişti. Bır sabah bahçede oturuyorlardı. Fatma'nın eline, üzeri tereyağı sürülü bir dilim ekmek vermişlerdi. Ev sahibi kadın baktı, Fatma elindeki ekmeği tutuyor, yemiyor. Acaba neden? Hanım biraz daha dikkat edince anladı, ekmeğin üzerine bir arı konmuş. Çocuk ondan korkuyor da ekmeği ağzına götüremiyor.

— Fatma kızım, arıyı kov da ekmeğini ye.

— Ben arıyı mahsus kovmuyorum. Bekliyorum biraz bal yapsın. Biz köyde tereyağlı ekmeğe bal da süreriz.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

3 Ocak 1956, Salı — Sayı: 84 — Fiyatı: 20 Kuruştur.

TAŞITLAR

UÇAK

MOTORLU TREN

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

T-6

MOTOSİKLET

OTOMOBİL

GEMİ

Bunları biliyor musunuz?

DENİZDEKİ BALIKLARI BULMAK KOLAY

Uzun çalışmalardan sonra Amerika'da yeni bir âlet keşfedilmiştir. Bu yeni âlete göre denizdeki balıkların nerede olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Ayrıca yine bu âlet sayesinde balıkların cinsi, miktarı, ne kadar derinliklerde oldukları, nereye gittikleri de belli olmaktadır.

MATBAAYI İLK İCAT EDENLER TÜRKLER MİDİR?

Avrupa'da bilindiğinden çok önceleri Uygur Türkleri arasında matbaa bilinmekteydi. Uygur Türkleri'nin yaşadıkları yerlerde yapılan kazılarda matbaalara ait belirtilere rastlanmıştır. Avrupa'da matbaanın mucidi olarak Gütenberg gösterilmektedir. Hollandalılar ise ilk mucidin Harlemli Coster olduğunu söylüyorlar. Gütenberg, Coster'den on yıl sonra matbaacılığa başlamıştır.

ATLANTİK İLK DEFA HANGİ TARİHTE SANDALLA GEÇİLDİ?

Atlantik'i sandal veya kayıkla geçmek istiyen maceraperestlerin haberlerine gazetelerde her zaman rastlarız. Bunların bâzıları başarı kazanır, bâzıları korkunç sularda kaybolur, giderler. Atlantik'i sandalla geçmeye teşebbüs eden ilk çift, 6 Haziran 1896 da New York'tan hareketle 62 günde Fransa'nın Le Havre Limanına varmışlardır. Seyyahlar seyahatlerinin ilk günlerini gayet rahat geçirmişler, fakat sonlara doğru korkunç fırtınalarla savaşmışlardır.

DENİZ SAMURUNUN RAHATI

Deniz samurunun kürkü çok kıymetlidir. Karaya pek az çıkar. Dalgaların üzerinde uyur ve yemek yer. Yemek yerken sırt üstü yatar. Sofrası, göğsüdür. Sofrayı temizlemek isteyince yüzükoyun dönüverir; tamam, sofra temizlenir. Kürkü kendini çok sıcak tutar. Uyurken, bacağını deniz yosunlarına bağlar, uyur.

TOPLAM :

Toplama işlemi sonucunda elde edilen sayı toplamdır. 12+13+5 = 30. Bu işlemdeki «30» sayısı toplam adını alır.

TOPLAMA :

Matematikte dört işlemden biri de toplamadır. Toplama, ayni cinsten olan varlıkların sayılmasıdır. Toplama, ya rakamların yan yana yazılarak aralarına (+) artı işaretlerinin konmasiyle olur, veya toplanacak sayılar, basamaklar ayni hizaya gelmek şartiyle alt alta yazılır. Sonra da toplama işlemi yapılır. Toplamaya varsa ondalık sayıların en sağındaki basamağından başlanır. Böylelikle sıra tam sayılara gelir.

Toplamayı bilmeyen, aritmetik yapamaz. Bunun için, önceleri zihnî toplamalara yer vermelidir. Böylelikle zihnî, matematik çalışmalarına alıştırmalıdır. Zihnî toplamaları, zihnî çıkarmaları kolaylıkla yapanlar matematikte başarılı olurlar.

Şimdi, çabucak şu sayıları toplayalım:

135+13+0,673+26,093 = 174,766 sayısını elde ederiz.

Yukarıdan aşağıya doğru yapılan toplamalara da bir örnek:

```
   10985
    9876
    5763
     943
      24,029
+      5,902
------------
   27596,931
```

TOPLUMSAL HAYAT: (Bir ferdin çeşitli ihtiyaçları):

İnsanlar tek başına yaşıyamazlar. Daima topluluklar içinde yer alırlar. Bu topluluklar bir kaç kişinin bir araya gelmesinden ibaret olduğu gibi, büyük insan kalabalığından da teşekkül edebilir.

İhtiyaçları pek çok olan insanın, her noksanını kendisi tamamlaması imkânsızdır.

Bır insanın neler sağlamağa mecbur olduğunu ele alırsak, bunu saymakla bitiremeyiz. Ayakkabılarımızı yapanlar başkalarıdır. Elbiselerimizi dikenler ayrıdır. Çeşitli besinlerimizi hazırlayanlar yine başka başka kimselerdir. İş, bu kadarla kalmaz. Evlerimizi, okullarımızı, hastaneleri, fabrikaları düşünürsek aklımız durur. Bütün bunları bir tek insanın başarmasına imkân var mıdır? Elbetteki yoktur. Yünün elbise haline gelinceye kadar geçirdiği safhaları düşünmek, bu işin zorluğunu anlamaya kâfidir. Bu sebeple insan toplumsal hayat içinde yaşamak mecburiyetindedir. Uygarlıkta gelişmiş insan cemiyetlerinde iş bölümü vardır. Her iş sahibi, her meslek adamı kendi işi ile didinir. Bu suretle insanlar ihtiyaçlarını karşılıklı olarak gidermiş olurlar. Öğretmen çocukları eğitir. Onlara faydalı bilgiler öğretir. Doktor hastaları iyileştirir. Bahçıvan sebze yetiştirir. Çiftçi besinlerimizi hazırlar. Ustalar evlerimizi kurar. Topluluk içinde yaşıyan insanlar birbirlerinin güçlerinden, hünerlerinden, bilgilerinden faydalanırlar. Böylece yaşamayı kolaylaştırmış olurlar.

Bugünkü uygarlık binlerce yıldanberi toplumsal hayat süren insanların müşterek eseridir. Tabiat kuvvetlerinden faydalanma, düşmanların saldırışından korunma, karşılıklı yardımlaşma, insan cemiyetlerinin büyük avantajlarıdır. Topluluğun kendine göre düşünceleri, inançları ve bir takım kuralları vardır. Bunlar zamana, zemine göre değişir. Böylece topluluk, insanlarının birlikle değerlendirdikleri ahlâk ve terbiye mefhumu doğar. Topluluk içinde yaşayanlar topluluğun kurallarına, inanç ve düşüncelerine saygı gösterirler. Zaten, fertler de farkına varmadan topluluğa uyarlar.

En küçük insan topluluğu ailedir. Ailelerin yan yana gelmesiyle köyler, kasabalar ve şehirler vücut bulur.

TOPLUMSAL YAŞAYIŞTA DEVRİM:

Tarihimizin en şanlı destanlarından biri olan İstiklâl Zafe-

rinden sonra toplumsal hayatımızda da büyük değişmeler olmuştur. Her şeyden önce, uzun yıllar boyunca yıpranıp bozulan Saltanat idaresi kaldırılmış; devlet şekli değiştirilerek Cumhuriyet ilân olmuştur. Toplumsal yaşayışımızın icabı olarak medenî kanun kabul edilmiştir. Böylelikle Türk kadını toplulukta şerefli yerini almıştır. Eski köhne medreseler yerine, modern ve ileri okullar açılmıştır. Kadınların yerini münevver Türk hâkimleri almıştır.

Büyük Atatürk'ün irşadlariyle şapka devrimi yapılmıştır. Yazı devrimi olmuştur. Giyim devrimi başarılmıştır. Bütün bunların etkisiyle müsbet ilimlere önem verilmiştir.

Toplumsal yaşayışımızdaki devrimleri eşsiz Atatürk'e borçluyuz.

(Bak: İnkılâpçılık):

TOPRAĞIN VERİMİ VE BAKIMI:

Bak: Verimli ve verimsiz topraklar.

TOPRAKLAR (VERİMLİ VE VERİMSİZ TOPRAKLAR):

Dünya yüzeyinin zaman akışı içinde iklim etkileriyle ufalanıp ince tanecikler veya toz haline gelmesine toprak denir. Hayatın var olması için gerekli şartlardan biri de hiç şüphesiz topraktır. Hakikaten güneşin, havanın, suyun ve bir de toprağın bulunmadığı yerde hayat ta olamaz. Bu varlıklara kısaca, hayatın dört anası dense yeridir.

Kayalar sürtünme, aşınma ile soğuk ve sıcağın tesiriyle parçalanırlar, ufalanırlar; toprak haline gelirler. Bu işte güneşin, mevsimlerin, soğuk ve sıcağın, akar suların ve rüzgârların önemli hizmeti görülür.

Toprağın hayatımızdaki yeri de büyüktür. Bitkiler toprakta yetişirler. Bitkiler olmazsa kara hayvanlarının pek çoğunun yaşamasına da imkân kalmaz. Hayvanların pek çoğu beslenmek için otlamak zorundadırlar. Otlar da toprakta büyürler.

Evlerin kuruluşunda, duvarların yapılışında topraktan fay-

dalanırız. Kablarımızın bir kısmını da yine topraktan yaparız. Testiler, küpler, tencereler, çanaklar gibi...

Tarımda en önemli unsurlardan biri şüphe yok ki topraktır. Topraklar yapılışları itibariyle kısımlara ayrılırlar: Kumlu topraklar, kireçli topraklar, killi topraklar, hümüslü topraklar bu aradadır. Kumlu topraklar, suyu çabuk geçirirler. Tarım için pek elverişli sayılmazlar. Yağmur almazlarsa, sulanmazlarsa nemliliklerini derhal kaybederler. Yalnız bağ gibi bitkiler kumsal toprakları severler. Kireçli toprakların rengi beyazdır. Bunların yapısı kireci andırır. Killi topraklar suyu geçirmeyen topraklardır. Bunlara soğuk topraklar da denir. Killi toprakların işlenmesi güçtür. En iyi cins topraklar karışık topraklardır. Bilhassa akarsu boylarında görülen ve içlerinde çok miktarda bitki çürüğü bulunan topraklara hümüslü topraklar adı verilir. Tarımda en çok aranan, bu topraklardır. Yapısında bitkilerin gelişmesi için gerekli besin maddelerini bulunduran topraklar **verimli topraklardır.** Yapılarında bitkiler için gereken besin maddelerini bulundurmayan topraklar da **verimsiz topraklardır.** İçinde hiç bir ürünün yetişmediği susuz topraklara da çorak topraklar denir. Maamafih günden güne gelişen teknik, toprakları imkân nisbetinde verimli bir hale sokmaktadır.

Toprak bakımı da çok emek isteyen bir iştir. Bakımsız topraklar verim değerlerini kaybederler. Verimsiz bir hale gelirler. Bu itibarla toprağı mevsiminde sürmeli, gerektiği kadar tavlanmasını sağlamalıdır.

Her yıl ayni tarlaya ayni ürün ekilemez. Her yıl, bir tarlaya ekilen ürün çeşidi mutlaka değişmelidir. Her yıl ayni ürün ekilen tarlalarda, o ürün için gereken besleyici maddeler yok olur; hiç olmazsa azalır. Bu da toprağı zayıf düşürür. Bir yıl kökü derinde olan bir ürün ekilen tarlaya, ertesi yıl kısa köklü bitkilerin ekilmesi yerinde olur. Bu da olmazsa tarla sürülür, işlenir. Nadasa bırakılır. Yani dinlenmiye terk olunur.

Toprağı kazmak, çapalamak, bellemek nihayet sürmek mutlaka lâzımdır. Toprak sürülerek alt üst olunur. Böylece havalanır, güneşlenir. Üst yüzünün besin maddeleri bakımından

fakir olan kısmı alta geçer. Gübre atılmışsa toprağa karışır. Toprak sertliğini kaybeder; süngerleşir. Böylece suyu emme kabiliyeti artar. Aynı zamanda ayrık gibi yabancı ve zararlı otlar köklerinden kopartılarak kurur. Toprağa karışır, gübre olur. Taneler yumuşar ve sürülmüş, yani işlenmiş topraklarda yeşerirler. Kolayca gelişirler.

Sürülmemiş toprakların üzerinde sert bir kaymak tabakası vardır. Bu tabaka suyu geçirmez. Toprağın hava almasını önler. Böyle topraklara da tohum atılsa bile yeşermez.

Bu sebeplerle, toprağı yılda bir kaç defa ve zamanlarında sürmek gerekir .Toprağı traktörlerle ve büyük pulluklarla derinden sürmelidir. Toprağı ara sıra gübrelemek te icabeder. Hattâ, yağmuru az bölgelerin toprakları sulanmalıdır da...

Toprağı iki defa sürmek bir defa sulamaya bedeldir.

İyi işlenen toprakların bereketi de çoktur. Toprağa dökülen alınteri toprağın bereketini arttırır.

TOPRAK OFİS: (Toprak Mahsulleri Ofisi):

Toprak Mahsulleri Ofisi tahıl fiyatlarının kararlı oluşunu sağlar. Böylece çiftçi uzun bir çalışma ile elde ettiği ürününü değeriyle satar. Ofis, fiyatlar düşse bile buğdayı köylüden eski fiyatlarla alıp köylünün ziyanını önler. Toprak Mahsulleri satın aldığı tahıl ürünlerini yaptırdığı çeşitli silolarda saklar.

TORBA :

Çuvala benzer küçük keselere torba adı verilir. Torbaya taneler konur.

TORBALI :

Torbalı, İzmir Vilâyeti kazalarından biridir. 32 köyü vardır. Merkez nahiyesinden ayrı olarak bir nahiyesi bulunur. İzmirin 28 km. güneyinde yer alır. Demiryolu üzerindedir. Nüfusu, 1955 sayımına göre 34.600'dür. Bunun 6.639'u kaza merkezindedir. 27.961'i de nahiye ve köylerdedir.

TORİÇELLİ (1608 - 1647) :

Toriçelli 17. yüzyıl içinde yaşamış İtalyan fizik âlimlerinden biridir. Fizikle uğraştığı kadar geometri ile de uğraşmıştı.

Bilhassa, hava basıncını ölçmek için giriştiği deneyler sonunda barometreyi bulmuştur. **(Bak: Barometre).**

TORİÇELLİ BORUSU :

Toriçelli'nin barometre yaparken kullandığı cam tüpe Toriçelli Borusu adı verilir. Cıvalı barometrede kullanılan Toriçelli borusunun içinde cıva bulunur.

TORİK :

Palamut cinsinden olan bu balık, palamuttan daha iridir. Çoklukla 2 - 3 kilo arasında değişir. Güz mevsiminde Boğaziçinden geçip Karadenizden Marmaraya akın eden torikler hem yağlı, hem de lezzetli olur. Hele, poyraz havada avlananların tadına doyum olmaz. Torikler, deniz içinde sürüler halinde dolaşırlar.

TORNA :

Torna, çarklı bir tezgâhtır. Âlet ve araç yapma; tahta veya maden eşyaya yuvarlak bir şekil verme işine yarar. Tornada çalışan sanatkârlara tornacı denir.

TORNAVİDA :

Tornavida ucu yassı ve keskince bir âlettir. Bunun yassı ucu vidaların kertiğine sokulup döndürülür. Böylece vidalar çıkarılır veya tahtaya sokulur.

TOROSLAR :

Yurdumuzun en önemli sıradağlarından biri de **Toroslar**'dır. Toroslar, Güney Anadoludadır. Akdeniz kıvrımları boyunca, doğudan batıya doğru bir duvar gibi uzanırlar. Torosları birkaç bölüme ayırabiliriz. Şimdi **Batı Toroslar**'ı inceliyelim. Batı Toroslar Eğridir Gölü ile Antalya arasında uzanan silsilenin batı yöresinde yer alır. Batıdan doğuya uzandıkça Torosların da bir yay gibi kıvrıldığını görürüz. Böylece **Orta Toroslar**'a geliriz. Orta Toroslar dik ve sarp yamaçlardan ibarettir. Bolkardağı (3530), Aladağ (3700) gibi yüksek tepeler hep bu bölümdedir. Hattâ İç Anadolu'nun güneye, Çukurova'ya açılan en önemli kapısı Gülek Boğazı buradadır. Gülek Boğazı Bolkardağı ile Aladağ arasında yer alır. Aladağdan doğuya doğru İç Toroslar

uzanır. İç Toroslar ayrı sıralar halinde Doğu Anadolu dağlarına karışırlar. Bu bölümde bulunan en ehemmiyetli sıralar Tahtalı ve Binboğa Dağlarıdır. Bu dağlar büyük ormanlarla kaplıdırlar. Seyhan ile Ceyhan Irmaklarının kolları bu dağlar arasındaki vâdilerden akarlar. Güneye, İskenderun Körfezi kıyılarına uzanan bir kol da Amanos Dağları adını alır.

Toros Dağları üzerinde Kırkpınar Dağı (3240), Medetsiz Dağı (3585), Kaldıdağ ((3730) gibi daha birçok yüksek tepeler göze çarpar. Toroslar, İç Anadolu ile Akdeniz kıyılarını birbirinden ayıran tabiî engellerdir. Bu sebeple güneyden gelen tarihî istilâlar hep Gülek Boğazı yoluyla olmuştur. Akdenizin yağmurlu rüzgârları Toroslar'ın güney eteklerine çarpar. Bu suretle, Torosların kuzey etekleriyle güney etekleri arasında iki ayrı iklim manzarası göze çarpar.

TORPİDOBOT :

Torpidobot, manevra kabiliyeti fazla ve hızı çok olan bir savaş gemisidir. Küçük çaplı topları vardır. Taşıdığı korkunç silâhlar arasında, bilhassa torpilleri sayabiliriz. Torpidobotlar düşman gemilerine torpil atarlar. Hedefe çarpan torpil patlar, böylelikle de büyük felâketlere sebep olur.

TORPİL :

Torpil ,atıldığı hedefe doğru hareket eden ve su içinde hedefe çarpınca patlayan korkunç bir bomba çeşididir. Torpil, deniz savaşlarında denizaltılar ve savaş gemileri tarafından kullanılır.

Ayrıca, uçaklar tarafından atılan kanatlı bombalara da torpil denir.

TORPİL BALIĞI :

Başında bulunan özel bir organı vasıtasiyle elektrik çıkarıp dokunduğu canlıları çarpan bir balık cinsine torpil balığı denir.

TORTUM :

Erzurum Vilâyetine bağlı kazalardan biri de Tortum'dur. 101 köyü ile beraber 3 nahiyesi vardır. Tortum, Erzurum Şeh-

rinin 50 km. kuzeyine düşer. Kaza merkezi ile vilâyet merkezi arasında bir şose uzanır. Kazanın genel nüfusu 1955 sayımına göre 35.632'dir. Bu nüfusun 2009'u kaza merkezinde yaşar.

Tortum yakınında bulunan Tortum Çağlıyanı da Türkiyenin en yüksek çağlıyanı sayılır.

TORUL :

Torul Kazası, Gümüşane Vilâyetine bağlıdır. 80 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Torul ile Gümüşane arasında şose uzanır. Kaza merkezi Gümüşane'nin 20 km. kuzey batısında yer alır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 25.047 dir. Bunun 20.025 i Torul kasabası içindedir. Geri kalanı da nahiye ve köylerde yaşar.

TOSYA :

Kastamonu Vilâyeti kazalarından biri de Tosya'dır. 42 köyü vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 38.947'dir. Bu nüfusun 11.963'ü kaza merkezinde yaşar. Kastamonu'nun 44 km. güney doğusuna düşen Tosya ile vilâyet merkezi arasında 60 km. lik bir şose uzanır.

TOY :

Hayat ve cemiyet tecrübesi edinmemiş gençleri anlatmak için toy kelimesi kullanılır. «18 yaşında bir genç henüz toy sayılır.» cümlesinde olduğu gibi...

TOY :

Leylekten daha iri yapılı olan bir kuş cinsine de toy denir. Toylar göçmen kuşlardandırlar. Tüyleri de kızıla çalar. Etleri yenir. Kış başlarında avlanırlar.

TOYGAR :

Çayır kuşlarının bir adı da toygardır.

TOYNAK :

Tek tırnaklı hayvanların tırnağına toynak adı verilir. Katır, eşek, at toynaklı hayvanlardandır.

TOZ :

Sert ve kuru maddelerin ancak gözle seçilebilecek derecede ufalanmış küçük parçacıklarına **toz** denir. Tozlar çok ince parçacıklardır. Yavaş bir esintiyle, rüzgârla uçuşurlar. Evlerimizin tozunu annelerimiz ıslak bezle alırlar. Islak süpürge ile süpürürler.

TOZLAŞMA :

Bazı bitkilerde üreme organlarının meydana getirdiği çiçek tozlarının; bazı böcekler ve rüzgârlar yardımı ile ayrı bir yerdeki çiçeğin tepesine konması olayı tozlaşmadır.

TÖMBEKİ :

Nargile içiminde kullanılan tütün cinsine tömbeki denir. Tömbeki geniş yapraklı bir bitkidir.

TÖREN :

Dilimizde, tören kelimesine sık sık rastlarız. Anma töreni, kutlama töreni, yaş günü töreni, nikâh töreni; Cumhuriyet Bayramı töreni deyimlerinde olduğu gibi...

Tören, eskiden kullanılan merasim deyiminin anlamdaşıdır. Tören, programlı bir toplantıyı anlatır. Eğer, herhangi bir millî (ulusal) bayramımızın töreni yapılıyorsa, şehrin Cumhuriyet alanına okulların, askerî birliklerin, izcilerin ve halkın toplandığını, söylevler verilip, geçit resmi yapıldığını anlarız.

TÖRPÜ :

Törpü demircilerin, marangozların kullandığı bir araçtır. Eyenin daha kalın ve sivri dişlisidir. Marangoz törpüsü, ağaç pürüzlerinin giderilmesi işinde kullanılır.

TÖVBE :

Tövbe bir nevi yemindir. Günahlarımızın affı için Allah'a yalvarırız; tövbekâr oluruz. Böylece, bir daha günah işlemiyeceğimize yemin ederiz.

TRABLUSGARP :

Trablusgarp Şehri Kuzey Afrika'dadır. Bağımsız Libya Kı-

rallığının başşehridir. Nüfusu 108 binin üzerindedir.

TRABZON :

Karadeniz Bölgesi vilâyetlerimizden biri de Trabzon'dur. Trabzon, Doğu Karadeniz bölümünde bulunur.

Büyüklüğü 4.630 kilometre kare olan Trabzon Vilâyetinin genel nüfusu 1955 sayımına göre 463.918'dir. Merkez kazadan başka Akçaabat, Araklı, Çaykara, Maçka, Of, Sürmene, Tonya, Vakfıkebir adlarında 8 kazası vardır.

Trabzon, yüksekliği 2000 metreyi bulan Kuzey Anadolu sıradağlarının denize bakan yamaçları üzerinde toprakları olan bir vilâyettir. Ormanları oldukça zengindir. Vilâyet topraklarının 185.000 hektarı zengin ormanlarla örtülüdür. Geniş, tarıma elverişli büyük ovalardan mahrum olan Trabzon'da yıllık tahıl istihsali 45 bin ton kadardır. Taneliler arasında en çok ekilen de mısırdır. Elde edilen tahıl ürününün %75 ini mısır teşkil eder. Bu arada buğday, çavdar, arpa ekimi de yapılır.

Baklagillerden en çok ekimi yapılan ürün de fasulyedir. Yıllık baklagiller istihsali 2 ilâ 7 bin ton arasında değişir. Patates istihsali de büyük bir yer tutar. Trabzon çevresinin senelik patates randımanı 20 bin ton civarındadır. Vilâyet sınırları içinde hayvancılığa da çok önem verilir. Çevrede 350.000 baş hayvan beslenmektedir. Bu miktarın %43'ünü sığır, %37'sini koyun, %16'sını da keçiler teşkil eder. Kümes hayvanlarına da çok rastlanır.

Trabzon Şehri denizden 30 metre yüksekte kurulmuştur. Son yıllarda, devlet tarafından yaptırılan büyük ve güzel bir limana kavuşmuştur. 1955 sayımına göre 42273 nüfusludur.

TRAHOM: Bak: Göz hastalıkları.

TRAKYA :

Trakya, Balkan Yarımadasının Ege Denizi kıyısının doğusuna düşer. Meriç Nehri ile doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılır. Doğu Trakya, yurdumuzun Avrupa bölümündeki toprak parçasını teşkil eder. 1912 - 1913 yılları arasında cereyan eden Balkan Savaşından öncesine kadar bütün Trakya toprakları Os-

manlı Devletinin sınırları içinde bulunuyordu. Ancak bu tarihten sonradır ki Batı Trakyada bulunan Dedeağaç, Gümülcine ve Kavala Şehirleri elimizden çıkmış oldu. Doğu Trakya topraklarımız geniş düzlüklerden ibarettir. Bu ovayı Meriç ile Ergene Nehirleri sular. Toprak ekime elverişlidir. Karadeniz kıyıları boyunca Istıranca Dağları uzanır. Istırancaların en yüksek tepesi Büyük Mayadağ'dır (1031 m.). Tekirdağ yakınında yükselen Ganos Dağları da Trakyanın yüksek tepelerinden sayılır. Doğu Trakyanın iklimi nisbeten serttir. Balkanlardan gelen soğuk rüzgârlar, bazı yıllar kışların sürekli geçmesine sebep olur. Trakya topraklarımız üzerinde Edirne, Kırklareli, Tekirdağ Vilâyetleri bulunur. Çanakkale ile İstanbul Vilâyetlerinin bir kısım toprakları da yine Doğu Trakya sınırları içinde yer alır. Trakyadaki topraklarımızın genişliği 24.000 kilometre karedir.

TROPİKAL BİTKİ :

Ekvatorun her iki yanında paralel olarak uzanan daireler arasındaki alanda yetişen bitkilere tropikal bitki adı verilir.

TUĞLA :

Özel bir çamurdan yapılarak kalıplara dökülen ve kurutulduktan sonra duvar örme işinde kullanılan maddelere tuğla denir. Tuğlalar, tuğla harmanlarında yapılır.

TUĞRA :

Tuğra, Osmanlı İmparatorluğu hükümdarlarının adını taşıyan ve özel biçimde yapılmış bir işarettir. Bu işarete eski paralarla, altınların ve resmî kâğıtların üzerinde sık sık rastlanırdı.

TUĞRUL: (Bak: Toğrul).

TUL DAİRELERİ: (Bak: Meridyen).

TULÛAT :

Hazırlanmadan, akla geldiği gibi yapılan konuşmaya tulûat denir. Bizdeki tulûat, tiyatro şeklinde gelişmiştir. İlk olarak merhum kavuklu Hamdi'nin kurduğu tulûatçılık, sonraları Abdi, Kel Hasan, Naşit, Dümbüllü İsmail gibi sanatkârlar vasıta-

siyle zamanımıza kadar süregelmiştir. Son yıllarda Muammer Kara gibi san'atkârlar tarafından da benimsenir gibi olmuştur. Tulûat sanatkârları sahnesiz, kostümsüz halkın önüne çıkarlar. Belli, yazılı bir temsili oynamazlar. Akıllarına geldiği gibi konuşurlar. Günün olaylarını esprilerle süslerler. Seyircinin alâkasını çekerek temsillerine devam ederler. Nükteleriyle hazır cevaplılıklariyle herkesin ilgisini toplarlar.

TULUM :

Teke derisinin torba haline sokulmuş şekline tulum denir. Tuluma su, yağ, peynir gibi maddeler konulur.

TULUMBA :

Kuyudaki suyu üste çıkarmaya yarıyan özel biçimdeki âletlere tulumba denir. Tulumbalar hava basıncı ile çalışırlar.

1 — Emme tulumba,

2 — Basma tulumba,

3 — Emme basma tulumba olarak üç guruba ayrılırlar.

Şimdi, bir emme tulumbanın nasıl işlediğini inceliyelim. Tulumbalarda silindir, piston, piston kolu, tulumba kolu ve emme borusu kısımları vardır. Emme borusu kuyu suyunun içinden tulumba gövdesine kadar uzanır. Tulumba gövdesi, silindir ile pistondan ibarettir. Silindir ile emme borusu arasında bir supap (kapak) bulunur. Bir supap ta pistonun ortasında yer alır. Tulumba kolu aşağı indirilince piston silindirin üst kısmına çıkar. Bu esnada emme borusu içindeki hava da emilmiş olur. Boru ve silindirde boşalan havanın yerini su doldurur. Çünkü, kuyu suyu yüzeyine etki yapan hava basıncı, suyun boru içinde yükselmesini sağlamış olur. Tulumba kolunu yukarıya kaldırınca piston aşağı iner. Emme borusundaki supap kapanır. Pistondaki supap açılır. Su, silindirin üst kısmına geçer. Oradan da dışarıya akar.

Suyun yüksek yerlere çıkarmak için emme-basma tulumbalar kullanmak gerekir.

TUNA :

Avrupa'nın ikinci büyük akarsuyu Tuna'dır. Karaorman-

dan çıkar. Güney Almanya'yı, Avusturya'yı, Macaristan'ı, Yugoslavya'yı sular. Romanya - Bulgaristan arasından akar. Büyük bir delta yaparak Romanya toprakları üzerinden Karadenize dökülür. Tuna, geçtiği yerlere bereket bırakır. Orta Avrupa'nın en işlek su yolu yine Tuna Nehridir. Kenarında, Avrupanın en güzel şehirleri sıralanır. Uzunluğu 2,680 kilometre olan Tunanın irili ufaklı birçok kolları da vardır.

TUNCA :

Meriç Nehrinin kollarından biri de Tunca'dır. Tunca, Bulgaristanda Koca Balkandan çıkar. Edirne'de Meriç'e karışır.

TUNCELİ :

Doğu Anadolu ile Orta Anadolu arasında yer alan Tunceli, en şirin vilâyetlerimizden biridir. Tunceli, dağlarla kaplıdır. Ovalardan mahrumdur. Vilâyet merkezi Kalan'dır. Alanı 7.604 kilometrekaredir. Dersim Dağları Tunceli'nin en yüksek engebelerini teşkil eder. Dersim Çayı da en önemli akarsuyudur. Topraklarının 255.600 hektarı ormanlarla kaplıdır. Halkının bir kısmı tarımla uğraşmakla beraber, büyük kısmı da hayvan besler. İklimi serttir. Merkez Kalan kazasından başka Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Nazimiye, Ovacık, Pertek ve Pülümür adında 7 kazası vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 121.907'dir. Vilâyet merkezi Kalan, 2281 nüfusludur.

TUNUS :

Kuzey Afrika'da yer alan Fransız sömürgelerinden biri de Tunus'tur. Akdeniz kıyılarındadır. Alanı 155.830 km.^{2} dir. Nüfusu 3.230.000'dir. Başkenti Tunus Şehridir. Halkının çoğu zeytincilik yapar. Tarımla uğraşır. Kıyılarında balıkçılık yapanlar da çoktur. Endüstride ileri bir durumu yoktur. Tunus, 1574'de Osmanlı Türklerinin eline geçmişti. 1881'e kadar şanlı bayrağımızın gölgesinde kalan bu bölge, bu tarihte Fransızların eline geçti.

TURGUTLU :

Turgutlu Kazası Manisa Vilâyetine bağlıdır. Merkezinde

1955 sayımına göre 27.424 kişi barınır. Köylerle birlikte bütün nüfusu 54.656 dır. 39 köyü ile bir nahiyesi vardır. Ayrıca bir de merkez nahiyesi bulunur. Turgutlu, Manisa Şehrinin 22 km. güney doğusuna düşer.

TURGUT REİS: (1485 - 1565):

Şanlı denizcilerimizden biri de Turgut Reıstir. 1485'te Menteşe'nin bir köyünde doğdu. Babası fakir bir çobandı. Turgut, delikanlılık çağında bir korsan gemisine tayfa yazıldı. Kuvveti, zekâsı ve cesaretiyle dikkati çekti. Az zamanda kaptanlığa erişti. Nihayet, koca deniz kurdu kahraman Barbarosun maiyeti arasına karıştı. Preveze Deniz Cengine girdi. 1540'ta Korsika Limanında bulunurken baskına uğradı, esir düştü. Böylece, 3 yıl düşman gemilerinin forsalığını yaptı. Ancak, 1543 yılında Barbarosun teşebbüsü ile esaretten kurtuldu. Bundan sonra Cerbe Adasında üslenen Turgut Reisin gemileri Akdenizi Hıristiyan gemilerine zindan etti. Zamanla Osmanlı Devletinin hizmetine girdi. Trablusgarbı fethetti. Oraya vali oldu. Malta Savaşlarında şehit düştü. Mezarı Trablustadır.

TURHAL ·

Turhal, Tokat Vilâyetinin bir kazasıdır. Merkezinde 1955 sayımına göre 13.228 nüfus vardır. Köyleriyle birlikte bütün nüfusu 52.963'tür. 74 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Turhal, Tokadın 40 km. batısında yer alır. Samsun - Sivas demiryolu içinden geçer. Çevresinde elde edilen pancarlar şeker fabrikasında işlenir.

TURNA ·

Turna, göçmen kuşlardandır. Uzun bacaklıdır. Gagası sivri ve kuvvetlidir. Çeşitli türleri vardır. Bataklıklarda dolaşan turna sürüleri kışın sıcak ülkelere uçarlar.

TURP :

Yumru köklü bitkilerden biri de turptur. Pembe, beyaz, siyah gibi ayrı çeşitleri vardır. Tadı acımsıdır.

TURŞU :

Sebzelerin sirke veya tuzlu suda bırakılmasiyle elde olunan yiyecektir.

TUTAK :

Tutak, Ağrı Vilâyetine bağlı bir kazadır. 74 köyü vardır. Nüfusu 1955 sayımına göre 18.550 kişidir. Kaza merkezinde 1478 kişi yaşar.

TUZ: (Madensel besin olarak tuz):

Maden çeşitlerinden olan tuzu çeşitli işlerde kullanırız. Yemeklerimize konulan tuz özel bir lezzet verir. Tuz, deniz suyu içinde erimiş halde bulunur. Ayrıca, yer altında kaya tuzları da vardır.

Tuz madensel besinlerimizin başında yer alır. İskeletimizi teşkil eden önemli maddelerden biri de yine tuzdur. Vücuttan her gün ter ve sidikle çıkarılan tuzun yerine yenisini almalıdır.

Tuz; deniz kıyısında deniz suyunu buharlaştırarak tuzunu ayırmağa yarıyan ve «tuzla» adı verilen yerlerde elde edilir. (İzmir yanında Çamaltı Tuzlası gibi...) Veya kaya tuzunun çıkarılarak eritilmesinden elde edilir. Orta Anadolu'da Tuz Gölünden de tuz elde edilir.

İzmir'in Çamaltı Tuzlasından çıkarılan tuzlar dış ülkelere de satılır.

TUZ GÖLÜ :

Tuz Gölü Orta Anadolu'dadır. Ankara ile Konya Vilâyetlerinin toprakları üzerinde bulunur. Alanı 1600 km^2. dir. Denizden yüksekliği 899 metreyi bulur. Derinliği 60 - 70 santimi geçmez. Suyu çok tuzludur. Yazın kuruyunca yerinde kalın bir tuz tabakası kalır. Gölün içinde altı adacık vardır. Bu adalardan birinin üzerinde köy yıkıntısı bulunmaktadır. Bir de tatlı sulu kuyuya rastlanır. Tuz Gölü'nden elde edilen tuzlar başka memleketlere de satılır.

TUZLUCA :

Tuzluca, Kars Vilâyetinin kazalarından biridir. Nüfusu 1955

sayımına göre 21.412'dir. Merkezinde 2485 kişi yaşar. 75 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Kars'ın 80 km. güney doğusundadır.

TÜCCAR :

Ticaretle uğraşan büyük sermayeli kimselere tüccar denir.

TÜFEK :

Omuzda taşınan uzun namlılı ve ateşli silâhlara tüfek denir.

TÜKRÜK BEZLERİ — TÜKÜRÜK BEZLERİ :

Tükürük ağız içini yaş tutan bir salgıdır. Bu salgıyı çıkaran tükürük bezleridir. Ağızda 4 tükürük bezi vardır. Bunlardan ikisi dil altındadır. 2 si de avurtların arka tarafında yer alır. Tükürük salgısının nişastalı besinlerin sindirilmesinde önemi vardır. Bunun için, yiyecekleri ağızda yavaş, yavaş ve iyice çiğnemeden yutmamalıyız.

TÜMEN :

Kolordudan küçük olan askerî birliğe tümen denir.

TÜMGENERAL :

Tümen komutanı, tümgeneraldir. Tümgenerallik, tuğgenerallik ile korgenerallik arasında bir askerî rütbedir.

TÜMLEÇ :

Fiillerle yüklemlerin tamamlayıcıları cümlede tümleç diye vazife adı alırlar. Zarflar, isimler veya isim vazifesi gören kelimeler bunlardandır.

TÜNEK VE MÜZİK MERDİVENİ :

(Bak: Müzık merdiveni ve tünek).

TÜNEL :

Dağın altını delmek suretiyle geçen yol kısmına tünel denir.

TÜP :

Laboratuvarlarda kullanılan cam borulara tüp adı verilir.

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

NAMLI'NIN ALİ

O da babası gibi yamandı. Gözünü budaktan sakınmazdı. Herkes onu; «Namlı'nın Ali» diye çağırırdı. Babası hakikaten namlı bir adammış. Plevne Muharebesinde nice Moskofla boğuşmuş. Hepsinin hakkından gelmiş. Namlı adını, şimdi de oğlu Aliye yadigâr bırakmış.

Kahvemi son defa yudumlamıştım. Gözüm pencereye dalmıştı. Kirli camlardan kayan yağmur damlacıklarına bakıyordum. Kahveci kolumu dürttü: «İşte beyim» dedi. «Namlının Ali geliyor.» Döndüm. Bakışlarım, iri kıyım bir delikanlının keskin gözlerine takıldı. Yaklaştı. Saygıyla eğildi. «Hoş geldiniz» dedi. «Beni çağırtmışsınız.»

«Evet Ali. Otur, hele bir dinlen.» Kendisine bir sigara uzattım. Böylece konuşmaya başladık. Lâfım bitince durdu. «Neden olmasın kumandan bey? Bu işi biz yapmazsak kim yapacak?» sözlerini söyledi. Kahvede çıt yoktu. Gençler Aliyi süzüyordu. Yaşlılar bize bakıyordu.

— İzin verirsen anama gideyim. Bir helâllık dileyim.

Peki, der gibi başımı salladım. Kalktı. Çamurlu sokaklara saptı. Yıkık kulübelerin arkasında kayboldu gitti O zaman yüreğimin ezildiğini hissetmiştim. Kabahatli insanların ürpertisiyle sarsılmıştım. Ama, başka türlü olamazdı ki. . Vatan her şeyin üzerindeydi. Hem, şimdiye kadar, sayısız yiğitler kaybetmemiş miydik? Demek, Ali de onlardan biri olabilirdi. Fakat, ne olacağını Allahtan başka kimse bilemezdi. Yeter ki, Karadere boğazındaki düşman mevzii yok edilsin. Oradaki makineli tüfek günlerdenberi ölüm kusuyordu. Birliklerimize göz açtırmıyordu. Ali geldi. Kahvedekilere döndü. Bir şey söylemek ister gibi davrandı. Sonra vazgeçti. Beraberce çıktık. Mezarlığın üst başındaki milis karargâhına gittik. Yarım saat içinde her şey tamam olmuştu. Hava, iyice kararmıştı. Günlerdenberi arasız

yağan yağmurdan da eser kalmamıştı. Bulutların arasından nokta nokta yıldızlar görülüyordu.

Namlının Ali bombaları aldı. Çalılıkların arasına girdi. Karadere Boğazı üzerindeki bayırlara doğru seğirtti. Arkadaşım: «Nasıl, başaracak mı?» diye sordu. «Namlının başaramıyacağı iş yoktur.» cevabını verdim. Dakikalar uzadı. Sanki yıl oldu. Heyecandan duramıyordum. Cephe kumandanlığından kat'î emir almıştım. Ne bahasına olursa olsun, boğaz açılacaktı Birden bir şimşek parladı Karadere Boğazı bomba şavklariyle yandı. Yerler sarsıldı. Gökler inledi. Yalım yalım alevler yükseldi. Bekledik.

Namlının Ali dönmedi. Ama, herşey yoluna girdi. O kahramanın eliyle, korkunç bir çıban başı kökünden kazındı. İki gün sonra da Seyitgazi Muharebesini kazanmış olduk.

Nur içinde yat koca kahraman. Erkek varlığınla bu topraklara karıştığın için vatanımı daha çok seviyorum.

★

Dondurmayı bildiğimiz buz dolaplarında saklıyamazsınız. Onların ısısı çok düşük değildir. Saklamak istenilen dondurmayı buz dolabınızın buz gözüne koyunuz.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

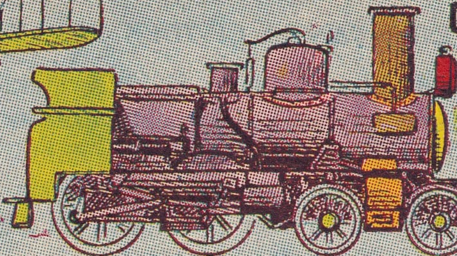
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

10 Ocak 1956, Salı — Sayı: 85 — Fiyatı: 20 kuruştur.

TAŞITLARIN DAHA ESKİ DURUMLARI

UÇAK

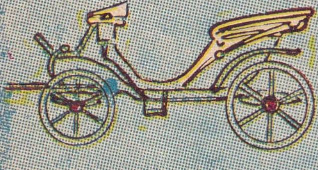

LOKOMOTİF

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

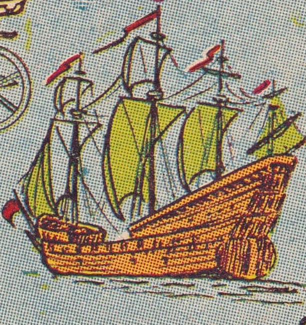
T-7

FAYTON

OTOMOBİL

GEMİ

Bunları biliyor musunuz?

HİNDİSTAN'DA ÇİVİDEN YATAKLAR

Hindistan'da bâzı yerlilerin çividen yataklarda yattıkları doğrudur. Bunlar, çivilerin sivri uçları üzerine uzanarak gecelerini geçirmektedirler. Bir İngiliz seyyahının bildirdiğine göre Benares'te bir ihtiyarın 18 senedir aralıksız, çiviler üzerinde yattığı anlaşılmıştır. Bu âdet çocuklarda da görülmektedir.

EN HIZLI GİDEN MEKTUP

Bir zamanlar aylarla yolda kalan mektuplar, şimdi birkaç dakika içinde yerine ulaşmaktadır. Son zamanlarda uygulanmaya başlıyan bir yeni metoda göre, müşteriler mektuplarını açık olarak vermektedirler. Posta idaresi, mektubun aynısını öbür tarafa telefoto olarak vermekte ve alıcı mektubu bir fotoğraf olarak okumaktadır.

DÜNYANIN EN KUVVETLİ HAYVANI HANGİSİDİR

Bir Macar bilim adamı, hayvanların kuvvetini, taşıyabildikleri ağırlığa göre hesaplamanın doğru olduğunu söylüyor. Bu hesaba göre yapılan incelemeler sonunda bizim bildiğimiz fil, manda, arslan kuvvetli hayvan olarak çıkmamıştır. Hesaba göre en kuvvetli hayvan 14 gram olan boynuzlu lükan böceğidir. Bu böcek 1580 gram ağırlığında yükü taşıyabilmektedir. Bu hesaba göre yetmiş beş kilo ağırlığındaki bir adamın 8,5 ton yük taşıması lâzımgelirdi.

İNSAN YİYEN BİTKİLER VAR MIDIR?

Söylentilere göre insan yiyen dört yüz elli çeşit bitki vardır. Fakat bunların varlığı şimdiye kadar ilmî olarak isbatlanmamıştır. 1851 de Güney Pasifik'te dolaşan bir Amerikalı subay, El Banoor adasında şeytan çiçegi denilen ve insan yiyen bir bitkiye rastladığını söylemiştir.

TÜRBE ·

İçinde ünlü kimselerin mezarı olan yapılara türbe denir.

TÜRBİN ·

Akan sıvıların, akma enerjisini hareket haline getirmeye yarıyan makinalara, **türbin** denir.

TÜRK :

Dünya milletleri içinde kahramanlığı ile, ağır başlılığı ile ve cesareti ile en seçkin millet **Türk**'tür. Türk, beyaz ırkın Alpli kolundandır. Dünyaya medeniyet öğretmenliğini yapmıştır. Kültürü engindir. Vatanını sever. Bayrağı için can verir. Hürriyetsiz yaşayamaz.

Türk civanmerttir, merhametlidir, vefalıdır. Büyüğünü sayar, küçüğünü korur. Dostluğuna özenilir. Düşmanlığından sakınmak gerekir. Tarihin en büyük imparatorluklarını, en parlak medeniyetlerini hep Türkler kurmuşlardır. Türkler yeryüzünde yaygın bir haldedir. Dünya, Türklerinin sayısı 55 milyonu geçer.

TÜRK BAYRAĞI :

Türk Milletinin şanlı varlığının timsali Türk Bayrağıdır. Onun al renginde milyonlarca kahraman şehidin tertemiz kanı yanar. Nice cenk alanlarında omuzdan omuza uçmuş; hiç bir zaman yere düşmemiştir. En yüce kalelerin burçlarında nazlı nazlı dalgalanmıştır. Zafer meş'alesi odur. Türk bayrağının al rengini gören küheylânlar bile dalgalar halinde coşar; ufuklardan ufuklara rüzgâr gibi koşar. Türk bayrağı, gökte yanan ay - yıldızın şehit kanlarına aksetmesiyle teressüm etmiştir. Gölgesinde hürriyet vardır. Hayat vardır. Emniyet vardır. Onun mağrur dalgalanışı önünde ürperti duymamak kabil midir? Dünya insanlığı, Türk bayrağının kutsallığı önünde saygıyla eğilir. Her Türk, bayrağı uğruna seve seve can verir. Mehmetçiğin dileği de, cenk meydanında bayrağa örtünüp şehitlik mertebesine ermektir. İstiklâl güneşi sönmiyen ulu bir milletin çocuklarıyız. Ecdadımızın mirası sevgili bayrağımızı daima yük-

seklerde dalgalandıracağız. Ona kem gözle bakanlar, yaptıklarını hayatlariyle öderler.

Türk bayrağı şali adı verilen al renkli kumaş üzerine beyaz ay ve yıldızın konmasiyle yapılır. Bayrağın ip geçirilen ve beyaz kumaştan yapılan kısmına da uçkurluk adı verilir.

TÜRK BAYRAĞININ İNCELENMESİ: (Geometri):

Bayrak yapılışında belirli ölçüler kullanılır. Ay'ı çizmek için yaptığımız dış daire merkezinin uçkurluktan uzaklığı bayrak eninin yarısı kadardır. Ayın dış dairesinin çapı da yine bayrak eninin yarısı kadardır.

Ayın iç dairesinin merkezi ile, dış dairesinin merkezi arasındaki mesafe bayrak eninin (1/16) on altıda biri kadardır. Ayın iç dairesinin çapı, bayrak eninin (2/5) beşte ikisi kadardır. Yıldız dairesinin ayın iç dairesinden uzaklığı bayrak eninin (1/3) üçte biri kadardır. Yıldız dairesinin çapı ise bayrak eninin (1/4) dörtte birine eşittir. Bayrağın boyu, eninin bir buçuk mislidir. Uçkurluğun genişliği ise bayrak eninin otuzda biri kadardır.

TÜRK BEYLİKLERİ :

Anadolu Selçuklu Devleti kuvvetini kaybedince devlet toprakları üzerinde irili ufaklı beylikler türemişti. Bunlar çeşitli adlarla anılan Türk beylikleri idi. Dar sınırları içinde hepsi de birer küçük devletçikti. Karasioğulları, Germiyanoğulları, Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Osmanoğulları, Karamanoğulları, Ramazanoğulları, Dülkadiroğulları gibi ayrı isimlerle anılmaktaydılar.

TÜRKÇE ·

Türk Milletinin kullandığı dile **türkçe** denir. Türkçe, dillerin en güzellerinden, en zenginlerinden biridir.

TÜRK DEVRİMİ :

Büyük Atatürk'ün önderliği altında İstiklâl Savaşı kazanılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Cumhuriyet yılları içinde de boş durulmadı. Muâsır medeniyet seviyesine erişmek gayesiyle inkılâplar yapıldı. Böylece yazı, şapka, giyim devrim-

leri oldu. Hukuk anlayışımız yeni esaslara göre âyarlandı. Netice itibariyle bugünkü ileri ve modern Türkiyeyi hazırlayan Türk devrimi başarıldı. (Bak: **İnkılâpçılık**).

TÜRK HAVA KURUMU :

Türk Hava Kurumu, yurdumuzda havacılığın gelişmesini sağlıyan, Türk gençliğine havacılık aşkını veren hayırlı bir kurumdur. 1925'te kurulmuştur.

TÜRKİSTAN :

Asyanın Türklerle meskûn olan topraklarına Türkistan denir. Türkistan Siberya, Afganistan, Hazer Denizi ve Aral Gölü arasında yer alır. Türkistan üzerinde Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri vardır. Doğu Türkistan Çinin, Batı Türkistan Sovyetler Birliğinin buyruğu altındadır.

TÜRKİYE :

Yeni Türkiyenin temelleri İstiklâl Savaşı ile atılmış oldu. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilânı ile de dünya devletleri tarafından yeni bir devlet olarak tanındı. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu sevgili Atatürktür. Atatürk, Cumhuriyetin ilânından 10 Kasım 1938'de ölümüne kadar 15 yıl Reisicumhurluk yaptı. Memleketi her bakımdan kalkındırmaya çalıştı.

Türkiye arazisi Asyanın batısında, Avrupanın da güney doğusundadır. Asyadaki parçasına Anadolu denir. Avrupadaki parçası da Trakya adını alır. Bir yarımada olan Yurdumuzun yüz ölçümü 776.723 km^2. dir. Bu topraklar üzerinde 1955 sayımına göre 24.109.641 insan yaşar. Devletin başkenti Ankaradır. Anadolunun Karadeniz ve Akdeniz kıyıları yüksek dağlarla çevrilidir. Ortası yüksek bir yaylâdır. Doğu tarafı da yüksek dağlarla ârızalanmıştır. (Bölgelere ayrı ayrı bakınız.)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ: (T. B. M. M.) :

Türk Milletinin seçtiği milletvekillerinin meydana getirdiği topluluğa Türkiye Büyük Millet Meclisi denir Anayasa kanunumuz gereğince Türk Milletinin mümessili Türkiye Büyük

Millet Meclisidir. T. B. M. M. nin icra ve murakabe yetkisi vardır. Bu yetki belirli bir süre boyunca T. B. M. Meclisine verilmiştir. Genel seçimlerde seçmenlerin serbest reyleriyle seçilen mebuslar Ankaraya giderler. T. B. M. Meclisi binasında toplanırlar. Doğru çalışacaklarına dair yemin ederler. Gizli oyla Reisicumhuru seçerler. Reisicumhur da çoğunluk partisi mebusları arasından bir başvekil tâyin eder. Başvekil, vekil arkadaşlarını seçer. Kabine listesini Reisicumhura arzeder. Proğramı hazırlar. Meclis huzurunda okur. Güven oyu alınca da işlerine devam eder. Böylelikle de hükûmet kurulmuş olur. Büyük Millet Meclisi:

a) Encümenler halinde,

b) Genel oturum halinde, olmak üzere 2 şekilde çalışır. Kanun yapar. Değişmesi gerekli kanunları değiştirir. Hükûmetin çalışmasını kontrol eder.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN KURULUŞU :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Atatürk'ün teşebbüsü ile 23 Nisan 1920 tarihinde Ankarada kurulmuştur. İlk reisliğine de oybirliğiyle Atatürk seçilmiştir. **(Bak: İstiklâl Savaşı):**

TÜRKİYE COĞRAFYASINA TOPLU BAKIŞ :

Türkiye, Asyanın batısında, Avrupanın güney doğusunda yer almış bir toprak parçasıdır. Büyük kısmı Asyadadır. Buna Anadolu adı verilir. Küçük parçası Avrupa kıt'ası üzerindedir. Buna da Trakya deriz. Türkiyenin alanı 776.723 $km.^2$ dir. Üç tarafı denizlerle kuşatılmış bulunan Anadolunun ortası yüksek bir yaylâdır. Kuzeyde Karadeniz, batıda Ege Denizi, güneyde de Akdeniz bulunur. Karadeniz kıyılarında Kuzey Anadolu Dağları, Akdeniz boyunca da Toroslar yükselir. Böylece bu dağ sıraları denizlerin tesirini İç Anadoluya iletmezler. Bu yüzden de Orta Anadolunun iklimi oldukça kuraktır. Ege Bölgesi dağları ise kıyılara dik inerler. Aralarındaki vadilerden geçen deniz rüzgârları Afyon Karahisar çevrelerine kadar deniz tesirinin duyulmasına sebep olurlar. Türkiyenin doğu bölgesi dağlıktır. Ağrı, Süphan, Nemrut gibi en yüksek tepeler de hep oradadır. Türkiye gölller ve akarsular bakımından da oldukça zengindir.

Yalnız akarsularının akışı muntazam değildir. Her türlü tabiî zenginlikler bakımından bol kaynaklara sahip olan Türkiye, geniş bir tarım ülkesidir. Madenleri boldur. Hayvancılığı gelişmiş. Meyvacılığı hayli ileridir. İklimi ılımandır Kıyılarında balıkçılık yapılır. Ormanlarında kereste elde edilir. Endüstri günden güne gelişmektedir. Hele yapılmakta olan limanlar, barajlar çalışmaya açılırsa Türkiyenin durumu daha da parlak olacaktır.

TÜRKİYE COĞRAFYASININ ANA ÇİZGİLERİ: (Başlıca ülkelerle münasebetleri, bilhassa ticaret bağları):

Türkiye coğrafyasını daha kolaylıkla inceleyebilmek için Türkiyeyi 7 bölgeye ayırmak gerekir. Bu bölgeler de şunlardır:

1 — Marmara Bölgesi,

2 — Karadeniz Bölgesi,

3 — Ege Bölgesi,

4 — Akdeniz Bölgesi,

5 — Güney Doğu Anadolu Bölgesi,

6 — Doğu Anadolu Bölgesi,

7 — İç Anadolu Bölgesi.

(Bu bölgeler hakkındaki bilgiler kelime sıralarında verilmiştir.)

Türkiyenin doğusunda Sovyetler Birliği ile İran Devletleri yer alır. Güney doğu sınırlarımızda Irak, güneyimizde Suriye bulunur. Batıda adalar vasıtasiyle Yunanistanla komşuyuz. Trakyada sınır komşumuz yine Yunanistan'la Bulgaristan'dır. Türkiye dünyanın sayılı deniz ve kara yolları üzerinde kurulmuştur. İstanbul Boğazı - Marmara - Çanakkale Boğazı deniz yolu Karadenizi Akdenizle birleştirir. Avrupanın güneydoğusu yönünde uzanan kara yolu Anadolu üzerinden Hindistan'a varır.

Türkiye en çok Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya gibi endüstride gelişmiş milletlerle alış veriş yapar. Onlardan mamûl eşya, makina alır. Yerine ham madde satar.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ: (Bak: Cumhuriyetimizin kuruluşu - Cumhuriyetçilik).

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI :

Türk parasının değerini koruyan, iskonto fiatını tesbit eden, para piyasasını ve tedavülünü tanzim eden banka, Cumhuriyet Merkez Bankasıdır. Bu banka 11 Haziran 1930 tarihinde 1715 sayılı kanunla kurulmuştur. İlk sermayesi 15 milyon lira idi. 1931'de faaliyete geçmişti. Merkezi Ankaradadır.

TÜRKİYEDE ENDÜSTRİ :

Türkiye, tabiî kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Madenleri boldur. Endüstrinin gelişmesi için her türlü imkâna sahiptir. Bununla beraber bu güne kadar büyük endüstri faaliyetlerine sahne olamamıştır. Ancak cumhuriyet hükûmetlerinin hamleleri sonunda fabrikalarımızın sayısı günden güne artmaktadır. Türkiyede ağır demir sanayiinin nüvesinin temeli Karabük'te atılmıştır. Yurdun muhtelif yerlerine serpilen şeker fabrikaları, çimento fabrikaları, dokuma fabrikaları, tarımla ilgili fabrikalar, dökümhaneler ve tamirhaneler sayı bakımından günden güne çoğalmaktadır.

TÜRKİYEDE HAYVANCILIK :

Türkiye bir tarım memleketi olduğu kadar da hayvancılıkta ileri gitmiş bir ülkedir.

Sığır, koyun, keçi, at, eşek, katır ve deve gibi hayvanlardan başka, kümes hayvanları da önemli bir sayıdadır. İyi cins atlar Uzunyaylâda ve Çukurovada yetiştirilir. Haralarda, devlet üretme çiftliklerinde damızlık hayvanlar bulundurulur. Bu hayvanlardan çevre köylüleri faydalanırlar.

Eşek köylünün en büyük yardımcısıdır. Katırı dağlarda yaşıyan göçebeler besler. Sığır cinsinden öküz, inek, manda gibi hayvanlar toprağın işlenmesinde çiftçiye yardımcı olurlar. Türkiyede koyun miktarı 23 milyonu geçer. Kıl keçisi sayısı 15 milyonun üzerindedir. Sığır miktarı 10 milyonu aşmaktadır. Tiftik keçisi 4 milyon civarındadır.

Memleketimizde 1,5 milyondan fazla eşek vardır.

Atların sayısı da 1 milyon 140 bin kadardır. Hayvanların güçlerinden, ürünlerinden ve etlerinden faydalanılır. Sütlerin-

den yoğurt, yağ, peynir elde edilir. Bunlardan başka yurdumuzda arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık ve kümes hayvancılığı da geniş faydalar sağlar.

TÜRKİYEDE İÇ VE DIŞ TİCARETİMİZ :

Yurdumuzun değişik bölgeleri elde edilen fazla ürünle öteki bölgelere satar. Böylece bölgeler, vilâyetler veya kazalar arasında daimî bir alış-veriş cereyan eder.

Bu alış veriş şekline iç ticaret adı verilir. Dış ticaret ise yabancı memleketlerle yapılan alış veriştir.

Dış memleketlere yurdumuz ürünlerini satarız. Yabancı memleketlerden de yurdumuza lâzım olan makine ve mâmûl eşya gibi şeyler alırız. Buna da dış ticaret denir.

TÜRKİYEDE İDARE BÖLÜMÜ :

Türkiye, idarî bakımdan köy, nahiye, kaza ve vilâyet gibi kısımlara bölünmüştür. Köyler küçük yerlerdir. Köyler nahiyelere, nahiyeler kazalara, kazalar da vilâyetlere bağlıdır. Köyleri köylü seçmenlerin seçtiği muhtar ve ihtiyar heyeti yönetir. Nahiyenin başında nahiye müdürü bulunur. Kazayı kaymakam idare eder. Vilâyetin en büyük âmiri validir.

Türkiyenin iç işleri idaresi Dahiliye Vekâletinin mes'uliyeti altındadır. 1956 yılında Türkiyede 66 vilâyet vardır. Kazaların sayısı 493'tür. Nahiyeler 1000'e yakındır. Köyler de 40 bini geçer.

TÜRKİYEDE MADENCİLİK :

Yurdumuz, maden bakımından bereketlidir. Maden çeşitlerimiz de boldur.

(Bak: Madenlerimiz ve madenlerimizin ekonomik değeri).

TÜRKİYEDE MEYVACILIK :

Yurdumuzun meyvacılığı pek zengindir. Meyvalarımızın hem çeşidi boldur, hem de lezzeti çoktur. Üzümlerimiz, elmalarımız, incirlerimiz, fındıklarımız dünyaca meşhurdur. Portakallarımız her yerde aranır. Meyvalarımızın bir kısmı dahilde sarf olunur. Bir kısmı da harice yollanır. Meyvalar çiğ yendiği gibi,

kurutularak ezme haline getirilerek, konserve yapılarak, reçel ve pekmez imâl edilerek de yenilir. Meyvacılığımız yurda milyonlar kazandırmaktadır. **(Bak: Meyvalar konusunun baştan 1270. sahifeye kadar olan kısmı).**

TÜRKİYEDE TAŞITLAR :

Yurdumuzda taşıtlar günden güne gelişmektedir. Yapılan modern yollarda işliyen otobüslerin sayısı günden güne artmaktadır. Trenler, uçaklar, ticaret gemilerimiz taşıtlarımızın başlıcalarını teşkil eder.

TÜRKİYEDE TOPRAKTAN FAYDALANMA :

Yurdumuz toprakları otlaklar, ormanlık bölgeler, tarla, bostan, bağ, bahçe, zeytinlik gibi kısımlara ayrılır. Ekili yerler bütün memleket yüzeyinin %19,7 sini teşkil eder. Verimsiz topraklar yurdumuzun %9,8 ini kaplar. Ormanlar %15,3 ü, otlaklar da %55,2 si genişliğindedir. Bu arada ekili yerlerin %81,5 u tahıllara ayrılır. Ekilen yerlerin %7,5 unu endüstri bitkileri doldurur. Bağ ve yemiş bahçelerine ayrılan yer ekilen yerlerin %7 si büyüklüğündedir. Sebze ve baklagiller ekimi için ayrılan saha ise ekilebilen yerlerin ancak %4 ü genişliğindedir.

Türkiye bir tarım memleketidir. Halkın %82 si köylüdür. Bu sebeple, topraktan faydalanma, ekonomisinin temeli sayılır. Son yıllarda memlekete sokulan çok sayıda traktörler, tarımın gelişmesine âmil olmuştur. Bu yüzden istihsal de durmadan çoğalmıştır. Türkiyede çeşitli maddelerin tarımı yapılmaktadır.
(Bak: Yurdumuzda yetiştirilen meyva, sebze ve yemişlerin ekonomik değerleri - Ormanlarımız.)

TÜRKİYE DEVLETİ: (Bak: Türkiye.

TÜRKİYEDE YOLLAR :

Yurt ekonomisinin gelişmesinde yolların payı çoktur. Yollar vücuttaki kan damarlarına benzer. Son yıllarda hükûmetimizin yorulmak bilmez çalışmaları neticesinde kara yollarımız hem çoğalmakta, hem de modern ve daha yararlı bir hale gelmektedir. Yollar ekonomik bakımından ehemmiyetli olduğu ka-

dar, yurt müdafaası bakımından da büyük bir önem taşır. Kara yolları yanında demir yolları, deniz yolları ve hava yolları taşın bakımından büyük faydalar sağlar.

TÜRKİYENİN AKAR SULARI :

Yurdumuz akar su bakımından fakir sayılmaz. Ama akar sularımız düzensizdir. Yağmur mevsiminde taşarlar. Kurak mevsimde cılızlaşırlar. Çoğunun yatakları diktir. Akışları hırçındır. Bu sebeple nehirlerimiz yaz aylarında dere manzarasında görünürler.

Karadenize dökülen başlıca dört ırmağımız vardır. Çoruh, Sakarya, Yeşilırmak, Kızılırmak. Kızılırmak (1151) km.'dir. Marmaraya Susurluk dökülür. Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Meriç Ege Denizine dökülürler. Seyhan, Ceyhan ve Asî Irmağı Akdenize karışırlar. Dicle ile Fırat Basra Körfezine akarlar. Aras, Hazer Denizine dökülür.

(Harf sırasında bu nehirler için ayrı ayrı bilgi verilmiştir.).

Nehirlerimiz, topraklarımızı sular. Barajlar Hidro-Elektrik santrallerini işletir. Değirmenleri çalıştırır. Ayrıca balıklarından da faydalanırız Tatlı sularından istifade ederiz. **(Bak: Nehirlerimizden nasıl faydalanmaktayız?).**

TÜRKİYENİN COĞRAFYA BÖLGELERİ : (Bak: Türkiye coğrafyasının ana çizgileri).

TÜRKİYENİN EKONOMİK COĞRAFYASI: (Bak: Türkiyede topraklardan faydalanma, Türkiyede endüstri, Türkiyede iç ve dış ticaret, Türkiyede taşıt ve yollar - Ürünlerimiz.

TÜRKİYENİN ENGEBELERİ :

Türkiye toprakları değişik engebelerle ârızalanmıştır. Yurdumuzda yer yer dağlar, yaylâlar ve yüksek ovalar göze çarpar. Dağların arasında vâdilere rastlanır. Alçak ovalar kıyılarda bulunur.

Kuzey Anadolu'da Doğu Karadeniz Dağlariyle Batı Karadeniz Dağları kıyılara paralel olarak uzanır. Aralarında 4000

metreye yaklaşan tepeler yer alır. Trabzonun yakınındaki Zigana geçidinden başka bir geçit yok gibidir. Yeşilırmağın ağzında Çarşamba, Kızılırmağın ağzında Bafra kıyı ovaları uzanır.

Marmara Bölgesinin en önemli engebeleri Istıranca Tepeleri ile Uludağdır. En büyük düzlükler de Ergene, Bursa ve Adapazarı Ovalarıdır.

Ege Bölgesindeki dağlar kıyılara dikeydir. Bozdağ, Muratdağ, Babadağ başlıca yükseklikleri teşkil eder.

Güney Anadolu kıyılarını Toroslar kuşatır. Beydağı, Bolkardağı ve Aladağı Torosların en yüksek dağıdır. Çukurova bu bölgenin en büyük düzlüğüdür. Külek Boğazı önemli bir geçit yoludur.

Orta Anadolu geniş düzlüklerle kaplıdır. Erciyas 3916 metreye varan yüksekliği ile İç Anadolunun en yüksek yeridir.

Doğu Anadolu yüksek dağlarla kaplıdır. Ağrı Dağı 5156 metre ile Türkiyenin en yüksek dağını teşkil eder. Suphan Dağı, Cilo Dağı Türkiyenin sayılı dağlarındandır.

Güney Doğu Anadolunun başlıca engebesi Karaca Dağdır.

TÜRKİYENİN GÖLLERİ :

Türkiyede sayıca çok göl vardır. Fakat bunların çoğu alanca küçüktür. En büyük gölümüz Van Gölü'dür.

Marmara Bölgesinde Sapanca, İznik, Ulubat, Manyas, Terkos, Büyük Çekmece, Küçük Çekmece gölleri vardır. Göller bölgesi diye anılan Akdeniz Bölgesinde ise Beyşehir, Eğridir ve Burdur Gölleri yer alır.

İç Anadolu Bölgesinde en büyük göl Tuz Gölüdür. Doğu Anadoluda Van Gölü bulunur. Bu göl 3764 kilometre karedir. Denizden yüksekliği de 1900 metreyi bulur. İçinde küçük vapurlar işler. Göllerin tuzundan, balıklarından faydalanmaktayız.

(Her göl hakkında kelime sırasında bilgi verilmiştir).

TÜRKİYENİN İKLİMİ :

Yurdumuzda değişik iklimler hüküm sürer. Karadenizde bol yağışlı ılıman iklim vardır. Ege Bölgesiyle Akdeniz Bölgesinde sıcak ılıman iklimin etkisi duyulur. Marmara Bölgesinin iklimi Karadeniz iklimi ile Akdeniz iklimi arasında bir geçiti an-

dırır. İç Anadolu iklimi serttir. Kışlar soğuk ve uzun geçer. Yazlar ise kısa ve kuraktır. Bu sebeple Orta Anadoluda bozkırlara rastlanır. Doğu Anadolu iklimi daha serttir. Kışlar çok soğuktur. Güney Doğu Anadolunun iklimi ise Orta Anadolu iklimine benzer. Yalnız yazları daha sıcaktır. Burada da geniş bozkırlara tesadüf olunur.

TÜRKİYENİN KABARTMA HARİTASINI YAPMAK :

Türkiye coğrafyasını daha iyi öğrenebilmek için kabartma haritasından faydalanmak gerekir. İş dersinde mukavvadan kabartma bir Türkiye haritası yapmak mümkündür. Ayrı ayrı kesilen parçalar üst üste yapıştırılır. Böylece dağlar, ovalar, yaylâlar meydana gelir. Göller ve nehirler çukur bırakılır. Haritayı boyarsak eserimiz daha güzel olur.

TÜRKİYENİN KOMŞULARI :

Türkiye çevresinin bir kısmı denizlerle, bir kısmı da yabancı devlet topraklariyle kuşatılmıştır. Asya topraklarındaki komşularımız Sovyetler Birliği, İran, Irak ve Suriyedir. Avrupa sınırlarımızın komşuları ise Yunanistan ile Bulgaristandır. Yunanistanla Ege Denizinden de komşu bulunmaktayız. Kıbrıs Adası İngilizlerin olduğu için, İngilizlerle de komşu sayılırız.

TÜRKİYENİN KOMŞULARI ARASINDAKİ YERİ: **(Bak: Türkiyenin komşuları).**

TÜRKİYENİN NÜFUSU :

Son yapılan 1955 nüfus sayımına göre yurdumuzun nüfusu 24.109.641'dir.

Yurdumuzda doğumların fazla oluşu, ayrıca yurdumuza her yıl yabancı memleketlerden birçok göçmenin gelişi, yıldan yıla nüfusumuzu çoğaltmaktadırlar.

1950'den bu yana nüfusumuzun artışı ortalama olarak %30 oranındadır, yani 632.491 kişidir.

Türkiyemiz; 24 milyonu aşan nüfusu ile 33 Avrupa memleketi arasında nüfus bakımından 8 inci gelmektedir.

Türkiye nüfus artışı bakımından dünya rekorunu kırmıştır. Yani, dünyada nüfusu en çabuk artan memleket Türkiyedir.

Türkiyemizde kilometre kare başına düşen insan sayısı, yani nüfus yoğunluğu 30 kişidir.

Yurdumuzun çeşitli bölgelerinde nüfus sıklığı aynı değildir. Kıyı bölgeleri, verimli ovalar daha kalabalık; dağlık ve bozkır yerler tenhadır.

Türkiye, bir tarım ülkesidir. Halkın çoğu köylerde yaşar. Nüfusumuzun %28,5 miktarı şehirlerde (6.863.907 kişi). %71,5 miktarı köy ve nahiyelerde (17.245.734 kişi) oturmaktadır.

TÜRKİYENİN YERYÜZÜNDEKİ KONUMU :

Türkiye, Kuzey Yarı Küreded ir. Avrupa, Asya ve Afrika kıt'alarının birbirine yaklaştıkları yerde bulunur. Türkiye, Asyanın batısındadır. Avrupanın güneydoğu ucundadır. Asyadaki parçasına Anadolu denir. Avrupadaki parçasına da Trakya adı verilir.

TÜRKLERİN ANAYURDU :

Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. Orta Asya Asya'nın ortasına düşer. Denizlerden uzaktır. Çevresini yüksek dağlar kuşatır. Eskiden Orta Asyada büyük bir iç deniz vardı. Bu iç denize sayısız ırmaklar boşalırdı. Irmakların geçtiği topraklar türlü ağaçlarla süslüydü. İklim elverişliydi. Bu bereketli topraklar üzerinde çalışkan atalarımız yaşıyordu. O zamanlar, insanlar mağara kovuklarında barınırlarken, medeniyetin ne olduğunu bilmezlerken Türkler toprağı işlemesini bilirlerdi. Hayvanları evcilleştirmişlerdi. Köyler, kasabalar kurmuşlardı. Maden ocaklarını işletiyorlardı. Zamanla iç deniz kurudu. İklim değişti. Oradaki Türkler göçlere kalkıştılar. Başka yurtlara gittiler. Uygarlığı da gittikleri yerlere götürdüler.

TÜRKMENİSTAN :

Türkmenistan, Hazer Denizi ile Amu-Derya arasında bulunur. Türkistanın bir parçasıdır. Sovyetler Birliğinin buyruğu altındadır. Alanı 491.000 km². dir. Nüfusu 1,250.000'dir. Sınırları içinde geniş stepler, büyük çöller vardır. Koyun sürüleri çoktur. Amu-Derya Vâdisi boyunca pamuk ekimi yapılır. Dokuma fabrikaları, kükürt fabrikaları ve petrol tasfiyehaneleri başlıca endüstri merkezleridir.

TÜRK MİLLETİ: (Bak: Türk - Türk Ulusunun özellikleri).

TÜRK ULUSUNUN ÖZELLİKLERİ :

Türk Milleti özellikleriyle yüce olan bir topluluktur. Türkler kahramandır, cesurdur. Felâkete göğüs gererler. Hiç bir düşmandan yılmazlar. Vatanlarını, bayraklarını çok severler. Hürriyet için can verirler. Dostlukları kuvvetlidir. Vefalarına güvenilir. Merhametlidirler. Civanmerttirler. Sözlerinde dururlar. Yalan nedir bilmezler. Büyüklerini sayarlar. Küçükleri, zayıfları korurlar. Türk Milleti ahlâkî üstünlüğe sahip asîl bir millettir.

TÜRKÜ :

Hece vezniyle yazılmış halk şarkılarına türlü denir.

TÜTÜN :

Tütün, patlıcangillerden bir bitkidir. Bileşiminde nikotin vardır. Kurutulan yaprakları kıyılarak sigara yapılmasında kullanılır.

TÜY :

Hayvanların derisi üzerinde bulunan iplik gibi ince ve yumuşak maddelere tüy denir. Kuş tüyü gibi.

TÜZÜK :

Bir cemiyetin tutacağı yolu ve tatbik edeceği hükümleri belirten kuralların topuna tüzük (nizamname) denir.

U:

Türk alfabesinin 25 inci harfidir. Seslilerin de yedincisidir.

UÇ :

Bir şeyin sivri olan bitim noktasına uç denir. Yazı kalemlerinin uçlarına takılan parçalara da yine kalem ucu adı verilir.

UÇAK: Taşıt olarak uçak; yolculuk, posta, harita ve acele yardımı ulaştırma aracı).

Son yıllarda yapılan tepkili uçaklar, uçak endüstrisinin durmadan geliştiğini göstermektedir. Uçaklar askerlikte olduğu kadar, sivil hayatta da önemli yer tutmaktadır. Kıt'alar, şehirler arasında yolcu, posta ve eşya taşıyan uçaklar mesafeleri bir hayli kısaltmıştır. Ülkelerin haritasını almak için uçaklardan da faydalanılmaktadır. Hasta, doktor, ilâç ve yiyecek naklinde uçakların kıymeti sonsuzdur.

Uçaklarda gövde, kanatlar, kuyruk, iniş takımı ve motorlar olmak üzere ayrı kısımlar vardır. Motor, hareketi sağlar. Kanatlar uçağın hava içinde yüzmesini sağlar. Kuyruk takımı uçağın manevra yapmasını kolaylaştırır.

UÇAK (Savaşta):

Zamanımızın en korkunç savaş silâhlarından biri ve en önde geleni hiç şüphesiz ki uçaktır. Savaş uçakları:

1 — Keşif uçakları,

2 — Av uçakları,

3 — Bombardıman uçakları olmak üzere üçe ayrılırlar. Keşif uçakları düşman fabrikalarının, kışlalarının ve yığınaklarının fotoğraflarını alırlar. Av uçakları çok hızlı giderler. Bunların manevra kabiliyetleri de fazladır. Düşman bombardıman uçaklarına saldırırlar. Bombardıman uçakları ise düşman hedeflerini bombalarlar. Ayrıca askerî taşıt uçakları da vardır. Taşıt uçaklariyle asker, malzeme, cephane ve sair şeyler nakledilir.

UÇAK HÜCUMLARINA KARŞI KORUNMA :

Uçağa karşı korunma ikiye ayrılır: Birincisi faal (aktif) korunmadır. Hava birlikleri ve askerî birliklerle düşman uçaklarına karşı koymaya faal korunma denir. Pasif korunma düşman uçaklarının gözünden saklanmak demektir.

Sığınaklara gizlenmek, ormanlara sığınmak pasif korunma hareketlerindendir.

UÇURTMA :

Aynı boyda çıtaların altıgen şeklinde bağlanarak üzerinin kâğıtla kaplanmasiyle yapılır. Uçurtmanın bir de kuyruğu bulunur. Uçurtma havanın itme kuvvetinin etkisiyle uçar.

UÇURTMA NASIL UÇABİLİYOR?:

Uçurtmayı rüzgâr kuvveti uçurur. Rüzgârın uçurtma yüzeyine çarpması uçurtmayı havalandırır. Uçurtma terazilerinin düzgün olması ve kuyruğun da uçurtmaya uygun olması sayesinde uçurtma süzülerek uçmaya başlar.

UD :

Alaturka musiki âletlerinden biri de **uddur**. Kocaman karınlıdır. Tellidir. Mızrapla çalınır.

UFUK :

Görüş alanımızın nihayetinde, yerle göğün birleşmiş gibi göründüğü kısma **ufuk** denir.

UGANDA :

Orta Afrikada Viktorya Gölünün kuzey batısında 252.866 km². genişliğinde bir ülkedir. Nüfusu 4 milyondur. Pamuk tarımı gelişmiştir.

UKRAYNA :

Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden biridir. Karadenizin kuzeyine düşer. Yüzeyi 445 bin km². dir. Nüfusu 31 milyonu bulur. Başkenti Kiyev'dir.

ULAŞTIRMA :

Herhangi bir şeyi bir yerden başka bir yere iletmeğe «ulaştırmak» denir.

ULUBATLI HASAN :

İstanbul'un fethinde surlara ilk tırmanan kahraman ve şanlı Türk sancağını Bizans burçları üzerinde ilk dalgalandıran Ulubatlı Hasandır. O 29 Mayıs 1453 salı günü şehit düştü. Fakat onun nurlu idealine cenk arkadaşları ulaştılar.

ULUBORLU :

Uluborlu, İsparta Vilâyetinin bir kazasıdır. 12 köyü ile 2 nahiyesi vardır. İçinde 1955 yılı sayımına göre 4237 insan yaşar. Köyleriyle birlikte bütün nüfusu 6465'dir. İsparta'nın 40 km. kuzeybatısında yer alır.

ULUDAĞ :

Bursa Vilâyetinin güney doğusunda yükselir. Marmara Bölgesinin en yüksek yeridir. (2543 m.)

ULUKIŞLA :

Niğde Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. Merkez nüfusu 1955 sayımına göre 4184'dür. Köyleriyle birlikte bütün nüfusu 23780'i bulur.

40 köyü ile 2 bucağı vardır. Niğdenin 50 km. güneyinde yer alır.

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

KAHRAMANLAR VÂDİSİ

İstiklâl Savaşının ilk günlerindeydi. Düşman Ödemiş üzerine yürüyordu. Dağlarda dolanan zeybekler, düşmanı durdurmaya karar vermişlerdi. Bunlar arasında Gökçen Efenin kızanları da vardı. Şimdi size, Gökçen Efe kızanlarından 38'inin hikâyesini anlatacağım.

Bir sabahtı. Düşman tugayı boğaz yolunda yürüyüşe geçmişti. Boğaz, sarp kayaların arasına sıkışmıştı. Önünü, üç beş çam ağacı ile bodur çalılıklar örtüyordu.

Gökçen, otuz sekiz kızanını ayırdı. Boğaz içindeki çalılıklara gönderdi: «Göreyim sizi kızanlar. Gâvuru bu yana geçirmeyeceksiniz. Vazifeniz bu.» dedi. Efeler Gökçen'e temennah çaktılar. Yağız atlara binerek vâdiye doğru uçtular. Uzaklarda akisler bırakan nal seslerinden başka bir şey duyulmaz oldu.

Ertesi gün, fecirle beraber silâh sesleri işitildi. Gökçen'in kızanları yaklaşan düşman öncülerine ölüm saçıyordu. Her kurşun, bir düşmanın göğsünü deliyordu. Boğazın önü düşman leşleriyle doldu. Düşman tugay kumandanlığı, boğazı tıkayan Türk birliğinin kesin olarak imhasını emretti. Toplar patladı. Yıldırımlar yağdı. 38 kahramana bataryalar ateş açtı

Neden sonra gürültüler dindi. Toz ve duman bulutları yatıştı. 38 kahraman şehidin üzerinden geçen düşman birliği boğazı aştı. Geride de 100 den fazla ölü ile 300 den fazla ağır yaralı bıraktı.

Kahramanlar vâdisinin şehitleri nur içinde yatsın.

GÜLÜYORUM :

YA SÖNDÜRÜRSEN?

İki deli tımarhaneden (akılevi) kaçmayı tasarlıyorlardı. Bir gece, ellerinde bir elektrik feneri olduğu halde büyük bir duvarın üstündeydiler. Delinin biri feneri sıktı. Işık uzun bir çizgi halinde karanlıklara uzadı. Hemen arkadaşını dürttü:

— Buldum, dedi. Nah şu ışığa tutunarak in. Bak tıpkı ip gibi.

Öbür deli güldü:

— Beni mi kandıracaksın akıllım, dedi. Tutundum iniyorum; ya feneri söndürüverirsen ?

PERDELERİ İNDİR?

Bir adam, bir evin bir odasını kiralamak için pazarlık ediyordu. Ev sahibi bir odayı gösterdi:

— Bu odanın manzarası çok güzel olduğu için kirası iki mislidir.

Adam pencereden baktı, sokak görünüyor.

— Sokağı biraz önce ben görmüştüm. Siz perdeleri kapayın, işte size istediğiniz paranın yarısı.

FAYDALI BİLGİLER :

Sirkede mikrop öldürme hassası az da olsa vardır. Onun için salataya önce sirkeyi dökünüz ve iyice karıştırınız.

★

Muşamba masa örtüleri ve yağmurluklarınızı bir miktar sirkeli su ile yıkayınız.

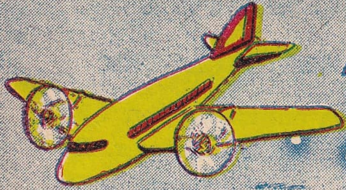
AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi : **AKISAN YAYINEVİ.**

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

17 Ocak 1956, Salı — Sayı: 86 — Fiyatı: 20 kuruştur.

ÜÇGENLER

UÇAK

ÜZÜM

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

U-Ü-V

VANTİLÂTÖR

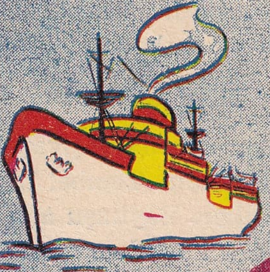

ÜVEZ

VANİLYA

VAPUR

VİOLONSEL

Bunları biliyor musunuz?

MEŞHUR PİZA KULESİ NE ZAMAN YIKILACAKTIR?

İtalya'da Piza Şehri'nde 1817 de inşa edilen meşhur eğri kulenin, eğilimi, yapıldıktan bu yana, gittikçe artmaktadır. Bu tempoda eğilime devam edecek olan kule, 294 yıl sonra, yani 2250 yılında yıkılacaktır.

EN UZUN HAYVAN HANGİSİDİR?

Dünyada mevcut hayvanların en uzun boylusu zürafa'dır. Diğer hayvanlara nazaran boynu çok uzun olan zürafanın boynundaki kemikler, diğer hayvanlarınkine eşit sayıdadır. Su içmesi gayet zordur. Boynunun uzunluğuna bakmadan saatte otuz kilometre sür'atle koşabilir.

BOYNUZLU İNSANLAR

Tibet'teki bir adamın altı buçuk santim uzunluğunda bir boynuzu vardır. Afrika'da bir diğer boynuzlu adama rastlanmıştır. İnsanlarda boynuz çıkması Cornu Cutaneum denilen bir cilt hastalığından ileri gelmektedir. Alında çıktıkları ve hayvanlarınkine benzediği halde bu boynuzlar kemikten değildir.

17 HAZİRANIN GARİPLİĞİ

17. Asırda yaşıyan Lehistan Kıralı 3. Jan Sobieski bir yılın 17 Haziranında doğmuş, sonradan 17 Haziranda tahta çıkmış, yine 17 Haziranda evlenmiş ve sonra ölmüştür.

YALNIZ İNSANLARIN MI VANTİLÂTÖRLERİ OLUR?

Arıların da kendilerine göre bir serinletme ve havalandırma tertibatları vardır. Bazı arılar kovanın ağzında dururlar ve kanatlarını çırparak kovan içine hava akimini sağlarlar.

TEHLİKELİ BİR BAYKUŞ CİNSİ

Güney Amerika'da yaşıyan bir baykuş cinsi pek vahşî ve yırtıcı bir hayvandır. Tembel hayvanlar, maymunlar ve küçük geyikler, Kocakarı Baykuşu adlı bu kuşun pençe ve gagaları altında ölümden kurtulamazlar.

ULUS :

Ulus, millet anlamını taşır. **(Millet kelimesine bakınız.)**

ULUSAL DUYGU :

Bir milleti teşkil eden fertlerin birlikle yaşadıkları heyecanlara, yüreklerinde aynı zamanda çarpan hislere ulusal duygu adı verilir. Bayrak sevgisi, vatan sevgisi ulusal duygulardandır. Geçit törenlerinde askerlerimizi seyrederken duyduğumuz heyecan yine ulusal duygularımızdan sayılır.

ULUSAL EKONOMİ :

Her yılın 12 Aralık ile 18 Aralık günleri arasında ulusal ekonomi haftası tertiplenir. Bu hafta süresince konferanslar verilir. Konuşmalar yapılır. Tutumun, tutumlu olmanın, yerli malı kullanmanın faydaları anlatılır.

UN :

Taneli bitkilerin (tahıl gibi besin maddelerinin), değirmende öğütülerek un haline gelmesine **un** denir.

URAL DAĞLARI :

Ural Dağları Avrupa ile Asya sınırını teşkil eder. Avrupanın doğusunda yer alırlar. Uzunlukları 2400 km.-yi geçen Ural Sıra Dağlarının en yüksek tepesi 1600 metreyi geçmez. Ural Dağları altın, plâtin, manganez, demir, nikel, bakır gibi kıymetli madenlerle doludur.

URANYUM: (Bak: Üranyum).

URFA :

Urfa, güneydoğu vilâyetlerimizden biridir. Türkiye - Suriye sınırı üzerinde bulunur. Dolayı Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Gaziantep Vilâyetleriyle çevrilidir. Güneyinde de Suriye uzanır. Alanı 20.715 kilometrekaredir. Nüfusu 1955 sayımına göre 347.712'dir. Urfa Şehrinde 48.013 kişi yaşar. Merkez kaza sınırları içinde 99.895 nüfus vardır. Urfa Vilâyetinin merkez kazadan başka Akçakale, (Harran), Birecik, Bozova, (Hürek), Halfeti, Hilvan (Karaçurum), Siverek, Sürüç ve Viranşehir ol-

mak üzere 8 kazası vardır. Şehrin arkasını alçak tepeler kuşatır. Önünde geniş ova yer alır. Meşhur Harran Ovası güneyinde bulunur. Ayrıca, Sürüç Ovası da verimli topraklarla örtülüdür. En yüksek dağ Karacadağdır (1.850 m.). Urfa Vilâyetinin batı sınırı üzerinden Fırat Nehri akar. Fırat boyları iyi cins kavun ve karpuz yetiştiren kumsal düzlüklerle kaplıdır. Urfa çevresi dere ve çaylarla doludur. Ormanca fakir olan vilâyet toprakları üzerinde tarım yapılır. Yıllık tahıl randımanı 200 bin ton kadardır. Baklagiller ekimi de boldur. Urfa Şehri denizden 550 m. yüksekte bulunmaktadır.

URLA :

Urla, İzmir Vilâyetinin kazalarından biridir. Merkez nahiyesinden başka bir nahiyesi vardır. Köylerinin sayısı da 18'i bulur. Şehirin içinde 1955 sayımına göre 10.969 kişi yaşar. Bütün kazanın nüfusu 22.747'dir.

URUGUAY :

Güney Amerika Kıt'ası Cumhuriyetlerinden biridir. Brezilya ile Atlas Okyanusu ve Uruguay Nehri arasına sıkışmıştır. Alanı 187 bin km^2.'dir. Nüfusu 2,5 milyon kadardır. Baş şehri deniz kenarında Montevideo Şehridir.

USKUMRU :

Yurdumuzun kıyılarında ve bilhassa Boğazlarımız çevresinde tutulan bir balık cinsidir. Tekir çizgilidir. Zayıfından çiroz yapılır.

USTURA :

Ustura, çelikten yapılmış keskin bir tıraş âletidir.

UŞAK :

Uşak, yeni kurulan vilâyetlerimizden biridir. Afyonkarahisarın batısında yer alır. Çevresini Kütahya, Manisa, Denizli ve Afyonkarahisar Vilâyetleri kuşatır. Uşak Şehrinde 1955 sayımına göre 23.366 kişi yaşar. Merkez kazanın nüfusu 55.180'dir. Vilâyet sınırları içinde de 166,271 nüfus barınır. Banaz, Eşme,

Karahallı, Sıvaslı ve Ulubey adında beş kazası vardır.

İzmir - Afyon demiryolu üzerinde bulunur. Tarımı ileridir. İçinde bir şeker fabrikası vardır.

UYGARLIK :

Uygarlık, medeniyet kelimesinin anlamdaşıdır. Tarihte uygarlığın ilk öncüsü Türklerdir.

UYGULAMA ŞARKILARI: (Bak: Şarkılar).

UYGURLAR: (Yaşayış ve uygarlıkları):

Yaşayış ve uygarlıkları:

Tarihte önemli Türk kollarından biri de Uygurlardır. Göktürklerle birlikte yaşarlardı. 744 yılında Karluk Türkleriyle birlik oldular. Kutluk sülâlesini yıktılar. Devleti ele geçirdiler. Bugünkü Moğolistan toprakları üzerinde yüz yıl hükümran oldular. Sonraları Kırgızların saldırıları karşısında batıya çekildiler. Tanrı Dağlarının yeşil vâdileriyle Tarım Havzasına yerleştiler (845). Kültür alanında hayli ilerlemişlerdi. Bugün Karahoço ve Turfan kazılarında elde edilen eserler onların uygarlıkta ne kadar ileri olduklarını gösterir. Şehirlerde otururlardı. El san'atlarında ve tarımda çok ileriydiler. Ticarette de gelişmişlerdi. Hint, Çin ve İranlılarla alış veriş yaparlardı. Zamanla Hindistandan Buda, İrandan Mânî dinlerini alarak bu dinlerin Orta Asyada yayılmasına sebep olmuşlardır. Daha sonraları İsâmiyeti kabul ettiler. Kendilerine göre özel bir yazıları vardı. Alfabeleri 14 harfliydi. Sağdan sola doğru yazarlardı. Sayısız tapınaklar yapmışlar; parklar ve kanallar açmışlardır.

Uygur Devletinin yıkılması:

Uygurların bağımsızlığı on üçüncü yüzyıl başlarına kadar sürdü. Bir ara Moğol İmparatorluğuna bağlandılar. Böylece bağımsızlıklarını kaybettiler. Tarihin derinliklerine gömüldüler. Bugün Çin Türkelinde yaşıyan milyonlarca Türk Uygurların soyundan inmedir.

UYGURLARIN GÖÇLERİ VE UYGUR DEVLETİNİN YIKILIŞI: (Bak: Uygurlar).

UYKU :

Hayvanların ve insanların en büyük dinlenme hali uykudur. Duyuların uyuşmasiyle başlar. Uykuda gözler kapanır, vücut kendini koyverir. Devamlı uykusuzluk önce sıhhat bozukluğuna, sonra da ölüme sebebiyet verir.

UYUZ VE UYUZDAN KORUNMA :

Deri hastalıklarından biri de uyuzdur. Bu hastalığı yapan uyuz böceğidir. Küçüktür. Gözle görünmez. Uyuzların kendileri veya eşyası ile yapılan temaslardan geçer.

Uyuz böcekleri üst derinin altında yuvalar yaparlar. Kanallar açarlar. Kanla beslenirler. Yumurtalarını yine üst derinin altına bırakırlar. Uyuza yakalananlar arasız kaşınırlar. Hele geceleyin yatakta ısınan vücudun kaşıntısı büsbütün artar. Hastanın parmak aralarında, koltuk aralarında, karnında ve kasıklarında yaralar çıkar. Temizliğe önem verilirse, vücut sık sık mikrop öldürücü sabunlarla yıkanırsa hastalık önlenir. Hele kükürtlü melhemler kullanmak, her gün kaynatılmış ve ütülenmiş çamaşırlar giymek çok yerinde olur. Böylece hastalık ta birkaç günde geçirilir.

UZAK :

Uzak, yakının tersidir. Yakın olmıyan demektir. Güneş, dünyamıza çok uzaktır. Cümlesinde olduğu gibi.

UZMAN ·

Herhangi bir bilgi veya iş sahasında derinleşen kimselere uzman (mütehassıs) denir. Meselâ; doktorlar arasında iç hastalıkları üzerinde derin bilgi edinene dahiliye mütehassısı (iç hastalıkları uzmanı) denir.

UZUNKÖPRÜ :

Uzunköprü, Edirne Vilâyetimizin bir kazasıdır. 58 köyü ile 3 nahiyesi vardır. Nüfusu 1955 sayımına göre 63.756 kişidir. Kaza merkezinde 15.465 kişi yaşar. Edirnenin 48 km. güney doğusunda yer alır. Ergene Suyu üzerindedir. Meşhur Uzunköprüsü

İkinci Murat tarafından yaptırılmıştır.

UZUNLUKLARIN TASINLANMASI :

Uzunlukları tasınlamak önemli alışkanlıklardan biridir. Buna da ilkokulun matematik derslerinde başlanır. Her çocuk karışının, adımının, ayağının metre cinsinden uzunluğunu bilmelidir. İki nokta arasındaki uzunlukları sık sık ölçmelidir. Mesafeleri tasınlamalıdır. Sonra da tekrar ölçmeye başlamalıdır. Böyleie fazla tekrarlarla, tasınlamalarla hakikate yaklaşmış oluruz.

UZUNLUK ÖLÇÜLERİ :

Mesafeler uzunluk ölçüleriyle hesaplanır. Uzunluk ölçüleri birimi metredir. **(Bak: Metre).**

UZUNLUK ÖLÇÜLERİ İŞARETLERİ :

Uzunluk ölçülerinin işaretleri aşağıda gösterilmiştir.

Metre = m.
Desimetre = dm.
Santimetre = cm.
Milimetre = mm.
Dekametre = dam.
Hektometre = hm.
Kilometre = km.

Bu harfler, karşılarındaki uzunlukların kısaltılmış işaretleridir.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

Ü :

Ü harfi, Türk alfabesinin yirmi altıncı harfidir. Sesli harflerin de sekizincisidir.

ÜCRET :

İş karşılığı alınan paraya ücret denir. İşçi ücreti gibi. Ayrıca, satın alınan mal için ödenen para da ücret sayılır.

ÜÇ :

Matematikte ikiden çok, dörtten bir az olan tam sayıya üç denir. İkiye bir eklenirse üç elde olunur. Dörtten bir çıkarıldığı zaman elde kalan sayı yine üçtür. Üç değeri (3) rakamıyla belirtilir.

ÜÇ BASİT ZAMAN :

Dilbilgisinde, fiil çekimlerinde başlıca üç basit zaman vardır. Bu zamanları da şöyle sıralarız:

1 — Geçmiş zaman,
2 — Şimdıki zaman,
3 — Gelecek zaman.

Geçmiş zaman işlerin olup bittiği ânı belirtir. «Jale geldi.» dediğimiz zaman Jale'nin gelmiş olduğunu, yâni içinde yaşadığımız zamandan önce geldiğini anlarız. Geldi, aldı, verdi, yürü-

dü, çalıştı, geçti, unuttu, varmış, olmuş gibi sayabildiğimiz kelimelerin tümü hep geçmiş zaman fiilleridir.

Şimdiki zaman, içinde yaşamakta olduğumuz andır. «Güneş doğuyor.» dersek güneşin henüz doğmakta olduğunu anlarız. Alıyor, gülüyor, gidiyor, çalışıyor, yazıyor kelimeleri hep şimdiki zaman fiilleridir.

Gelecek zaman ise geçmemiş ve henüz yaşanmakta olmayan zamandır. «Yarın okula gideceğim.» cümlesini söylediğimizde okula gitmediğimi ve henüz gitmekte olmadığımı; ancak yarın, yani gelecek zamanda gideceğimi anlatmış oluruz.

(Bak: Fiillerde zaman).

ÜÇGEN : (Kenarları ve açıları, kare ve dikdörtgenle karşılaştırma):

Üç kenarla çitlenmiş düzlem parçalarına üçgen adı verilir. Üçgen bir cisim değildir. Yalnızca yüzeydir. Eni ve boyu olmak üzere iki boyutu vardır. (Cisimlerde ise mutlaka üç boyut bulunur.)

Üçgenler:

a) Kenarlarına göre,

b) Açılarına göre olmak üzere başlıca iki guruba ayrılırlar.

Kenarlarına göre üçgenler:

a) Eşkenar üçgen,

b) İkizkenar üçgen,

c) Çeşitkenar üçgen.

Eşkenar üçgenlerde her üç kenar da birbirine denktir. Hepsi de aynı uzunluktadır. Böyle üçgenlerin açıları da birbirine eşit olur.

İkizkenar üçgenlerde yalnız iki kenar birbirine eşittir. Eşit kenarlar karşısındaki açılar da birbirine denk olacağından böyle üçgenlerin iki açısı da birbirine eşit olur.

Çeşitkenar üçgenlerde kenarlar ve açılar birbirine denk değildir.

Açılarına göre üçgenler de:

a) Dik üçgen,

b) Dar üçgen,

c) Geniş üçgen olarak üçe ayrılır.

Dik üçgenin bir açısı diktir. Geri kalan iki açısı dar açılardır.

Dar üçgenin her üç açısı da birer dar açıdır. Geniş üçgende ise bir geniş açı ve iki dar açı bulunur.

Bir üçgende iki kenar toplamı üçüncü kenar uzunluğundan daima daha uzundur.

Bir üçgende iki kenar uzunluğu arasındaki fark, üçüncü kenardan daima küçüktür.

Herhangi bir üçgenin iç açılarının toplamı daima 180° dir.

Bir üçgende en büyük kenar karşısındaki açı, açıların en büyüğüdür.

Üçgenin çevre uzunluğunu bulmak için kenarlarını toplamak gerekir.

Eşkenar üçgelerin çevresini hesaplamak için bir kenar uzunluğunu 3'le çarparız.

Üçgenlerin alanını hesaplamak için de üçgen tabanı ile üçgen yüksekliğini çarpar, yarısını alırız. Taban yatay olan kenardır. Taban karşısındaki köşeye **«tepe»** denir. Tepeden tabana indirilen dikme de üçgenin yüksekliğidir. Bu suretle;

$$\text{Üçgenin alanı} = \frac{\text{Taban uzunluğu} \times \text{yükseklik}}{2} \text{ olur.}$$

Bir dikdörtgen çizelim. Bunun karşılıklı 2 köşegenini birleştirelim. Böylece, dikdörtgen içinde iki üçgen elde etmiş oluruz. Dikdörtgenin alanını bulmak için uzun kenarla kısa kenarını çarpıyorduk. Yâni en uzunluğu ile boy uzunluğunu çarpmış oluyorduk. Dikdörtgenin içinde 2 üçgen olduğundan üçgenin alanını hesaplarken enle boyu çarpar, ikiye böleriz.

Kare veya dikdörtgen dört kenarlı bir düzeydir.
Üçgen ise üç kenarlı bir düzeydir.
Kare veya dikdörtgenin bütün açıları 90 ar derecedir.
Üçgenin bütün açıları 90 ar derece değildir.
Bunları da unutmamak gerekir.

İletki ile bir üçgen çizip bunu güzelce keselim. Sonra da bu üçgenin köşelerini makasla çıkarıp yanyana çakıştıralım. Mey-

dana gelen açıyı iletkimizle ölçersek 180 derece olduğunu görürüz. Öyleyse, bir üçgenin iç açılarının toplamı 180 derecedir.

ÜÇGEN ÇEŞİTLERİ: (Bak: Üçgen):

ÜÇGENİN AÇILARI TOPLAMI: (Bak: Üçgen):

ÜÇGENİN ALANINI HESAPLAMAK: (Bak: Üçgen).

ÜÇGENİN ÇEVRESİNİ HESAPLAMAK: (Bak: Üçgen).

ÜNİVERSİTE :

Yüksek öğretim yapan okulların hepsine birden üniversite denir. Üniversite kollarının herbirine de fakülte veya kolej adı verilir. Türkiyede İstanbul, Ankara ve İzmirde olmak üzere üç üniversite vardır. Ayrıca, bir de Erzurum Vilâyeti çevresinde Atatürk Üniversitesinin kuruluş hazırlıkları tamamlanmaktadır.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya, Hukuk, Tıp Fakültelerinden ibarettir. Ankara'da üniversite âyarındaki okullardan biri de Siyasal Bilgiler Okuludur. İstanbul Üniversitesinde Edebiyat, Tıp, Hukuk, Fen ve İktisat Fakülteleri bulunur. Çeşitli mühendisler yetiştiren Teknik Üniversite de yine İstanbulda yer alır. Teknik Üniversite Elektrik, İnşaat, Makine, Mimarlık Fakültelerinden ibarettir.

Üniversite tahsiline devam edebilmek için liseyi bitirmek icabeder. Liseden diploma alan gençler kendi kabiliiyetlerine elverişli bir fakülteyi seçerler. Sınava girerler. Kazanırlarsa fakültedeki kurslarına devam etmeye başlarlar. Üniversite öğrenim süresi 6 yıla kadar uzayabilir. Tıp Fakültesinde tahsil müddeti 6 senedir.

Üniversite yalnız bilgi vermekle kalmaz. Öğrencilere ilmî istiklâl ve araştırma ruhunu aşılar; araştırma ve incelemeler yaparak ilim alanında karanlık kalmış noktaları aydınlatmaya uğraşır. Keşifler yapar. İçinde bulunduğu cemiyetin maddeten ve mânen gelişmesinde önemli roller oynar. Böylece üniversiteler, her türlü politik düşüncelerden ve günlük dedikodulardan uzak olarak kendi branşları sınırları içinde çalışmak suretiyle hakikatleri ilim yolu ile arayıp bulan yüksek irfan müesseseleridir. Çok sevgili Atatürk'ün dediği gibi: **«Hayatta en hakikî mürşit ilimdir.»**.

ÜNLEM

Dilbilgisindeki kelime çeşitlerinden biri de ünlemdir. Ünlem kelimesi ünlemekten gelmektedir. Ünlemek yüksek sesle, bağırarak çağırmak anlamına gelir. Açık havada uzaktaki bir insanı çağırmak için «Hey!» diye bağırırız. Burada «Hey!» kelimesi ünlemden başka bir şey değildir.

Dilbilgisinde ünlem çeşitli duygularımızı belirtmek için kullandığımız sözlerin hepsine birden verilen müşterek bir addır. Ah, of, öf, uf gibi türlü duygularımızı belirtmek için söylediğimiz her söz bir ünlemdir. Ünlemlerin hepsi bağırarak söylenmez.

Çok özlediğimiz arkadaşımız Jale'yi gördüğümüz zaman «Oh, ne iyi ettin de geldin!» cümlesindeki «Oh» deyimi sevincimizi anlatan bir ünlem oluyor.

Böylece: «Türlü duyguları belirten kelimelere ünlem adı verilir. Ünlemler cümle kuruluşunda hiçbir iş yapmazlar.» Ünlemlerin sonuna bir ünlem işareti (!) konur.

Şimdi başlıca ünlemleri kısaca açıklayalım:

Oh: Sevinç ve gönül ferahlığını belirtmek için kullanılır. «Oh, bu yemek pek hoşuma gitti!»

Ah, of, öf: Ünlemleri keder ve acıyı anlatırlar

«Ah, ne yazık!», «Of, midem bulanıyor.», «Öf artık sus!» cümlelerinde olduğu gibi...

Ay, vay, ya: Şaşkınlık belirtirler. «Ay, bu ne biçim şey!» «Vay, dostum sen misin?», «Ya, pek yazık olmuş!» cümleleri de ayrı ayrı duygularımızı anlatmaktadırlar.

Ah, vah, vahvah, eyvah: Ünlemleri ise acıma, merhamet hislerini anlatmak için kullanılırlar.

Hey, hu: Ünlemlerini birisini çağırmak için kullanırız. Ayrıca pisi pisi, kuçu kuçu gibi, hayvanları çağırmada kullanılan kelimeler de yine ayrı ayrı birer ünlem sayılırlar. Ünlem, bir cümle içinde kullanılmışsa, ünlemden sonra bir virgül konur. Cümlenin sonuna da ünlem işareti (!) eklenir.

ÜNYE :

Ünye, Ordu Vilâyetinin kazalarından biridir. Karadeniz kıyısındadır. İçinde 1955 sayımına göre 9234 nüfus yaşar. Köy-

leriyle birlikte genel nüfusu 67.736'dır. 115 köyü ile 2 nahiyesi vardır.

Ünye, Samsun'un 85 km. doğusunda yer alır. Ordunun da 50 km. batısına düşer.

ÜRANYUM :

Atom endüstrisinde kullanılan çok kıymetli madenlerden biri de üranyumdur. Simgesi U olan bu madenin yoğunluğu 18,6'dır. 1800 derecede erir. Demire benzer. Üranyum atomunun parçalanması ile radyum elde edilir.

ÜRDÜN ·

Orta Doğuda, Palestinin doğusunda yer alan bir Arap devletidir. Çevresini Suriye, Irak ve Arabistan devletlerinin toprakları çevirir. Memleket meşrutiyetle idare olunur. Başkent Amman Şehridir. Ürdün Nehrinin yakınında olması sebebiyle memlekete Maveray-ı Ürdün adı verilir.

Birinci Cihan Savaşından önce Ürdün, Osmanlı Devletinin sınırları içindeydi. Yüzey ölçüsü 78.000 km² dir. Nüfusu 500 binin üzerindedir. Ürdün halkının çoğu müslüman Araplardır. Müslümanların genel nüfusa göre oranı %85'i bulur. Geri kalanını hıristiyanlarla müslüman Çerkezler teşkil eder.

Ürdün topraklarının kuzey kısmı ile orta bölümü dağlıktır. Yükseklikler en fazla 1.200 metreye kadar varır. Halkın büyük çoğunluğu çiftçilik yapar. Bu arada hayvan besleyenler de çoktur. Göçebeler yaylâdan yaylâya dolaşırlar. Şehirliler merkezlerde otururlar. Kerkük - Hayfa petrol borusunun Ürdünden geçmesi ve memleketin Hicaz demiryolu üzerinde bulunması buranın iktisadî ve sıyasî önemini arttırır. 50 bin nüfusu ile günden güne gelişen Amman Şehri ile Kudüs arasında düzgün bir otomobil yolu vardır. Birinci Cihan Savaşından sonra İngiltenin mandası olan Ürdün, 23 Mart 1946 tarihinde istiklâlini kazanmıştır.

ÜRE :

Üre, vücuttan idrar yolu ile atılan azotlu ve zehirli bir maddedir. (Bak: Üremi.). Aldığımız azotlu besinlerin yanmasiyle meydana gelir. Sidik içinde erimiş olarak bulunur.

ÜREME ·

Canlı varlıkların kendi benzerlerini meydana getirerek çoğalmalarına üreme adı verilir. Üreme olmasaydı canlılık ta olamazdı. Böylece hayat sona ermiş olurdu. Üreme cinsel hücreciklerin birleşmesi sonucunda olur. Üreyen canlılar kendilerini meydana getiren canlı varlıkların madde ve ruh özelliklerini devam ettirirler.

ÜREMİ ·

Üre, sidikle dışarı atılmayıp ta kanda birikirse vücutta zehirlenme başlar. Bu hal ölüme sebep olur. İşte ürenin kana karışması olayına üremi hastalığı denir.

ÜRGÜP ·

Ürgüp, Nevşehir Vilâyetinin bir kazasıdır. 29 köyü vardır. İçinde 1955 sayımına göre 4588 nüfus barınır. Bütün nüfusu 28383'dür. Kayserinin 50 km. güney batısında yer alır.

ÜRÜN KOOPERATİFLERİ :

Çeşitli toprak ürünlerini değerlendirmek ve çiftçilere zamanında gerekli yardımları yapmak için ürün kooperatifleri açılır. Belli birer nizamnamesi olan bu kooperatifler hükûmetin kontrolünde olan iktisadî topluluklardır. **(Bak: Kooperatifler)**.

ÜRÜNLERİMİZ :

Türkiye, toprak ürünleri bakımından zengin bir memlekettir. Ayrıca, toprak altı ürünleri ile deniz ürünleri de önemli faydalar sağlar. Şimdi, genel olarak ürünlerimizi özetliyelim.

Tahıllar ·

Toprak ürünlerimizin başında tahıllar gelir. Buğday, arpa, mısır, çavdar, yulaf gibi tanelilerden ibaret olan tahlı, hemen hemen yurdumuzun her yönünde yetişmektedir. Köylümüzün en çok elde ettiği ürünler tahıllardır. Tahılların büyük bir kısmını insanlar ekmek halinde yerler. Büyük bir kısmı da hayvanlara yem olmaktadır. Tahıl ürünlerimiz arasında buğday en çok ekilendir. Bilhassa Orta Anadolu Bölgesinde pek çok yetiştirilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinin havası yağışlıdır.

Bu sebeple Doğu Karadeniz Bölgesi buğday ekimine elverişli sayılmaz. Orada mısır bol elde edilir. Halkın büyük bir kısmı mısır ekmeği yemeğe alışmıştır. Yurdumuzda pirinç ekimi nisbeten azdır.

1952 istatistiklerine göre Türkiyede 7 milyon tona yakın buğday, 3 milyon 200 bin ton arpa, 830 bin ton mısır, 670 bin ton çavdar, 400 bin ton yulaf ve 51358 ton pirinç istihsali yapılmıştır.

Baklagiller ve sebzeler:

Bakla, fasulye, nohut, mercimek, bezelye gibi büyük taneli bitkilerin tür adı baklagillerdir.

Baklagillerin büyük bir kısmı insanların besinlerini teşkil eder. Bir kısmını yem olarak hayvanlar yer. Baklagiller ürünleri besleyicidir. Bunlardan bezelye, bakla, fasulye gibilerini sebze olarak ta yeriz. Bu arada yurdumuzun sebzeciliği hayli ileridir. Domates, bamya, patlıcan gibi yaz sebzeleriyle karnıbahar, lâhana, pırasa, ıspanak gibi kış sebzeleri sofralarımızı süslerler. Patates üretimi bilhassa Adapazarı yöresinde çoktur.

1952 istatistiklerine nazaran yurdumuzda 98 bin ton fasulye, 91 bin ton nohut, 70 bin ton mercimek ve 36 bin ton bakla istihsal olunmuştur.

Endüstri bitkileri :

Bu bitkiler fabrıkalarda işlenerek türlü işlerde kullanırlar.

Önce yağ bitkilerini inceliyelim: Yağ bitkilerinden yemeklik ve sabunluk yağ imâl olunur. Zeytin, susam, ayçiçeği, pamuk, haşhaş ve keten başlıca yağ bitkilerini teşkil eder.

Zeytin, ağaçtan elde olunan bir üründür. Zeytin ağaçlarına Akdeniz, Ege ve Güney Marmara Bölgelerinde çok rastlanır. Zeytin ağacı yaz kış yapraklarını dökmez. Çok bakım ister. Yılda, en az üç defa ağaçların altı sürülmelidir. Belirli zamanlarda zeytinlikler gübrelenmelidir. Üç dört yılda bir kere de işe yaramaz dallar budanmalıdır. Zeytin taneleri işçilere toplattırılır. Fabrikalara gönderilir. Yağ çıkartılır. Zeytin tanelerinden salamura da yapılır. Yurdumuzun en nefis zeytin yağları Ayvalık ve Edremit dolaylarından istihsâl olunur.

1951 yılında Balıkesir Vilâyetinde 16 bin ton, İzmir çevre-

sinde 7219 ton, Aydında 4837 ton, Gaziantepte 2 bin ton, Manisada 1898 ton. Çanakkalede 1500 ton, Hatayda 1500 ton zeytinyağ elde edilmiştir.

Endüstri bitkilerinden biri de şeker bitkileridir. Memleketimizde tarımı yapılan başlıca şeker bitkisi şeker pancarıdır. Şeker pancarları şeker fabrikalarında şeker haline getirilir. Hükûmetimizin gayretli çalışmaları sonucunda şeker fabrikalarımızın sayısı günden güne artmaktadır.

Endüstri bitkilerinin diğer bir çeşidi dokuma bitkileridir. Bunlardan kumaş, ip, sicim, halat gibi maddeler imâl olunur. Pamuk, keten, kenevir başlıca dokuma bitkileridir.

Pamuk sulak ve sıcak topraklarda yetişir. Ege Bölgesi, Çukurova ve doğuda Iğdır Ovası pamuk ekiminin çok yapıldığı yerlerdir. Ortalama yıllık istihsal 120 bin tonun üzerindedir. Memleketimizin dokuma fabrikalarında işlenen pamuklar çeşitli kumaşlar haline getirilir.

Tütün ve çay:

Bunlar da endüstri bitkileri arasında bulunur. Ege, Karadeniz ve Marmara Bölgeleri tütün tarımının çok olduğu yerlerdir. Yılda 75 bin tondan fazla tütün elde edilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinin çok önemli bir ürünü çaydır. Çay ayrı bölgedeki fabrikalarda, kullandığımız çay haline getirilmektedir. Bununla beraber yerli çaylar şimdi ihtiyacımızı karşılamamaktadır. Dışarıdan her yıl tonlarca çay getirtiriz.

Meyvacılık :

Güzel yurdumuz çeşitli meyvaların bol yetiştiği bir memlekettir. Hele, yurdumuzun meyvalarının lezzetine doyum olmaz. Üzüm, incir, fındık, şeftali, kayısı, armut, elma gibi yemişlerimiz, dünyanın her tarafından aranır. Bu meyvalara yurdumuzun her yerinde rastlanır.

İzmir ve Manisa üzümleriyle, Aydın incirleriyle, Dörtyol portakallariyle, Ordu ve Giresun fındıklariyle ün kazanmış şehirlerimizdir. **(Bak: Meyvalar konusunun ilk bölümü).**

Hayvancılık :

Yurdumuz, tarımda olduğu kadar, hayvancılıkta da gelişmiş sayılır. Bilhassa köylümüzün en büyük yardımcısı, beslediği hayvanlardır. Köylülerimizin büyük çoğunluğu öküz, inek, manda, at, eşek, katır, koyun, keçi, tavuk, hindi, kaz, ördek gibi çeşitli hayvan besler. Bir kısım köylüler de geniş çapta hayvancılık yaparlar. Büyük sürüler beslerler. Bilhassa yaylâlarda, çayırlarda ve dağlarda yaşayan göçebelerin, yörüklerin binlerce hayvanlık sürüleri vardır.

Önce, evcil hayvanlarımızın durumunu inceleyelim. Bunlar koyun, keçi, öküz, inek, manda, at, eşek, deve, katır cinslerine ayrılırlar. Evcil hayvanların etlerinden, sütlerinden, güçlerinden, derilerinden, kemiklerinden ve tüylerinden istifade ederiz. Memleketimizde 55 milyondan fazla evcil hayvan olduğu hesaplanmıştır.

Kümes hayvanları, arı ve ipekböceği büyük faydaları olan hayvanlardır. Kümes hayvanlarının etlerinden, yumurtalarından ve tüylerinden faydalanırız. Yurdumuzun tabiat durumu, hayvancılığın gelişmesine çok elverişlidir. Geniş otlaklarda ve çayırlarda koyun, keçi, inek sürüleri beslenir. Sütten yağ çıkarılır Peynir elde olunur.

1950 sayımına göre yurdumuzda 23 milyon 83 bin koyun, 14 milyon 499 bin kıl keçisi, 10 milyon 123 bin sığır, 3 milyon 966 bin tiftik keçisi, 1 milyon 633 bin eşek, 1 milyon 140 bin at beslenmektedir.

Avcılık :

Yurdumuz ormanları, kırları ve dağları çeşitli av hayvanlarının yuvalariyle doludur. Türlü kuşlar, kurt, tilki, sansar, domuz, samur, çakal avlanan başlıca hayvanları teşkil eder.

Balıkçılık :

Denizlerimiz ve göllerimiz iyi cins balıklarla doludur. Bilhassa Çanakkale ve İstanbul Boğazlariyle Marmara Denizi ve Ege kıyıları balık avının çok yapıldığı yerlerdir. Balıkların büyük bir kısmı taze yenir. Bir kısmı ile salamura, konserve yapılır.

Orman ürünleri :

Eskiden ormanca zengin olan yurdumuz, bugün bu yönden fakir durumdadır. Yurt topraklarımızın sekizde birini kaplıyan ormanlar merhametsiz baltaların tahribi altında günden güne azalmaktadır. Hele, dikkatsizlik yüzünden çıkan yangınlar her sene binlerce ağacı kül etmektedir.

Orman ve çalılıklarımızdan yakacak odun, kereste ve kömür elde etmekteyiz. İzmit çevresindeki kâğıt fabrikalarımız da ormanlardan faydalanmaktadır. Ayrıca palamut, kitre ve reçine de ormanlardan elde edilir. Karadeniz Bölgesinin dağları ormanlarla kaplıdır. Yalnız, bu dağların İç Anadoluya bakan yamaçlarında ormanlara rastlanmaz. Daha ziyade Kuzey Anadolu dağlarının denize bakan yamaçları sık ormanlarla örtülüdür.

Madencilik :

Yurdumuz maden bakımından çok zengindir. **(Bak: Madenlerimiz - Madenlerimizin ekonomik değeri).**

ÜSKÜDAR :

Üsküdar, İstanbula bağlı bir kaza merkezidir. İçinde 1955 sayımına göre 88.599 nüfus barınır. Köyleriyle birlikte bütün nüfusu 92.693'dür. Beylerbeyi, Kısıklı nahiyelerinden başka yedi köyü vardır. İstanbul Boğazının Anadolu yakasında bulunur. Marmara ile Boğazın birleştiği yerdedir. Doğusunda Çamlıca tepeleri yer alır. Şehir, Çamlıca ile deniz arasını dolduran engebeler üzerinde kurulmuştur.

Üsküdar, tarihî yapılarla doludur. Bilhassa İskele, Büyük Valide, Ayazma, Eski Valide, Şemsi Paşa ve Üçüncü Selim camileri güzel eserler arasındadır. Üçüncü Selimin yaptırdığı Selimiye kışlası büyük yapılardan biri sayılır. Osmanlı Devletinin son yıllarında Tıbbiye-i Şahane olarak inşa ettirilen Haydarpaşa Lisesi de muhteşem bir yapıdır.

ÜSLÛP :

Yazarların, şairlerin ve hatiplerin fikirlerini, duyuşlarını kendilerine mahsus bir şekilde anlatmalarına üslûp adı verilir. Ayrıca bir devir san'atının özelliklerine yine üslûp denir.

KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

NAMUS BORCU

İnsanlar sel halinde akıyordu. Köylüler, kasabalılar, şehirliler durmadan doğuya gidiyordu. Böylece, yeni bir göç başlamıştı. Çocuk ağlayışları... Kağnı gıcırtıları... At kişnemeleri... Hepsi birbirine karışıyordu. Rüveyde, bu insan seli içinde bir asker karısıydı. Kocası, Mustafa Kemal'in ordusuna katılmıştı. Giderken de: «Mehmed'im sana emanettir. Ona iyi bakasın.» demişti. Rüveyde, tombul yanaklı yavrusuna hakikaten iyi bakmıştı. Âdeta onunla arkadaş olmuştu. Ama o gün çektiğini kendisiyle Allahı bildi. Aç ve susuz yürüyüş dizlerini kesmişti. Canından bezenler yavrularını atıyordu. Annesi de ona kaç defa bağırmıştı: «Kızım» demişti. «Bugün canını kurtarmaya bak. Daha gençsin Nice nice çocukların olur. Artık, taşımaktan da yoruldun. Dermanımız kalmadı. Elâleme baksana. Çocuğunu bırakan bırakana.»

Rüveyde kaşlarını çattı. Bunları bir başkasından duysaydı, belki de paralıyacaktı. Gözlerinden yaşlar boşanırken dudakları kımıldadı: «Sus anne! Konuşma!» dedi. «Çocuğumu atmak mı? Bunu bana sen mi söylüyorsun? Keşki duymasaydım. O bana kocamın en büyük yadigârıdır. Bizi kurtarmak için Sakaryada dövüşen bir askerin yavrusunu, kendi ciğerimden kopanı atayım ha? Eğer, kocam şehit düşerse, bir gün, bu taşıdığım yavrunun gölgesine sığınacağız!» Genç kadın boğula boğula ağladı. Kucağında mışıl mışıl uyuyan bebeğini şefkatle sıktı. Sevgiyle öptü. Eskisinden daha canlı olarak kalabalığın önüne geçti.

...

Nur içinde yat anneciğim. En sıkıntılı günlerinde bile beni bırakmadın. Düşman çizmelerine fırlatmadın. Bugün vatan topraklarında rahat rahat uyuyorsun. Seni de yabancılara çiğnetmemek benim namus borcumdur.

GÜLÜYORUM :

CİMRİ BÖYLE DÜŞÜNÜR.

İki arkadaş trende seyahat ediyorlardı. Çok kalabalık olduğu için yer bulamamışlardı. Birden birisiyle karşılaştılar. Bu ihtiyar bir adamdı ve memleketin en zenginiydi. O da onlar gibi

üçüncü mevkideydi ve koridorda büzülmüştü. İki arkadaş yaklaştılar:

— Nereye Halil Bey?

— Şehre gidiyorum, kiraları toplıyacağım.

Arkadaşlardan birisi dayanamadı:

— Halil Bey, dedi. Biz fakiriz, üçüncüde gidiyoruz. Senin bu kadar paran var. Niçin birincide veya yataklıda gitmezsin?

Cimri Halil Bey güldü:

— Sanki o dediklerin bundan evvel mi varacak?

FAYDALI BİLGİLER :

Yağlıboya ile lekelenen tahtaları derhal gaz veya zıft yağı ile siliniz. Ondan sonra arapsabunu ile ovunuz.

★

Su geçirmez kumaşlardaki çamur lekelerini gayet kolay temizliyebilirsiniz. Bir kabın içine su koyunuz, üzerine birkaç damla sirke damlatınız ve lekeyi bu sıvıyla siliniz. Yalnız sünger kullanınız. Fırça kat'iyen olmaz.

★

Limon suyu mermeri aşındırır. Mutfakta ve banyoda mermerleri temizlemek isterseniz birkaç damla limon damlatıp bezle siliniz. Bu arada bozulmasını istemediğiniz mermerlere limon damlarsa hemen siliniz.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi : **AKISAN YAYINEVİ.**

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

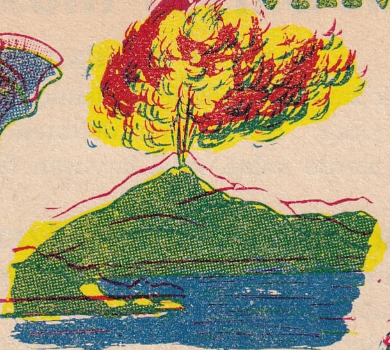
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

24 OCAK 1956, SALI — SAYI: 87 — Fiyatı: 20 kuruştur.

VAMPİR

VEZÜV

LEONARDO DA VINCI

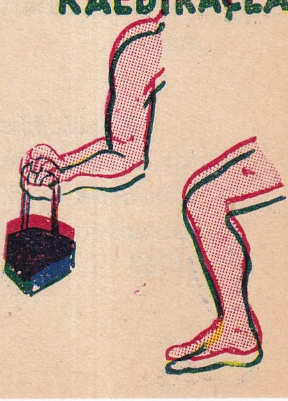
AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

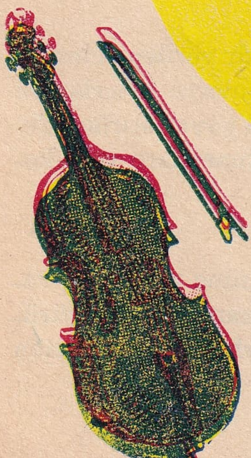
V

DEVAMI

VÜCUDUMUZDA KALDIRAÇLA

VİYOLONSEL

VOLAN

Bunları biliyor musunuz?

TABİÎ SU BORUSU

Fil, kuraklık zamanlarında içgüdüsüne uyarak kurumuş pınarların başına gider. Hortumunu delikten içeriye doğru sokar. Bu suretle içerde kalan suya kavuşan fil, susuzluğunu giderir.

KERTENKELELERİN BİR ÖZELLİĞİ

Herhangi bir düşmanı kuyruğundan yakalarsa, kertenkele kuyruğunu düşmanının ağzına bırakarak kaçabilir. Bundan sonra çalışmağa başlıyan kuyruk hücreleri, kertenkeleye çabucak yeni bir kuyruk kazandırırlar. Bazan bu kuyruk hücreleri, o kadar fazla çalışırlar ki, kertenkelenin, bir yerine üç kuyruğu olur.

İNSAN GÖZÜ KAÇ ÇEŞİT RENGİ AYIRD EDEBİLİR?

1896 yılında insanların 33.000 çeşit renk gördükleri sanılıyordu. Daha sonraları Harward Üniversitesi öğretim üyelerinden olan bir profesör, yaptığı deneylerin sonucunda, insanların 300.000 çeşit renk görebildiğini iddia ettiği vakit buna inanmıyanlar olmuştu. Fakat yakın zamanlarda yapılan ilmî deneyler, insanların bir milyon çeşit renk görebildiğini ispat etmiştir.

HİLEKÂR AVCI

Kutup ayısı, burnundan başka her tarafı beyaz olduğu için karlar arasında sessizce sürünerek düşmanının yanına görülmeden yaklaşır. Sonra birdenbire kayarak avının üstüne atlar.

PİLOT SİNCAP

Amerikada yaşıyan ve «Uçan sincap» adı verilen cinsten sincaplar, ağaç dallarını ayakları ile iterek havaya fırlarlar ve tüylü kollariyle bacaklarını açarak düşüşlerini yavaşlatırlar. Yere yaklaştıkları zaman büsbütün gerilerek zahmetsizce yere konarlar.

KURNAZ AVCI

Büyük Manta Vatos balığı bir balık sürüsüne rastladığı vakit havaya zıplar ve sonra yerçekiminden kazandığı hızla sürünün ortasına düşer. Avlarını böyle ânî bir darbe ile sersemleten kurnaz avcı, onları kolayca yakalar.

ÜSTAD :

Bilgi ve san'atça çok üstün olan kimselere üstad denir. Halk dilinde kullanılan usta kelimesi, üstad sözünden doğmadır.

ÜSTTEĞMEN :

Askerî rütbelerden biri olan üsteğmenlik yüzbaşılık ile teğmenlik arasında bir rütbedir.

ÜTÜ :

Evlerde, şapkacılarda ve terzi dükkânlarında kullanılan bir araçtır. Elbise buruşukluklarını gidermeye yarar. Kömürlü olanların içinde mangal kömürü yakılır. Elektrik ütüleri ise elektrik akımı ile kızar. Demirden yapılır.

Bir elbiseyi ütülemek için önce düzgün bir ütü masasının hazırlanması gerekir. Masanın üzerine kalın bir battaniye sermek yerinde olur. Çamaşırlar yıkandıktan, onarıldıktan ve elbiseler temizlendikten sonra ütülenirler. Ütüleme esnasında elbise ve çamaşırların benzinle temizlenmemesine bilhassa dikkat etmelidir. Yoksa, sıcak ütü yanında bulundurulan benzin kolayca alev alır. Bu suretle yangınlara sebep oluruz. Ütülenecek kumaşların üzerine nemli bir tülbent sermek icap eder. Ütülemede pantalon dikişlerinin üst üste bulunması lâzımdır. Kumaşın kavrulmaması için ütünün çok kızgın olmaması şarttır. Ütüyü kumaş üzerinde bırakmak ta doğru olmaz. İleri geri gezdirmek iktiza eder. Ütülenen elbiseler askılara asılır; çamaşırlar sandığa veya dolaplara yerleştirilir.

ÜVEYİK :

Ormanların içinde yaşıyan bir kuştur. Eti için avlanır. Güvercine benzer.

ÜVEZ :

Muşmulaya benzeyen bir meyva çeşididir. Ağacına üvez ağacı denir. İyice olgunlaştıktan sonra yenilır. Gülgillerdendir.

ÜZENGİ :

Binek atlarının eyerlerinde her iki yanda kayışla asılı bu-

lunan ve binicinin ayaklarını geçirmesine yarıyan demirlere üzengi adı verilir.

ÜZÜM :

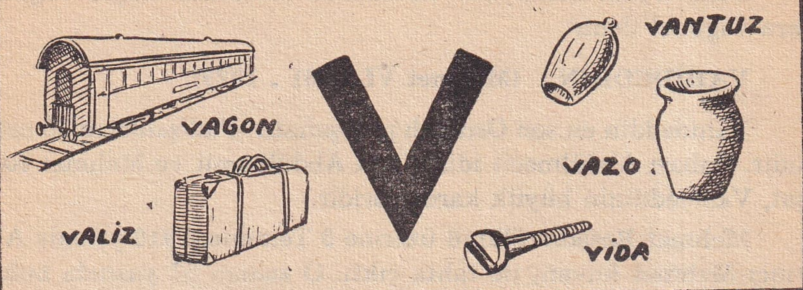
Sağlığa yararlı en önemli meyvalardan biri de üzümdür. Üzüm ağacına asma denir. Üzüm glikozca zengin bir meyvadır. Asma dallarında salkımlar halinde bulunur. Tazesi kadar kurusu da yenir. Suyundan pekmez, şıra ve alkollü içkiler yapılır. Üzümler, çeşitli renkte olurlar. Şaraplık üzümlerin en önemlisi papaskarası, sofra üzümlerinin en önemlisi de çavuş üzümüdür.

Üzüm, Akdeniz ikliminde yetişir. Yurdumuzda bağların genişliği 493 bin hektarı bulur. Yılda bir milyon tondan fazla yaş üzüm elde edilir.

Üzüm ağacı olan asma; esas, yan ve boğaz köklerinden ibarettir. Asma yapraklarından dolma yapılır. Üzümde şeker olduğu kadar vitamin de çoktur. Yemeklik üzümlerin salkımları büyüktür. Taneleri, iri ve seyrektir. Çekirdekler az ve küçüktür. Çavuş, razaki, çekirdeksiz, hafızali, müşküle, dimyat, yediveren, alpehlivan, Amasya en iyi yemeklik üzümlerdir.

Yurdumuzun iyi üzüm yetiştiren vilâyetleri başında İzmir ve Manisa gelir. Bununla beraber hemen hemen Türkiyenin her yönünde bağlara rastlanmaktadır. İzmir üzümleri dünyanın her tarafında aranır.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ

V :

Türk alfabesinin 27 nci harfidir. Sessizdir. Tek başına okunmaz. Müzikte nota üzerinde kemanla çalınacak kısımları gösterir. V harfi fizikte kullanılan voltun kısaltılmış şeklidir.

Matematikte V, romen rakamlarından beşi gösterir.

VADİ :

Yeryüzünde tepeler, dağlar arasında akar suların açtığı oyuklara vadi denir. Uzun yıllardanberi durmadan akan dereler, ırmaklar, nehirler geçtikleri toprak tabakalarını aşındırırlar. Büyük vadiler açarlar. Vadi toprakları tarıma elverişlidir. Bu sebeple vadiler, insanlarla doludur. Yeşilliklerle süslüdür.

Vadi kelimesi mecazî mânada da kullanılır. O zaman konu anlamına gelir. «Bu vadide bir şey konuşalım». Cümlesinde olduğu gibi.

VAGON :

Lokomotiflerin çektiği yolcu ve yük arabalarına vagon adı verilir. Vagonlar demiryolu üzerinden gider. En konforlu olanları yataklı ve lokantalı vagonlardır. Adapazarı, Eskişehir ve Sivasta vagon fabrikalarımız vardır. Yük ve yolcu vagonlarından başka akaryakıt vagonları da bulunur. Bunlarla petrol, gaz ve benzin nakledilir.

VAGONET :

Dekovil (dar demiryolu) hatlarında kullanılan küçük vagonlara vagonet denir.

VAHİDEDDİN : (Mehmet VI. 1861 - 1929).

Vahideddin en son Osmanlı padişahıdır. Padişahların 36 ncısıdır. Babası Abdülmecit idi. İkinci Abdülhamit ve Mehmet Reşat, Vahideddinin büyük kardeşleridir.

Mehmet Reşadın ölümü üzerine 3 Temmuz 1918 yılında Altıncı Mehmet ünvanı ile tahta çıktı. O zaman 57 yaşında bulunuyordu. Şehzadeliği sarayda kapalı olarak geçmişti. Seciye ve karakter bakımından zayıftı. Saltanatı dört yıl sürdü.

Padişahlığının ilk günlerinde Birinci Cihan Savaşının yenilgesine uğramıştık. 30 Ekim 1918 de Mondros silâh bırakışmasiyle yurdumuzun kapıları düşmanlara açılmıştı. İttihat ve Terakki Partisinin ileri gelenleri can kaygusuna düşerek vatandan kaçmışlardı. Kahraman Türk Milleti acı felâketi ile başbaşa bırakılmıştı.

Vahıdeddin, tarihimizde ilk defa uğradığımız bu acı felâketi kendi menfaati hesabına istismara yeltendi. Milletin çiğnenen haklarını korumadı. Hain Damat Ferit Paşayı sadrıâzam yaptı.

1920 yılının 16 Martında İstanbul sokakları düşman askerleriyle doldu. Şehzadebaşı'nda, karakolda herşeyden habersiz olarak uyuyan Mehmetçikler, kahpece süngülendiler. Masum Türk kızları Senegalli askerlerin hücumuna uğradı.

Tarihinin en kara günlerini yaşıyan Türk Milleti için için ağlıyordu. Vahideddin ise sarayında kendi rahatından başka bir şey düşünmüyordu. Hattâ 10 Ağustos 1920 de Türklük için ölüm fermanı olan Sevr Barışını imzalatmaktan çekinmedi.

Fakat, tarih boyunca Türkün istiklâl güneşi asla sönmemişti. Vatanın dört bucağında kımıldanmalar başladı. Böylece Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Millet, Anafartalar kahramanı Mustafa Kemali önder seçti. Mustafa Kemalin Anadoludaki çalışmalariyle Türkiye Büyük Millet Meclisi kuruldu.

Kurtuluş Savaşı başladı. Bu savaş Türk Milletinin kaderini belirtecekti. Hain Vahideddin, vatan kurtuluşu için çalışan İs-

tiklâl Ordularına Hilâfet Ordusu ve Kuvvayı İnzibatiye adlarında karşı kuvvetler çıkardı.

Mustafa Kemali idama mahkûm ettirdi. Memleketin ötesinde berisinde halkı kışkırttı; isyanlara sebep oldu. Elinden gelen her mel'aneti yapmaktan çekinmedi. Her hususta düşmanlarla işbirliği yaptı.

Tereddi etmiş Osmanlı Saltanatının bu mel'un mümessili, Türk varlığının yok olması için düşmanla gönül beraberliği etmekten daima zevk duydu. Ama, Türk'ün büyük bir gayz halinde şahlanması karşısında düşmanlar bozuldular Egenin mavi sularında can verdiler. Böylelikle, İstiklâl Savaşını kazanmış olduk. Sevr Muahedesini hükümsüz saydık. Artık, Vahideddin de sonunun geldiğini anlamıştı. 17 Ekim 1922 de bir İngiliz zırhlısına bindi. Kendi milletinden korkarak düşmana sığındı. Anavatandan ebediyyen uzaklaştı. Hicazda, Maltada, Cenova'da dolaştı. Son günlerini San-Reno'da geçirdi. O gitti. Türk Milleti de sevgili Atatürk'ün önderliğinde nurlu günlere kavuştu.

VAHİY :

Tanrının kendi buyruklarını Peygamberlere duyurması olayına vahiy denir.

VAIZ :

Dinî konular üzerinde halka verilen öğütlere vaız adı verilir. Bu öğüdü verene de vaiz denir.

VAKFIKEBİR :

Vakfıkebir, Trabzon Vilâyetine bağlı bir kazadır. 113 köyü ile 4 nahiyesi vardır. Köyleriyle beraber nüfusu 1955 sayımına göre 58.078'dir. Merkezinde 1367 kişi yaşar. Trabzonun 30 km. batısına düşer.

VAKIF :

Dinî müesseselerin yaşayabilmesi için gelir temin maksadı ile belli şartlara uyularak yapılan mülklere vakıf denir. Atalarımız yaptıkları cami v.s. gibi umuma faydalı yapıların yanında

han, hamam, dükkân gibi mülkler de kurarlardı. Bu mülklerin getirdiği gelir, cami masraflarını karşılardı.

VALİZ :

Meşin ve köseleden yapılmış küçük bavula valiz denir.

VAMPİR: (VANPİR) ·

Geceleri, mezardan çıkarak insanların kanını emdiği zannedilen hortlağa vampir adı verilir. Ayrıca Orta Amerikada Ekvatör bölgesinde yaşıyan bir nevi kan emici yarasaya da vampir denir. Bu vampirler oldukça büyüktürler. Meyva ve böcekle geçinirler. Aç kaldıkları zaman uyuyan hayvanlara ve insanlara sokulurlar; kanlarını emerler.

VAN ·

Doğu Anadolu'nun en güzel vilâyetlerinden biri Van'dır. Vilâyetin merkezi Van Şehri kendi adını taşıyan gölün doğu kıyısında bulunur. Vilâyetin kuzeyini Ağrı, batısını Siirt ve Bitlis, güneyini Hakkâri Vilâyetleri çevirir. Doğu sınırları boyunca İran toprakları uzanır. Alanı 17.759 km^2. dir.

Genel nüfusu 1955 sayımına göre 176.203'dür.

Merkez kazada 42.331 nüfus vardır. Şehrin nüfusu ise 14.408'dir. Başkale, Çatak, Erciş, Gevaş, Gürpınar, Muradiye, Özalp olmak üzere 7 kazası vardır. Arazisi engebelerle doludur. Yükseklikler 2000 ile 4000 metre arasında değişir. Çevresinin başlıca dağları Mordağ (3810), Başet Dağı (3750), İspiriz Dağı (3587), Haravil Dağı (3676), Hirabitdağı (3550) gibi yalçın tepelerdir İran sınırları yakınından çıkarak Van Gölüne dökülen Karasu, en önemli akar suyudur.

Van Gölü, Türkiyenin en büyük gölüdür. Üzerinde küçük vapurlar işler. Van, hemen hemen ormansızdır. Halk tarım yapar. Hayvan besler. Koyun, keçi, sığır sürüleri boldur. Van Şehri gölden yedi kilometre uzaktadır. Tarihi eski bir şehirdir. Milâttan 1900 yıl önce kurulduğu söylenir. Meşhur kalesi Milâttan 885 yıl önce Urartu Kıralı Birinci Savdur tarafından yapılmıştır.

VANİLYA :

Salepgillerden bir çiçektir. Beyazdır. Tırmanıcıdır. Kokusu hoştur.

VANTİLÂTÖR :

Yaz günlerinde sıcak odalarımızı serinletmek için vantilâtör kullanırız. Sıcak memleketlerde de vantilâtöre çok rastlanır. Elektrik motorüyle çalışan bir pervaneden ibarettir. Rüzgâr yapar. Havayı serinletir.

VANTUZ :

Vücudumuzu üşüttüğümüz zaman soğuk algınlığını gidermek gayesiyle sırtımıza vantuz tutarlar. Vantuz, bir tarafı açık, yarı yuvarlak bir şişedir.

Büyükçe madenî bir paraya paçavra bağlayıp arkamıza koyarlar. Ucunu gazlayarak yakarlar. Üzerine de vantuzu yerleştirirler. Hararetin tesiriyle vantuz altındaki hava dışarı çıkar. Derimiz bombeleşir.

VAPORLAR - VAPURLAR :

Deniz taşıtlarından, buhar makinası ile çalışan gemilere vapur denir. Bugünkü modern vapurların atası yandan çarklıydı. Vapur 18. yüzyılda Robert Fulton tarafından icad edilmiştir.

VARDAR :

Balkan Yarımadasında bulunan bir akar sudur. Şardağdan çıkar. Güneye doğru iner. Sırbistanı kateder. Yunan Makedonyasını sular. Üsküpten geçer. Önemli bir, iki kol alarak Selânik Körfezinden Ege'ye karışır. 340 km. uzunluğundadır.

VARŞOVA :

Varşova, Polonyanın başşehridir. Vistül Nehri kenarındadır. Doğu Avrupanın önemli demiryolları içinden geçer. Nüfusu yarım milyondur.

VARTO ·

Varto, Muş Vilâyetinin kazalarından biridir. 83 köyü ile 2

nahiyesi vardır. Muş'un 50 km. kuzeyinde bulunan Varto'nun nüfusu 1955 sayımına göre 24.925'tir. Kaza merkezinde 1.646 kişi barınır.

VAŞAK :

Vaşak, yabanıl hayvanlardandır. Sivri kulakları, keskin tırnakları vardır. Dişleri de sivridir. Yaban kedisine benzer. Kürklü olan vaşaklar yırtıcıdırlar.

VATAN :

Üzerinde yaşadığımız bu sevgili topraklarla, bu toprakların üzerinde atalarımız tarafından meydana getirilen anıtlar, evler, köyler, kasabalar ve şehirler; hepsi birden Türk vatanını teşkil eder. Öyle ise vatan kuru bir toprak parçası sayılmaz. Türk bayraklarının dalgalandığı ve Türk Milletinin sahip olduğu topraklar, bu toprakların üzerindeki her şey ile birlikte Türk vatanı sayılır. Vatan en sevgili varlıklarımızdan biridir.

Vatana hayatımızla bağlıyız. Ecdadımızın kutsal bir yadigârı olan vatan topraklarının her karışında bir şehit mezarı vardır. Dünyanın en modern şehirlerinde bir Anadolu köyünün kalbe sıcaklık veren sevgisini bulamayız. Bu topraklarda kendi atalarımızın mezarları vardır. Bu kasabalarda yürekleri bizim gibi çarpanlar yaşar. Bu köylerde bizim şarkılarımız duyulur. Türk vatanını çiğnetmemek bütün Türklerin en başta gelen vazifesidir.

VATİKAN :

Vatikan, Roma Şehri içindedir. Katolik hıristiyanlarının dinî lideri olan papa, Vatikan'da oturur. Burada tarihî yapılar, büyük kiliseler ve saraylar vardır. Vatikan, papanın hâkim olduğu ufacık bir devletçiktir. Alanı 44 hektar kadardır. Nüfusu 1025'i geçer.

VAZELİN :

Madenî bir yağdır. Ham petrolden çıkarılır. 31 derecede erir.

VAZO :

İçine çiçek konmak üzere veya süs eşyası olarak yapılan süslü kablara vazo denir.

VE :

Dilbilgisinde kullanılan kelimelerden biri olan (ve) bağdır. İki kelimeyi birbirine bağlar.

VEBA :

Veba, korkunç bir hastalıktır. Bu hastalığın âmili Yersin basilleridir. Yersin basillerini keşfeden Yersin adında bir Fransız doktorudur. Hasta farelerin pireleri ile sağlam insanlara bulaşır. Hastayı ateşler içinde kıvrandırır. Veba, Asya milletlerinde büyük salgınlar yapmış; bu arada milyonlarca insanı öldürmüştür. 14. yüzyıl Avrupasında çıkan hıyarcık vebası, 25 milyon kişinin canına kıymıştı. Hasta farelerden insanlara geçen pireler veba basillerini deriden ve lenfa yollarından vücuda sokmuş olurlar.

Akciğer vebasına tutulanlar hastalığı, öksürürken çıkardığı tükürük parçacıklariyle yayarlar. Ölen vebalı fareyi yiyen diğer fareler de vebaya yakalanırlar. Farelerin sidikleri, fışkıları da hastalığın sirayetine sebep olur. Vebaya yakalanmış fareler, insandan kaçmazlar. Bunlar ekseriyetle açıkta ölürler.

Vebanın kuluçka süresi 2 - 5 gün arasında değişir. Hastalığın ilk belirtisi başağrısı, titreme ve kusmadır. Vücut ısısı birdenbire yükselir. Zayıflama başlar. Halsizlik baş gösterir. Hastanın yürüyüşü sendeleme ile olur. Dil kalınlaşır. Üzeri kireci andıran beyaz bir pasla örtülür. Nabız çoğalır. Hastanın derisinden soğuk terler çıkar. Bu korkunç hastalığın başlıca 3 şekli görülür.

1 — Akciğer şekli. Bu, tamamen zatürrie belirtisindedir. Vebanın akciğer şekline yakalananlar kolayca kurtulamazlar. Bu hastalarda mikrop kanın içindedir.

2 — Lenf bezlerine yerleşen veba da tehlikelidir. Buna yakalanan insanların koltukları, kasıkları ve çene altı bezleri şişer. Bazan kaz yumurtası kadar büyüyen bu şişkinliklerin içi

zamanla mikropla kaynaşan bir sıvı ile dolar. Hastalığın bu çeşidine hıyarcık vebası denir.

3 — Bir de kanda yayılan ve vücut zehirlenmesine sebep olan veba vardır. Bu hastalık çok korkunç bir hastalıktır.

Şimdi, vebadan korunma yollarını öğrenelim. Önce fare neslini yok etmek gerekir. Vebaya yakalanmış kimseyi ayırmak, mütehassıs bir doktorun tedavisine baş vurmak, durumu hükûmetin sağlık teşkilâtına haber vermek ilk yapılacak işler arasındadır. Vebaya yeni tutulanlara veba serumu tatbik edilir. Salgın zamanlarda 6 ay bağışıklık sağlayan veba aşısı herkese yapılırsa büyük faydalar sağlar.

VEKÂLETLER: (Bakanlıklar):

Türkiye Cumhuriyeti hükûmetini teşkil eden ve ayrı işlerle görevlendirilen vekâletler şunlardır: 1 — Adliye (Adalet), 2 — Millî Müdafaa (Millî Savunma), 3 — Dahiliye (İç İşleri), 4 — Hariciye (Dış İşleri), 5 — Maliye, 6 — Maarif (Millî Eğitim) 7 — Nafia (Bayındırlık), 8 — Münakalât (Ulaştırma), 9 — Ticaret, 10 — İktisat (Ekonomi), 11 — Sıhhat ve İçtimaî Muavenet (Sağlık ve Sosyal Yardım), 12 — Gümrük ve İnhisarlar (Gümrük ve Tekel), 13 — Çalışma, 14 — İşletmeler, 15 — Ziraat (Tarım) Vekâletleri (Bakanlıkları). Ayrıca dört tane de Devlet Vekâleti ihdas edilmiştir.

Vekâletler baş vekâletin kontrolü altındadırlar.

VEKİL: (Bakan):

Vekâlet makamını işgal eden mebuslara Vekil (Bakan) adı verilir. Vekiller mebuslar arasından seçilir.

VENEZUELÂ :

Venezuelâ Birleşik Devletleri; Güney Amerika'nın kuzey bölümüne düşer. Cumhuriyetle yönetilir. Alanı bir milyon yirmi bin kilometre karedir. Nüfusu 4 milyon kadardır. Baş şehri Caracasdır. Kahve, kakao, şeker kamışı başlıca toprak ürünlerindendir. Petrol damarları zengindir.

VENÜS :

Venüs, Roma ve Yunan mitolojisinde güzellik ile aşk tanrıçasıdır.

VEREM :

Sağlığımızı kemiren korkunç bir hastalıktır. Âmili Koch basilidir. Bu mikrop Doktor Robert Koch tarafından bulunduğu için bu adı taşır. Hastalığın çeşitleri çoktur. Akciğer, gırtlak, bez, kemik, barsak, böbrek veremleri gibi... Bunlar arasında en yaygın olanı akciğer veremidir. Cahillik, fakirlik ve sefahat hastalığıdır. Vücuda sinsi sinsi gelir. Girdiği yerden kolay çıkmaz. Ateş yapar. Zayıf düşürür. Takatsiz bırakır. Akciğer veremlileri öksürürler. Balgam çıkarırlar. Kan tükürürler. Hastalığın zamanında önü alınmazsa kurtuluş ümidi kalmaz.

Verem irsî (soydan gelen) bir hastalık değildir. Zamanında tedavi edilirse hasta şifa bulur. Verem çok bulaşıcıdır. Hastanın balgamı mikroplarla doludur. Veremlinin odasını ayırmalı; eşyasını katiyen kullanmamalıdır. Bakımı ile uğraşan kimsenin de çok dikkatli hareket etmesi şarttır.

Doktora, dispansere baş vurmak yerinde bir harekettir. Hattâ, sağlamların bile yılda bir defa olsun akciğer filmi aldırmaları büyük faydalar sağlar. Vereme yakalanmamalıyız. Bunun için de sağlık kurallarına uymalıyız. Kırlarda, yaylâlarda, dağlarda yani temiz havalı, bol güneşli, mikropsuz yerlerde yaşamalıyız. Kalabalıktan kaçınmalıyız. Besinsiz kalmamalıyız. İstirahati ihmâl etmemeliyiz. Vücudu yıpratan hareketlerden sakınmalıyız. Sigara, alkollü içkiler, kumar, uykusuzluk, yorgunluk v.s. vücudu vereme sürükler.

VEREMLE SAVAŞ DERNEKLERİ :

Memleket nüfusumuzun en büyük düşmanı sayılan verem hastalığına karşı bazı kurumlar savaş açmışlardır. Bu kurumların başında, verem savaşı dernekleri yer alır. Verem savaşı derneklerini hayırsever vatandaşlar kurarlar. Derneklerin dispanserlerinde veremliler muayene olurlar; tedavi edilirler. Ayrıca, bu dispanserlerin evdeki veremlileri kontrol eden gezici hemşireleri bulunur.

Verem savaşı dernekleri. veremi yok etmeye çalışırlar. Dispanserlerinde bakım ve tedavi parasızdır. Vatandaşların bağışları, müsamere gelirleri ,pul satışı yardımları bu hayırlı derneklerin gelirlerini teşkil eder. Verem savaşı dernekleri propaganda ile halkı vereme karşı uyartırlar.

VERGİ (VE ÇEŞİTLERİ) :

Devletin masraflarına vatandaşların kanunen iştirak etmelerine vergi denir. Devlet bütçesinin gelirler bölümünü vergiler yükseltir.

Vergiler; a) Vasıtalı, b) Vasıtasız olmak üzere 2 türlüdürler. Vasıtasız vergiler, doğrudan doğruya maliyeye ödenen vergilerdir. Arazi vergisi, bina vergisi gibi. Vasıtalı vergiler ise haberimiz olmadan ödediğimiz vergilerdir. Şekerden, sigaradan alınan vergiler gibi... Vasıtasız vergiler vatandaşların mallarından, kazançlarından belli bir nispette alınır. Vasıtalı vergileri ise, bu vergilere tâbi olan maddeleri satın alanlar vermiş olurlar. Yabancı mallarından alınan gümrük vergileri, tekel vergileri vasıtalı vergiler arasındadır.

VETERİNER :

Hayvan hastalıklarını tedavi eden hekimlere veteriner denir. Halk dilinde baytar olarak adlandırılan veterinerlik yurt ekonomisi bakımından çok mühimdir. Yurdumuz hayvancılığının gelişmesi veterinerlerimizin çalışmalariyle de ilgilidir.

VETO ·

Büyük Millet Meclisinin yaptığı kanunlar Reisicumhura gönderilir. Reisicumhur inceler ,ya tasdik eder, veyahut da bir defaya mahsus olmak üzere red eder; geri gönderir. Bu olaya veto denir.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtında Güvenlik Konseyinin daimî üyeleri olan Birleşik Amerika, İngiltere, Rusya Fransa ve Çin Devletlerinin veto salâhiyetleri vardır.

VEZİR :

Osmanlı İmparatorluğunda nazırlık, valilik yapan ve paşa

ünvanını alan kimselere vezir denirdi. Vezirlerin başı da başvezirdi. Kanunî'den başlıyarak veziriâzam kelimesinin yerine sadrıâzam sözü kullanılmaya başladı.

VEZİRKÖPRÜ :

Samsun Vilâyetinin kazalarından biridir. 129 köyü ile iki nahiyesi vardır. Kasabanın nüfusu 1955 sayımına göre 6873'dür. Kaza sınırları içinde 56.489 nüfus vardır. Samsunun 60 km. güney batısında bulunan Vezirköprü, Samsun - Amasya demiryoluna 30 km. lik bir şose ile bağlıdır.

VEZNE :

Müesseselerde para alıp verme işleriyle meşgul olunan yere vezne adı verilir. Veznede veznedar çalışır.

VEZÜV :

Akdeniz Bölgesinin hâlen faal olan volkanlarından biri Vezüv Yanardağıdır. Vezüv, İtalya Yarımadasının Napoli Şehri yakınında bulunur. Şehrin 8 km. güney doğusunda yer alır. Yüksekliği 1280 metreye varan Vezüv Yanardağı Milâdın 79. yılında indifa etmiştir. Çıkardığı lâvlarla Herkülânüm ve Pompei Şehirlerini yakmıştır. O zamandan bugüne kadar lâv ve kül püskürtmeye aralıklı olarak devam etmiştir. İkinci mühim indifaı 1906 yılına rastlar. Eteklerindeki verimli toprakları bağlar, bahçeler süsler.

VİDA :

Vida, burgulu bir çividir. Döndürüle döndürüle sokulur.

VİLÂYET :

Yurdumuzun idare bölümlerinin en büyüğü vilâyettir. Köyler, nahiyeler ve kazalar vilâyetin kontrolu altında bulunurlar. Vilâyette en büyük hükûmet memuru validir. Vali, vilâyet halkına hükûmetin emirlerini duyurur. Memurların kanuna uygun çalışıp çalışmadıklarına bakar. Halkın dilek ve şikâyetlerini dinler. Devlete ait işlerin yolunda gitmesini sağlar. Vilâyet sınırları

içinde, okul, yol, köprü gibi devlete ait yapı işlerinin zamanında bitmesi için tedbirler alır. Vilâyet halkının düzen ve güvenliği de valinin sorumluluğu altındadır.

VİNCİ (Leonardo da Vinci 1452 - 1519) :

Tarihte Rönesans Devrini açan dâhi san'atkârlardan biri de Vinci'dir. İtalyandır. Resim alanında ölmez eserler bırakmıştır. Bununla beraber mimarlığı, heykeltraşlığı, fizikçiliği de anlatılmağa değer. Aynı zamanda filozof olan Vinci şairlik, yazarlık, müzisyenlik te yapardı. Ama en kuvvetli tarafı ressamlığı idi.

VİOLONSEL :

Orkestra sazlarından biri violonseldir. Telli sazlardandır. Dört teli vardır. Kemandan büyüktür. Kontrbastan küçüktür. Yere dayatılarak çalınır.

VİRANŞEHİR :

Urfa Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 36 köyü ile iki nahiyesi vardır. Kasabanın nüfusu 1955 sayımına göre 5096'dır. Kaza sınırları içinde 30218 nüfusa sahiptir. Vilâyet merkezi Urfanın 88 km. doğusunda yer alır.

VİRGÜL :

Noktalama işaretlerinden biri de virgül (,) dür. Cümleleri okurken duraklamamız gereken yerlerde kullanılır.

VİSTÜL :

Polonyanın büyük akar sularından biridir. Varşovadan geçer. Baltık Denizine karışır. Uzunluğu 1076 km.'dir.

VİŞNE ·

Kiraza benzer. Ekşi bir meyvadır. Rengi kırmızıdır. Şerbet, reçel, komposto ve hoşaf yapmakta kullanılır. İlk yazda olur. Ağacı gülgillerdendir.)

VİTAMİNLER :

Vücut sağlığımıza çok yarayışlı olan vitaminleri, besinlerden alırız. Vitaminler bilhassa taze sebze ve meyvalarda bol ola-

rak bulunur. Vitaminsiz kalan vücutlarda raşitizm, iskorbüt ve tavukkarası gibi hastalıklar görülür. Vitaminleri harflerle isimlendirmişlerdir. A, B, C, D, E vitaminleri gibi...

Başlıca vitaminler:

A Vitamini havuç, marul, lâhana, ıspanak, tere, bakla, nohut, domates, biber, muz, portakal, şeftali, kiraz ve balıkyağında bulunur. A vitamini eksikliği çocukların büyümelerini engeller, göz hastalığı ve nefes darlığına sebep olur.

B vitamini, pirinç, nohut, mercimek, yeşil sebzeler ve etlerden karaciğer, böbrek, yürek ile beyinde bulunur. Eksikliği iştahsızlık, zayıflık, sinir ve kalb hastalıkları doğurur.

C vitamini bütün sebze ve meyvalarda; portakal, limon, lâhana, biber ve domateste; karaciğer, beyin ve sütte bulunur. Yokluğu diş etlerinde ve vücudun çeşitli yerlerinde kanamalara sebep olur.

D vitamini balık yağı, yumurta sarısı, tereyağı, süt ve hindistan cevizinde bulunur.

D vitamininden faydalanmak için güneş ışığı şarttır. D vitamini eksikliği ve güneş yüzü görmeme, kemik hastalıklarını doğurur.

Havuç, karnıbahar, lâhana, limon, portakal, elma, domates, enginar, süt, mandalin gibi besinler, vitaminler bakımından pek zengindirler. Vitaminler, sindirimi kolaylaştırırlar. Organlara gençlik ve canlılık verirler. Organlarımızın yolunda çalışmasını sağlarlar.

VİYANA :

Viyana, Orta Avrupanın en güzel şehirlerinden biridir. Avusturya Cumhuriyetinin baş şehridir. Tunanın kollarından biri üzerinde kurulmuştur. Nehrin sağ kıyısında yer alır. Berlinin 972 km. güney batısına düşer. Nüfusu 1.767.000'dir. Tarihî yapıları, kiliseleri ve operası ile meşhurdur. Parkları görülmeye değer. Sanayii ileridir. Müzikte, kültür ve san'atta çok gelişmiştir. Osmanlı Orduları tarafından tarihte iki defa kuşatılmıştır.

VİYANA KUŞATMALARI :

16. yüzyılda dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan Osmanlı Devletinin akıncıları tarihte iki defa Viyana surları önünde kanlı çarpışmalar yapmıştır. Bu kuşatmalardan ilki Kanunî zamanına rastlar.

1526 Mohaç Zaferiyle Macaristanın üçte ikisi kılıçlarımıza teslim olmuştu. Bu tarihten sonra Macaristan Kıralı Zapolya Osmanlı buyruğu altına düşmüştü. Macaristan tahtında hak iddia eden Ferdinand Zapolyaya saldırdı. Zapolyayı korumak düşüncesi ile Kanunî 120 bin kişilik büyük bir ordu önünde 17 Haziran günü Belgrada vardı. Ordunun ağırlığını 20 bin deve götürüyordu. Tunada görevlendirilen 800 gemi, orduyu karşı kıyıya geçirecekti. Ordunun 300 topu vardı. Belgradda 5 hafta kalındı. Bunu fırsat bilen Ferdinand boş durmadı. Şehrin savunma işleriyle uğraştı. 21 Eylûlde akıncılarımız Viyana surları önünde göründüler. Mevsim hayli ilerlemişti. Yağmur, ağır muhasara toplarının Viyana önlerine götürülmesine engel olmuştu. Bütün bu zor şartlarla ordumuz 24 ile 27 Eylûl tarihleri arasında muharebe nizamı aldı. Surlar üzerindeki müdafilerin sayısı 30 bin piyade, 5 bin de süvariden müteşekkildi.

27 Eylûl sabahı hücum başladı. 24 Ekimde büyük saldırı yapıldı. Çok kanlı boğuşmalar oldu. Fakat şehire girilemedi. Kış ta gelmişti. Buraya tekrar dönülmek gayesiyle muhasara kaldırıldı. 16 bin kişiye yaklaşan kayıbı ile Osmanlı Ordusu Belgrad yolunu tuttu. Birinci kuşatma böylece bitmiş oldu. **İkinci Viyana kuşatması için «İkinci Viyana Kuşatması» konusunu okuyunuz.**

VİYOLONSEL: (Bak: Violonsel).

VİZE :

Çeşitli evrakın (pasaport, hüviyet kartı v.s. gibi) ilgili oldukları resmî daireler tarafından görüldüklerine dair kayda, vize denir. Dış ülkelere gidecekler, pasaportlarını o ülkenin yurdumuzdaki temsilcilerine vize ettirirler.

YENİÇERİ MURAT

Burçtan Jüstinianus'un sesi duyuldu. Heyecanla Venedikli muhariplere bağırdı: «Görmüyor musunuz? Kaleye bir yeniçeri tırmanıyor!» Şövalyeler koşuştular. Burcun mazgalları arasında kaynaşan karaltılara atıldılar. Mayıs sabahının serin karanlığı içinde, kılınçların madenî şakırtısı boğuk iniltilere karıştı. Uzakta mehter vuruyor; Ordugâhtan ezan sesleri yükseliyordu. Sûrların dibinde yeniçerilerin nâraları akisler bırakıyordu.

İhtiyar bir vezir, etrafındakilere seslendi: «Koman kurtlarım! Vurun şahbazlarım! Kâfir önünde Yeniçeri Muradı yalnız bırakman! İleri!...»

«Allah Allah!» seslerinin ürpertisiyle ileri atılan kapı kulu erleri hendekleri atladılar. Merdivenlere tırmandılar. Yeniçeri Murad'ın yanına vardılar.

Yeniçeri Murad, aslanlar gibi boğuşuyordu. Sol elinde kalkanı, sağ elinde kılıncı durmadan vuruyordu. Sabah güneşinde allara boyanan kılıncı her darbede bir şövalyeyi yere yıkıyordu. Birden sendeledi. Kaşlarını çattı. Dişlerini sıktı. Kalkanını bırakmamak için çırpındı. Fakat olmadı. Sol kolu omzundan kopmuştu. Hafifçe diz kırdı. Sonra birden toparlandı. Kendisine doğru yaklaşan Jüstinianus'a saldırdı. Venedikli kumandan boğuk bir inilti çıkararak askerlerinin kucağına düştü.

O gün Bizans alınmadı ama, Ortaçağları kaplıyan sûrların üzerinde ilk gedik açılmış oldu. Ulubatlı Hasan, Topkapı sûrları üzerinde Sancak-ı Şerifi dalgalandırırken, Yeniçeri Muradın ruhu da mutlaka gülümsüyordu.

Gülüyorum:

SOKAKLARIN FİATI NASIL?

Ahmet evden çıktı. Bir kundura satıcısının önünde durdu. Seyrettikten sonra sordu:

— Siz ne satıcısısınız?

Adam güzelce cevap verdi:

— Kundura satıcısıyım.

— Kunduralar kaça?
— Boy boy... Ona da var, on beşe de...
Ahmet ordan ayrıldı. Biraz sonra bir sokak satıcısına rastladı, sordu:
— Siz necisiniz?
— Sokak satıcısıyım.
— Peki, sokağın tanesi kaça?

FAYDALI BİLGİLER :

Renkli pamuklu kumaşları yıkamak istiyorsanız onları bir gün önceden soğuk suya batırınız. Kirler iyice akbarır. Yıkarken çok kaynak su kullanmayınız.

★

Siyah pamuklu üzerindeki yağ lekelerini; üzerine, telvesi süzülmüş kahve veya çay dökerek yıkayınız. Sonra fırçayla iyice fırçalayınız. Islakken ütüleyiniz.

★

Çamaşır suyunun iki litresine bir çorba kaşığı terebentin yağı katarsanız çamaşırınız hem iyi temizlenir, hem de yumuşak olur.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: **ERCAN MATBAASI** — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

31 OCAK 1956, SALI — Sayı: 88 — Fiyatı: 20 kuruştur.

YABAN ARISI

YABAN DOMUZU

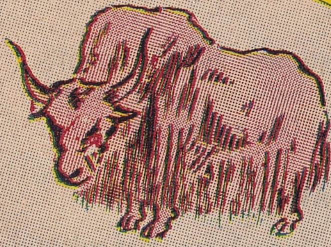

YABAN GÜLÜ

AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

Y-1

YAK ÖKÜZÜ

YARASA

YAPRAK

Bunları biliyor musunuz?

EN GÜRÜLTÜCÜ DENİZ HAYVANI

Amerika Birleşik Devletleri deniz kuvvetleri uzmanları, balıkların deniz altında çıkardıkları sesleri tespit etmektedirler. Çünkü ilerde cereyan edecek fırtınalar, denizlerdeki seslere göre anlaşılmaktadır. İki buçuk mil derinlikte yapılan araştırmalar, karidesin deniz hayvanlarının en gürültücülerinden biri olduğunu ortaya koymuştur. Karidesin balinadan daha fazla ses çıkardığı, deneyler sonunda anlaşılmıştır.

YAZ ORTASINDA KIŞ

Amerikada Yellowstone'da bir «Millî Park» tesis edilmiştir. Bu parkta tabiatın çeşitli yaratıkları insan eli değmeden ve oldukları gibi muhafaza edilirler. Millî parkta çeşitli garip olaylar görülür. Bunlardan bir tanesi; Angel Terrace denilen yerde, ilkbahar sellerinin taşıdığı parlak maden artıklarının etraftaki ağaç ve bitkileri kurutmasıdır. Bu olay sonunda Temmuz ortasında ağaçlar kupkuru halleriyle, Ocak Ayında imiş gibi bir görünüm almışlardır.

NEKAHAT DEVRELERİ HALSİZLİĞİNİN SEBEBİ

Hastalıklardan sonra duyulan halsizlik ve yorgunluğun sebebi, vücutta potasyum eksikliğidir.

UMULMADIK BASKIN

Ayı balığı, küçük buz adalarının üstünde keyifli, keyifli seyahat etmesini pek sever. Ama bazan balinanın hücumuna uğrayınca, bu deniz sefası pek kötü bir şekilde sona erer.

NANKÖR YAVRULAR

Kuzey Amerikada yaşıyan kırmızı sincapların yavruları pek nankördürler. Yavrular büyüdükleri zaman, annelerini yuvadan kovarlar.

VİZE :

Kırklareli Vilâyetinin bir kazasıdır. Şehir nüfusu 1955 sayımına göre 5890'dır. Kaza sınırları içinde 29.718 nüfus barınır. 26 köyü, 2 nahiyesi vardır. Kırklarelinin 48 km. güney doğusunda yer alır.

VİZON :

Kürkü makbul etobur bir hayvandır. Avrupa ve Amerikada yaşar.

VOKALİZASYON TEMRİNLERİ :

Müzikte, nota öğretiminde vokalizasyon temrinlerinin önemi büyüktür. Notaların aynı harfle söylenmesine vokalizasyon adı verilir. Meselâ; portedeki notaları «A» harfiyle tekrarlarsak vokalizasyon yapmış oluruz. Vokalizasyonları sık sık tekrarlarsak müzik bilgimizi ve ses kavrayışımızı daha çabuk geliştirmiş oluruz.

Vokalizasyon temrinleri ile kolay olarak porte üzerinde şarkılar öğreniriz.

VOLAN :

Buhar makinalarında ve gaz motorlarında makinanın çalışmasını düzenliyen büyük tekere volan adı verilir.

VOLEYBOL ·

Gerili bir filenin iki yanında altışar kişi tarafından oynanan el topu oyunudur. Voleybol sahası 18,30 × 9,15 boylamlarında düzgün bir dörtgendir. Yer pürüzsüzdür. Bu dörtgenin tam ortasında gerili file bulunur.

VOLF ŞİŞESİ :

İlkokulda Tabiat Bilgisi dersi araçları arasında yer alan iki ağızlık volf şişesi hidrojen istihsali deneyinde kullanılır. Bu usulde hidrojen elde etmek için en çok kullanılan usul; çinko granülleri üzerine dört misli sulandırılmış tuz asidinin etki ettirilmesidir.

VOLFRAM :

Volfram kıymetli bir madendir. Sert olan bu madenin yo-

ğunluğu 19,1'dir. 3000 derecede erir. Bir adına da «Tungsten» denir.

VOLGA ·

Avrupanın en uzun nehridir. (3694 km.) Valday Yaylâsından çıkar. Hazar Denizine dökülür. Kostroma, Mologa, Kama, Oka gibi kollar alır. Su ulaştırmasına elverişlidir. Balıkları pek boldur.

VOLKAN :

Yer kabuğu içindeki mağmanın yeryüzüne çıkması ile volkanlar teşekkül eder. **(Bak: Yanardağlar).**

VURU :

Vuru, nabzın atması demektir. **(Bak: Nabız).**

VÜCUDUMUZDAKİ KALDIRAÇLAR :

Vücudumuzda hareketleri kolaylaştıran çeşitli kaldıraçlar vardır. Meselâ omurga üzerinde hareket eden başımız birinci çeşit bir kaldıraçtır. Başla omurganın birleştiği destek noktası ortadır. Direnç önde, kuvvet de geridedir.

Ayağımız ikinci çeşit bir kaldıraçtır. Kolumuz ise üçüncü çeşit kaldıraçlardandır. **(Bak: Kaldıraçlar).**

VÜCUDUMUZUN SICAKLIĞI VE BUNUN ÖLÇÜLMESİ:

Vücudumuzun normal ısısı 36,5° derecedir. Vücut hasta olmadıkça, bu ısı hiç değişmez. Vücut ısımız yükselmeye başlayınca sağlığımızın tehlikeye düştüğü anlaşılır.

Doktor hastayı muayene ederken, ilk iş olarak ısı derecesine bakar. Bundan da ısı derecemizin, sağlığımızın ölçüsü olduğunu anlarız. Vücut ısısı yediğimiz besinlerin solunumla alınan havanın oksijni ile yanması sonucunda hâsil olur. Hastalığın derecesine göre 37'den 40'a kadar yükselir. Ölülerde ısı kalmaz.

Vücut sıcaklığı sağlık derecesi ile ölçülür. Sağlık derecesi yapılışı bakımından termometreye benzer. Sağlık derecesi dil altına veya koltuk altına sokularak bir müddet beklenir. Sonra da çıkarılarak ısının kaç derece olduğu okunur.

W

W :

W harfi Türk alfabesinde yoktur. Garp dillerinin çoğunda mevcuttur. Bu harfe İngilizcede **dablyu** ve Fransızcada **dublve** denir. W harfi, aşağı yukarı, dudakları öne doğru yuvarlaklaştırıp uzatılarak söylenen bir V harfi gibi telâffuz edilir.

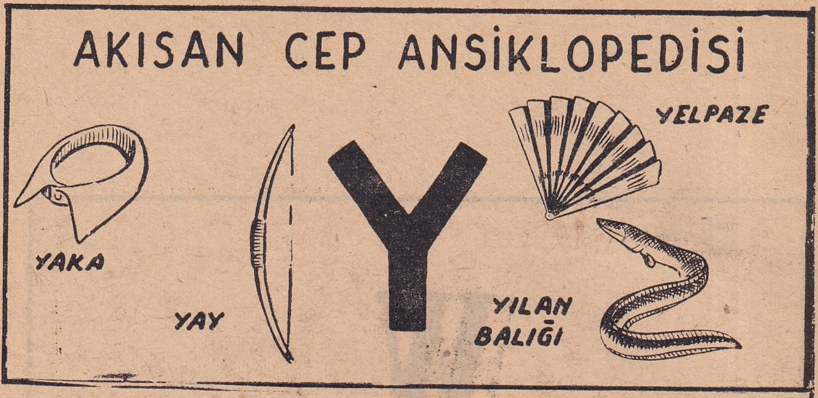
WASHİNGTON: (Vaşington oku).

Vaşington, Amerika Birleşik Devletlerinin başşehridir. Nüfusu 663 bini geçer. Amerika Reisicumhurunun oturduğu Beyaz Saray ile Âyan ve Temsilciler Meclisinin toplandığı yapılar Vaşington'dadır. Şehir güzel binalarla doludur. Üniversiteler ve müzeler bu aradadır.

WASHİNGTON, George (1732 - 1799):

Amerika Birleşik Devletlerinin kurucusu ve ilk Reisicumhuru Washington'dur. Memleketi İngiliz idaresinden kurtarmış; istiklâle kavuşturmuştur. Hattâ Amerika Birleşik Devletlerinin Anayasası da O'nun zamanında hazırlanmıştır.

Başkanlığı 1787 ile 1797 yılları arasına rastlar.

Y :

«Y» harfi, Türk alfabesinin 28. harfidir. Sessizdir.

YABA :

Yaba, bir tarım âletidir. Harman işlerinde kullanılır. Büyük saplı bir çataldır.

YABANARISI :

Bal arısının benzeridir. Zarkanatlılardan olan bu böcek bal yapmaz. Meyvalara, etlere konar. Zehirli iğnesi vardır.

YABANDOMUZU :

Çift parmaklı, memeli bir hayvandır. Evcil domuzdan daha büyüktür. Sert ve uzun kılları vardır. Rengi siyahtır. Ormanlarda yaşar. Bağ ve bahçelere zarar verir.

YABANEŞEĞİ :

Eşeğe benzer. Derisi çizgilidir. Sürüler halinde Afrika savanlarında yaşar. Ormanlarda dolaşır. Diğer bir adına da «Zebra» denir.

YABANGÜLÜ :

Gülgillerdendir. Kırmızı meyvacıklar yapar. Çiçekleri pembe ve beyazdır. Sulak topraklarda, ormanlarda yetişir.

YAĞ :

Yapısında oleik, palmitik, istarik ve benzeri asitlerle gliserin bulunduran bir maddedir. Yağların bitkisel ve hayvansal çeşitleri vardır. Yağlar çoklukla besin olarak kullanılır. Zeytinyağ, tereyağ, balık yağı, susam yağı, gündöndü yağı, yağ çeşitlerindendir.

Ayrıca endüstride kullanılan yağlar vardır. Bunlar madenî yağlardır. Vazelin, mazot, gazyağı, neft yağı gibi.

Bazı bitkilerden çıkarılan kokulu maddelere yine yağ adı verilir. Gül yağı, karanfil yağı bu cümledendir.

YAĞMUR :

Yeryüzündeki sular ısı etkisiyle buharlaşır; gökyüzüne yükselir. Kalın buhar tabakalarının birleşmesi ile bulutlar meydana gelir. Bulutlar değişik yükseklikte bulunarak rüzgârların önüne katılırlar. Yer değiştirirler. Bu arada soğuk hava tabakalarına rastlayınca buhar zerrecikleri birleşir. Su damlacıkları haline gelir.

Ağırlaşan damlacıklar yeryüzüne dökülürler. Bu olaya yağmur deriz.

YAĞMUR ÖLÇEĞİ: (Bir yere yağan yağmur miktarı nasıl hesaplanır?)

Yağmur ölçeğinde, metrekareye bir yılda düşen yağmur ölçülür. Yağmur ölçeği özel olarak yapılmış ölçülü bir kabdır. Etrafı ve üzeri açık bir yere konur. Yağan damlacıklar içinde birikir. Böylelikle bir yıldaki yağış durumunu öğrenmiş oluruz.

Meteoroloji istasyonlarında, bazı okulların rasat merkezlerinde yağmur ölçekleri vardır.

YAHUDİ :

İsrailoğullarının bir diğer adı Yahudidir. Musa Peygamberin kavmi olan bu insanlara Musevîler de denilmektedir.

YAHYA KEMAL BEYATLI (Doğ. 1884):

Zamanımızda ünlü şairlerimizden biri Yahya Kemal Beyatlıdır. 1884'de Üsküp'te doğmuştur. Babasının adı Yunusbeyza-

de İbrahim Naci Beydir. Gençliğinin ilk yıllarını doğduğu şehirde geçirdi. İlk tahsilini orada tamamladı. Sonra İstanbul'a geldi. 1903'te Paris'e gitti. Yüksek tahsilini tamamladı. Paris dönüşü ile beraber şiir yazmayı geliştirdi. Herkesin dikkatini çekti. Darüşşafakadaki öğretmenliğinden sonra Üniversitede profesörlük yaptı. Mebusluğa seçildi. Elçiliklerde bulundu.

40 yılı aşan edebî faaliyetleri içinde yazdığı şiirlerin sayısı kırkı geçmemesine rağmen bunların herbiri edebiyatımızın en seçkin örneklerindendirler.

YAK ·

Tibet Yaylâlarında ve Orta Asya dağlarında yaşıyan bir öküzü andıran hayvan cinsidir. Derisi uzun tüylerle kaplıdır. Boynuzları kıvrıktır. Evcilleştirilen yaklar yük taşırlar. Çiftçilikte kullanılırlar.

YAKA :

Elbisemizin boynumuz çevresini kuşatan kısmı yakadır. Ceket yakası, gömlek yakası gibi.

YALDIZ ·

Eşyayı parlatmak için üzerine sürülen gümüş ve altın gibi maddelere yaldız adı verilir.

YALOVA ·

İstanbul Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. Merkez kasabada 1955 sayımına göre 6623 nüfus vardır. Bütün kazanın nüfusu 26,684'dür. 30 köyü ile 2 nahiyesi mevcuttur. Tarihin eski çağlarından beri şifalı kaplıcalariyle meşhurdur. Marmara Denizinin İzmit Körfezi ağzında yer alır.

YALVAÇ :

İspartaya bağlı bir kazadır. Kasaba merkezinde 1955 sayımına göre 9274 nüfus vardır. Bütün kaza nüfusu 41.382'dir. 37 köyü ile bir nahiyesi mevcuttur. İspartanın 82 km. kuzey doğusunda yer alır.

YANARDAĞLAR :

Dünya merkezindeki mağmanın yer kabuğuna yaptığı basınçlar sonucunda yer yüzünün zayıf yerleri çatlar. Bu deliklerden ateşle birlikte yanar maddeler, gazlar fışkırmaya başlar. Yanardağa volkan adı da verilir.

Yanardağın ağzına **krater** denir. Krater ile mağma tabakası arasındaki lâv yolu **volkan bacasıdır.** Bu bacanın yanlarında kalan küçük çatlaklar **yan bacalardır.**

Yanardağların çıkardığı koyu kıvamlı sıcak eriyiklere **lâv** adını veririz. Lâvlar kraterden akarken soğurlar, katılaşırlar. Bu sebeple yanardağların görünüşü koniyi andırır.

YANGIN :

Evin, eşyanın veya bir ormanın yanması olayına yangın denir. Yangını itfaiye teşkilâtı söndürür.

YAPAĞI :

Koyun tüylerinin ilkbaharda kırkılmasiyle yapağı elde olunur.

YAPRAK :

Bitkilerin solunmasını ve beslenmesini sağlıyan klorofilli yayvan parçaya yaprak deriz. **(Bak: Klorofil)**. Yapraklar ağaç gövdesine birer sapla bağlıdır. Yaprak şekilleri ağaç çeşitlerine göre değişir.

YARA :

Vücudumuzun herhangi bir organında çarpma veya kesme suretiyle meydana gelen deri bozukluğuna yara adı verilir. Bıçak yarası gibi. Yaraları mikroplar azdırır. Onun için yaraları gerekli ilâçlarla tedavi etmek mutlaka lâzımdır.

Ayrıca bu kelime mecazî mânada kullanılır: «Ahmedin sözleri beni çok yaraladı, gibi...»

YARASA :

Gündüzleri uyuyup geceleri uçup dolaşan memeli bir hay-

vandır. Fare büyüklüğündedir. Yarasalar uçmakla beraber kuş cinsinden sayılmazlar; memeliler takımındandır.

YARDIM SEVENLER DERNEĞİ :

Hayır cemiyetlerinden biri de Yardım Sevenler Derneğidir. Fakirlere, kimsesizlere yardım amaciyle kurulmuştur. Bu cemiyetin tüzük ve proğramı buna göre âyarlanmıştır. Cemiyet içinde faal vazife alan hayırsever vatandaşlar, gelirler temin ederek muhit halkına gerekli yardımları yaparlar.

YARI ÇAP :

Daire merkezinden çemberin bir noktasına iletilen doğru parçasına yarıçap denir. Yarıçap çapın yarısıdır.

Herhangi bir dairenin çember uzunluğunu π (3,1416) Pi sayısına bölersek o dairenin çapı elde edilmiş olur. Çapın yarısı da yarıçaptır. Şu formülü unutmamak gerekir:

$$\text{Çap} = \frac{\text{Çember}}{\pi}$$

YARIMADA :

Üç tarafı su ile çevrili kara parçaları yarımadadır. Haritaya bakarsak Türkiyemizin çoğunun bir yarımada olduğunu görürüz. Anadolu Yarımadası üzerinde irili ufaklı daha bir çok yarımadalar vardır.

YARIŞ :

Sporda yarış, koşucuların yanyana gelerek bütün güçleriyle birbirlerini geçmek için yaptıkları koşudur. Yarışların türlü şekilleri vardır. Atletizm yarışı, at yarışı, kayak yarışı, kayık yarışı, kızak yarışı gibi...

YASAK :

Bir işin yapılmamasını emreden buyruğa yasak adı verilir. Kanunun yapma dediği şeyi yapmak, yasağı bozmak olur.

YATAĞAN :

Osmanlı ordusunda kullanılan savaş silâhlarından biri ya-

yağan idi. Yatağan kesici silâhlardandır. Ağırdır. Namlusu kıvrıktır.

YATAĞAN :

Yatağan, Muğlaya bağlı bir kaza merkezidir. Kasabada 1955 sayımına göre 2751 nüfus vardır. Kaza sınırları içinde 33.064 nüfus barınır. 48 köyü ile iki nahiyesi bulunur. Muğlanın 22 km. kuzey batısında yer alır.

YATAY DOĞRU :

Durgun bir suya bırakılan cetvelin durumu yataydır. Böylece, durgun su yüzeyine çakışan doğrular yatay doğrulardır. Yatay doğru ile çekül doğrultusu arasında dik açı meydana gelir.

YATSI :

Güneşin batmasından bir buçuk veya iki saat sonraki zaman yatsıdır. Beş vakit namazdan biri de yatsı namazıdır.

YAVUZ SELİM ZAMANI: (İran Savaşı - Suriye, Filistin ve Mısırın alınması):
(Bak: Selim I).

YAY :

Eski zaman ordularında kullanılan bir silâh nev'i de yaydı. Yaylâ ok atılırdı.
Daire çemberinin bir parçasına da yay denir.

YAYA :

Gideceği yere bir taşıta binmeksizin, yürüyerek giden kişiye kısaca yaya adı verilir. Osmanlı Ordusunda yaya sınıfı vardı. Yayalar Orhan Gazi devrinde kurulmuştu. Barışta memleketlerinde kendi işleriyle uğraşırlardı. Savaşta gündelik iki akçe alarak orduya katılırlardı. Onlardan hiç bir vergi alınmazdı. Bu teşkilât 16. yüzyıl sonlarında kaldırılmıştır.

YAYIK :

Tereyağ çıkarmak, ayran yapmak için içinde süt döğülen

kaba, yayık denir. Sağmal hayvan besliyen köylülerimizin kullandıkları yayık; ağzı dar, dibi geniş, uzun bir fıçıya benzer. Sapı uzundur.

YAYIMLAR (Neşriyat):

Kitap, gazete, mecmua, dergi gibi okuma araçlarının hepsine yayımlar deriz.

YAYLÂDAĞI :

Yaylâdağ Hatay Vilâyetine bağlı bir kazadır 37 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Kasabada 1955 sayımına göre 2084 nüfus vardır. Bütün kazanın nüfusu 18876'dır. Antakyanın 45 km. güneyine düşer.

YAYLÂK :

Hayvanların beslenmesine elverişli geniş otlaklara yaylâk denir.

YAZ ·

Yılın en sıcak mevsimi yazdır. Haziran, Temmuz, Ağustos olmak üzere üç ay devam eder. 21 Haziranda başlar. 23 Eylûlde sona erer.

YAZI (Temel harfler, bitişik dik yazı):

Konuşmaların kâğıt, tahta, taş veya demir üzerinde bir takım şekiller halinde gösterilmesine yazı denir. Yazının tarihi çok eskidir. Tarihî vesikalara göre, yazıyı ilk kullanan kavimler Sümerler, Etiler ve Mısırlılardır. Sümer yazısına **çivi**, Mısır yazısına da **hiyeogrolif** adı verilir.

Bugün kullanmakta olduğumuz yazı 1928 senesinde özel bir kanunla kabul edilmiştir. Eskiden Arap yazısını öğrenmek zorundaydık.

El yazısından önce küçük ve büyük temel harfleri öğrenmek gerekir. Bu harfleri iyice öğrendikten sonra el yazısına geçilir. Temel harflerin şekillerini örneklere uygun şekilde öğrenmeden el yazısına başlanamaz. İlkokulun 1. ve 2. sınıflarında temel harflerin alıştırmalarına devam edilir. 2. sınıfın son ayların-

da küçük temel harflerin bitiştirilmesi suretiyle bitişik dik yazıya başlanmış olur. Bu esnada acele etmemek lâzımdır. Bilhassa baştan savmacılıktan kaçınmak şarttır. Harfleri bitiştirme çizgilerinin örneklere uygun olması icap eder. 3., 4. ve 5. sınıflarda el yazısı kullanılır. 5. sınıflarda istenirse bitişik eğik yazıya da geçilir.

YAZI İLE İFADE :

Düzgün yazmak için düzgün konuşmalıdır. Çocuklar konuşmalarını yazılı şekle geçirebilmelidir. Bunun için öğrencilerin tahrir ve cümle tekniği alıştırmaları yapmaları lâzımdır. Bu hususta aşağıdaki esaslara dikkat olunur:

A — Cümlelerin sınıfça tesbiti ve birlikte yazılması;

B — Cümlelerin sınıfça tesbitinden sonra her öğrencinin kendi yazması;

C — Cümle ve cümleler grupunun her çocuk tarafından tasarlanıp yazılması;

Böylece çocuklar serbest tahrire geçmiş olurlar. İlkokullarda yazı ile ifadenin türlü çeşitleri vardır:

1 — Yaşanmış olayların tahriri,

2 — İmgelem tahrirleri,

3 — Ders konulariyle ilgili sonuçların yazılması,

4 — Resim ve tablolara bakarak yazı yazmak,

5 — Rüyaların yazılması,

6 — Dinlenen ve okunan hikâyelerden tahrir,

7 — Yarım bırakılmış hikâyeleri tamamlama,

8 — Mektup, kartpostal, telgraf, tebrik ve davetiye yazmak.

9 — Makbuz, beyanname, dilekçe, senet yazmak,

10 — Tutanaklar kaleme almak,

11 — Karakterleri tasvir etmek,

Bu yazı ile ifade şekilleri türkçe derslerinde bol bol işlenerek geliştirilir.

—

YAZININ BULUNUŞU VE TARİH ÇAĞLARINA GİRİŞ :

Tarih, yazının bulunuşuyla başlar. Yazının bulunuşundan önceki insanların yaşayışları hakkında etraflı bilgimiz yoktur.

Bu yüzden, bu zamanlara **tarihten önceki zamanlar** diyoruz. İnsanlar yazıyı bulduktan, yazılı eserler bıraktıktan sonradır ki; onlar hakkındaki bilgilerimiz genişledi. Böylelikle de tarih çağlarına girilmiş oldu.

Yazıyı ilk bulanlar Sümerler, Etiler ve Mısırlılardır. Sümer yazısına **çivi,** Mısır yazısına **hiyeoğrolif** denir. Sümerlerin ve Etilerin medeniyeti zamanımızdan 5 _ 6 bin yıl öncesine aittir. Bugün yapılan kazılarda elde edilen yazılı eserler, onların medeniyetleri hakkında geniş bilgiler vermektedir.

YEDİ :

Altı ile sekizin arasında bulunan rakam yedidir. (7) şeklinde gösterilir. (VII) işareti de Romen rakamlarından yedidir.

YEDİKLERİMİZ NASIL VÜCUDUMUZA YARIYACAK BİR HALE NASIL GELİYOR? (SİNDİRİM):

Aldığımız besinlerin vücudumuza yarayışlı hale gelmesine sindirim denir. Sindirim, ağızda başlar. Ağıza alınan lokmalar dişler vasıtasiyle çiğnenir, öğütülür. Tükürük yardımı ile yumuşatılır. Yutulacak bir hale getirilir.

Besin maddelerinden su, tuzlar ve vitaminler değişikliğe uğramadan kana geçerler. Albüminler, yağlar ve karbonhidratlar parçalandıktan, kimyasal değişikliğe uğradıktan sonra kana karışırlar.

Sindirim işi ağızda, midede ve ince barsaklarda olur. Ağızda lokma çiğnenirken tükrükte bulunan pityalin mayası besinlerin nişastasını «dekstrin» ve «maltoz»_ a çevirir. Lokma yutulunca yemek borusu vasıtasiyle mideye gelir. Midenin çalkantılı hareketleri besinleri ufaltır. Mide suyundaki tuz asidi, pepsin ve lap mayası besindeki yumurta akı maddesini pepton'a çevirir. Sütlü besinlere de lap mayası etki yapar. Midedeki sindirim yemekten 15 _ 20 dakika sonra başlar, 2 saat devam eder. Böylece besinler kimus adı verilen bulamaç haline gelirler. Mide kapısından çıkarlar. Onikiparmak barsağına geçerler. Besinler yoluna devamla ince barsaklara girer. Karaciğerden gelen öd, pankreastan gelen pankreas suyu besinlere karışır. Pankreas suyunda 3 maya vardır:

1 — **Lipaz mayası:** Öd'ün etkisiyle yağları parçalar; sabuna çevirir.

2 — **Amilaş mayası:** Nişastalı besinleri dekstrin ve maltoz'a çevirir.

3 — **Tripsin:** Yumurta akı (albümin) maddelerinin sindirimini tamamlar.

Bu mayaların karışmasiyle değişik hallere giren besinler ince barsakların hareketleriyle ilerler. İnce barsakların çeperindeki bezlerinden çıkan mayalar sakkaroz ile nişastaların sindirimini tamamlar. Artık besinler kana karışabilir bir duruma gelmiş olur. İnce barsaklarda emilmek suretiyle kana karışan besinlerin bu haline de kilüs adı verilir.

YEL :

Yel, rüzgâr anlamında kullanılır. Ayrıca vücuda giren ağrılara da halk dilinde yel denir.

YEL DEĞİRMENİ :

Yel değirmenleri rüzgâr kuvvetiyle çalışır. Yüksek tepeler üzerinde kurulurlar. Rüzgârın döndürdüğü yelkenli bir çarkları vardır. Bu çark dönünce dişliler yardımiyle taşları döndürür. Taşların arasına giren tahıllar da ezilirler, öğütülürler. Un haline gelirler.

YELKEN :

Yelken, gemilerin hareketini sağlayan bir araçtır. Sağlam ve kalın bezden yapılır. Direklerin arasına gerilir. Yelkene çarpan rüzgâr gemiyi ileri doğru itmiş olur.

YELKENLİLER :

Yelken ile hareket eden gemilere genel olarak yelkenliler denir. Makinanın icadından önce gemilerin çoğu yelken ile giderlerdi.

YELKOVAN :

Saatte. dakikaları gösteren göstericiye yelkovan denir. Yelkovan akrepten daha uzundur.

YELPAZE ·

Sıcak yaz günlerinde insanların yüzlerini serinletmek için kullandıkları araçlardan biri de yelpazedir. Hasırdan, kuştüyünden, kalın kâğıtlardan, kumaşlardan yapılır. Açılır, kapanır şekildedir.

YEM :

Evcil hayvanlara verilen yiyeceklere genel olarak yem denir.

YEMEK ·

Lokmaları ağzımıza alıp çiğnemeye yemek dendiği gibi, sofraya oturduğumuzda önümüze konulan aşlara da yine yemek adı verilir. Günün üç vaktinde aile fertleri toplanırlar, yemeğe otururlar.

YEMEK BORUSU ·

Yemek borusu, boğazda yutaktan mideye kadar uzanır. Kıkırdaktan yapılmıştır. Boğum boğumdur. 20 - 25 cm. uzunluğundadır. Soluk borusunun gerisindedir. Diyaframı geçer. Mideye ulaşır.

YEMEKLERİN KOLLANMASI VE İNDİRİLMESİ :

Ocakta yemek pişerken ayrılmamak gerekir. Pişen yemeği yakından takibetmeli; tuzunu, suyunu iyice âyarlamalıdır. Yemeğin ateşi çok harlı olmamalıdır. Pişen yemek indirilir. Soğutmaya koyulur.

YEMEKLERİN KORUNMASI :

Yemekler çini tabaklara veya kalaylı sahanlara boşaltılır. Muhafazalı tel dolaplarına yerleştirilir. Yemeklerin buz dolabında muhafaza edilmeleri daha doğru olur. Yemeklerin ekşimesine sebep olan bakteriler, buz dolabında faaliyet gösteremezler. Bu suretle yemekler de bozulmuş olmaz. Yemekleri kedi, köpek, fare, vesaire gibi hayvanlardan da mutlaka uzak tutmak şarttır. Kalaysız kaplar yemekleri zehirler.

YEMEK LİSTESİ HAZIRLAMAK :

Yemek listeleri hazırlanırken bütçemizin ve sağlığımızın

durumu göz önünde tutulmalıdır. Bilhassa, sağlığımızla besinlerimizin yakın ilgisi unutulmamalıdır. Evde yaşlı, hasta kimseler varsa hazırlıyacağımız listenin yemekleri onlara elverişli olmalıdır. Küçüklerin ve gençlerin yemekleri bol vitaminli ve kuvvetli olarak seçilmelidir.

YEMEK ODASINDA :

Yemek sofrası, iç açacak şekilde hazırlanır. Üzeri güzel çiçeklerle süslenir. Yemek topluluğu aile fertlerinin bir araya geldikleri neş'eli, mes'ut bir topluluktur. Yemek ağır yenilir. Bu arada neş'eli konuşmalar yapılır. Yemek arasında su içilir. Yemekten kalktıktan 2 saat geçinceye kadar su içilmez.

YEMEK PİŞİRMEK (Yumurta, pilâv, makarna, çorba...):

Sofraya konulan yemeklerin nefis ve lezzetli olması iştihamızı arttırır. Burada kısaca bazı yemeklerin pişirilmesinden bahsedeceğiz.

Önce yumurtadan başlıyalım: Rafadan pişirmek istersek, yumurta kaynar suya bırakılır, 100 sayıncaya kadar ateşte tutulur. Çıkarılarak yenir.

Yağı kızdırarak içine yumurta kırarsak, yumurtayı yağda pişirmiş oluruz. İçine peynir de atılır. Yumurtadan çılbır yapmak istediğimiz zaman, yumurtalar kaynayan suya kırılır. Pişince kepçe ile toplanır. Tabağa konur. Üzerine sarmısaklı yoğurt dökülür. Üzerine de kırmızı biberli yağ gezdirilir. Ayrıca, yumurtadan omlet de yapılır. Bunun için yumurtalar bir kaba kırılır. İyice karıştırılır; çalkalanır. Kızdırılan yağın içine dökülür.

Çorba yapmak için yıkanmış çorbalık pirinç et suyu ile birlikte ateşe konur. Ağır ağır pişirilir. Tencereye bol su koyar kaynatırız. İçine yeter derecede tuz atarız.

Makarnanın pişirilmesi şöyledir: Su kaynayınca makarnalar konur. Kaynamıya bırakılır. Makarnalar pişince süzülür. Üzerine soğuk su dökülerek tekrar süzülür. Tereyağı kızdırılır. Makarnanın üstünde gezdirilir. Hafif ateşte birkaç dakika bırakılır.

Pilâv yapmak gerektiği zaman pirinci iyice ayıklarız. Ölçü

ile kaba koruz. Ayrı bir kabda su kaynatırız. Bu suya tuz atarız. Bu kaynamış tuzlu suyu pirincin üzerine dökeriz. Soğumaya bırakırız. Sonra da pirincin kırılmamasına dikkat ederek duru su çıkıncaya kadar bol su içinde yıkarız. Temizlenen pirinci ölçülü olarak hafif ateşte kaynatırız.

YEMEK TAKIMLARI :

Yemek masası, sandalyeler, masa örtüsü, peçeteler ve çeşitli yemeklere göre kullanılan tabak, çatal, kaşık, bıçak, tuzluk ve bardaklar; yemek takımlarını teşkil ederler. Bunlar temiz ve çatlaksız olmalıdır.

YEMEN :

Yemen, Arabistan Yarımadasının güney batı ucundadır. Kızıl Deniz kenarındadır. Asir ile Aden arasında bulunur. Alanı 123.520 km.^{2} dir. Nüfusu 3,5 milyondur. İmamlıkla idare edilir. Yüksek yerlerinde tahıl, kahve, meyva yetişir. Baş şehri 40.000 nüfuslu San'a; limanı 30.000 nüfuslu Hudeyde'dir.

YENGE :

Amca, ağabey ve dayı eşlerine yenge adı verilir.

YENGEÇ :

Yengeç, kabuklu bir deniz hayvanıdır. Onayaklılardandır. İstakozdan daha küçüktür. Birinci ayakları kıskaç halinde gelişmiştir.

Bir de Zodyak üzerinde Aslan ile İkizler arasında Yengeç Burcu vardır. Ayrıca kuzey yarı küresindeki tropik bölgeye Yengeç Dönencesi denir.

YENİ CAMİ :

İstanbuldadır. Şehrin sayılı tarihî eserlerinden biridir. Eminönü Meydanında yükselir. 1594'de Üçüncü Muradın eşi ve Üçüncü Mehmedin annesi Safiye Sultan tarafından inşasına başlanan cami, ancak Dördüncü Mehmedin annesi Turhan Hatice Sultan tarafından tamamlattırılmıştır. Böylece yapılması 69 yıl devam etmiştir. Saray başmimarı Davut Ağa, ondan son-

BİR KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

KIRMIZI ELMA

Kosova Savaşındaydı. Hücum başlıyalı saatler olmuştu. Fakat, düşman bir türlü gerilemiyordu. Sultan Murad-ı Hüdavendigâr başvezirine döndü:

— Baka Lala, dedi. Cenge ara verilsün. Askere birkaç sözüm var.

Başvezir eğildi: «Emir Devletlümündür.» cevabını verdi. Borular çaldı. Mehter vurdu. Nâralar dindi. Yeniçeriler, Sava Suyu kenarındaki ovada daire oldular. Az sonra nal sesleri duyuldu. Atlılar tozu dumana kattı. Bunlar, Murad-ı Hüdavendigâr ile güngörmüş beylerdi. Yeniçeriler «padişahım çok yaşa!» diye bağırdılar. Sultan Murat sağ elini kaldırdı. Sesler kesildi.

— Gazilerim! Yiğitlerim! Küffara, Gayretullah aşkına saldırırız. Fakat zaferi henüz kazanamadık. İçinizde, bir ehli haram varsa ortaya çıksın. Gereğince hareket edelim.

Ortalıkta çıt yoktu. Bu sırada geride bir çıtırdı işitildi. Hasta bir yeniçeri oğlanı sultana yaklaşıyordu. Padişahın, ihtiyar paşaların, genç cengâverlerin gözleri ona dikilmişti. Sendeliyordu. Geldi. Hâkanın önünde diz çöktü. «Padişahım, sabah namazı için abdest alıyordum. Önümde bir kırmızı elma yüzüyordu. Onu yedim.» sözlerini söyledi.

Aradan saatler geçti. Bahçıvan Piyer Amca sultanın huzurundaydı. :Allah ömürler versin sultanım. Helâl olsun, bin defa helâl olsun!» diyordu. Altın kesesini koynuna soktu. Sevinçle eğildi. Sultan Muradın eteklerine yüz sürdü. Geri geri dışarı çıktı. Öteden yağız bir yeniçeri seslendi:

— Nasıl Piyer Amca, elmayı helâl ettin mi?

— Hem de bin defa... Ama artık bana Piyer demeyin.

— Neden?

— Neden olacak, ben de sizdenim. Bu dürüst insanlardan olacağım.

Akşam güneşi dağların arkasında sönerken mehter, zafer havaları vuruyordu.

Gülüyorum:

ÜÇ KİLO KAYBETTİM.

— Ah Ali Bey, bilmezsin ne üzülüyorum. Tam üç kilo kaybetmişim.

— Hiç belli değil, görünmüyor.

— Nasıl görünür canım, kaybettim diyorum.

FAYDALI BİLGİLER :

Kurumuş ayakkabı boya ve cilâlarını yumuşatmak için üzerlerine bir iki damla ziftyağı dökmelidir.

★

Bazı lekelerin amonyaklı su ile çıkarıldığı malûmdur. Bu amonyaklı suda, amonyak suya altıda bir oranında karıştırılmalıdır.

★

Gümüş kaplar üzerindeki yumurta lekeleri, tuzlu sirkeye batırılmış fırça ile oğularak temizlenir.

★

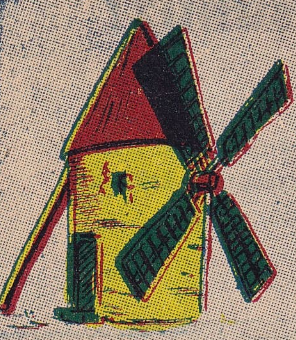
Cezve ve çaydanlıklardaki kara lekeler sirkeye karıştırılmış tuzla oğularak çıkarılır.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: ALİ RIZA AKISAN Teknik Sekreter: EJDER AKISAN - Yayımlıyan: AKISAN YAYINEVİ: İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi : AKISAN YAYINEVİ.

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
1 ŞUBAT 1956, SALI — SAYI: 89 — Fiyatı: 20 kuruştur.

YELKENLİLER

YELDEĞİRMENİ

YENGEÇ

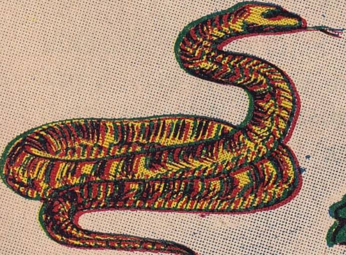
AKIŞAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

Y - 2

YILAN

YONCA

YULAF

Bunları biliyor musunuz?

SEYYAR ZIRH

Chlamyphorus Trundatus karada gezerken, pembe zırhını sırtında taşır. Yuvasına çekildiği zaman; vücudunun arka kısmındaki kalkana benziyen parça kapı vazifesini görür.

ZOR OYUNU BOZAR

Midye ile yıldız balığının mücadelesi çok ilgi çekicidir. Yıldız balığı, midyenin kabuğuna sıkı sıkıya sarılır ve var kuvveti ile sıkıştırır. Sonunda midyenin kabuk kasları gevşer ve düşmanına teslim olmağa mecbur olur.

OYUNCU ÖRDEKLER

Dağ ördekleri oyunu pek severler. Başlıca eğlenceleri çağlıyanların suyuna kendilerini bırakıp, sularla beraber aşağıya inmek ve tekrar yukarı çıkıp bu hareketi tekrarlamaktır.

KERTENKELE VE SEMENDER

Bazı kimseler kertenkele ve semenderin aynı cinsten gelen hayvanlar olduğunu zannederler. Bu yanlıştır. Çünkü: 1 — Kertenkele sürüngenler sınıfındandır ve karada yaşar. Semender hem karada, hem suda yaşar. 2 — Kertenkelenin solungaçları yoktur, semenderin vardır. 3 — Semenderin derisi yaştır, kertenkelenin kurudur. 4 — Kertenkelenin derisi pullu, semenderinki ise pulsuzdur.

ACAİP BİR BALIK

Samo Horozbinası pek hareketli bir balık olup deniz çekildiği zaman kayaların üstüne tırmanır ve yosunları yer. Yakınında besin bulamayınca bir su birikintisinden diğerine atlar. Bazan karnı tok olduğu halde eğlenmek için bu atlama işini yapar.

ra aynı makama geçen Dalgıç Ahmet Ağa caminin yapılışında çalışmışlardır. Turhan Sultanın türbesi caminin arkasındadır. Burada Dördüncü Mehmet, İkinci Mustafa, Üçüncü Mahmut ve İkinci Osman da yatmaktadırlar.

YENİCE :

Çanakkale Vilâyetine bağlı bir kaza merkezidir. 69 köyü ile üç nahiyesi vardır. Genel nüfusu 1955 sayımına göre 31.900' dür. Çanakkale'nin 75 km. güney doğusunda yer alır.

YENİÇAĞIN BAŞLAMASI :

Tarih zamanları **Eski çağlar, Orta çağlar, Yeni çağlar** ve **Yakın çağlar** olarak dört bölüme ayrılır. Bu çağların sınırlarında büyük olaylar vardır. Yeni çağlar İstanbulun Fatih Sultan Mehmet tarafından alınmasiyle başlar. Büyük Fransız İhtilâline kadar devam eder.

YENİÇERİ :

Orhan Gazi zamanında kurulup II. Mahmut devrinde ortadan kaldırılan bir çeşit askerî teşkilâta Yeniçeri denirdi. Yeniçeri, yeni asker anlamını taşır. İlk zamanlarda devlete büyük faydalar sağlayan bu ocak, sonraları bir fesat yuvası halini aldı. Vezirlerin, sadrıâzamların boynunu vurdurdu. Padişahları alaşağı etti. Hattâ Genç Osman'ın kanına bile girdi. Böylece, devletin başına büyük gaileler açtı.

Zaptedilen hiristiyan ülkelerin kimsesiz yavruları toplanır; müslüman ailelerin yanına verilirdi. Bu çocuklar müslüman âdeti gereğince büyütülürdü. Böylece müslüman Türk terbiyesiyle yetiştirilen çocuklar delikanlı çağına varınca yeniçeri ocağına alınırdı. Bunlar artık ölünceye kadar askerlik yaparlardı. Sakal büyütemezlerdi. Evlenemezlerdi. Ticaretle uğraşamazlardı. Üç ayda bir ulûfe adı verilen para alırlardı. Disiplinleri çok kuvvetli idi. Üçüncü Murat devrinde ocağa hokkabazların alınması, eski usullerin ihmâl edilmesi, yeniçeri ocağının disiplinini bozdu. Bu suretle devleti de felâketten felâkete sürükledi. Ancak 1826'da İkinci Mahmudun yeniçeri kışlalarını topa tutmasiyle bu ocak ta tarihe karıştı.

YENİÇERİLİĞİN KALDIRILMASI :

Üçüncü Sultan Selim bu fesat ocağını kaldırmak istiyordu. Fakat muvaffak olamadı. Bunu hayatı ile ödedi. Asî yeniçerilerin saraya saldırmasiyle 1808 yılında öldürüldü. Ondan sonra tahta geçen İkinci Sultan Mahmut yeniçerilerin arasından işe yararları seçtirerek yeni bir ordu kurdu. Bir süre sonra da yeniçerilerin kökünü kaldırdı. (1826). Bu olaya Vaka-i Hayriye adı verilir.

YENİ GİNE :

Yeni Gine, Okyanusya Kıt'asının bir parçasıdır. Avustralyanın kuzeyinde bulunan büyük bir adadır. Avustralya ile Yeni Gine arasında Torres Boğazı vardır. İklimi sıcaktır. Yağmurları çoktur. Ormanları sıktır ve geniştir. Tütün, şekerkamışı, pirinç, pamuk adanın başlıca ürünleridir.

YENİŞEHİR :

Yenişehir. Bursanın bir kazasıdır. 65 köyü vardır. Nüfusu 37 bini geçer. Bursanın 52 kilometre doğusunda bulunur.

YENİ ZELÂNDA :

Pasifik Okyanusu içinde yer alan büyük adalardan ikisine Yeni Zelânda denir. İki adanın arasında Cook (Kuk oku.) Boğazı vardır. Alanı 270.000 km^2. dir. Nüfusu 1.320.000'dir. Başşehir, Cook Boğazı kıyısında, kuzey adanın ucunda Wellington'dur. Ormanları zengindir. Otlakları geniştir. Tahıl tarımı ileri durumdadır. Hayvancılığı gelişmiştir.

Yeni Zelânda İngiltere İmparatorluğu dominyonlarından biridir.

YER :

Üzerinde yaşadığımız dünyaya yer yuvarlağı da denir. **(Bak: Dünyamız).** Yer kürenin toprak parçasına da yine yer adı verilir.

YERÇEKİMİ VE ETKİLERİ :

Tabiat kuvvetlerinden biri de yerçekimi kuvvetidir. Dünya

üzerindeki cisimler dengelerini kaybedince yerçekimi kuvvetinin etkisinde kalırlar; yerçekimi doğrultusunda düşerler. Böylece yerkürenin, etrafındaki cisimleri kendine çekme olayına yerçekimi adı verilir. Yerçekimi olmasaydı, dünya etrafındaki hava tabakası uzay boşluğu içinde kaybolup giderdi. Daha doğrusu dünya üzerinde hiçbir varlık kalmazdı. Ağırlık olmazdı. Sular akmazdı. Netice canlılık ta yok olur giderdi. Zaten, bir cismin ağırlığı, o cisme etki yapan yerçekimi kuvvetidir.

YER FISTIĞI :

Baklagillerden olan yer fıstığı sıcak memleket ürünlerindendir. 4 ayda ürün verir. Çiçekleri toprağa gömülünce baklaya benzer meyvalar yapar.

Tohumundan yağ çıkarılır. Türkiyede İskenderun ile İzmir arasındaki topraklarda yer fıstığı yetiştirmek mümkündür.

YERKÖY ·

Yerköy, Yozgat Vilâyeti sınırları içinde bir kazadır. İçinde 1955 sayımına göre 5.926 nüfus yaşar. Kazanın genel nüfusu 24.052'dir. 95 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Yozgatın 32 kilometre güney batısındadır.

YERKÜRE :

Üzerinde yaşadığımız yer yuvarlağına yerküre denir. **(Bak: Dünyamız - Dünyaya toplu bakış).**

YERLİ MALI :

Yurt tarımının ve endüstrisinin gelişmesi için yerli malı kullanmalıyız. Bu suretle paramız dış ülkelere gitmemiş, yurdumuz zenginleşmiş olur.

YERYÜZÜNDE TÜRKLER :

Tarihin en eski milletlerinden biri, hattâ birincisi Türk Milletidir. Türklerin anayurdu Orta Asyadır. Orta Asyanın büyük iklim değişmelerine uğraması sebebiyle orada yaşayan atalarımız büyük göçlere kalkıştılar. Bu göçler ile yeni yurtlara kavuştular. Gittikleri yerlere kendi medeniyet ve kültürlerini de beraber götürdüler. Ama Orta Asya yine de bomboş kalmadı. Böylece Türk kavmi geniş kıt'aların içine yayılmış oldu. Bugün dünya üzerindeki Türklerin sayısı 60 milyonu geçer. Vatan sı-

nırlarımız içinde yaşayan Türklerden başka Balkanlarda, Finlândiyada, Orta Asyada, Çinde, Rus bozkırlarında, Sibirya Ovalarında, İranda ve Arap Yarımadasında barınan daha milyonlarca Türk vardır.

YEŞİL :

Tabiatta yaprakların ve otların rengi yeşildir Sarı ile mavi boyaları karıştırırsak yeşil rengi elde ederiz. Yeşil, iç açıcı bir renktir. Ümit ve tazeliği anlatır.

YEŞİLAY :

Hayır kurumlarından biri de Yeşilay'dır. İçki ve uyuşturucu zehir düşmanlığı yapar. Vatandaşların bu gibi iptilâlara yakalanmasını önler. Rahmetli asabiye hekimi Mazhar Osman Uzmanın teşebbüsü ile 5 Mart 1920'de kurulmuştur.

YEŞİLBURUN ADALARI :

Afrikanın en batıdaki burnu Yeşilburundur. Atlas Okyanusunda Senegalin batısında ve Yeşilburundan 500 km. ötede bulunan adalar grupuna Yeşilburun Adaları denir. On adadan ibarettirler. Nüfusu 147 bindir. İklimi lâtiftir. Bu güzel adalar Portekizin buyruğu altındadır.

YEŞİLIRMAK :

Karadenize dökülür. Önemli bir akarsudur. Sıvasın kuzeyindeki Köse, Tekeli, Asmalı ve Dumanlı Dağlarının sulariyle gelişir. Kelkit ve Çekerek kollarını alır. Samsunla Terme arasında, Civa Burnu denilen yerde Karadenize karışır. Uzunluğu 416 km.'dir.

YEŞİLOVA:

Burdur Vilâyetine bağlı bir kazadır. 49 köyü vardır. Nüfusu 1955 sayımına göre 23.298 kişidir. Burdurun 56 km. güney batısına düşer.

YETMİŞ :

On'un yedi katıdır. Yedinin on katı yine yetmiştir. 69 ile

71 arasında bulunur. 70 rakamı ile gösterilir. Romen rakamları ile yetmiş şöyle yazılır: LXX.

YIL :

Dünyamızın güneş etrafında dönmesi süresine yıl denir. 365 gün 6 saat sürer. Bir yılda 4 mevsim vardır. Her mevsim 3'er ay sürer.

İsa Peygamberin doğumuna «Milâd» adı verilir. Milâttan bu yana geçen yıllar milâdî yıllar adını alır. Biz bugün bütün batı dünyasının kullanmakta olduğu milât yılını kullanıyoruz. Milâdî yıl başı Ocak ayının ilk günüdür.

YILAN :

Yılan, sürüngenlerden ayaksız ve uzun bir hayvandır. Boğa yılanı, boynuzlu yılan, çıngıraklı yılan, deniz yılanı, engerek yılanı, firavun yılanı, gözlüklü yılan, kara yılan, kör yılan, mercan yılanı, ok yılanı, su yılanı gibi çeşitli nevileri vardır. Yılanların çoğu zehirlidir ve zararlıdır. Yalnız kör yılan çiftçilere fayda sağlıyan bir yılandır.

YILAN BALIĞI :

Yılana benzer bir deniz hayvanıdır. Yılan balığı tatlı sularda da yaşar. Zaten yılan balığı yumurtalarını denizlere bırakır. Yumurtaların çatlamasiyle çıkan ve incebaş denilen balıklar tatlı sulara geçerler, oralarda gelişirler.

YILANCIK :

Küçük yılan anlamını taşır. Ayrıca yılancık adını taşıyan bir hastalık çeşidi de vardır. Bu hastalığı streptokok mikropları yapar. Bu mikropların bir yaraya veya bir sıyrığa bulaşması orasını kızartıp şişirir. Hastada ateş yükselir. Titreme, baş ağrısı başlar.

YILDIRIM :

Elektriğin buluttan buluta veya buluttan yere boşanması olayına yıldırım deriz. Çarptığı yeri yakar. Canlıları öldürür.

Yıldırımdan korunmak için büyük yapıların üzerine paratoner koyarlar.

YILDIZ: (Bak: Yıldızlar).

YILDIZELİ :

Sıvas Vilâyetine bağlı bir kaza olan Yıldızelinin genel nüfusu 1955 sayımına göre 56.531'dir. Kasabada 4542 nüfus vardır. 145 köyü ile 3 nahiyesi bulunur. Sıvasın 33 km. batısında yer alır.

YILDIZ KÜMELERİ :

Gökyüzündeki yıldızların bazıları kümeler halindedir. Bu yıldız kümelerine burç denir. **(Bak: Burçlar - Yıldızlar).**

YILDIZLAR :

Bulutsuz bir gecede gökyüzüne baktığımız zaman nokta nokta parlayan ışıkların çok olduğunu görürüz. Bunlara yıldız denir. Yıldızlar hakikatte ufak değillerdir. İçlerinde güneşten bile pek çok büyük olanları vardır. Fakat dünyamızdan çok uzak oldukları için böyle küçük görünürler. Yıldızların yer değiştirmiyenlerine duran (sabit) yıldızlar; boşlukta durmaksızın yer değiştirenlerine de gezeğenler adı verilir. Gökyüzünde türlü şekiller halinde toplanan yıldız topluluklarına burç deriz. Bayrağımızda ayın içinde olan şekil de yıldızdır.

YİĞİT :

Kuvvetli ve cesaretli kimseler yiğit insanlardır. Yiğit deyince acar delikanlı mânası çıkar.

YİRMİ :

On'un iki katı veya ikinin on katıdır. 19 ile 21 arasında bulunur. 20 rakamı ile gösterilir. Romen rakamlariyle yirmi sayısı şöyledir: XX.

YOBAZ :

Akla istinat eden islâm dinini bazı hayalî safsatalara göre benimseyen ve kara taassubu ile çevresini rahatsız eden kaba sofulara yobaz denir. Yobazlar dinsizler kadar zararlı kimselerdir.

YOĞUNLUK: (Bir cismin yoğunluğu nasıl hesaplanır?)

Her cismin bir santimetre küp ağırlığına yoğunluk denir. +4° derecede bir santimetre küp arı suyun ağırlığı bir gramdır. Buna göre suyun yoğunluğu da 1'dir. Bir santimetreküp ispirtonun ağırlığı 0,8 gramdır. Öyle ise ispirtonun yoğunluğu 0,8'dir. Zeytinyağın yoğunluğu 0,9'dur. Cıvanın yoğunluğu 13,6 dır. Bir cismin yoğunluğunu bulmak için ağırlığını hacmına bölmek gerekir. Yoğunluk $= \dfrac{\text{Ağırlık}}{\text{Hacım}}$ dır. î

YOĞURT :

Kaynatılan süte maya katıştırılmak suretiyle yoğurt olur. Yoğurt, sağlığımız için faydalı besindir. Bilhassa hastalara yedirilmesi yerinde olur. Sindirim organlarını yormaz.

YOL :

Yayaların gidip gelmesi ve taşıtların işlemesi için özel biçimde yapılan yerlere, yol denir. Yollar kara, deniz ve hava yolları olmak üzere üç grupa ayrılırlar. Yol bizi gayeye ulaştıran vasıtadır. Demir yolu, şose, asfalt, araba yolu, keçi yolu, patika kara yollarının türlü şekilleridir.

Demir yolunda trenler, tramvaylar, otoraylar işler. Asfaltta taşıtlar yol alır. Şosede arabalar ve her türlü taşıtlar gider. Araba yolu, arabaların açtığı yoldur. Keçi yolu, yamaçlarda uzanan dar yoldur. Patika da yayaların yürüyerek açtığı dar yoldur.

Hava yollarında uçaklar çalışır. Deniz yollarında vapurlar, gemiler, motorlar yol alır.

Bir memleketin iktisadî zenginliği, yollarının düzgünlüğüne ve çokluğuna bağlıdır.

YONCA :

Yonca, baklagillerden bir bitkidir. Çiçekleri kırmızıdır. Bazan mor renkte de olur. Yoncayı ot yiyen hayvanlar çok sever. Çayırlarda yetişir. Kabayonca, melezyonca ve yabanyoncası gibi ayrı türleri vardır.

YONTMA TAŞ DEVRİ :

Tarihten önceki zamanlar:

1 — Yontmataş devri,

2 -- Cilâlıtaş devri.

3 — Maden devri diye 3 kısma ayrılır. Yontmataş devri insanları çok ilksel bir hayat yaşıyorlardı. Hemen hemen hayvanlardan farksızdılar. Taşları taşlarla yontarak kendileri için lüzumlu silâhları yaparlardı. Bu silâhlarla hayvanlara saldırırlardı. Bu itibarla, bu devre Yontmataş devri diyoruz. Yontmataş devri insanı mağaralarda yaşıyordu.

YORGAN :

Yatakta örtünmeye yarıyan bir örtüdür. Kalındır. İçi yün veya pamuktan olur.

YOSUN :

Nemli taşlar, kiremitler üzerinde olduğu gibi, suların dibinde veya yüzünde gelişen çiçeksiz bitkilere yosun denir. Yosunlar suyosunları ve karayosunları olmak üzere ikiye ayrılırlar.

YOZGAT :

Yozgat, Orta Anadolu vilâyetlerimizdendir. Alanı 13.950 kilometrekaredir. 1955 sayımına göre şehir nüfusu 14.784'tür. Vilâyetin genel nüfusu ise 393.235'tir. Merkez kazadan başka Akdağmadeni, Boğazlıyan, Çayıralan, Çekerek, Çiçekdağı, Sorgun, Şefaatlı. Yerköy adlarında sekiz kazası vardır. Deniz düzleminden oldukça yüksekte bulunan toprakları dağlıktır. 2.137 metreye varan Akdağ en yüksek noktayı teşkil eder. Ormanca zengin sayılmaz. Akarsuları Çekerek ve Delice Çaylarını besler.

Tahıl tarımı ileridir. 250.000 tondan fazla ürün elde olunur. Baklagiller ürünleri de ekilir. Yıllık istihsal 8 bin tonu geçer. Endüstri bitkileri ekimi de oldukça ileridir. Bilhassa, patates ziraatine büyük yer verilmektedir.

Yozgat bir tarım bölgesi olduğu kadar, hayvan yetiştiriciliğinde de önemli bir yer tutar. Vilâyet sınırları içindeki hayvanların sayısı 800.000'i geçer.

YÖN :

Dünya üzerinde **doğu, batı, güney, kuzey** olmak üzere başlıca 4 yön vardır. Bunlara **anayönler** denir. **Doğu**, güneşin doğduğu taraftır. **Batı**'dan güneş batar. Doğuya dönüp kollarımızı açarsak sağımız **güney**, solumuz **kuzey** olur. **Batı** yönü de arkamızda kalır. Bu yönlerin aralarında kalan ikinci derecedeki yönlere de **arayönler** adı verilir. Doğu ile güney arasında **güneydoğu**, güney ile batı arasında **güneybatı**, arayönleri yer alır. **Kuzeybatı**, kuzey ile batının arasına düşer. Kuzey yönü ile doğu yönü arasında da **kuzeydoğu** arayönü bulunur.

Yönler, yeryüzündeki yerimizi tâyine, yolumuzu bulmaya yararlar. Geceleri, gökyüzünün kuzey bölümünde Büyükayı ile Küçükayı burçlarının arasında parlak bir yıldız görürsünüz. Bu, **Kutupyıldızı**'dır. Kutupyıldızı yerini değiştirmez. Daima kuzey yönünde parlar. Eski insanlar geceleyin yollarını Kutupyıldızı ile bulurlardı.

Şimdi yönlerin kolayca bulunmasına yarıyan bir araç vardır ki, adına pusula deriz. Pusula ibresinin bir ucu daima kuzeyi, diğer ucu da daima güneyi gösterir.

Kapalı havalarda, yönleri bulmak için ağaçlara bakarız. Memleketimizde kuzey rüzgârlarının hâkim olması sebebiyle ovadaki ağaçların çoğu güneye yatık bulunurlar. Cami minarelerinin kapıları güneye doğru yapılır. Karlı havalarda ağaçların ve yapıların kuzey tarafları karlı olur. Güney tarafları karsız kalır. Orman ağaçlarının kuzey yönleri yosunlarla kaplı bulunur.

YÖRÜK ALİ EFE (1896 - 1953):

Şanlı İstiklâl Savaşımızın kahramanlarından biri de Yörük Ali Efedir. Yörük Ali Efe 1896 da Nazilli köylerinden Kavaklı-

da doğmuştur. Ailesi Sarıtekeli aşiretinden Ayvazoğulları adı ile anılır. Birinci Cihan Savaşında İzmirde askerliğini yaparken ermeni olan takım subayından yediği bir kamçı üzerine dağa çıkmış, maceralarına başlamıştır. Yıllarca dağdan dağa dolaşarak çetecilik yapmıştır. Yunanlıların İzmire asker çıkarmaları üzerine vatanın imdadına koşmuştur.

Aydının işgali sırasında Yörük Ali Efe Çine'nin Yağcılar köyünde küçük bir çete kurmuş bulunuyordu. Arkadaşlarının sayısı 50 kadardı. 15 Haziran 1920'de sallara bindiler; Menderesin karşı kıyısına geçtiler. Malkoç Şimendifer köprüsünü bekleyen Yunan karakolunu yok ettiler. Silâhlarını da kendileri aldılar. Böylece, düşman istilâsına karşı milletçe ayaklanmanın öncülüğünü yaptılar.

Bu küçük birlik günler geçtikçe büyüdü. **Millî Aydın Alayı** adını aldı. Bu alay Aydın çevresinde düşmana aman vermedi. Bugün 57. tümenin 37. alayı hâlâ Yörük Ali Efe Alayı diye anılır. Yörük Ali Efeye hizmetlerine karşılık İstiklâl madalyası ile Milis Albaylığı rütbesi verilmiştir. Kurtuluş Savaşından sonra çiftliğine çekilen Yörük Ali Efe tarım ve ticaretle uğraşmıştır.

YÖRÜNGE :

Düz bir yerde döndürülen bir topacın yüzey üzerinde hareket ederken çizdiği yol bu topacın yörüngesidir. Böylece, hareket etmekte olan bir noktanın takib ettiği yola yörünge adı verilir.

Dünyamızın yörüngesi güneş etrafındaki dönüşünü tamamlarken elips şeklinde çizdiği kabul edilen yoldur. Dünyamız 23,5° derece bir eğilimle yörüngesi üzerinde hareket ederken mevsimler meydana gelir.

YUGOSLAVYA :

Balkan Yarımadasının kuzeybatısında yer alır. 248.250 km.^{2} yüz ölçümündedir. Nüfusu 15.703.000'dir. Cumhuriyetle yönetilir. Başşehri Belgratdır. Zagrep, Subotica, Ljubljana, Sarajevo (Saraybosna) Skoplje (Üsküp), Novi-Sad, Banjaluca, Nish (Niş) şehirleri başlıca merkezlerinden sayılır.

İtalya kuzeyinde bulunan Alplerden ayrılan Alp Dinarikleri adındaki bir dağ silsilesi Yugoslavyaya gelince Adriyatik Denizi boyunca güneydoğuya doğru yol alır. Bu dağlar, deniz kenarına geçit vermezler.

Yugoslavya başlıca 3 coğrafî bölüme ayrılır:

1 — Ovalar Bölgesi,

2 — Balkanlar ve Morava - Vardar Çukurluğu,

3 — Sloven Alpleri ile Karst Yaylâsı.

Ovalar Bölgesi memleketin kuzeyini kaplar. Tuna ile güneyde yer alan İlirya Bölgesi arasında bulunur. Bu bölge göllü yüzeyler ve nehirlerin getirdiği alüvüyon kil ve kumlarla örtülüdür. Ovalar Bölgesinin büyük kısmını Tuna sular. Bu ovalara Voyvodin Ovaları adı verilir. İkinci bölüm yüksek dağlarla kaplıdır. Derin tektonik çöküntülerle örtülüdür. Üçüncü bölüm de yüksek engebeler görünümündedir. Tuna boylarında Sava, Drava, Vardar ve Morava kıyılarında tarıma elverişli topraklar çoktur. Bu sebeple bu bölgelerde tarım ileri durumdadır. Bağcılık, hayvancılık da gelişmiştir.

Toprak altı servetlerinden demir, bakır, antimon, kurşun, boksit gibi madenlere de rastlanır. Memleketin endüstrisi gün geçtikçe gelişmektedir. Yugoslavya bugün Balkan Paktı dostlarımızdandır.

YULAF :

Yulaf, tahıl ürünlerinden, buğdaygillerdendir. Çoklukla hayvan yemi olarak kullanılır. Yulaf unundan ekmek yapıldığı gibi, çorbalar ve çocuk mamaları da imâl edilir. Viski de yulaftan yapılmaktadır.

Yulaf yem olarak bilhassa atların beslenmesinde çok işe yarar. Yulaf içinde sert kılçık olmaması sebebiyle samanı makbuldür.

Yulaf nemli deniz iklimini çok sever. Yazlık ekimler arasında yer alır.

YUMURTA :

Kuş cinsinden olan hayvanların üremelerini temin eden ve içinde yavrunun küçük bir nüvesi ile onu besliyecek bir kısmı

ihtiva eden kitleye yumurta denir. Yumurtayı besin olarak ta kullanmaktayız. Kümes hayvanlarından yumurtası meşhur olan yaratık tavuktur. Yumurtanın kabuğu kireçtir.

Yumurta yapısında albümin, kireç gibi değerli besin maddeleri yer alır.

YUNANİSTAN :

Balkan Yarımadadasının güney bölümünü Yunanistan kaplar. Alanı 132.000 kilometrekaredir. Nüfusu 7,5 milyon kadardır. Batısını Yunan Denizi, güneyini de Akdeniz kaplar.

Yunanistan, Akdenize doğru uzanmış bir yarımadadır. Ege Denizi, Yunanistan ile Türkiye arasına sokulmuştur. Yugoslavyadan ve Arnavutluktan uzanan Dinarik Alpleri Batı Yunanistan'ı ârızalandırır. Yunanistan'ın güneyinde Mora Yarımadası bulunur. Bu yarımada anakaradan Korent Kanalı ile ayrılmıştır. Bulgaristandan ve Sırbistandan sarkan Makedonya Dağları Yunanistan Makedonyasının engebelerini teşkil eder. Yunanistanın kıyıları da çok girintili çıkıntılıdır. Kuzeyde Orfano ve Selânik Körfezleri bu çevrenin ehemmiyetli girintileridir.

Yunanistanın en yüksek tepelerinden biri Limbo (Olympe) Dağıdır (2900 m.). Yunanistanın batısında yükselen dağlar, Pindus Dağlarıdır. Yunanistanın büyük kısmı dağlarla kaplıdır. Ovalar, dağların arasına sıkışmıştır. Batı Trakya, Makedonya, Teselya, Lamya Ovaları en önemli düzlüklerdir. Kuzey Yunanistanı Rodop Dağları çevirir. Ege Denizinin hemen hemen bütün adaları ile Oniki Ada, Rodos, Girit gibi diğer adalar Yunanistanın birer parçası durumundadır.

Yunanistan Kırallığının başşehri Atina'dır. Yunanistan topraklarının %22'si ekilebilir. %31'ini otlak ve çayırlar kaplar. %12'sinde ormanlar vardır. Hiçbir işe yaramıyan arazinin genişliği de bütün toprakların %35'i kadardır.

Yunanistanda en çok elde edilen tahıl ise de ihtiyaca yetmez. Bu sebeple Yunanistan besin maddelerinin çoğunu dıs memleketlerden sağlar. Zeytinciliği de önemli bir yer tutar. Tütüncülük te ileridir. Pamuk ekimi azdır. Portakal, limon. dut Yunanistan meyvacılığının başında gelir. Kocabaş ve küçükbaş hayvanlarının sayısı 14 milyon kadardır.

Yunanistan daha ziyade ticaretle meşgul olur. Deniz ticaret filosu oldukça kuvvetlidir. Halıcılığı, şarapçılığı gelişme yolundadır. Avrupanın en güney ucu olan Matapan Burnu Moradadır.

YUNANLILAR (Uygarlıkları) :

Yunanistanın ilk sakinleri Helenlerdi. Bunlara Grekler adı da verilirdi. Helenler din, duyu, kültür ve medeniyet bakımından bugünkü Yunanlılardan tamamen ayrı idiler. Helenler zamanımızdan 2500 yıl önce büyük bir medeniyet kurmuşlardı. Bunlar İsanın doğumundan 16 yüzyıl önce Balkanlardan inmişlerdi. Daha önceleri oralara gelip yerleşen Orta Asya kavimleriyle karıştılar. Göçlerle güneye sürülerek bugünkü Yunanistan topraklarına hâkim oldular. O zamanlar yarı göçebe haldeydiler. İleri bir uygarlıkları yoktu. Yunanlıların bu ilkel durumlarını şair Homeros'un yazdığı İlyada ve Odüseus adlı 2 destandan öğreniyoruz.

Yunanlılardan önce, Ege Adalarında ve Güney Yunanistanda eski bir kavim yaşıyordu. Yunanlılar gelince bu kavimin medeniyetini benimsediler. Hattâ, geliştirdiler.

Yunanlıların ilk olarak Teselyada, Epirde, Atina ve İsparta Şehirleri çevresinde ve Morada yerleşmişlerdi. Zamanla çoğaldılar. Bulundukları topraklardan taşıp yakın adalara gittiler. Batı Anadoluya geldiler. Çanakkale Boğazı üzerine yerleştiler. Karadeniz kıyılarında koloniler kurdular. Oralarda kurdukları şehirleri geliştirip güzelleştirdiler. Böylelikle, Yunan uygarlığı asıl Yunanistandan önce buralarda büyüdü.

Yunanistanda bağımsız siteler kuruldu. Bunlar küçük devletçiklerdi. Bu sitelerin en önemlileri Atina ile İsparta idi.

(Bak: Atina Devleti - İsparta Devleti):

İsparta Devleti, kuzeyden gelen insanlar tarafından kurulmuştu. İsparta Devleti Güney Morada idi. Başkenti İsparta Şehriydi. Devlet kırallıkla yönetiliyordu. Başta 2 kıral bulunuyordu. Ayrıca, bir de senato vardı. Memleketin idaresi senatonun üzerindeydi. Senato üyeleri 60 yaşını aşkın insanlardan seçilirdi. İspartalılar askerlikte ileriydiler. Oralarda ünlü cengâverler

yetişmiştir. M. Ö. 600 de Mora'nın en kudretli devleti İsparta olmuştu.

Atina Devleti Atik Yarımadasında kurulmuştu. Zamanla genişledi. Teselya'ya ve Ege Adalarına hâkim oldu. Önceleri krallıkla yönetilen Atina, sonradan demokrasiye kavuştu. Cumhuriyetle idare olundu. Atinalıları cumhuriyete kavuşturan Solon'du. Solon kendi adiyle anılan kanunlar yaptı. Solon M. Ö. VI. yüzyılda yaşamıştı. Ondan sonra Atina daha çok kuvvetlenmiş oldu.

O sıralarda İranda imparatorluk kuran Persler Âsur Devletini yenerek Mezopotamyayı ellerine geçirmişlerdi. Daha sonra Suriyeyi almışlar; Anadoluyu zaptetmişlerdi. Yayılmalarına devam ederek M. Ö. 500 yıllarında Yunanistan'a saldırdılar. Yunanistandaki ayrı siteler derhal anlaştılar. Memleketlerini elbirliğiyle korudular. Zamanla Persleri yenilgiye de uğrattılar. Tarihte, bu savaşlara Med Savaşları adı verilir.

İspartalılar sağlam vücutlu, meşakkate dayanıklı cengâverler yetiştiriyorlardı. Atinalılar ise demokrasiye, san'ata ve çocuk terbiyesine önem verdiler. On yaşına basan Atina çocukları okula başlardı. Okulda matematik, şiir okuma, müzik ve okuma yazma öğrenirlerdi. 14 yaşına basınca da cimnastiğe başlarlardı. 20 yaşında askere giderler; 22 yaşında aile ocağına dönerlerdi.

Atinanın en parlak devri M. Ö. 500 yılına rastlar. Bu sırada Atinayı Perikles idare ediyordu. Perikles zamanında Atina, tarihinin en parlak medeniyetini yaşamıştır. Ünlü mimarlar, büyük heykeltraşlar, ulu şairler hep o zamanda yetişmiş oldu. Zamanla Atina ile İsparta birbirine düştü. Böylece zayıfladılar. Sonunda Makedonya Devletinin saldırısına uğradılar. Böylece yıkılıp gittiler.

YUNUS EMRE :

Halk şairlerimizin en ünlülerinden biri Yunus Emre'dir. Aynı zamanda büyük Türk mutasavvıfı olan Yunus'un hayatı masallaşan efsanelerle doludur. Doğum ve ölüm tarihleri de kesin olarak bilinememektedir. Yalnız, 14. ve 15. yüzyıllar içinde

aşadığı sanılmaktadır. Boluda veya Sivrihisarda doğduğu rivayet olunur. Kendisi, Bektaşî veya Kadirî tarikatının pîrlerinden Taptuk Emre'nin müritlerindendi. Türkmen soyundandı. Mensup olduğu dergâha 40 yıl odun taşıyarak çile çıkardı. Sonraları şiir söylemiye koyuldu. Okuması, yazması yoktu. Bugün Anadolunun muhtelif yerlerinde rastlanan Yunus Emre mezarları ile Türk halkının bu koca san'atkârı paylaşamadığı görülür. Porsuk suyu ile Sakaryanın birleştiği yerde, Bursa'da, Erzurum'un Tuzcu Köyü yakınında, Manisa'nın Emre Köyünde, Keçiborlu yakınındaki bir köyde Yunus Emre'nin mezarlarına tesadüf olunmaktadır. Yunus Emre'nin 1307 ile 1439 yıllarında öldüğü zannedilmektedir.

YURDAKUL (Mehmed Emin 1869 - 1944):

Mehmet Emin Yurdakul, balıkçı Salih Reisin oğludur. Annesi, Emine adında bir köylü bayandı. 1869'da Beşiktaşta doğdu. Askerî rüştiyeye gitti. İdadîye devam etti. Hukuk mektebinde okudu. Ama, tahsilini daha ziyade hususî olarak tamamladı.

Hayata, rüsumat memurluğu ile atıldı. Genç yaşta şiirler yazmaya koyuldu. 1897 de «Türkçe Şiirler» kitabını yayınladı. Mehmet Emin Yurdakulun ağdalı Osmanlıca yerine halk diliyle yazdığı şiirler milletin heyecanını terennüm ediyordu. O, şiirlerinde ilk olarak:

«Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur.»
«Sînem, özüm ateş ile doludur;»
«İnsan olan vatanının kuludur,»
«Türk evlâdı evde durmaz giderim.»

diyordu.

Şiirlerinde Türkçülüğü savunması batı Türkologlarının da gözünden kaçmadı. Mehmed Emin, yazdığı şiir ve makalelerinde Türkçülüğün önderi olmuştu. 1908 de 2. Meşrutiyetin ilânından sonra Erzurum ve Trabzon Rüsumat Nazırlığından Bahriye Nezareti Müsteşarlığına geçti. Hicaz Vali Vekilliğinde bulundu. Sivas, Erzurum Vilâyetlerinde valilik yaptı. Sonraları Musul, Şarkî Karahisar ve Urfa mebusluklarına seçildi En son

olarak da İstanbul mebusu iken 14 Ocak 1944 günü İstanbul'da öldü.

«Turana Doğru, Fazilet ve Asalet, Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Zafer Yolunda, Mustafa Kemal, İsyan, Danteye Sesler» isimli kitapları başlıca eserlerini teşkil eder.

YURDUMUZDAKİ PAMUKLU DOKUMA FABRİKALARI:

Yurdumuzdaki kalkınma hamleleriyle birlikte yeni yeni pamuklu fabrikaları kurulmaktadır. Pamuklu dokuma tezgâhlarımızdaki iş sayısı da artmaktadır.

Yurdumuzun Kayseri, Ereğli (Konya Ereğlisi), Nazilli, Adana, Antalya, Malatya, İstanbul, Hereke gibi merkezlerinde büyük pamuklu dokuma fabrikaları vardır.

YURDUMUZDA SOSYAL İŞLER VE HÜKÛMET TEŞKİLÂTINA YARDIMCI KURUMLAR): (Yalnız adları yazılarak):

Yurdumuzdaki sosyal kurumlar gelişme halindedir. Şimdi, hükûmet teşkilâtına yardımcı olan kurumları adları ile belirtelim: Kızılay, Yeşilay, Verem Savaşı Derneği, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yardımsevenler Derneği, Türk Hava Kurumu, Tarihî Eserleri Koruma Derneği, Eğitim Derneği ve saire...

YURDUMUZDA YETİŞEN MEYVA, SEBZE VE YEMİŞLERİN EKONOMİK DEĞERLERİ :

Yurdumuzun her şehri ayrı bir meyva ile ün kazanmıştır. Yurdumuzda yetişen meyvalar, dünya üzerindeki emsallerinden de lezzet bakımından çok daha üstündürler.

Yemişlerimiz, sebzelerimiz, meyvalarımız yurda her yıl milyonlarca lira kazandırmaktadır. Bu ürünlerin bir kısmı memleket içinde harcanmakta, bir kısmı da dış ülkelere satılmaktadır.

Memleketimizin ayrı ayrı bölgelerinden senelik üzüm istihsalimiz (yaş üzüm olarak) ortalama bir hesapla bir milyon tonu geçmektedir. 1949 yılında bütün yurdun üzüm üretimi 1.750.000 tondur. İncir üretimi de, yılda 100 bin tona yaklaş-

BİR KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

BU VATAN BİZİMDİR

Anafartalar Muharebelerindeydi. Düşman zırhlıları sahillerimize ölüm kusuyordu. Üstün silâhların himayesindeki Anzaklar siperlerimize doğru ilerliyordu. Fakat Mehmetçikler ölüyorlar, gerilemiyorlardı. Öyle zaman oldu ki, siperlerimize İngiliz siperleri arasındaki mesafe 10 - 15 adıma indi.

Ağustosun 15'ine doğru düşman zırhlılarının salvo ateşi yeniden başlamıştı.

Siperlerimiz cehennemî bir bombardımana tâbi tutuluyordu. Muharebe hattı boyundaki siperlerimiz ölüm çukuru halini almıştı. Ama, oraların yine de bırakılmaması gerekiyordu. Yoksa düşman, kolaylıkla, araziye hâkim tepeleri eline geçirebilirdi. 24 saat içinde 4 defa boşalan siperler, arkadan gelen taze kuvvetlerle 4 defa dolduruldu. Ölüm çukuruna sırası gelen Mehmetçikler abdest alıyorlar, namaz kılıyorlar; arkadaşlariyle helâllaşarak siperlere koşuyorlardı. Gülerek bayram yerine gider gibi...

İşte biz, Çanakkale Zaferini böyle kazanmıştık. Orada yirminci yüzyıl tekniğini Mehmetçiklerin tertemiz imanı yenmişti. Onun için, «Bu Vatan Bizimdir!» diyoruz.

Gülüyorum:

ÖYLEYSE DAHA ÇABUK GELEBİLİRDİN

Ahmet, arkadaşı Tahir'i on beş dakikadan beri bekliyordu. Tahir nihayet gelebildi. Ahmet hiddetli hiddetli sordu:

— Nerde kaldın canım?

— Sorma Ahmetçiğim, merdivenlerden düştüm.

— **Öyleyse daha çabuk gelmen lâzımdı.**

FAYDALI BİLGİLER :

Kumaşlardaki ot ve çiçek lekeleri, 90° ispirtoya batırılmış bezle silinirse çıkarlar.

Limon suyu asitli olduğundan mermere tesir eder ve onu çürütür. Bu sebeple üzerine limon damlamış masa mermerleri ni ve sair mermer eşyayı bir bezle hemen silmelidir.

★

Yünlü ve ipeklilerin içinde yıkanacağı ılık suya üç kaşık karbonat katmalıdır.

★

Taze ceviz yerken eller lekelenir. Bu lekeleri çıkarmak icin elleri ispirto veya benzinle yıkamalıdır.

★

Zeytinyağı bulaşık şişeler ılık sodalı su ile çalkalanarak temizlenir.

★

Işık, lezzetini bozduğundan, çayı cam kavanozlarda saklamak hatalıdır. Bu sebeple çayı ağzı sıkıca kapatılmış teneke kutulara koymalıdır.

★

Yağmurda ıslanan ipekli giyim eşyası soğuk su ile yıkanmalı ve açıkta kurutulmalıdır.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

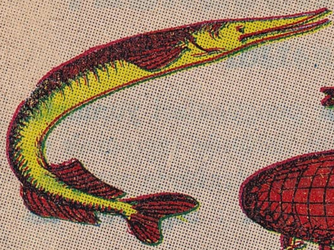
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi :

AKISAN YAYINEVİ.

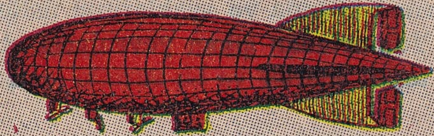
Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.

Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.

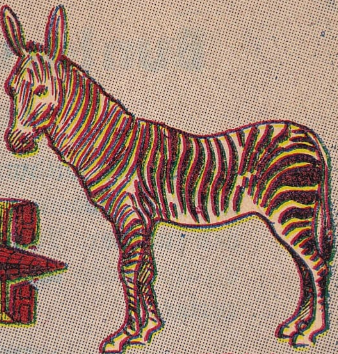
8 ŞUBAT 1956, SALI — SAYI: 90 — Fiyatı: 20 kuruştur.

ZARGANA

ZEPLİN

ZEBRA
(ZEBİR)

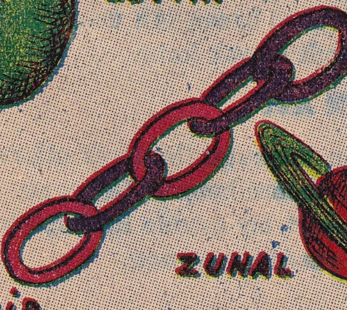
AKISAN

CEP ANSİKLOPEDİSİ

Z

ZEYTİN

ZİNCİR

ZUHAL

ZÜRAFA

Bunları biliyor musunuz?

PENGUENİN KULUÇKALIĞI

Kuzey kutbunda yaşıyan İmparator penguenleri yumurtalarını karınlarının altında ve ayaklarının üstünde taşıyarak sıcak tutarlar. Yumurtadan çıkan yavruların etrafında yanyana dizilip perde teşkil ederler ve bu suretle onları soğuktan korurlar.

AKILLICA BİR KORUNMA YOLU

Bir misk mandası sürüsü kurtların hücumuna uğrarsa, mandalar vücutlarının arka kısımları dairenin merkezini teşkil edecek surette daire şeklinde toplanırlar. Daire dışında kalan boynuzlarıyla hep birlikte kurtların saldırışını püskürtürler.

DEVE KUŞU

Deve kuşu en büyük kuştur, fakat uçamaz. Buna rağmen iki ayaklı hayvanların en sür'atlisidir. Zannedildiği gibi de başını kuma sokmaz.

HANGİSİ GALİP GELİR?

Leopar ile köpek ağızlı Babun maymunu kavga edince, sanıldığı gibi her zaman leopar galip çıkmaz. Bazan Babun, dişleri ile leoparı fena halde yaralıyarak kavgayı kazanır.

VANTUZLU KURBAĞA

Güney Afrikada yaşayan ağaç kurbağasının parmaklarında vantuzlar vardır. Havaya sıçradığı zaman konmak istediği yere doğru bacaklarını uzatır. Fakat bazan tek vantuzu başka bir dala takılıverince, havada asılı olarak kalır.

DENİZ ATI

Deniz atı yorulduğu zaman kuyruğu ile deniz otlarına takılır. Sırtındaki kanat tıpkı bir semere benzer. Deniz atı, başını yukarıda tutarak yüzer. Derisi sert bir madde ile kaplıdır. Deniz atı, deniz suyundan başka yerde yaşıyamaz.

maktadır. Fındık istihsalimizin senelik tutarı 100 bin ton civarındadır. Bu arada limon, portakal, fıstık ve saire gibi meyvalarımızın yıllık üretimleri de memleketimize büyük faydalar sağlıyacak durumdadır.

1951 yılında başka memleketlere 107 milyon liralık meyva satılmıştır.

Sebze üretiminden elde edilen paraları da hesaba katarsak memleketimiz meyva ve sebzelerimizden her sene milyonlarca liralık kazanç sağlamaktadır.

Meyva, yemiş ve sebzelerin bir kısmı taze olarak harcanmakta, bir kısmından da kuru yemişler, konserveler, reçeller, ezmeler elde olunmaktadır. Yurdumuz sebzecilerinin eline geçen yıllık gelir 120 milyon liranın üzerindedir.

YURDUMUZUN İDARESİ :

Yurdumuz 29 Ekim 1923 tarihindenberi Cumhuriyetle yönetilmektedir. Türkiyede çok partili bir demokrasi hayatı vardır.

Her 4 senede bir, genel mebus seçimleri yapılmaktadır. Seçilen mebuslarımız Ankara'da, Meclis binasında toplanırlar. Gizli reyle aralarından bir Reisicumhur seçerler. Reisicumhur Başvekili tâyin eder. Başvekil, diğer vekilleri seçer; Reisicumhurun tasvibine arzeder. Böylece kabine kurulmuş olur. Bir hafta içinde çalışma proğramını hazırlayan Vekiller Hey'eti Büyük Meclisin önüne çıkar. Güven oyu alırsa çalışmalarına devam eder.

Şu halde yurdumuzun idaresinde asıl sorumlu olan müessese Meclistir. Meclis bu salâhiyetini, hem teşriî, hem de icraî bakımdan kullanır.

YURDUMUZUN ORMANLIK BÖLGELERİ :

(Bak: Ormanlarımız).

YURDUMUZUN SERVET KAYNAKLARI :

Çeşitli ürünlerimiz yurdumuzun servet kaynaklarını teşkil eder. **(Bak: Ürünlerimiz).**

YURDUMUZUN SERVET KAYNAKLARININ TÜKENMEMESİ VE BU KAYNAKLARDAN DAHA FAZLA VERİM ALINABİLMESİ İÇİN NELER YAPABİLİRİZ?

Yurdumuzun servet kaynaklarını geliştirirsek daha geniş gelirlere kavuşuruz. Böylelikle de refah ve saadetimiz artar. Bunun için ormanlarımızı korumalıyız. Ormanların yangınla, merhametsiz baltalarla tahrip edilmesine engel olmalıyız. Hattâ, yeni yeni ormanlar yetiştirmeliyiz. Meyvacılığı inkişaf ettirmeliyiz. Meyva ağaçlarımızın sayısını çoğaltmalıyız. Meyva cinslerini iyileştirmeliyiz. Meyva hastalıkları ile mücadele etmeliyiz. Memlekette tarım okullarının sayısı artmalı, buradan yetişen bilgili vatan çocukları tarımla uğraşanlara, meyvacılara, sebzecilere ve hayvan üretenlere öğretmenlik yapmalıdır. Ayrıca örnek fidanlıklar, çiftlikler, harâlar teşkil olunmalıdır. Memlekette ziraate, meyvacılığa dayanan endüstrinin gelişmesi için gayret sarfedilmelidir.

Yurdumuz bir tarım ülkesidir. Bu itibarla ziraatimizde babadan kalma usulleri bırakmalı; kağnı, karasaban gibi geçmiş devirlerin âletlerini terketmelidir. Tarımda makinalaşmak ilk amacımız olmalıdır. Sulama tesisleri, barajlar, silolar, soğuk hava depoları, limanlar, muntazam yol şebekesi, fabrikalar hep servet kaynaklarımızdan daha çok verim alınabilmesi için gerekli tesislerdir. Bütün bunlarla beraber ilme, modern tekniğe dayanan bir bilginin varlığı da şarttır. Çok şükür ki hükûmetimiz bu yoldaki çalışmalariyle vatanımızı âdeta yeni baştan inşa etmek gayretindedir.

YURDUMUZUN SULARI :

(Bak: Türkiye'nin akarsuları - Türkiyenin gölleri - Nehirlerimizden nasıl faydalanmaktayız?).

YURTTAŞLARLA DEVLET ARASINDAKİ İLİŞKİ :

(Bak: Devletle yurttaşlar arasındaki ilişki).

YURTTAŞLIK BİLGİSİ :

İlk ve orta okullarda okutulan derslerden biri de yurttaşlık bilgisidir. Bu dersin başlıca amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1 — Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet deyimiyle kastedilen anlamı, Türk Milletinin yücelikleriṅi, yüksek karakterini Türk çocuklarına kavratmak. Kahramanlık duygularını geliştirerek yavrularımızın kalbinde ordumuza karşı güven ve sevgi yaratmak.

2 — Millet ve yurt işlerine karşı öğrencilerin yüreğinde devamlı bir ilgi uyandırmak.

3 — Türk yavrularını Cumhuriyeti sever, inkılâpları korur birer vatandaş halinde yetiştirmek. Onların yüreğinde büyük Atatürk'ü ölmez bir ideal halinde yaşatmak.

4 — Kanunun ne olduğunu öğretmek. Kanun ve nizamlara riayet eder vatandaşlar yetiştirmek.

5 — Türk devlet idaresi, Türk cemiyeti hakkında etraflı bilgiler vermek.

Yukarıda kısaca açıkladığımız amaçlardan da anlaşılacağı veçhile, yurttaşlık bilgisi çok önemli bir derstir. Bir yurttaşın kazanması gerekli bütün bilgileri, yurttaşlık bilgisi öğretir.

YUSUFELİ :

Yusufeli Kazası Çoruh Vilâyetine bağlıdır. 95 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Kasabanın nüfusu 1955 sayımına göre 1661'dir. Kaza sınırları içinde de 35.672 nüfus barınmaktadır. Yusufeli Çoruhun (Artvinin) 60 kilometre güneyinde bulunur. Erzurum'un da 90 kilometre kuzeyinde yer alır.

YUTAK :

Yutak, ağız ve burun boşluklariyle gırtlak ve yemek borusu arasında bir boşluktur. Çeperlerinin hareket etmesiyle yutma olayı tamamlanır.

YÜKLEM :

Bir cümle içinde özneye yüklenen işi, hareketi, oluşu veya hali gösteren kelimeye yüklem denir.

Yüklem, çekimli bir fiil olabildiği gibi, ek-fiille çekilmiş başka bir kelime de olabilir.

Dilbilgisinde: **«Fiiller yerine, takı-fiille çekilmiş isim, sıfat ve zamirlerin kullanıldığı cümlelerde o ismin, sıfatın veya zami-**

rin vazife adı yüklem» olur.

«Çocuk çalışkandır.» cümlesinde, «çocuk» kelimesi cümlenin öznesidir. «Çalışkandır» kelimesi de yüklemdir.

Yüklem, bazan ek-fiilin basit zamanının tekil şahsını gösteren dir parçasını almaz. Bu ev güzel, gibi.

YÜKSEKOVA :

Yüksekova, Hakkâri Vilâyetinin kazalarından biridir. 21 köyü ile 2 nahiyesi vardır. Kasabanın nüfusu, 1955 sayımına göre 1.405'tir. Kazanın bütün nüfusu 11.564'tür. Yüksekova, vilâyet merkezi Çölemerik'in 50 kilometre doğusunda yer alır.

YÜKSELTİ: (Müzik):

Bir noktanın deniz seviyesinden olan yüksekliğine yükselti denir.

Müzik derslerinde yükselti (seslerin inceliği, kalınlığı) alıştırmaları yalnız notaların sesini çıkararak yapılır. Değer düşünülmez, usul vurulmaz. Yükselti alıştırmaları, yardımıyla öğrenciler notaların birbirine olan olan incelik ve kalınlıklarını bulmayı öğrenirler. Yükselti alıştırmaları fonomimi. tünek ve müzik merdiveni gibi araçlar yardımıyla veya porte üzerinde sözlü olarak yapılabilir.

YÜKSÜK :

Terziler, dikiş dikerken iğne kullandıkları elin orta parmağına bir mahfaza geçirirler. Bu, maden veya plâstikten yapılmış mahfaza yüksüktür. Yüksük ,iğnenin batmaması için kullanılır.

YÜN

Kırkılan koyun tüyünün yıkanmış ve taranmış haline yün denir. Yünden, yün ipliği örülür. Yün iplikleri istenen renkte boyanır. Bunlarla elbiselik kumaşlar dokunur.

En iyi kumaşlar, yünden yapılan kumaşlardır. Köylüler iğde ördükleri yün ipliklerle fanilâlar yaparlar. El tezgâhlarında kuşaklar, örtüler dokurlar.

Yün, sıcak tutar. Kışlık giyecekler yünden yapılır.

YÜREK: (Ödevi, hareketleri): (Bak: Kalb).

YÜRÜTME (Bölmede):

Burada, yürütme kelimesinin bölme işleminde taşıdığı anlamı açıklamıya çalışacağız.

16 sayısını «3» e bölersek:

```
 16 |3
 15 |---
----  5
 01
```

sonucunu elde ederiz. En sonunda da «1» artar. Bu «1» i istersek yürütürüz. Zaten bölme işleminden daha doğru bir netice elde etmek istiyorsak arta kalan «1»'i mutlaka yürütmemiz icabeder. Bunun için de «1»'in önüne sıfır koyarız; böylece «10» olur. Bu esnada bölümün önüne de bir virgül koymak icabeder. İşleme devam edersek netice:

```
 16  |3
 15  |-----
----   5,33
 010
   9
 ----
  10
   9
 ----
  01
```

olur. Bölüm sayısı olan «5» in sağ yanına bir virgül koyduktan sonra, bir dahaki yürütmede başka (,) virgül konulmaz.

YÜRÜYÜŞLER :

Çeşitli yürüyüşler vardır. Biz burada düzgün yürüyüşten bahsedeceğiz. Askerler, izciler, yavrukurtlar ve öğrenciler törenlerde düzgün adımlarla geçerler. Bunun için yürüyüşlere ilk sınıflardan itibaren başlanır. Sayı saymak ve tempo tutmak suretiyle yürüyüş düzeni geliştirilir.

Düzgün yürüyüşlerden başka adî yürüyüşler de vardır. Bu yürüyüşler temposuzdur; gelişigüzeldir.

YÜZ :

99 ile 101 arasında yüz sayısı bulunur. Yüz, (100) şeklinde

yazılır. 100, (10) un on katıdır. Roma rakamlariyle 100 «C» harfidir.

Ayrıca, başımızın ön kısmına da yine yüz adı verilir.

YÜZBAŞI :

Yüzbaşılık, askerî bir rütbedir. Üsteğmenlikle binbaşılık arasındadır. Üsteğmenden büyüktür. Binbaşıdan küçüktür. Yüzbaşı, bölük komutanıdır.

YÜZDE :

Herhangi bir bütünün yüzdebirine eşit parçaları, o bütünün yüzdesidir. Yüzde ifadesi % işaretiyle gösterilir. %3 = yüzde üç gibi...

YÜZDEBİRLER :

Bir bütünü yüz eşit parçaya bölersek, bu parçalardan her birini yüzdebirlerle gösteririz. Yüzdebirler sayıları ondalık sayılardandır. Yüzdebirler basamağında yazılırlar. Yüzde üç (0,03), yüzde yedi (0,07), yüzde dokuz (0,09), yüzde 29 (0,29) misallerinde olduğu gibi.

YÜZDE HESAPLARI :

«Bir okul öğrencilerinin yüzde kırk sekizi kızdır. Kızların sayısı da 96'dır. Bu okulun bütün öğrencilerinin sayısı kaçtır?»

Böyle bir problemi yüzde hesaplariyle çözeriz.

Kazanç ve ziyan hesapları, faiz hesapları, iskonto hesapları, komisyon hesapları hep yüzde hesapları içine girerler. Yukarıdaki problemi çözmek için yüzde kırk sekizi (%48) veya (0,48'i) doksan altı olan sayı nedir? diye düşünürüz. %48'i 96 ederse yüzde yüzü ne eder? Ortada bir doğru orantı olduğuna göre 96 ile 100'ü çarpar; 48'e böleriz. Böylece aranan neticeyi buluruz.

Başka bir yoldan yürüyerek de %48'i 96 eden sayının %1'i kaç eder? Diye düşünürüz. Bunu bulmak için 96'yı %48'e böleriz ve elde edilen bölümü 100'le çarparız. Aranan sayının 200 olduğunu anlarız.

15, 60'ın yüzde kaçıdır? Diye sorulduğunda neticeyi bulmak için 15'i 60'a bölmemiz gerekir. Bu da ayrı bir yüzde hesabıdır.

YÜZEY :

Cisimlerin üzerini kaplayan kısımlarına yüzey denir. Denizin yüzeyi, kâğıdın yüzeyi, topun yüzeyi gibi. Yüzeyler cisim değildir. Yüzeylerde uzunluk ve genişlik olmak üzere iki boyut vardır.

YÜZEYLERİN TASINLANMASI :

Geometrik şekillerin yüzeyleri nasıl hesaplanırdı? Bunları kelime sıralarında ayrı ayrı incelemiştik. Burada kısaca yüzeylerin tasınlanmasından bahsedeceğiz. Bunun için yüzey ölçüleri hakkında tecrübeye dayanan bilgilerimizin olması gerekir. Eğer, uzunluk tahminlerinde yanılmıyor ve yüzeylerin nasıl hesaplandığını da biliyorsak yüzey tasınlamalarını hakikate yakın olarak kestirebiliriz. Bu itibarla desimetreyi, metreyi, dekametreyi doğru olarak tahmin edebilmeliyiz. Eni veya boyu birer desimetre olan bir alan, bir desimetrekare yüzeyidir. Eni ve boyu birer metre olan alan bir metrekaredir. Bir yerin yüzeyini bulmak için, o yerin en ve boy uzunluklarını çarpmak gerektiğine göre, yüzeyini tasınlıyacağımız yerin boyutlarını doğru tasınlamamız şarttır.

YÜZME: (Bir cisim suda nasıl yüzer?):

Bak: Cisimler suda nasıl yüzerler?

YÜZ ÖLÇÜMÜ :

Bir yerin alanını hesaplamaya yüz ölçümünü bulmak denir. Geometrik şekillerin yüzey ölçümlerinin nasıl hesap edildiği kelime sıralarında anlatılmıştır. Burada kısaca açıklıyalım: Yüzeylerin daima iki boyutu vardır. Yüzey alanlarını bulmak için bu iki boyut uzunluğunu birbiriyle çarparız. Bu açıklama kareler ve dikdörtgenler için doğrudur. Üçgenler, daireler ve diğer şekiller için tam doğrudur, denemez. Bu gibi şekillerin yüzey ölçümlerinin hesaplanmasını özel bölümlerinde arayınız.

YÜZYIL :

Yüz senelik bir zamana yüzyıl (asır) denir. Tarihteki büyük zaman farkları yüzyıllarla belirtilir.

Z :

Türk alfabesinin yirmi dokuzuncu ve son harfidir. Sessizdir.

ZAKKUM :

Zakkumgillerden bir çiçektir. Kurumuş dere yataklarında kendi kendine yetişir. Gösterişli bir görünüşü vardır. Beyaz, kırmızı çiçekler açar. Zehirlidir. Saksılarda süs çiçeği olarak ta yetiştirilir.

ZAMAN :

Zaman, vakit demektir. Bir işin başlaması ile bitmesi arasındaki vakit zamanı anlatır.

Dilbilgisinde zaman, geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman olmak üzere üç bölümde mütalâa edilir. **(Bak: Fiillerde zaman).**

ZAMAN AŞIMI :

İşlenen bir suç, kanunî müddeti içinde takibata uğramazsa, o suçun cezası zaman aşımına uğrar. Böylece, suçu işleyen de cezadan kurtulmuş olur.

ZAMAN ÖLÇÜLERİ :

Zamanımızı belirten ölçüler vardır. Saat bir zaman ölçüsüdür. Takvim de zamanın bölümlerini gösterir.

Bir gün 24 saattir. Her saat 60 dakikadır. Her dakikada 60 saniye bulunur. 7 gün bir hafta eder. 30 gün bir ayı meydana getirir. Bir yılda 12 ay vardır. Bir yıl 365 gün 6 saat 48 dakikadan ibarettir.

ZAMAN ŞERİDİ :

İlkokullarda olayların zaman içindeki oluşunu göstererek çocuklarda tarih mefhumunu yaratmak için zaman şeridi yapılır. Bu şeridin öğretmen tarafından hazırlanması hiçbir değer taşımaz. Zaman şeridinin yapılmasında sınıf öğrencilerinin müşterek gayreti bulunmalıdır. Bu şeritte olaylar oluş sırasına göre yazılarla, resimlerle belirtilir. Zaman şeridi bütün çocukların kolayca görebileceği bir şekilde sınıf duvarına asılır.

ZAMBAK :

Zambakgillerin örnek çiçeğidir. 50 kadar türü vardır. Süs bitkisidir. Türlü renklerde açar. En yaygın olanı beyaz zambaktır. Bunun kokusu da güzeldir.

ZAMİR (İyelik ekleri de açıklanarak):

Dilbilgisindeki 8 kelime çeşidinden biri de zamirdir. Kendileri isim olmadıkları halde, isim yerine kullanılan, ismin yerini tutan kelimelere **zamir** adı verilir. «Halide iyi bir kızdır. Ben, onu çok beğenirim.» deyiminde iki cümle vardır. Birinci cümledeki özel isim «Halide» dir. İkinci cümlede bu ismin yerini tutan onu kelimesidir. Onu kelimesi isim olmadığı halde isim yerinde kullanılmış ve Halide kelimesinin yerini tutmuştur.

Zamirler:

1 — Şahıs zamirleri, 2 — İşaret zamirleri, 3 — Belgisiz zamirler, 4 — Soru zamirleri olmak üzere dörde ayrılırlar.

Zamirler, isim gibi kullanılırlar. İsimlerin gördükleri vazifeyi görürler. İsimler gibi beş halde bulunurlar, onlar gibi tamlamalarda yer alırlar.

Şahıs zamirleri: Sahısları gösteren veya şahıs isimleri yerine kullanılan zamirlere **şahıs zamirleri** denir. Üçü tekil, üçü çoğul olmak üzere altı şahıs zamiri vardır.

	1. şahıs (Söz söyliyen)	2. şahıs (kendisine söz söylenen)	3. şahıs (kendisinden bahsedilen)
Tekil zamirleri:	**Ben**	**Sen**	**O**
Çoğul şahıs zamirleri	**Biz**	**Siz**	**Onlar**

Kendi kelimesi de şahıs zamiri olarak kullanılır.

İşaret zamirleri: Bu, şu, o kelimeleri cümlede bir ismin yerini tuttukları zaman **tekil işaret zamiri** olurlar. Eğer, isimlerle yanyana bulunurlarsa işaret sıfatı olarak adlandırılırlar. Bunlar, şunlar, onlar kelimeleri de **çoğul işaret zamirleridir**. İşaret sıfatlarının çoğulu olmaz.

Belgisiz zamirler: Belgisiz zamirler, yerlerini tuttukları isimleri tamamı tamamına değil, şöyle böyle hatırlatan zamirlerdir. Biri, birçoğu, bazı, hiçbiri, bazıları, hepsi, kimisi, öbürü, başkası, birisi, ötekisi, çoğu, azı, pek azı kelimeleri **belgisiz zamirlerdirler**.

Soru zamirleri: Soru yolu ile isimlerin yerini tutan, onları hatıra getiren zamirlere **soru zamirleri** adı verilir. **Kimden** aldın? **Nereden** geliyorsun? **Kim** söyledi? **Ne** istiyor? **Kaç** kişiyiz? **Hangisini** alacaksın? cümlelerinde kimden, nereden, kimine, kaç, hangisi kelimeleri ayrı ayrı birer belgisiz zamirdir.

Bir de **ilgi zamiri** vardır. «Benim kalemim yanımda. Seninki nerede? Topun patladı ise evdekini getireyim.» cümlelerindeki **ki** parçacıkları kalem ve top kelimeleriyle ilgili zamirlerdir; bu cümlelerde ilgili oldukları isimlerin yerlerini tutuyorlar. İlgi zamiri kelimeyle bitişik yazılır. Fakat her «ki» parçasının ilgili zamiri olduğu zannedilmemelidir. İlgi zamiri olmayan «ki» ler de vardır.

Bazı kelimeler sonunda bulunan «im, in, i, imiz, ımız, leri» takıları şahıs belli ettikleri için birer zamir sayılırlar. Zamir durumunda olan bu takılara **«iyelik zamirleri»** adı verilir.

«Kitabım» derken kitabın bana, «evleri» derken evin onlara ait olduğunu anlarız.

Eğer kelimeler sesli harfle bitiyorsa, o zaman bu takılar **«m, n, miz, niz, leri»** şeklinde takılırlar.

ZAR :

Organların üzerindeki incecik örtülere zar denir. «Zar gibi ince» cümlesinde açıklandığı gibi... Bir de tavla ve bazı oyunlarda kullanılan küb biçiminde üzeri noktalı cisimcikler vardır. Bunlara da zar denir.

ZARA ·

Sivas Vilâyetinin kazalarından biri de Zara'dır. Kasaba içinde 1955 sayımına göre 6.627 nüfus barınır. Bütün kazanın nüfusu 50.591'dir. 248 köyü ile 5 nahiyesi vardır. Zara, Sivas'ın 67 kilometre kuzeydoğusuna düşer.

ZARARLI HAYVANLARLA SAVAŞ : (Bak: Evde zararlı hayvanlarla savaş):

ZARFLAR :

Dilbilgisindeki kelime çeşitlerinden biri de zarftır. Bir sıfatın, bir fiilin veya kendi cinsinden bir kelimenin anlamını, herhangi bir yönden, tamamlamağa yarıyan kelimelere zarf adı verilir. Zarflar, mânaca ilgili oldukları kelimelerden önce gelirler. Bu kelimeleri de azlık - çokluk, zaman, yer, bir hal bakımından tamamlamış olurlar.

Pek, az, en, daha, henüz, şimdi, hâlâ, yarın, dışarı, belki, hayır kelimeleri ayrı ayrı birer zarftır.

ZARGANA :

Yılan balığına benzer, uzun yapılı bir balık cinsi de zarganadır. Eti lezzetle yenir.

ZEBİR :

Afrikada yaşıyan yabaneşeklerine Kongo yerlilerinin dilinde zebir veya zebra denir. Bu, derisi çizgilerle kaplı bir yabanıl hayvandır. Sürüler halinde yaşar.

ZEBRA: (Bak: Zebir).

ZEBUR :

Davut Peygamberin manzum ilâhilerini toplayan dinî kitaba Zebur adı verilir. Zebur, mukaddes kitaplardandır.

ZEBÜ :

Geviş getiren memelilerin bir cinsi olan zebü hörgüçlü, boynuzlu bir Asya hayvanıdır. Buna, hörgüçlü öküz de denir. Zebülere Afrikada ve tropikal Asyada çok rastlanır.

ZEHİR :

Canlıların sağlığını tehlikeye düşüren maddeler, zehirdir. Bazı şiddetli zehirlerin ufak bir parçası insanı öldürmeye kâfidir.

ZEHİRLENMELER: (BOZUK BESİNLER VE BAKIR ÇALMASİYLE ZEHİRLENMELERDE ALINACAK TEDBİRLER) :

Yazın yemekleri ekşiten, yemekteki bakterilerin çıkardıkları toksinlerdir. Ekşiyen yemekler bozulur. Bozulmuş yemekleri yiyenler de zehirlenmiş olur. Bunun için sıcakta yemekleri buz dolabında saklamak gerekir. Buz dolabı içinde duran yemekte bakteriler faaliyete geçemezler. Dolayısiyle de yemek ekşimez, bozulmaz; zehirli bir hal almaz.

Bakır kapların sık sık kalaylanmamak sebebiyle renkleri kararır. Beyazlıkları kaybolur. Bakırın üzerindeki kalay örtüsü silinir; bakır meydana çıkar. Bu gibi kalaysız kaplarda pişen veya bunların içinde duran yemekler hayatımızı tehlikeye koyar. Bakır çalığı kaplardan yenen yemeklerle derhal zehirleniriz. Bu yüzden bakır kapların sık sık kalaylanması gerektir. Bundan kaçınmak asla doğru olmaz.

Zehirlenmelerde mideyi boşaltmak, temizlemek gerektiği gibi, vakit geçirmeden doktora koşmak icabeder.

ZEKÂT :

İslâm dininin şartlarından biri olan zekât, her hali, vakti yerinde müslümanın her sene, yoksullara dağıtılmak üzere malının kırkta birini vermesidir.

ZEMBEREK :

Kapılarda, saatlerde, gramofonlarda ve sair yerlerde kullanılan çelik yaya zemberek adı verilir. Eskiden kullanılan bir çeşit ok ile topa da, yine zemberek denilirdi.

ZEMBİL :

Hasırdan örülmüş saplı torbaya zembil denir.

ZEMZEM :

Kâbe civarında bulunan zemzem kuyusundan çıkarılan ve müslümanlarca kutsal tanınan suya zemzem derler.

ZENCEFİL :

Sıcak ülkelerde yetişen ve zencefilgillerden olan bir bitkidir. Kokusu hoştur. Zencefilin kökleri hekimlikte kullanılır.

ZENCİ :

Siyah derili insanlar zenci adını alır. Afrika yerlileri zencidirler.

ZEPLİN :

İlk olarak Alman havacısı general Zeppelin tarafından inşa edilmiş bir hava taşıdıdır. İskeleti alüminyum veya düralüminyumdan yapılır. İçine, havadan hafif gaz balonları doldurulur. Ayrıca hareketini sağlıyan motorları da bulunur. Kanatsız, iri bir gövdeden ibarettir. Fakat, bugün pek kullanılmamaktadır.

ZERDALİ :

Sarı ve açık turuncu renkte bir meyvadır. Tatlıdır. Ağacına zerdali ağacı denir. Türkiyenin pek çok yerlerinde yetişir.

ZEYTİN :

Bitki çeşitlerinden biri de zeytindir. Ağaç halinde olan bu bitkinin meyvasına da zeytin denir. Zeytin, fındık veya ceviz büyüklüğünde bir meyvadır. Yağı yemeklerde kullanılır. Tuzlanarak salamura zeytin de yapılır. Batı Anadoluda, Marmara Bölgesinde, Akdeniz Bölgesinde geniş zeytin ormanları vardır. Türkiyenin gelir kaynaklarından olan zeytincilik en ziyade Ayvalık ve Edremit çevresinde gelişmiştir.

ZIPKIN :

Zıpkın, büyük balıkların avlanmasında kullanılan ucu çengelli bir oktur. Arkasında ipin bağlandığı delik vardır. Elle atılır veya özel bir makina ile fırlatılır.

ZIRHLI :

Zırhla örtülü olan şeylere zırhlı denir. Ağır muharebe kruvazörleri zırhlıdır. Tanklar ve zırhlı otomobiller, zırhlı taşıtlardır Eski zamanların savaş askerleri zırhlara bürünürlerdi. Düşmanlarının silâhlarının tesirlerinden böylelikle korunurlardı.

ZİFT :

Zift, en çok gemi inşaatında kullanılan bir maddedir. Katrandan çıkarılır. Rengi siyahtır. Koyu kıvamlıdır. Soğuyunca donar. Az ateşte erir.

ZİHİNDEN HESAP ALIŞTIRMALARI :

Aritmetik problemlerinin çözümünde, zihnî hesap alıştırmaları büyük faydalar sağlar. Bu sebeple zihnî çarpmalara, zihnî bölmelere, zihnî toplama ve çıkarmalara yer vermek gerekir.

Aritmetik işlemlerini zihinden yapanlar problem çözümünde hem kolaylık, hem de sür'at sağlarlar.

ZİL: (ELEKTRİK ZİLİ):

Okullarda. darelerde zil kullanılır. Zil, vakti duyuran bir araçtır.

Elektrik zili bir tahtanın üzerine raptedilmiş; a) Zil çanı, b) Tokmak, c) Elektromiknatis bobinleri, d) Kontak vidası, e) Kontak tahtası, f) Maden kol ve g) Yaydan ibarettir. Bobinden elektrik akımı geçirilince bobin miknatislenir. Karşısındaki demir levhayı çeker. Demir levha ucundaki tokmak çana çarpar. Bu sırada devre açılmış olacağından elektrik akımı bobinden geçmez olur. Bunun için de bobin çekme kuvvetini kaybeder Tokmak, yay etkisiyle yerine gider. Bu esnada devre tekrar kapanacağından bobin miknatislenir. Tokmak ta ileri geri hareketlerine devam eder; zil çalar.

Tabiî çalma olayı elektrik akımının devam ettiği müddetçe sürer. Düğmeden elimizi çekersek çalma durur.

ZİLE :

Zile, Tokat Vilâyetinin bir kazasıdır. Şehir nüfusu 21.399' dur. Kaza sınırları içinde 67.649 nüfus vardır. 116 köyü ile bir

nahiyesi vardır. Tokat'ın 60 kilometre batısında bulunur. Amasya'nın da 40 kilometre güneyinde yer alır.

ZİNCİR :

Demir halkaların birbirine eklenmesiyle meydana gelen bağa zincir denir.

ZİRAAT :

Ziraat kelimesi, tarım kelimesinin anlamdaşıdır.

ZİRAAT ÂLET VE MAKİNALARI :

(Bak: Tarım âletleri ve makinaları):

ZİRAAT BANKASI :

Türkiyede ziraatçılara kredi açan, çiftçilere yardım eden, ürünleri değerlendiren banka **Ziraat Bankasıdır**. Bu banka 1863'te hürriyet şehidi Mithat Paşa tarafından kuruldu. 3202 sayılı kanunla adı **«Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası»** şekline çevrildi. Bu banka iktisadî devlet teşekküllerindendir.

ZİRAAT VEKÂLETİ :

Hükûmeti teşkil eden vekâletlerden biri **Ziraat Vekâleti'dir**. Memleketin tarım, hayvancılık, ormancılık işleriyle uğraşır. Ziraatin gelişmesine, ormanların zenginleşmesine ve hayvancılığın inkişafına çalışır. Ziraata zarar verecek şeylerle mücadele eder. Bu vekâletin emrinde bir müsteşarlık bulunur. Gereği kadar da umum müdürlükler vardır.

ZİRAÎ DONATIM KURUMU :

Ziraî Donatım Kurumu çiftçilerimizin yeni ve modern ziraat âletleri, ziraat makinaları edinmesine çalışır. Bu maksatla çiftçilere krediler açar.

ZİYA PAŞA (1825 - 1880) :

Tanzimat edebiyatımızın ünlü şahıslarından biri olan Ziya Paşa 1825'te İstanbulda doğdu. 17 yaşında sadaret mektupçu kalemine girdi. Farsçayı öğrendi. Reşit Paşanın yardımı ile Sultan Abdülmecid'in sarayında kâtipliğe devam etti. Bu sırada fransızcayı öğrendi. Batı edebiyatını inceledi. Abdülâziz devrinde değişik memuriyetlerde bulundu. «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» ne girdi. Bir aralık Avrupaya kaçtı. Orada gazeteler çıkardı. 1872'de Anayurda döndü. Kanun-u Esasînin hazırlan-

masında rol oynadı. Namık Kemal ile arkadaşlık yaptı. Bir süre sonra Suriye valiliği ile İstanbuldan uzaklaştırıldı. Konya ve Adana valiliklerinde bulundu. 1880 de Adana'da öldü.

«Külliyatı Ziya Paşa» adlı eseri Süleyman Nazif tarafından ikmâl olunarak 1925 te yayınlandı. Terkibibent ile Terciibent en önemli eserlerindendir. Âli Paşayı medh ederek hicveden «Zafername» si, Rüya adlı risalesi ile bazı tercümeleri de vardır. Beyitlerinin çoğu darbımesel halinde hâlâ söylenir.

ZONGULDAK :

Zonguldak, Karadeniz Vilâyetlerimizdendir. Şehirde 1955 sayımına göre 46.902, vilâyet sınırları için de 492.422 nüfus vardır, alanı 7.610 kilometrekaredir. Bartın, Çaycuma, Devrek, Eflâni, Ereğli, Karabük, Safranbolu ve Ulus adlarında 8 kazası vardır. Batı Karadeniz bölümündedir. 180 kilometre uzunluğunda kıyısı vardır. Engebeleri çoktur. Ormanları geniştir. Dağlarının yüksekliği 1500 metreyi geçmez. Filyos Çayı en önemli akarsuyudur. Soğanlı, Araç, Bolu Çayları Filyos Çayına karışırlar. Bartın Çayı da ehemmiyetli bir akar sudur. Ormanlarının genişliği 244.058 hektardır. Tarımı oldukça ileridir. Hayvancılığı gelişmiş sayılamaz.

Zonguldak Bölgesi sayılı endüstri merkezlerimizden biridir. Karabük demir ve çelik fabrikaları Zonguldak çevresindedir. Çatalağzı Elektrik Santralı ile, maden kömürü ocaklariyle, sömikok fabrikalariyle, modern limanı ile Zonguldak sayılı şehirlerimiz arasında yer alır.

ZUHAL: (Bak: Sekendiz):

ZURNA :

Zurna, bir nefesli müzik âletidir. Üflemekle çalınır. Davulla, dümbelekle birlikte hoş bir ses çıkarır.

ZÜRAFA :

Zürafa, geviş getiren memelilerdendir Vatanı Afrika savanlarıdır. Boynu çok uzundur. Otlarla, filizciklerle, yapraklarla geçinir. Tekmesi çok kuvvetlidir. Yapısı büyüktür. Derisi alacalıdır.

— SON —

BİR KAHRAMANLIK HİKÂYESİ :

BİR DENİZ CENGİ

1657 yılının 19 temmuz günüydü. Güneş, Kâfir Bucağı Koyunun durgun sularında yanıyordu. Burası, Çanakkale Boğazı üzerinde bir yerdi. Uzaklarda gemiler vardı. Ak sakallı Mehmet Paşa çadırından çıktı. Kale-i Sultaniye sırtlarından amiral Lazaro Moçeniko'nun kalyonlarına baktı. Küçük Kepez kıyılarında tabya edilen toplarımıza döndü. Başını salladı Beyaz sakalını avuçladı. Belli belirsiz sarsıldı. Şahin bakışlı gözleri yaşlarla dolmuştu. Ağlıyordu.

— Topçularımız neden gayret göstermezler? Küffar sefinelerinin pervasızlığı bize hicap verir, diyordu. Bu sırada, bir Venedik gemisinin ilerlediği görüldü. Korkusuzca geliyordu. Tepelerdeki yeniçeriler nefeslerini yutmuş gibi duruyorlardı. Hepsi de dehşet içindeydiler. Venedik kalyonu Süleyman Kaptanın sefinesine sokuldu. Onu yedeğe aldı. Mavi ufuklara doğru sürüklemiye başladı. Deniz, Venediklilerin coşkun nâralariyle inliyordu.

Mehmet Paşa daha fazla sabredemedi. İhtiyar bir arslan heybetiyle gürledi:

— Bre nankörler! Kursağınızda padişahı âlem efendimizin nan-ü nimeti yok mudur? Ne durursuz? Bu sefineyi islâmı neden kurtarmasız? Daha bir kaç gün önce...

— Biz derya cengi bilmezük! diyen yeniçeriler cuşu huruşa geldiler. Asümânı «Allah! Allah!» âvâzeleri kapladı.

Alâiye Sancak Beyi Küçük Mehmed'in tekneleri ileri atıldı. Bunlar, beş oturaklı iki mavnadan ibaretti. Şimdi ölüm dirim savaşı oluyordu. Leventlerin gün ışığında yanan kılınçları havada şimşek izleri bırakıyordu. Nârâlarla tekbir sesleri kanlı dalgacıkların arasında çırpınan muhariplerin boğuk feryatlarına karışıyordu.

Yeniçeriler: «Yaşa, Yaşa!» diye bağırdılar. Zafer, bizimkilerdeydi. Süleyman Kaptanın gemisi kurtarılmıştı. Sâhil bataryalarımızın gürültüsü duyuldu. Kara Mehmedin topundan çıkan bir gülle, amiral Lazaro Moçeniko'nun başterdesini mavi sula-

ra gömdü. Diğer düşman gemileri telâşa düştüler. Alelacele yelkenlerini şişirdiler. Güneye doğru yollandılar. Fakat, donanmayı hümayun hareketsiz kalmadı. Malta, Venedik ve Papalık gemilerinden ibaret olan düşman armadasını Girit ötelerine kadar kovaladı.

Böylece, Çanakkale Boğazı muhasaradan kurtulmuş oldu. O günün gecesinde ordugâhımızda şenlikler yapıldı. Veziri âzam Köprülü Mehmet Paşa gazilere nişanlar dağıttı. Dalgalanan Sancakı Şerifin altında Allahü Tealâya dualar edildi

Gülüyorum:

NİÇİN SOĞUKMUŞ?

Üç arkadaş dağa gezmiye gitmişlerd. Tırmandılar, tırmandılar. Nihayet oturdular. Fakat çok üşüyorlardı.

İçlerinden Faruk:

— Anlamıyorum, dedi. Bu kadar çok çıkmakla güneşe yaklaştığımız halde hava niçin böyle soğuk?

Ayhan çok akıllı geçinirdi, hemen cevap verdi:

— Ben biliyorum. Çünkü dağ başlarında kalorifer, ocak, soba yoktur da ondan.

AKISAN CEP ANSİKLOPEDİSİ
HAFTALIK MECMUA

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: **ALİ RIZA AKISAN** Teknik Sekreter: **EJDER AKISAN** - Yayımlıyan: **AKISAN YAYINEVİ:** İstanbul, Nuruosmaniye Cad. No. 57/1 - Her türlü müracaat ve para gönderme adresi : **AKISAN YAYINEVİ.**

Basıldığı yer: ERCAN MATBAASI — İstanbul.
Bu ansiklopediyi muhtelif yabancı dil bilen ve ansiklopedi işiyle uğraşan salâhiyetli yazarlar ve öğretmenler hazırlamaktadır.
15 ŞUBAT 1956, SALI — SAYI: 91 — Fiyatı: 20 kuruştur.